

„NU RATAȚI ACEST FERMEGĂTOR ROMÂN, NEOBÎȘNUIT ȘI BIZAR!”
MARGARET ATWOOD

EXTRAORDINARA POVESTE A

MICUTEI

FAIMOASA MADAME TUSSAUD

EDWARD CAREY

EDWARD CAREY

**EXTRAORDINARA POVESTE
A MICUȚEI, FAIMOASA
MADAME TUSSAUD**

Original: *Little* (2018)

Traducere din limba engleză:
LILIANA PELICI prin
LINGUA CONNEXION

virtual-project.eu

— 2021 —

VIAȚA EXTRAORDINARĂ ȘI AVENTURILE ISTORICE
ALE UNEI SERVITOARE NUMITE

MICUȚA,

*conținând călătorii prin trei țări, copii pierduți,
părinți pierduți, fantome ale maimuțelor,
manechine de croitorie, păpuși din lemn,
o populație artificială, un rege, două prințese,
șapte doctori, omul care a umblat prin tot Parisul,
omul care s-a transformat în manechine de croitorie,
mama acestuia, care a fost un mogul, omul care
colecționa criminali, filosofi faimoși, eroi și monștri,
persoane importante, câteva case, fiecare mai mare
decât cea dinaintea ei, progres, retragere, o familie mare,
scene istorice importante, oameni faimoși,
oameni obișnuiți, iubire, ură, masacre ale oamenilor nevinovați,
crime la care a fost martoră, trupuri sfâșiate,
sânge pe străzi, suferință, închisoare,
pierdere totală, căsătorie,
amintiri prinse și închise,
nenorociri expuse zilnic,
istoria stăpânită.*

Scrisă de ea

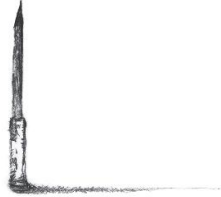
însăși.

DE ASEMENEA

desenat de ea.

Cu grafit, cărbune și cretă neagră.

(Aceasta fiind o înfățișare a creionului ei.)

Pentru Elisabeth

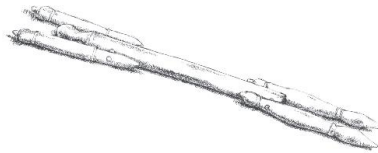
ÎNAINTE

1761-1767

UN SĂTUC

**De la nașterea mea
până la vârsta de șase ani**

CAPITOLUL I

În care m-am născut și în care îmi descriu părinții

În anul în care Wolfgang Amadeus Mozart, atunci în vârstă de cinci ani, și-a scris *Menuetul pentru clavecin*, anul în care britanicii au cucerit Pondicherry din India de la francezi, anul în care a fost publicată pentru prima dată melodia cântecului *Sclipește, sclipește, steluță⁽¹⁾*, exact în acel an, adică în 1761, în timp ce în Paris oamenii spuneau, în saloanele lor, povești despre bestii în castele, bărbați cu bărbi albastre, frumuseți care nu se mai trezeau, motani încălțați, pantofi făcuți din sticlă, copilași cu moț și fiice învelite în piei de măgar, iar în Londra discutau în cluburile lor despre încoronarea regelui George al III-lea și a reginei Charlotte, la mulți kilometri distanță de toate acestea, într-un sătuc din Alsacia, în prezența unei moașe rumene, a două servitoare din sat și a unei mame îngrozite, s-a născut un bebeluș foarte mic.

Anne Marie Grosholtz a fost numele oferit aceluși copil botezat în grabă, chiar dacă avea să i se spună doar Marie. La început, nu am fost mult mai mare decât mânuțele mamei împreunate și nimeni nu s-a așteptat să trăiesc prea mult. Și totuși, după ce am supraviețuit primei nopți, în ciuda prezicerilor contrare, am continuat să respir și în prima săptămână. După aceea, inima mea a continuat să măsoare timpul fără întrerupere, marcând prima mea lună. Eram o ființă cu un cap de porc, care încăpea într-un buzunar.

Mama mea singuratică avea optsprezece ani când m-a născut și era o femeie mărunță, de un metru și jumătate, afectată de faptul că era fiica unui preot. Acest preot, bunicul meu, ajuns văduv din cauza variolei, a fost un om foarte sever, o harpie în haine negre, care nu și-a scăpat niciodată fiica din ochi. După ce a murit, viața mamei s-a schimbat. A început să întâlnească oameni, săteni care o chemau în preajma lor, printre ei numărându-se și un soldat. Acest soldat, un burlac trecut de vârsta obișnuită pentru căsătorie, care avea un temperament melancolic din cauza numeroaselor lucruri îngrozitoare la care fusese martor și a pierderii multor prieteni soldați, a plăcut-o pe mama; și a crezut că ar putea fi fericiți, ca să

spun așa, dacă ar fi triști împreună. Numele ei era Anna-Maria Waltner. Numele lui era Joseph Georg Grosholtz. S-au căsătorit. Mama și tata. Aici era iubire însoțită de bucurie.

Mama avea un nas mare, în stil roman. Cred că tata avea o bărbie proeminentă, un pic ridicată. Se pare că acea bărbie s-a potrivit cu nasul ei. Dar, după puțin timp, permisia tatei s-a terminat și el s-a întors la război. Nasul mamei și bărbia tatei s-au cunoscut timp de trei săptămâni.

Trebuie spus că, la început, a fost multă iubire acolo. Iubirea pe care tata și mama au simțit-o unul pentru celălalt a fost tot timpul prezentă pe chipul meu. M-am născut cu nasul Waltner și cu bărbia Grosholtz.

Fiecare însușire era remarcabilă în felul ei, caracterizând într-un mod unic chipurile celor două familii; dar combinate, aveau un rezultat un pic dizgrațios, făcându-mă să arăt mai ciudat decât s-ar fi convenit. Copiii cresc cum vor. Unii se disting prin creșterea timpurie a părului sau a dinților, de la o vârstă incredibil de fragedă; alții sunt pistruiați pe tot corpul; alții vin pe lume atât de palizi, încât goliciunea lor albă e un șoc pentru toți cei care sunt martorii ei. Eu mi-am croit calea în viață cu nasul și bărbia părinților mei. Bineînțeles că nu știam pe-atunci ce trupuri extraordinare aveam să cunosc, în ce clădiri impunătoare aveam să locuiesc, în ce evenimente sângeroase aveam să fiu implicată, dar cred că nasul și bărbia mea simțeau ceva din toate astea. Nasul și bărbia, ce armură pentru viață! Nasul și bărbia, ce însoțitori!

Pentru că fetele ca mine nu erau învățate, mama m-a educat cu ajutorul lui Dumnezeu. Biblia a fost abecedarul meu. În afară de asta, aduceam lemne, căutam vreascuri prin pădure, spălam farfurii și haine, tăiam legume, cumpăram carne. Măturam. Făceam curat. Căram. Întotdeauna eram prinsă. Mama m-a învățat să fiu harnică. Dacă era ocupată, mama era fericită; doar atunci când se oprea o ajungea din urmă incertitudinea, doar pentru a o

spulbera cu o nouă activitate. Tot timpul era în mișcare, iar mișcarea îi făcea bine.

— Descoperă ce poți să faci, îmi spunea ea. Întotdeauna vei găsi ceva. Într-o zi, se va întoarce tatăl tău și va vedea ce copil bun și folositor ești.

— Mulțumesc, mamă. Voi fi cea mai folositoare, îmi doresc să fac asta.

— Ce făptură ești!

— Sunt? O făptură?

— Da, mica mea făptură!

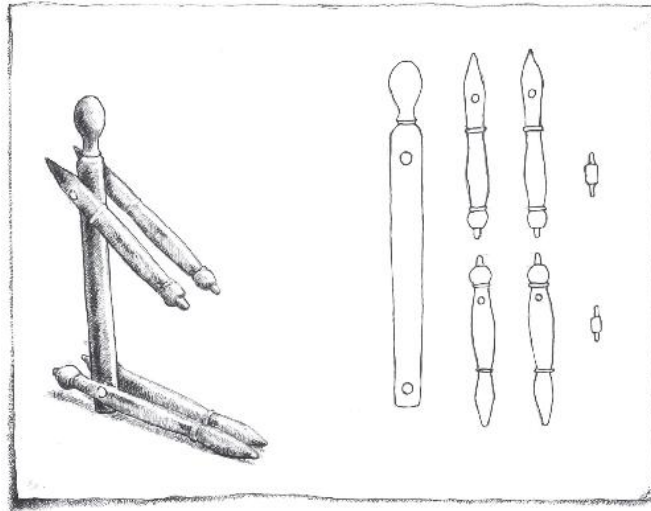
Mama îmi pieptăna părul cu o forță extraordinară. Uneori, îmi atingea obrazul sau îmi lovea ușor boneta. Poate că nu era foarte frumoasă, dar eu credeam că este. Avea o aluniță sub o pleoapă. Aș vrea să-mi amintesc zâmbetul ei. Știu că avea unul.

Până la cinci ani, am ajuns la înălțimea câinelui bătrân din casa învecinată. Mai târziu, aveam să ajung la înălțimea la care erau clanțele ușilor de care îmi plăcea atât de mult să trag. Și mai târziu, și aici aveam să mă opresc, urma să ajung la înălțimea la care erau inimile majorității oamenilor. Uneori, le auzeam pe femeile din sat murmurând în timp ce mă pupau:

— Nu va fi ușor să-i găsești un soț.

Când am împlinit cinci ani, mama mi-a dăruit o păpușă. Aceasta a fost Marta. Chiar eu am numit-o așa. Îi cunoșteam perfect trupușorul, cam cât o șesime dintr-al meu; l-am învățat pe tot în timp ce o mișcam, uneori brusc, alteori cu multă blândețe. Am primit-o goală și fără chip. Era o grămadă de șapte bețe de lemn, ce puteau fi asamblate într-o anumită ordine ca să semene puțin cu forma umană. În afară de mama, Marta a fost prima mea legătură intimă cu lumea; niciodată nu eram fără ea. Am fost fericite împreună: mama, Marta și eu.

CAPITOLUL II

Familia Grosholtz

Tata a lipsit în timpul acestor ani de început, armata lui gășind întotdeauna scuze ca să îi amâne următoarea permisie. Și ce putea face el în legătură cu asta? Biata sămânță de păpădie trebuie să zboare încotro e suflată. Pentru noi, era absent, dar nu uitat. Uneori, mama mă așeza pe scăunelul cu picioare legate de lângă foc și îmi povestea despre tata. Mă bucuram mult când spuneam acest cuvânt, „tata”. Uneori, când mama nu era prin preajmă, mă adresam cuptorului în felul meu, ca unui tată, sau unui scaun, sau unui cufăr, sau diferiților copaci, făcând plecăciuni în fața lor sau îmbrățișându-i, repetând pentru întoarcerea tatei. El era peste tot prin sat; era în biserică; era lângă grajduri. Mama spunea că tata era un om drept. Și sigur ar fi rămas așa în mințile noastre dacă nu s-ar fi întors niciodată acasă.

Totuși, într-o zi, s-a întors. Adevăratul meu tată a fost forțat să se pensionezeze – nu din cauza vreunei bătălii, pentru că nu fuseseră bătălii în Europa în anul acela, ci din cauza unui tun stricat în timpul unei parade. Tunul fusese deteriorat în timpul bătăliei de la Freiberg, în 1762, iar reparațiile lui trebuie să fi fost foarte proaste, pentru că o singură apariție a provocat o schimbare irevocabilă în viața mea. La o paradă de duminică, ultima pentru tunul acela, a fost aprins pentru un salut, dar, cumva, fiind foarte blocat, a aruncat în spate, într-un arc larg, pucioasă, cărbune, salpetru și metal fierbinte. Tata s-a aflat în arcu acela larg și, din cauza asta, în sfârșit, i s-a permis să se întoarcă acasă.

Mama nu mai putea de îngrijorare și de bucurie.

— Tatăl tău se întoarce acasă, la noi! Și, foarte curând, se va vindeca. Sunt sigură de asta. Tatăl tău, Marie!

Dar bărbatul care s-a întors în casa noastră a venit împins. Era un tată în scaunul cu roțile. Ochii lui galbeni erau umezi și nu păreau să recunoască nimic din soția care stătea în fața lui; nu s-au schimbat deloc nici când soția a început să tremure și să geamă. Tata nu mai avea păr; tunul care explodase îl scalpase în întregime. Dar, din această biată grămăjoară de pe scaunul cu roțile, cel mai mult lipsea maxilarul inferior, cel mai mare os al feței umane,

numit, de obicei, falca de jos.

Aici și acum, trebuie să fac o mărturisire: eu sunt cea care i-a atribuit tatei bărbia aceea. Altfel, de ce aș fi avut un lucru atât de mândru și de obraznic printre trăsăturile mele? Nu îl văzusem niciodată pe tata și, pentru că nu îl văzusem, îmi dorisem să am un semn de la el, ca să fiu sigură în fiecare zi că eram a lui și că el era al meu. Acum, nu pot spune cu siguranță – pentru că primii ani sunt atât de departe și pentru că actorii ceilalți au dispărut din scenă – dacă am declarat că bărbia mea era de la el doar după întoarcerea lui, din cauza lipsei ei, sau dacă deja credeam asta. Dar absența ei era problema, așa că îmi doream să înțeleg și să îmi fac o imagine completă a omului care era tatăl meu în suferință. Voiam să îl văd întreg și îmi închipuiam că fața mea ar putea completa portretul, întrucât cel dinaintea mea era unul foarte nefericit și aproape distrus.

Odată cu sosirea tatălui meu, mi-a apărut primul indiciu legat de viitorul meu. O ferestruică s-a deschis și m-a chemat spre ea.

Omului din scaunul cu roțile îi lipsea falca de jos, dar, în locul ei, îi fusese montată o placă din argint. Această placă fusese modelată în forma celei mai de jos părți a unui chip uman foarte banal. Întrucât fusese confecționată într-o matriță, ar fi corect să presupun că zeci de oameni nenorociți aveau exact aceeași bărbie din argint pe care o avea și tata pe atunci. Placa din argint putea fi detașată. Tata venea în două bucăți, ce puteau fi puse laolaltă cu un pic de durere.

Bietul tata habar n-avea unde era. Nu putea să-și recunoască soția, nici să-și dea seama că fetița mută care îl privea era fiica lui.

Pentru ajutor, mama a angajat-o din nou pe moașa ei, o femeie bună care respira greu, avea brațe groase și se adapta la orice situație pentru care era plătită, și l-a chemat deseori pe doctorul din satul învecinat, domnul Sander. Împreună, au amenajat cămăruța de lângă bucătărie pentru tata, care, după ce a intrat în ea, nu a mai ieșit de acolo. Stătea acolo toată ziua, uneori uitându-se pe fereastră, alteori în tavan, dar nu cred că se concentra vreodată la ceva. Am stat cu tata multe ore și, pentru că nu vorbea cu mine,

i-am oferit niște cuvinte și mi-am imaginat toate lucrurile pe care ar fi vrut să mi le spună.

După sosirea tatei, mama a urcat la etaj, în dormitorul ei, și a închis ușa. În fiecare zi, petrecea tot mai mult timp în pat. Apoi nu s-a mai mișcat, iar asta nu a fost niciodată un lucru bun pentru ea. Doctorul Sander ne-a spus că mama era într-o stare de șoc profund și că trebuia să fie încurajată încet să redevină ea însăși. După sosirea tatei, tot trupul ei s-a schimbat: pielea i-a devenit lucioasă și galbenă, ca pielea unei cepe. În plus, mirosea altfel. Într-o dimineață, am găsit-o afară aproape dezbrăcată, întinsă pe pământ, iarna, plângând. Am ajutat-o să se întoarcă în pat.

Am mers astfel de la un părinte la celălalt, de la mama, la etaj, la tata, la parter, și le-am citit amândurora din Biblie. Mi-am folosit scăunelul cu picioare legate, prelungirea mea, ca să mă așez în diferite locuri din jurul patului tatei, în funcție de nevoile lui. Am fost prezentă când tata a fost curățat și spălat. Moașa era foarte afectuoasă cu mine, uneori ținându-mă strâns lângă ea; și, în acele momente, mă miram de cât de mari pot fi trupurile și o strângeam și eu cu toată forța mea. Am mâncat de multe ori împreună; cred că mi-a dat și o parte din mâncarea ei. Când îmi vorbea despre tata, se încrunta cu îngrijorare; când îmi vorbea despre mama, dădea din cap.

Într-o dimineață, în timp ce stăteam lângă el, tata a murit. A fost o moarte foarte rapidă, chiar blândă. A tremurat puțin și a făcut un mic zgomot, apoi, foarte încet, aproape pe nesimțite, ne-a părăsit. Acest mic zgomot a fost sunetul ultimului gând de Grosholtz ieșind din capul lui de Grosholtz. Încă mai eram așezată lângă el, ținându-l de mână, când a intrat moașa. A știut imediat că tata nu se mai număra printre cei vii. Cu blândețe, i-a pus mâna pe piept și a mutat-o și pe cealaltă lângă ea, apoi m-a luat de mână și m-a dus la casa fiicei ei. Trebuie să fi dormit acolo în noaptea aceea.

După câteva zile, tata a fost îngropat. Dar tata din sicriul lui, peste care am fost invitate să aruncăm cu pământ, nu era complet. Doctorul Sander mi-a dat placa din argint a tatei, despre care a spus că valora ceva bani. Avea o anumită greutate, cam cât o cană din tablă plină cu apă. Nu m-am putut abține să nu mă întreb dacă tata i-ar fi simțit lipsa, prin urmare am crezut că ar fi fost mai bine să rămână cu el. Am vrut să-i deschid mormântul și să-i pun înapoi placa pentru falcă. Cum altcumva ar fi putut vorbi în rai? Dar, după ce m-am gândit o vreme, mi-am dat seama că această placă nu era, de

fapt, bărbia tatei. Era modelată după bărbia altcuiva. Doar eu aveam adevărata lui bărbie și o păstram tot timpul la mine, sub nasul mamei.

Tata a lăsat în urmă uniforma lui militară, o placă din argint, o văduvă, o orfană de tată și multă sărăcie. Pensia lui din armată nu ne ajungea. Pentru ca eu și mama să supraviețuim, ea ar fi trebuit să își găsească de lucru. Luând taurul de coarne, doctorul Sander a aflat, de la cunoștințele lui medicale, despre un doctor Philip Curtius de la spitalul din Berna, care avea nevoie de ajutor în gospodărie. Doctorul Sander era de părere că o slujbă și sentimentul utilității i-ar fi redat mamei sănătatea.

Mama, în ciuda nefericirii care se vedea pe tot trupul ei lucios, s-a așezat ca să îi scrie doctorului Curtius. Acesta i-a răspuns la scrisoare. După ce a sosit plicul, mama a început din nou să se miște – mai mult ca înainte, de parcă s-ar fi temut foarte tare să se oprească.

— Un domn foarte educat, Marie! a exclamat ea, cu ochii mari. Din oraș, Marie, un doctor din oraș! Nu mai sunt pentru noi cămăruțele întunecate de la țară. Vom găsi, în schimb, locuri înalte, cu lumină și aer. Tatăl meu, bunicul tău, spunea întotdeauna că merităm locuri mai bune. Of, orașul! Curtius din oraș!

La scurt timp după aceea, cândva prin 1767, eu și mama ne-am urcat într-o căruță care se îndrepta spre Berna. Am stat lângă mama în căruță, ținând un colț al rochiei ei într-o mână, placa pentru falcă a tatei în cealaltă și pe Marta în buzunarul din poală. Familia Grosholtz se muta. Ne-am îndepărtat hodorogind de satul în care mă născusem, de cocinile porcilor, de biserică și de mormântul tatei.

Nu aveam să ne mai întoarcem niciodată.

CARTEA I

1767-1769

O STRADĂ CU UN
SINGUR SENS

Până când împlinesc opt ani

CAPITOLUL III

*În care mie și mamei ni se prezintă multe lucruri minunate,
unele dintre ele în cutii de palisandru, și sunt martoră la a
doua moarte*

Noaptea în Berna înseamnă clădiri sumbre care se înalță spre cer, străzi înguste și neluminate, umbre de oameni mișcându-se pe ele. Spitalul din Berna a apărut, din fericire, undeva deasupra străzilor. Am fost lăsate în fața clădirii, cu singurul nostru cufăr, în care încăpea trecutul nostru preoțesc, așezat între noi. Căruța s-a îndepărtat hodorogind, tânjind după sat.

În fața spitalului din Berna era o mare poartă neagră, destul de largă ca să treacă prin ea două trăsuri deodată, o gură mare de titan, gata să înghită pacienții în interiorul lui imens și misterios. Eu și mama ne-am apropiat de marea poartă neagră, unde era un clopoțel. Mama a sunat. Ecoul zgomotului s-a auzit în toată curtea goală a spitalului. Undeva, în apropiere, cineva a tușit și a scuipat. Apoi s-a deschis un pătrățel de lemn din poartă și a apărut un cap, pe care abia l-am văzut.

— Nu, mulțumesc, a spus capul.

— Vă rog, a spus mama.

— Întoarceți-vă dimineața.

— Vă rog, am venit pentru doctorul Curtius. Mă așteaptă.

— Cine?

— Doctorul Curtius. Trebuie să locuim cu el, eu și fiica mea.

— Curtius? Curtius e mort. De cinci ani.

— Am primit scrisoarea asta de la el, s-a chinuit mama să insiste. Acum o săptămână.

O mână s-a întins, luând scrisoarea, apoi trapa s-a închis din nou. Abia i-am auzit pe oamenii care vorbeau în spatele ei, înainte să se deschidă încă o dată și să repara capul.

— *Acel Curtius! Celălalt Curtius.* Nimeni nu a mai venit până acum ca să întrebe de *acel Curtius*. Nu locuiește aici, e pe Welslerstrasse. Nu știți unde e? Sunteți de la țară, nu-i așa? Cred că Ernst ar putea să vă conducă.

Am auzit o altă voce în spatele porții, căruia capul i-a răspuns:

— Vei face asta, Ernst – da, vei face asta dacă-ți spun eu. Ernst vă va arăta drumul. Mergeți după colț. Veți găsi o ușă laterală. La ușa aceea va fi un felinar care se leagănă. Sub acel felinar care se leagănă va fi Ernst.

Trapa s-a închis din nou, iar Ernst a venit să ne întâmpine, purtând uniforma neagră de hamal a spitalului. Ernst avea un nas care se îndoia ciudat pe fața lui – nasul lui se îndrepta într-o parte, iar fața, în altă parte. Se vedea clar că participase la multe bătăi în timpul copilăriei.

— Curtius? a întrebat Ernst.

— Doctorul Curtius, a răspuns mama.

— Curtius, a spus Ernst încă o dată, apoi am pornit.

La doar cinci minute de spital, era o străduță murdară. Aceasta era Welsnerstrasse. În timp ce mergeam de-a lungul ei în noaptea aceea, mi s-a părut că străzile ne murmurau: „Nu vă opriți aici. Continuați să mergeți. Să nu vă mai vedem”. În cele din urmă însă, Ernst s-a oprit lângă o casă mai îngustă și mai mică decât restul, înghesuită între două locuințe învecinate, sărăcicioasă și neglijată.

— Casa lui Curtius, a rostit Ernst.

— Aici? a întrebat mama.

— Chiar aici, a confirmat el. Am venit o dată aici, singur. N-o s-o mai fac din nou. Nu pot să spun ce e înăuntru, dar pot să zic că nu mi-a plăcut niciodată. Nu, nu merg la Curtius. Mă iertați dacă plec înainte să bateți la ușă.

Apoi Ernst a plecat cu nasul lui strâmb, mai repede ca înainte, luând toată lumina cu el.

Ne-am lăsat cufărul jos. Mama s-a așezat pe el și s-a uitat la ușă, de parcă ar fi fost perfect mulțumită să o găsească închisă. Așa că eu am fost cea care a pășit înainte și a bătut la ușă de trei ori. De patru ori chiar. Și, în cele din urmă, ușa s-a deschis. Dar nimeni nu a ieșit în noapte. Ușa a rămas deschisă, dar nimeni nu a venit să ne întâmpine. Am așteptat o vreme cu mama, apoi am tras-o de mână; iar când s-a ridicat, în cele din urmă, am

intrat împreună, cu tot cu cufăr.

Mama a închis ușa în urma noastră fără să facă niciun zgomot; eu i-am strâns o bucată mare din rochie în pumn. Ne-am uitat prin întuneric. Brusc, mama a suspinat:

— Acolo!

Cineva pândea la colț. Era un bărbat foarte slab și înalt. Era atât de slab, că părea în ultimele stadii ale foametei. Și atât de înalt, că aproape atingea tavanul cu capul. Avea un chip palid, fantomatic; lumina slabă a lumânării din cameră îl învăluia tremurând, evidențiindu-i scobiturile din obraji, ochii umezi și mici, precum smocurile de păr negru și unsuros. Noi am rămas lângă cufăr, parcă pentru a beneficia de protecție.

— Am venit pentru doctorul Curtius, i-a explicat mama.

A urmat o tăcere lungă și, în timpul acesta, el a dat puțin din cap.

— Vreau să-l văd, a spus ea.

Un zgomot slab s-a auzit dinspre capul acela. Poate a fost un „da”.

— *Pot să-l văd?*

În liniște, încet, de parcă ar fi fost o coincidență, capul a rostit:

— Numele *meu* e Curtius.

— Eu sunt Anna-Maria Grosholtz, a spus mama, încercând să se stăpânească.

— Da, a răspuns bărbatul.

După ce s-au terminat prezentările, a urmat o altă tăcere. În cele din urmă, bărbatul din colț a vorbit din nou, foarte încet.

— Eu... Vedeți, eu... Nu prea sunt obișnuit cu oamenii. Nu prea am practicat acest tip de interacțiune în ultimul timp. Mi-am ieșit din... mână. Și ai nevoie de oameni în jurul tău, ai nevoie de oameni cu care să vorbești... sau poți uita, vezi, cum sunt... exact. Și, până la urmă, ce să faci cu ei. Dar asta se va schimba acum. Cu voi aici. Nu-i așa?

A urmat o tăcere și mai lungă.

— Pot, dacă sunteți pregătite... pot să vă arăt casa acum?

Mama a încuviințat, cu o expresie foarte nefericită pe chip.

— Da, poate vreți să o vedeți. Mă bucur că sunteți aici. Bine ați venit! Am vrut să spun asta mai devreme: bine ați venit! Am vrut să spun asta de când ați sosit. Aveam cuvintele pregătite, m-am gândit la asta toată ziua. Însă apoi am uitat. Nu sunt obișnuit... vedeți, nu sunt *obișnuit*, a spus doctorul și a ieșit încet din colțul lui.

Părea făcut din nuiiele și din cozi de mătură, întinzându-se înalt și slab de

parcă ar fi fost un păianjen. L-am urmat, păstrând distanța.

— E o cameră la etaj doar pentru voi, a spus apoi Curtius, ridicând lumânarea spre scări. Doar pentru voi. Eu nu voi urca niciodată acolo, sus. Sper că veți fi fericiți. Apoi, cu mai multă încredere: Vă rog, vă rog, veniți pe aici!

Doctorul Curtius a deschis o ușă de pe hol și am intrat într-un mic coridor. La capătul acestuia era o altă ușă, cu o lumină slabă strălucind de dedesubt. Cu siguranță, aici fusese doctorul când ciocănisem la ușă.

— În această cameră, a spus Curtius, lucrez eu.

S-a oprit în fața ei, cu spatele lui îngust întors către noi. După ce s-a îndreptat cât de mult a putut, a spus încet și clar:

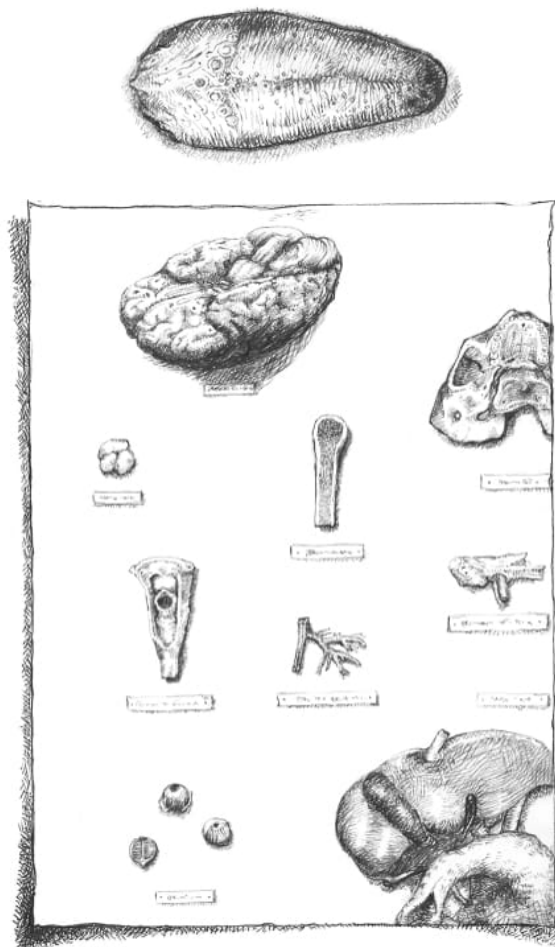
— Vă rog să intrați.

Zece sau mai multe lumânări ardeau în cameră, luminând-o într-un mod plăcut și arătându-ne un loc atât de dezordonat, încât a fost imposibil de înțeles la început. Rafturile lungi erau pline de sticle astupate cu dopuri, ce conțineau pudre colorate. Alte rafturi, mai scurte, conțineau sticle mai groase; acestea aveau dopuri mai convingătoare, indicând caracterul posibil fatal al lichidelor vâscoase, negre, maro sau transparente pe care le conțineau. Câteva cutii erau pline cu un păr ce părea – oare era? – păr uman. Așezate pe lungimea unei mese, erau câteva cuve din cupru și câteva sute de instrumente mici de modelare, unele cu vârfuri ascuțite, altele curbate, unele foarte mici, nu mai mari decât un ac, altele de mărimea unui satâr de măcelar. În mijlocul mesei, pe o planșetă din lemn, era un obiect deschis la culoare lăsat să se usuce.

A fost greu să identific obiectul cu precizie de la început. O bucată de carne? Poate un piept de pui? Dar nu era asta, și totuși mi se părea ceva cunoscut, ceva din viața de zi cu zi. *Era* ceva... iar numele acelui lucru îmi stătea pe vârful limbii. Și asta – ce șoc! – era... Era o limbă! Foarte asemănătoare cu una umană, pe o masă lungă. Și m-am întrebat: dacă era, într-adevăr, o limbă, cum ajunsese acolo și unde era omul care o pierduse?

Dar mai erau și alte lucruri în afară de limbi în camera aceea. Cea mai impresionantă parte a atelierului era aceea în care se găseau niște cutii din palisandru, rafturile lor etichetate cu claritate întinzându-se în sus și în jos, în stânga și în dreapta, până acopereau tot peretele. Printre etichetele scrise cu sepia de o mână bună la caligrafie, am remarcat o grămadă de cuvinte de genul: *ossa, neurocranium, columnae vertebralis, articulatio sternoclavicularis, musculus temporalis, bulbus oculi, nervus vagus, organa*

genitalia. Lângă limba de pe masă era un indicator pe care scria *lingua*.

Începeam să înțeleg: erau părți ale corpului. O cameră plină. Eram acolo, o fetiță uitându-se la toate părțile corpului. Și astfel, s-au făcut prezentările: dragi bucăți și părți din corpul uman, fetița aceasta se numește Marie. Fetița numită Marie, acesta e corpul omenesc în bucăți. Stăteam în spatele mamei, încă strângându-i rochia, dar mă uitam la spectacol.

Apoi Curtius a început să vorbească:

— Tractul urogenital. Cu vezica atârând. Oasele. Cu femurul, cel mai puternic și mai mare, până la lacrimal, cel mai mic și mai fragil os al feței. Observând interiorul camerei sale, a continuat. Sunt și mulți mușchi, toți etichetați. Zece grupe ale capului, de la occipitofrontalis până la pterygoideus internus. Multe artere, de la tiroida superioară până la carotida comună. Și venele: cerebeloasa, safena interioară, splenica și gastrica, cardiaca și pulmonara. Am organe! Individuale, întinse pe un pat de catifea roșie sau prezentate cu vecinele lor pe planșete din lemn. Complexitatea

impresionantă a labirintului osos al urechii! Sau norii lungi și groși ai intestinelor, atât cel subțire, cât și cel gros – ce căi lungi și șerpuite!

Mama privea camera, părând să se simtă tot mai rău. Curtius trebuie să-i fi observat groaza, pentru că a continuat foarte grăbit:

— *Eu le-am făcut. Eu le-am făcut. Labirintul meu osos, vezica mea biliară, ventriculele mele. Eu le-am făcut. Sunt doar niște modele, asta sunt, niște copii. Nu am vrut... nu sunt obișnuit... îmi cer scuze. Ce veți crede despre mine? Să nu credeți că sunt... reale. Arată ca și cum ar fi, bineînțeles. Nu par reale? Trebuie să spuneți că da. Știți că trebuie să spuneți că par. O, da, par foarte reale, dar nu sunt. Nu. Chiar dacă par. Da. Pentru că... vedeți, de fapt, eu le-am făcut.*

Ne-am întors ca să-l privim. Fusesem atât de surprinse de obiectele din cameră, încât nu cercetasem cel mai important aspect dintre toate: pe doctorul Curtius, la lumină.

Curtius era un om tânăr, așa mi s-a părut atunci, cel puțin mai tânăr decât mama. Când îi văzusem silueta lungă, ca o umbră, mișcându-se prin

întuneric, presupusesem că era bătrân, dar era tânăr, înalt și slab, timid și exaltat, respirând emoționat. Aproape doi metri de slăbiciune, ridicându-se cu mult deasupra noastră în colțul atelierului lui, cu nările subțiri umflându-i-se puțin. Era clar că era mândru de camera lui, privindu-ne cu atenție în timp ce ne uitam la munca lui. Își sugea obrajii, care n-aveau un aspect normal nici atunci când respira; nasul lui se întindea în jos, pe fața prelungă și subțire. Venele îi mărgineau laturile frunții, unele mai groase, altele mai subțiri.

În cele din urmă, mâinile lungi și slabe ale acestui om ciudat s-au unit în fața pieptului îngust. Am crezut că se pregătea să se roage, dar el a început să aplaude. Nu a făcut un zgomot puternic, ci a fost doar o mică bătaie emoționată din palme, ca a unui copilăș încântat de promisiunea că va mânca în scurt timp ceva dulce, un zgomot fericit care suna nelalocul său în camera aceea. Partea de sus a trupului lui s-a aplecat peste mâinile care aplaudau, de parcă o pasăre palidă ar fi fost prinsă acolo, bătând din aripi dinaintea inimii lui, iar el se temea că avea să scape.

— Eu le-am făcut pe toate. Pe fiecare. Din ceară. Singur! Și multe altele pe lângă acestea, aici sunt doar o parte. Multe dintre ele sunt găzduite la spital și vizitate frecvent!

Când doctorul Curtius și-a terminat prezentările, m-am întors spre mama. Fața ei era foarte palidă și transpirată. Nu a spus nimic. Am rămas toți trei în tăcere, până când Curtius, cred că dezamăgit, ne-a întrebat dacă aveam nevoie să dormim după lunga noastră călătorie.

— Într-adevăr, suntem foarte obosite, domnule, a spus mama.

— Atunci, noapte bună!

— O, scuzați-mă, domnule, a zis mama. Documentele noastre. Cred că ar trebui să le luați.

— Nu, nu, nu cred. Vă rog, păstrați-le voi!

Am urmat-o pe mama și ne-am cărat cufărul la etaj, închizând ușa cămăruței în urma noastră. Puteam să-l auzim pe Curtius umblând pe la parter. Mama a rămas lângă fereastră multă vreme. Stătea nemișcată și m-am temut că boala i s-a întors. În cele din urmă, am ajutat-o să meargă până la patul nostru. Nu am dormit deloc în prima noapte din noua noastră locuință. Mama s-a ținut de mine. Eu, la rândul meu, m-am ținut de Marta. De dimineață, încă ne țineam una de cealaltă. Trei mici femei foarte speriate.

Înainte să coborâm la parter, mama mi-a spus:

— Acum, noi două, suntem legate, înțelegeți? Fiecare acțiune de-a noastră trebuie să-i facă pe plac. Dacă ne abandonează, suntem pierdute. Atât timp cât rămânem angajatele doctorului Curtius, vom rezista. Fii de folos, draga mea fiică!

Când am strâns rochia mamei în pumn, ea mi-a spus încet, cu tristețe:

— Nu.

Apoi mama a luat cheile. Eu am curățat podelele. Mama a gătit. Am mers împreună la piață după mâncare, dar piața era înspăimântătoare pentru ea. Străzile erau pline de oameni, iar produsele care erau de vânzare – carnea atârnată în cârlige, animalele întregi sau tăiate în bucăți și legate de picioare, păsările cu gâtul fără vlagă și ciocurile însângerate – toate acestea împreună cu peștii cu ochii bulbucăți, muștele și carnea de pe mâinile oamenilor vii, pătată de sângele vărsat, îi aminteau mamei, de nenumărate ori, de ceea ce văzuse în atelierul doctorului Curtius.

Însă în casa doctorului Curtius era liniște. El își petrecea ziua în atelierul lui, ieșind rareori. Când apărea, părea surprins să ne vadă acolo:

— Nu sunt obișnuit... nu sunt *obișnuit*, șoptea el, apoi se retrăgea în camera lui.

Când a venit vremea prânzului, mama a pus mâncarea lui pe o tavă, iar nasul ei Waltner s-a umflat dezaprobat. A ținut tava deasupra mesei din bucătărie până când a tremurat ușor, vărsând un pic din supă. Am condus-o până la un scaun și am așezat-o, apoi am dus eu însămi mâncarea doctorului Curtius. El era aplecat deasupra mesei sale, ca într-un portret cu trei limbi: o limbă umană adevărată, copia lui perfectă din ceară și propria sa limbă ieșindu-i dintre buze în timp ce lucra.

— Supă, domnule, i-am spus.

Dar nu mi-a răspuns. Am lăsat supa lângă el și am închis ușa. Totul a decurs la fel și mai târziu, în aceeași zi, când am intrat în atelier spunând:

— Tocană, domnule.

De fapt, a fost la fel în fiecare zi din prima săptămână. De două ori, Curtius a intrat în bucătărie ca să îi zică mamei:

— Sunt încântat că sunteți aici, foarte încântat, foarte bucuros, foarte... *fericit*.

De două ori, mâinile mamei și-au căutat crucifixul.

În timpul celei de-a doua săptămâni, când credeam că ne-am mai obișnuit unii cu alții, eu și mama am fost speriate de o bătaie în ușă. Era un vizitator de la spital, îmbrăcat în uniformă neagră, la fel ca Ernst, dar care

se numea Heinrich. Pe lângă numele neimpresionant, Heinrich avea alte trăsături șterse; nu-mi mai amintesc nimic despre ele acum, cum nu-mi mai amintesc nici despre altele, cu excepția numelui său greu de memorat.

— Livrare pentru Curtius, a spus Heinrich, prezentându-se. Îi aduc diverse lucruri. Ne vom mai întâlni de-acum încolo. Ce-avem azi? a zis el apoi, ridicând capacul unei cutii din metal și uitându-se la obiectul acoperit cu muselină dinăuntru. Cred că o bucată de intestin bolnav.

Mama a închis ochii și și-a făcut cruce. Eu am pășit înainte, încercând să mă fac utilă, și mi-am întins mâinile. Heinrich a părut șovăitor.

— Mulțumesc, am spus, întinzându-mi mâinile un pic mai departe. Mulțumesc.

După ce Heinrich mi-a dat cutia, fără nicio tragere de inimă, mama a închis ușa repede. S-a uitat la mine preț de o clipă, de parcă nu m-ar mai fi recunoscut, apoi s-a retras în bucătărie. Am urmat-o ca să o întreb dacă ar fi trebuit să duc obiectul înăuntru. Ea a dat supărată din cap, făcându-mi semn cu mâna să ies din cameră. Am dus cutia în atelier.

— O bucată de intestin, domnule, am spus, punând cutia pe aceeași parte a mesei pe care îi lăsam întotdeauna mâncarea.

De data asta, doctorul Curtius și-a ridicat privirea.

Mamei îi era tot mai greu să muncească. Adesea, stătea în bucătărie cu mâinile pe micul ei crucifix. Muștele din casa lui Curtius – și întotdeauna erau muște – o speriau foarte tare pe mama, pentru că ele puteau călători prin toată casa, inclusiv prin atelier, iar de acolo puteau împrăștia veștile despre acesta peste tot. Adesea, mama stătea nemișcată, cu ochii închiși, dar perfect trează, în timp ce eu mă mișcam după instrucțiunile ei.

La două zile după ce i-am livrat pachetul doctorului Curtius, pe când stăteam în bucătărie, lângă foc, cu mama citindu-mi din Biblie, doctorul Curtius a bătut încet la ușă și a intrat.

— Văduvă Grosholtz, a rostit el. Mama și-a închis ochii. Văduvă Grosholtz, a spus din nou, mi-ar plăcea, dacă nu vă deranjez prea mult – și, apropo, sunt atât de fericit de cât de bine ne este împreună, atât de, hm, încântat, de această... companie, de cât de bine ne înțelegem și ce tovarăși suntem, de această complicitate de care ne bucurăm –, mi-ar plăcea, da, un mic ajutor în atelier. Aș putea? Cred că mâine ar fi cel mai bine. La prima oră ar fi perfect. Mi-ar plăcea să vă învăț cum să manevrați lucrările mele astfel încât să nu le stricați. Vedeti, aș vrea să vă familiarizați cum se cuvine cu ele. Sunt sigur că veți ajunge să îndrăgiți noile îndatoriri. Veți deveni o

expertă foarte repede.

Doctorul Curtius a văzut-o pe mama dând puțin din cap. Dar eu nu am fost păcălită de asta. Gestul mamei a fost, mai degrabă, o tresărire greșit înțeleasă.

— Atunci, noapte bună, a spus el. Mulțumesc.

În noaptea aceea, când ne-am întors în camera noastră din pod, mama m-a sărutat pe frunte când m-a băgat în pat.

— Să fii de folos, Marie. Ești un copil foarte bun, mi-a spus ea. Îmi pare rău, nu pot. Am încercat, dar nu pot.

— Ce nu poți, mamă?

— Fii cuminte acum, taci! Noapte bună, Marie!

— Noapte bună!

Apoi mama mi-a spus să închid ochii, că trebuia să adorm imediat. Mi-a mai zis să rămân cu ochii închiși și cu fața la perete.

Am auzit-o aranjând câteva lucruri, trăgând un cearșaf de pe pat, mișcând un scaun. Apoi am adormit.

Când m-am trezit, lumânarea era stinsă. Erau primele ore ale dimineții. Mama nu era în pat, lângă mine. O lumină slabă și albăstruie intra în cameră. Puteam distinge doar ceva negru suspendat de căpriori. Nu îmi aminteam să fi văzut înainte un obiect ca acela. Încet, când a intrat mai multă lumină, am început să înțeleg ce era. Era mama. Mama se spânzurase.

Speriată, am strâns cu mâna unul dintre picioarele mamei, ceea ce m-a alinat puțin, dar, până la urmă, era un picior rece, iar acea răceală era confirmarea îngrozitoare a morții ei. Poate că moartea unei femei e un lucru banal – întotdeauna vor muri femei pe undeva, fără îndoială, iar unele poate au murit exact în timp ce scriam fraza aceasta; doar că femeia de care sunt preocupată acum, această femeie legată de căpriori, spre deosebire de toate celelalte femei din lume –, această femeie era mama. Până atunci, o avusesem întotdeauna pe mama ca să mă ascund după ea; acum eram descoperită. Moartea ei nu fusese una liniștită, așteptată, cum fusese a tatei; moartea ei fusese o treabă serioasă, o acțiune grăbită, prin care decisese să iasă brusc din viață. De rochia cui aveam să mă mai agăț? Nu mai aveam să mă agăț de nicio rochie, niciodată. Nasul ei rece se îndepărtase de mine, semnul respingerii ei.

— Mamă, am spus, mamă, mamă, *mamă!*

Dar mama – sau corpul acela care atârna și care era doar parțial mama mea – a rămas foarte tăcută. În panica mea, am căutat o alinare sau o

apărare, dar am găsit-o doar pe Marta.

Doctorul Curtius trebuie să mă fi auzit plângând, pentru că m-a strigat de la baza scărilor.

— Unde-i mama ta? m-a întrebat el. E timpul. E timpul de mult. Ne-am înțeles.

— Domnule, ea nu va veni.

— Trebuie, trebuie, doar ne-am înțeles.

— Vă rog, domnule! Vă rog, doctore!

— Da?

— Cred că e moartă.

Și așa, Curtius a urcat pe scări până în pod. A deschis ușa, iar eu l-am urmat. Curtius cunoștea cadavrele. Era expert în cadavre și recunoștea chipurile lor lăsate. Și astfel, de îndată ce a deschis ușa dormitorului nostru și a văzut-o pe mama atârând ca o haină, a înțeles pe loc ce se întâmplase.

*Am folosit un porumbel din lemn
pentru a juca rolul mamei mele.*

— S-a oprit, a spus el, s-a oprit, s-a oprit... s-a oprit...

A închis ușa, iar eu am stat lângă el, în vârful scărilor din pod.

— S-a oprit, a spus el din nou, aplecându-se foarte aproape de mine în timp ce îmi șoptea asta de parcă ar fi fost un secret.

Apoi a coborât pe scări, s-a întors spre mine, a dat din cap încă o dată și a șoptit, cu fața lăsată într-o grimasă de o jale cumplită:

— S-a oprit.

Apoi a ieșit din clădire, încuind ușa în urma lui.

Multă vreme am stat în mijlocul scărilor, împreună cu Marta. Am stat nemișcate și am așteptat. „Mama e la etaj, m-am gândit eu. Of, mama e la

etaj și e moartă.”

În cele din urmă, doctorul Curtius s-a întors, împreună cu câțiva oameni de la spital.

— Nu pot să-i fac pe oameni să funcționeze, a spus el. Pot să-i stric, să îi tai în bucăți, da, sunt foarte bun la asta, cu realizări considerabile, dar nu vor lucra niciodată cu mine. Nu vor face asta. Refuză. Tac. Se opresc.

Oamenii de la spital au urcat scările până în pod, pășind pe lângă mine și Marta, aproape fără să ne privească. Cel mai bătrân dintre ei a deschis ușa și i-a lăsat pe toți să intre – pe toți, cu excepția lui Curtius, care a fost ținut afară, dincolo de ușa închisă. Cum am rămas amândoi afară, am început să ne întrebăm dacă făcusem ceva foarte rău – altfel de ce nu ne lăsaseră și pe noi înăuntru? Doctorul Curtius, foarte timid atunci, nu s-a uitat deloc la mine, chiar dacă eram foarte aproape unul de celălalt. Părea extrem de tânăr, aproape ca un copil, privind fix numai spre ușă.

În cele din urmă, ușa s-a deschis și cel mai bătrân dintre bărbați, foarte serios, a rostit încet și rar:

— Du fata la parter! Ține-o acolo!

Curtius a încuviințat, apoi a spus foarte încet, cu un aer îndurerat:

— Domnule chirurg Hoffmann, dacă mă puneți să o ating, cred că va muri și ea.

— Prostii! Haide, Philip! Philip Curtius, poți să faci asta.

— Nu cred. Chiar nu cred.

— Du copila la parter! Lasă-ne să ne ocupăm de chestiunile de aici.

— Dar ce să fac cu ea?

— Nu contează, a izbucnit chirurgul, doar du-o departe de locul acesta!

Ușa ni s-a închis în nas din nou.

După un moment, Curtius m-a lovit ușor pe umăr.

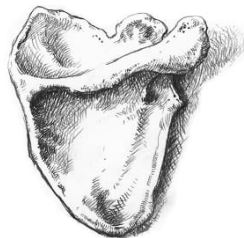
— Vino, a spus el, te rog, vino!

Am pus-o pe Marta în buzunar, ca să fie în siguranță, apoi m-am ridicat și l-am urmat încet pe scări. El m-a condus până în atelierul lui.

Acolo, Curtius s-a uitat în jur, de parcă nu ar fi știut ce să facă în privința mea. Apoi a părut să găsească răspunsul. Îmi amintesc că, luând o cutie cu oase de pe un raft, mi-a înmânat, cu o mare amabilitate, un omoplat omenesc, probabil cel drept.

— E un os bun, mi-a șoptit el, un mare os alinător. Această parte a centurii umărului e mare, plată și triunghiulară și e excelentă pentru mângâiere. Da, e un os minunat și liniștitor.

După o vreme, chirurgul Hoffmann a coborât și ne-a găsit stând în atelier, eu pe un scăunel, Curtius pe podea, lângă mine, scotocind printr-o cutie cu oase.

— Și acesta, vezi, e osul temporal... Iar acesta, hm, e osul stâng parietal. Aici e sacrumul – e minunat, nu-i așa? Sunt minunate, nu-i așa? Toate vechile mele prietene!

— S-a terminat, a spus chirurgul.

Eu am rămas complet nemișcată.

— Acum, a continuat el, ce se va întâmpla cu această copilă? Trebuie să-i găsim un loc.

— Pot s-o păstrez? a întrebat repede doctorul Curtius. Copila. Pot s-o păstrez?

Eram subiectul discuției lor. Nu m-am mișcat.

— Nici nu intră în discuție așa ceva, a spus chirurgul.

— Of, aș vrea să o păstrez.

— De ce naiba?

— Nu e speriată.

— De ce ar trebui să fie?

— Ține oasele.

— Și ce înseamnă asta?

— E tăcută.

— Și ce dacă?

— Poate fi înțeleaptă, poate fi proastă, nu știu. Dar, deocamdată, dacă nu vă supărați, o s-o păstrez.

— Ți-e de folos?

— Poate că am s-o instruiesc.

— Ei bine, a spus chirurgul, din partea mea poți să o păstrezi, cel puțin deocamdată. Până ne putem gândi la ceva mai bun pentru ea.

CAPITOLUL IV

În care unu devine doi

În acea primă seară petrecută împreună, am stat în bucătărie în timp ce Curtius a încercat să gătească. Voiam să fiu utilă și să lucrez așa cum îmi arătase mama, prin urmare l-am întrebat dacă aş putea să îl ajut, pentru că era extrem de agitat. În final, am împiedicat arderea tigăilor și am ajutat la prepararea mâncării. Doctorul Curtius mi-a spus:

— Nu mă tem de tine. Nu mă sperii deloc. Nu ai nimic, nu-i așa? Absolut nimic.

Când a terminat și a venit vremea de culcare, Curtius m-a privit în timp ce urcam scările spre pod.

— Noapte bună, copiliță!

— Noapte bună, domnule!

— Cum te cheamă? Să știi că ar trebui să-ți știi numele. Nu mă pricep la copii, sigur voi face greșeli, dar se știe că, în general, au un nume. Cum ți se spune?

— Anne Marie Grosholtz. Dar mama îmi spunea întotdeauna... Marie.

— Atunci, noapte bună, Marie! Mergi la culcare.

— Noapte bună, domnule!

Apoi am mers sus, în pod, cu slabe speranțe că mama va mai fi acolo, ca să îi povestesc despre ziua aceea extraordinară. Și, bineînțeles, ea nu mai era acolo. Dar chiar dacă o luaseră pe mama, uitaseră cearșaful cu care ea se spânzurase; rămăsese într-un colț al camerei, într-o grămadă. Și atunci m-am gândit că într-adevăr nu avea să se mai întoarcă niciodată. Nici mâine, nici poimâine, nici la sfârșitul săptămânii. Trebuia să mergem mai departe fără mama cu toții: orașul Berna, casa lui Curtius, chiar și eu. M-am întrebat apoi unde o duseseră.

Mă simțeam foarte nesigură în camera mea din pod. Când mă uitam mai departe, parcă o vedeam pe mama încă atârând de căpriori, cu gâtul îndoit și cu capul aplecat; dar când mă uitam din nou, nu mai era acolo. Iar acea persoană spânzurată nu mai părea să fie mama, ci mai degrabă persoana care o furase pe mama de la mine. Nu aveam încredere în camera aceea – aş

fi preferat să fiu în oricare alta din casă –, așa că, atunci când am fost sigură că doctorul Curtius s-a dus la culcare, am coborât scările pe furiș, cu o pătură, cu Marta, pe care mi-o dăduse mama, și cu placa pentru falcă a tatei. Am încercat să stau în bucătărie, dar acolo o simțeam din nou pe femeia spânzurată, pe mama cu gâtul sucit stând lângă șemineu; când am văzut Biblia ei, care încă mai era acolo, pe prichici, m-am speriat îngrozitor. M-am gândit apoi că aș fi preferat să fiu în oricare altă cameră din casă, în afară de cea din pod și de bucătărie. Dar în timp ce mă îndepărtam de bucătărie, mi se părea că mama, cu gâtul sucit, mă urmărea prin casă și mi-a trecut prin minte că singurul loc în care nu m-ar fi însoțit ar fi fost atelierul. Știam că în atelier erau păstrate toate acele obiecte îngrozitoare, precum toate acele secrete care mai bine n-ar fi fost descoperite, dar, în afara acestuia, o simțeam pe mama cu gâtul sucit respirând lângă mine, așa că am mers foarte repede acolo și am închis în grabă ușa în urma mea. Eram singură într-o cameră plină de părți ale corpului, simțindu-le cum se înghesuie în jurul meu. Dar nu mai eram urmărită de mama cu gâtul sucit, așa că mi-am făcut cu grijă un pătuț sub masa din atelier, am rugat părțile corpului să fie bune cu mine, apoi am închis ochii, i-am strâns și, în cele din urmă, am adormit.

Intenționez să mă trezesc devreme ca să urc tiptil scările fără să mă audă doctorul Curtius, dar, brusc, am devenit conștientă că el mă scutura și că era dimineață.

— Aici erai! Ai dormit aici! mi-a spus el. Haide, e timpul să te trezești!

Nu a mai spus nimic despre faptul că dormisem în atelierul lui, sub masa lui lungă. Am împăturit pătura și am pus-o pe un raft, amintindu-mi brusc de moartea mamei.

— Haide, haide! a spus el. Grăbește-te, grăbește-te, trebuie să te grăbești.

Apoi, la ora șapte, a început educația mea.

— Trebuie să-ți amintești, mi-a spus el aplecându-se spre mine, că nu sunt obișnuit cu oamenii. Cunosc doar părțile oamenilor. Nu oamenii întregi. Vreau să-i înțeleg, vreau să-i cunosc. Dar influența modelelor mele asupra mea e prea puternică. Am început să mă visez într-o cutie de prezentare din palisandru, căptușită cu catifea roșie. Iar cel mai rău în asta – lucrul care mă îngrozește, de care nu pot scăpa, pe care nu îl pot ignora, peste care nu pot trece – e că, în visele mele, mă simt foarte confortabil acolo. Lasă-mă să ies, a spus apoi Curtius, lovindu-mi ușor pieptul cu degetele. Cineva să mă elibereze. Nu mă auzi cum lovesc sticla? Sunt aici.

Cine mă va elibera? Vreau să cunosc oamenii. Vreau să te cunosc. Da. Suntem aici. Asta e. Nu mă tem de tine. Deloc.

Apoi s-a ridicat brusc și s-a apucat grăbit de lucru.

După puțin timp, s-a întors pe neașteptate spre mine, abandonând ce făcea.

— Știu! a exclamat el. Știu cum s-o fac! Știu exact cum!

A început să se plimbe prin atelier, adunând mai multe obiecte, pe care le-a pus pe masă.

— Haide, Marie – știi că acesta e numele tău –, dacă ești pregătită și vrei, hai să începem! a spus Curtius când a fost foarte mulțumit de progresul lui.

— Sunt pregătită, domnule.

— Aceste instrumente au fost cândva ale tatălui meu, a spus el. Tatăl meu a fost anatomistul-șef al spitalului din Berna, un om grozav. Când a murit, eu le-am moștenit pe toate.

S-a dus lângă o ladă plină cu praf de ghips și a scos o parte din el. Apoi a turnat praful într-o găleată din metal și l-a amestecat cu o anumită cantitate de apă, agitându-l bine.

— Ca să îți arăt cum funcționează, ca să înțelegi, ca să poți urmări procesul, voi face o matriță. Nu a unei părți a corpului, nu azi. Azi, pentru educația ta, dacă nu ești împotriva, voi face o matriță a capului tău.

— Capul meu?

— Da, capul tău.

— Capul meu, domnule?

— O spun din nou: capul tău.

— Dacă asta doriți, domnule.

— Cred că da.

— Atunci, domnule, da, capul meu.

Și așa am început.

— Întâi, un pic de ulei – a spus el aplicându-mi uleiul pe față –, pentru ca după aceea ghipsul să poată fi ușor îndepărtat. Paie! a strigat el brusc. Trebuie să fie paie! Era să uit! a zis în timp ce îmi puneam cu grijă două paie din pene de găscă în nas, ca să pot respira, închide ochii! Nu-i deschide până nu-ți spun!

A adus apoi ghipsul. L-am simțit prelingându-se pe mine în straturi subțiri, pe care au fost aplicate fâșii de pânză înmuiate în și mai mult ghips. O căldură ciudată mă cuprindea pe măsură ce ghipsul se întărea pe fața mea. Totul era întunecat și cald pe obrajii mei, pe pleoape, pe buze și pe gât, până

când am simțit că pluteam pe undeva departe și că aș fi putut fi deja moartă. O dată, în întuneric, am crezut că am văzut-o pe mama, dar ea a dispărut din nou și totul a rămas negru și gol, fără nimeni acolo.

În cele din urmă, ghipsul a fost îndepărtat și lumina a revenit, iar eu m-am întors în cameră. Doctorul Curtius s-a grăbit să ajungă cu matrița la masă. După aceea, mi-a netezit părul cu ulei și mi-a făcut alte matrițe, cu ceafa și mai apoi cu urechile.

— Acum, a spus el, trebuie să pregătim soba și să aprindem focul. Voi face asta doar o dată. Următoarea dată va fi rândul tău. A aprins focul în sobă și a adăugat: Acum, privește și urmărește! S-a mișcat prin jur și a pus câteva ustensile pe birou. La început, a pisat pigmentii. Roibă, mi-a explicat, și cinabru. Și vopsea purpurie. Și un pic de albastru. Și verde. Un pic. Și zdrobim. Foarte puțin galben. Și amestecăm. Așa. Acum asta, a spus el, mărșăluind spre o damigeană mare cu un robinet, din care a turnat ceva într-un recipient mai mic. Ulei de terebentină, adăugat tot timpul la pigmenti. Deci, un amestec. Culoarea ta.

A luat apoi un castron mare din cupru de pe un raft și mi l-a arătat, cerându-mi să mă uit în el. A pus castronul gol pe sobă și a zis:

— Până acum, nimic. Acolo e un scăunel, stai pe el. Cred că suntem pregătiți.

Luând un cuțit mare, s-a deplasat lângă un dulap încuiat, pe care l-a deschis, apoi cu foarte multă grijă, fără să-l văd eu, a tăiat ceva. După aceea a încuiat din nou dulapul și s-a întors.

— Asta, a spus Curtius, ținând în mână o bucată de material gălbui și întunecat, substanța asta este totul. Și totuși, a continuat el, mișcând-o cu drag în mâini, și totuși, e fără caracter, fără personalitate. Singură, nu înseamnă mare lucru, e un nimeni. Dar poate fi prietenoasă sau poate fi rezervată; poate fi frumusețe sau poate fi urâtenie; poate fi os, poate fi perete abdominal, poate fi șiruri de artere sau de vene, poate fi noduli limfatici, poate fi hipotalamusul creierului, poate fi unghii, poate fi orice, de la scărița din urechile noastre până la intestinalele pe care le ținem răsucite în noi. Orice! Poate fi orice! Poate fi chiar TU!

— Dar ce e, domnule? am întrebat eu.

— E vedere, e memorie, e istorie. Poate fi cenușie precum plămâni sau maro-roșiatică precum ficatul, poate fi orice: poate fi chiar *tu*.

— Poate fi Marta, păpușa mea? am întrebat eu.

— Poate fi! Da, poate fi! Poate adopta suprafața oricărui obiect cu o

acuratețe uimitoare. Aspră, netedă, zimțată, lucioasă, plată, pestriță, găurită, ruptă, zgâriată, acoperită cu o crustă, alunecoasă. Alege. Nu există nicio suprafață pe care să n-o poată reproduce.

— Atunci, poate fi mama?

— Nu, copilă, a spus el după un moment, asta nu poate fi. Nu poate fi nici tatăl meu sau mama mea. Și ei sunt morți. Ar fi putut fi. Aș vrea să fi fost. Dar acum, e prea târziu. Au dispărut în vid. Poți să înțelegi asta? Nu pot fi scoși din nou – ținem imaginile lor în noi, nu imagini exacte, ci pâlپări, bucățele. Nu e destul pentru asta. Nu a rămas nicio suprafață și, vezi tu, substanța asta are nevoie de o suprafață. E singura ei regulă. E prea târziu pentru mama ta.

— Îmi pare rău că nu poate fi mama.

— Tânjește după personalitate, a continuat el grăbit când a văzut că îmi dădeau lacrimile, tânjește să fie ceva. Are nevoie doar de câteva indicații. Să o instrui, fetițo! Copilă Marie, vrei să vezi ce servitoare minunată e, ce actriță grozavă?

— Da, domnule.

— Atunci, ce-ar fi să o ții? Poftim, ia-o! Miroase-o!

Am luat-o. Apoi am mirosit-o.

— E doar ceară, am spus eu dezamăgită.

— Nu! Niciodată. Niciodată nu e *doar* ceară! Toată ceara e sacră, iar aceasta, aceasta de aici, e aristocrata cerurilor, prințesa cerurilor. Cea mai mare colecționară de detalii, cea mai bună imitatoare, cea mai sinceră materie. Aceasta de aici e o bucată din cea mai fină ceară de albine.

— Cea mai fină ceară de albine, am repetat eu ca să îmi amintesc numele.

— Produsă de albinele melifere asiatice din genul *Apis*. Foarte bine, haide să o punem la treabă!

— Genul *Apis*, am spus.

Ceara a fost topită în tigaia de cupru, apoi a adăugat pigmentul și niște rășină. Doctorul mi-a explicat cum trebuie să urmăresc căldura, amestecând ceara cu foarte multă grijă. Apoi doctorul a fost pregătit. A început cu mulajul feței mele. A frecat suprafața mulajului cu o substanță numită săpun lichid, pentru ca toată ceara să fie ușor de îndepărtat după aceea, apoi a turnat-o înăuntru. La început doar o cantitate foarte mică, într-un strat foarte subțire, pe care l-a observat atent. Apoi a ridicat mulajul și l-a mișcat astfel încât ceara să călătorească în sus și în jos pe toată suprafața, iar bulele de

aer să dispară; după o vreme, a adăugat al doilea strat, apoi al treilea, al patrulea și al cincilea. Mi-a explicat că, prin ultimele două straturi, doar adăuga grosime, pentru ca matrița să fie mai puternică. Apoi am așteptat câteva minute, doar câteva, și a fost gata, desprinzându-se foarte ușor de pe mulaj.

— Asta e fața mea? l-am întrebat.

— Exact, a spus.

M-a lăsat apoi cu ea. Încă era caldă, de parcă avea o viață proprie. În scurt timp însă, a devenit rece. El a turnat ceară în restul matrițelor realizate după forma capului meu. Fiecare mulaj și-a dezvăluit treptat secretul. Acolo, în fața noastră, erau diferite părți ale capului meu în ceară de culoarea pielii, exact culoarea mea, după cum spusese. Părul mi-a fost pleștit pe creștet, fiind realizat dintr-o ceară pe care a colorat-o în maro. Apoi a început montajul acelor piese, pe care le-a pus laolaltă. Fiecare bucățică era legată de următoarea: în locurile de îmbinare, trebuia să se ocupe de ceară, ale cărei margini trebuiau cioplite sau tăiate, apoi locul era finisat cu o ceară nouă și caldă, eliminând astfel cusăturile și netezind fundul gâtului astfel încât capul să stea ridicat de unul singur. Interiorul capului de ceară a fost umplut cu cârpe vechi, cu resturi de cânepă și cu așchii de lemn.

— Pentru duritate, a spus el.

Și astfel, pe masa de lucru a apărut capul meu.

— Eu doar l-am alcătuit, a zis Curtius, nu l-am dezmembrat.

M-am uitat la capul meu: eram acolo, în atelier, cu ochii închiși. O față cu bărbia tatălui ei și cu nasul mamei. Mi s-a părut că existam de două ori mai mult.

La sfârșitul primei zile, pe când mâncam supă în bucătărie, l-am întrebat:

— Mă scuzați, domnule?

— Da, ce e?

— Domnule, mă gândeam la mama. Unde au dus-o?

— Nu știu, a răspuns el. Dar putem să aflăm. Chirurgul Hoffmann sigur va ști. Îl vom întreba când mai vine pe la noi.

— Aș vrea să-i vizitez mormântul.

— Da, da. Bineînțeles. Îl vom întreba.

Când am terminat supa, iar eu am curățat totul, mi-a spus:

— E timpul să mergi la culcare, Marie Grosholtz.

— Da, domnule, am răspuns, temându-mă foarte tare de întoarcerea în

camera din pod.

— Poți dormi la parter, dacă vrei. În atelier. Dar să nu atingi nimic! Stai un pic. Spune-mi, nu ți-a fost deloc frică, singură în camera aceea?

— Le-am simțit acolo. Pe toate acele părți ale corpului.

— Da?

— Dar după o vreme nu m-au mai deranjat.

— Da? Unii oamenii le găsesc respingătoare. Acum, la culcare. Și să dormi bine.

M-am întors în atelier și mi-am făcut patul jos. Eu eram sub masă, iar capul meu pe masă. Noaptea, dacă stăteam foarte liniștită, mi se părea că aud cum respiră toate acele părți ale corpului. Cu capul meu de ceară în camera aceea, aproape că simțeam că locul meu era acolo.

M-am gândit și că, dacă eram foarte atentă, avea să mă păstreze.

CAPITOLUL V

Din nou, chirurgul

Uneori era nevoie de mine la sobă, alteori doctorul Curtius îmi cerea să îi dau ustensilele. Ca să-i fiu de folos, a trebuit să le învăț numele. Erau compasuri și spatule, ustensile de lustruit și finisat, furculițe și sârme, palete și dălți, răzuitoare de ghips, catguturi pentru tăierea argilei, batalioane întregi de cuțite cu diferite scobituri în vârf, unele curbate, altele răsucite, ustensile din fier, din plumb și din diferite tipuri de lemn, de esență tare, de esență moale, de palisandru și cireș, unele netede, altele aspre, unele care trebuiau să fie foarte ascuțite și altele tocite; pe toate acestea trebuia să le cunosc după nume. Toate obiectele îi erau cunoscute sculptorului, dar erau doar o parte a ustensilelor pe care le folosea. Curtius avea multe dispozitive de chirurgie pe care le considera esențiale pentru munca lui. Și acestea au fost botezate și nu trebuia să mă refer niciodată la ele spunându-le „ăsta” sau „ăla”, nici „cel cu vârful lung și îndoit” sau „cel curbat cu cârlig”; ci tot numele lor enorm trebuia să fie învățat și ținut minte. Era, de exemplu, familia bisturiilor, de la cele drepte până la cele convexe și de la cele cu șuruburi până la cele pentru fistule. Erau nenumărate rude ale foarfecelor, unele drepte și altele cu unghiuri fine, dilatatoare și forcepsuri. Aici era stiletul canulat, acolo era sonda canulată. Ca să nu mai zic de cauterizatorul în formă de monedă, de fratele lui, cauterizatorul conic, sau de vârful lor, cauterizatorul în formă de cheie. Nu trebuia să confund niciodată stilul ascuțit cu acul de scurgere. Sau cleștii simpli Pelican și cleștii Tirtoir. Acesta e un cuțit de cataractă, aceea e o sondă nazală, acesta e un apăsător de limbă, acela e un clește chirurgical. Și toate aceste ustensile cu aspect ciudat fuseseră făcute pentru lucrul în interiorul oamenilor, pentru prinderea unei părți, pentru smulgerea alteia, pentru a se răzui aici și a se cauteriza acolo. Doar că doctorul Curtius nu le folosea pentru scopurile lor inițiale; el le adaptase pe toate pentru scopurile lui specifice de modelare. Și mi se părea că aveau o mare poftă să intre în oameni. De câte ori luam una de mâner, părea să încerce întotdeauna să își schimbe direcția și să se adâncească în mine. Trebuia să fiu foarte puternică pentru manevrarea

acestor ustensile – aveau personalități și erau foarte hotărâte. Trebuia să le arăt întotdeauna cine era stăpânul, pentru că, de îndată ce mă relaxam în prezența lor, chiar și într-un moment scurt, făceau ce făceau și îmi intrau în piele. De câteva ori m-au învins, zgâriindu-mi vârfurile degetelor sau mușcându-mi palma – și întotdeauna Curtius se înfuria. Cu el, se purtau întotdeauna frumos; el le îmblânzise pe toate și erau docile în mâinile lui.

Heinrich, de la spitalul din Berna, a venit de două ori în prima săptămână, având cutiile pline de bucăți pe care Curtius trebuia să le copieze. L-am urmărit și am început să îl ajut la sarcinile mici. Eram printre obiecte adânci. Adesea, acele părți bolnave care ni se livrau fuseseră deja atacate de câte un student la anatomie din spital, rupte în bucăți sau ciuruite. Piei gălbui și cenușii erau așezate pe masa de lucru. Mirosul lor estompa oricare alt miros. Multă vreme după ce sursa duhului dispărea, mirosul rămânea foarte aproape, în gură, în nas, în ochi, în piele. „Parte a corpului, îmi spuneam eu, oare a cui ai fost?” O cicatrice, un pistrii, o aluniță, o cută în carnea rece, fire de păr de-a lungul câte unui braț, orice era suficient pentru a-mi pune întrebări. Nu a mai fost însă atât de îngrozitor după o vreme; a devenit ceva oarecum obișnuit, ceva la care mă așteptam. Curtius m-a învățat acest lucru.

— Marie, e doar o părticică dintr-un trup omenesc. Nimic care să te îngrijoreze. Până la urmă, trupurile oamenilor sunt niște lucruri banale.

La sfârșitul săptămânii, a venit chirurgul Hoffmann. A rămas mirat în fața capului meu de ceară.

— Măi să fie, ești aici de două ori. E o asemănare bună, Curtius. O asemănare foarte bună.

— Mulțumesc, domnule, a răspuns el.

— Bineînțeles, nu e important, a continuat Hoffmann cu voce tare, chiar dacă părea să nu-și mai poată lua ochii de la el. Curtius, nu cred că... dar nu... bineînțeles că nu.

— Domnule?

— Voiam să spun ceva inutil, ceva prostesc.

— Domnule?

— Ei bine, asta e, Curtius! Voiam să-ți sugerez... să te întreb de fapt... crezi că ai putea să faci ceva similar pentru mine? Ceva care să-mi semene perfect. Ai putea? Crezi că ai putea?

— Da, domnule. Aș putea.

— Serios?

— Sigur, domnule.

— Crezi că e ceva prostesc?

— Nu, deloc. Mi-ar plăcea să o fac, domnule.

— Mie *mi-ar* plăcea. Până la urmă, cred că merit să fiu celebrat. M-am descurcat foarte bine. Nu mă pot aștepta la statui de bronz, dar asta, una ca asta, din ceară... ei bine, de ce nu? Aș aprecia-o.

— Poate fi făcută, domnule.

— Bine. Da. Bine.

Curtius s-a dus la lăzile cu ghips, iar eu am înaintat spre bătrân.

— Așezați-vă, domnule!

El s-a așezat, oarecum speriat. Am pus un cearșaf în jurul lui, ca și cum ar fi fost la frizer, apoi Curtius a venit cu uleiul.

— Trebuie să vă deschid puțin cămașa ca să vă dezvelesc gâtul, închideți ochii, domnule.

— Bine, a spus el.

— Și țineți-i închiși!

Stăpânul meu i-a întins niște ulei pe față. Chirurgul a tresărit.

— Voi fi în subordinea ta, nu-i așa, Curtius?

— Trebuie să rămâneți complet nemișcat, a spus doctorul. E foarte necesar să faceți asta. Voi introduce aceste paie în nările dumneavoastră și trebuie să respirați prin ele până când vă spun eu. Iar gura dumneavoastră

trebuie să rămână închisă.

Și chirurgul a rămas tăcut cât timp am lucrat în jurul lui. S-a predat. Pieptul lui se ridica și cobora, singura dovadă a continuării vieții lui. Când Curtius a desprins ghipsul, omul de dedesubt, umil și vulnerabil, a clipit nesigur în timp ce ne privea. Și atunci am profitat de moment.

— Scuzați-mă, domnule, l-am abordat pe chirurg.

— Ce e, copilă?

— Mă întrebam unde a fost dusă mama.

— Mă tem că mama ta e moartă.

— Da, domnule, știu asta. Dar unde e? Aș vrea s-o vizitez.

— S-o vizitezi? s-a mirat el. Ce idee!

— Când tata a murit, i-au făcut un mormânt. Domnule, vă rog, spuneți-mi unde e mormântul mamei!

— Copilă, a spus el, nu are niciun mormânt.

— Niciun mormânt, domnule? Niciunul?

— Nu, nu, e o groapă. A fost pusă acolo împreună cu mulți alți nenorociți. Dar nu a fost trimisă studenților la spital sau dată la cererea lui Curtius. Nu aș fi permis așa ceva. Totuși, are un mormânt de om sărac, înțelegi? O înmormântare rapidă, însă nu lipsită de demnitate. S-au spus câteva cuvinte. A fost acoperită cu var nestins. Apoi a fost pusă lângă ceilalți nevoiași care au murit în ziua aceea.

— Dar unde e groapa asta? Unde e mama mea acum? am întrebat eu cu disperare.

— Nu vorbi așa cu mine. Nu trebuie.

— Vă rog! Vă rog!

— Nu se păstrează înregistrări pentru asemenea chestiuni. Și varul nestins e... rapid.

— Of, mamă! am plâns eu.

Chirurgul s-a dus apoi la Curtius.

— Pot să-mi văd capul?

— E acolo, a răspuns Curtius, arătându-i mulajul în negativ, în spațiul opus. Dar ceara îl va scoate la suprafață.

— Mi-ar plăcea să-l văd.

— Veți putea după o vreme. Câteva zile. Veniți mai târziu. Nu mai avem nevoie de dumneavoastră. Nu acum, când avem asta.

— Să îmi las capul la tine?

— E în siguranță cu noi.

În noaptea aceea, singură în atelier, am plâns sub pătură, pentru că mama nu avea niciun mormânt pe care să-l vizitez. Nu aveam nimic de la ea, nimic nu-mi rămăsese cu excepția Bibliei ei, care părea să conțină doar o fărâmbă din nefericirea ei. Dar, după aceea, ștergându-mi nasul, am descoperit o teorie grozavă. Îmi aveam nasul, care era al mamei. Ea era încă aici. Mama. Mama mea. Așa am dat peste grozavul sistem al nasului meu: mi-l lăsase pe al ei și ajungea să mi-o amintesc uitându-mă la el. Aveam tunelurile mele gemene pentru aer, prin care puteam să respir și să miros iubirea. M-am bucurat de aceste gânduri și am fost mândră de teoria mea. Aici era mama, aici era tata, așa că puteam continua.

CAPITOLUL VI

Capete

Curtius a făcut în final capul chirurgului. Era un cap ridat, cu pielea un pic lăsată în jurul gurii. Fruntea îi era puțin încruntată și avea buzele subțiri.

— Când am confecționat capul tău, mi-a spus Curtius, am simțit o mare mulțumire, de parcă aș fi făcut o descoperire. Cu cel nou, simt anxietate. Trebuie să mă port frumos în fața acestui cap. Nu-mi va părea rău când va fi luat.

Când chirurgul Hoffmann s-a întors, a rămas uimit înaintea capului său de ceară. A fost atât de impresionat de el, încât ochii i s-au umezit. A oftat foarte adânc și și-a umflat nările.

— Da, a spus el, sunt eu, recunosc. Cât de ciudat e să mă văd din fiecare unghi, să merg în jurul... meu. De parcă nu aș mai fi eu, ci altcineva. Nu m-am cunoscut pe deplin înainte. Bravo!

Nu știu dacă acest sentiment îi era adresat lui Curtius sau capului său de ceară; dar sigur se uita la acesta în timp ce vorbea. Apoi a luat capul și s-a întors la spitalul din Berna. Niciunul din noi nu s-a întristat când l-am văzut plecând.

După două zile, am fost vizitați de preotul spitalului, care a cerut și el să-i facem capul. Era foarte dornic să-l aibă, așa că doctorul a luat comanda și s-a apucat de treabă. Dar când a fost gata și a venit să îl ia, a părut puțin trist, de parcă ar fi sperat să-i fie prezentat un sfânt, dar a găsit un omuleț chelios, cu o bărbie cu gropiță.

Eu și doctorul Curtius lucram foarte bine împreună în Welsnerstrasse. Deși recunosc că îi stăteam câteodată în cale.

— Domnule? Vă rog, domnule, nu vă supărați!

— Ce e?

— Domnule, toate bucățile acelea de pe perete, bucățile sănătoase... adunate, chiar încap toate într-o persoană?

— Da, fiecare persoană are una dintre părțile acelea.

— Niciodată!

— Ba da.

— Nu se poate!

— Îți spun că ăsta-i adevărul.

— Suntem ticsiți, nu-i așa, domnule?

— Marie, încerc să lucrez! Înainte era liniște aici. Citește o carte! Apoi s-a oprit brusc, de parcă ar fi fost inspirat de ceva. Mai bine, ia cărbunele și bucata asta de hârtie și mergi acolo, în colț, ca să desenezi ceva.

— Ce să desenez, domnule?

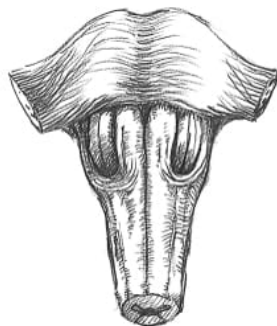
— Desenează... desenează aia.

— Ce e?

— Medulla oblongata, bulbul rahidian.

— Medulla oblongata. Bulbul rahidian. Da, domnule. Arată ca un șobolan cu cărare pe mijloc.

— Desenează!

Așa am început să desenez. Când nu trebuia să mă ocup de sobă sau să-i înmânez ustensilele, stăteam în colț și desenam.

Al patrulea cap făcut de Curtius a fost cel al directorului spitalului. După ce a văzut capul chirurgului și pe cel al preotului spitalului, directorul a vrut și el unul. Căci adevărul este că oamenii sunt fascinați de ei înșiși. A venit la Welsenstrasse și Curtius a fost uimit de atenția ce i se acorda. Directorul și-a pus apoi capul în holul de la intrare al spitalului. Adesea, stătea intenționat în fața lui, contemplându-l. În scurt timp, oameni care nu aveau nicio legătură cu spitalul, oameni care erau complet sănătoși, poate chiar plini de energie, oameni a căror singură boală era curiozitatea, au început să intre pe porțile negre ale spitalului doar ca să-l vadă pe directorul acestuia stând lângă capul propriu.

Iar eu am desenat ustensilele de modelare ale tatălui lui Curtius, am desenat rinichi și plămâni, am desenat oase și tumori, ca să le cunosc pe toate mai bine. Am desenat-o pe Marta, am desenat placa pentru falcă a tatei, m-am desenat pe mine. Nu eram prea bună, nu de la început, dar eram pasionată.

— Marie, alea sunt doar niște mâzgăleli, mi-a spus la un moment dat Curtius. Hai cu mine!

L-am urmat până în bucătărie. Acolo, a luat o pâine, a scos miezul alb din coajă, strângându-l într-o bilă, și s-a întors în atelier. Mi-a luat desenul – era o vezică biliară sau se dorea să fie – și l-a frecat cu bila de pâine până când tot ce a fost pe hârtie – care și-a recâștigat aproape integral fosta culoare albă – a ajuns pe bucata de miez care a devenit foarte neagră.

— Când faci greșeli – și tu faci greșeli –, mergi la bucătărie. Pâine.

Într-o după-amiază, în timp ce desenam, m-a întrebat:

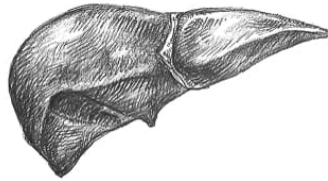
— Ce-i asta?

— E unul dintre cei de acolo, i-am spus eu. Un ficat, *hepar*.

— Chiar e? m-a întrebat el. Uită-te din nou! Pâine.

Mai târziu, a zis:

— Nu, nu încă, nu încă. Uită-te din nou, uită-te mai bine! Pâine.

Am învățat numele tuturor oaselor corpului desenându-le. Am studiat organele de reproducere și nodurile pe care le aveam pe spinare, apoi am desenat totul. M-am uitat la desenele anatomice din cărțile doctorului și le-am copiat cu creionul. Noaptea, adormeam cu creionul în mână. L-am desenat inclusiv pe Curtius.

Datorită capului de ceară al directorului, mulți oameni din Berna au început să audă de numele doctorului Curtius și de locul numit Welslerstrasse. Au început să-l cheme. „Fă-mi o asemănare”, i-au spus, iar Curtius le-a făcut-o. Capul unui negustor de lumânări. Capul unui producător de cuțite și săbii. Capul unui bancher. Capul unui ofițer. Oamenii veneau întruna, unu sau doi pe săptămână, iar eu le deschideam ușa.

— Mă bucur că ați venit până aici, domnule, le spuneam, apoi invitam fiecare vizitator să se așeze pe un scaun.

Toți se holbau la rafturile pline cu cărți ale lui Curtius.

— Sunt minunate, nu-i așa? spuneam eu.

— Minunate, răspundeau vizitatorii speriați.

Le puneam apoi prosoape în jurul gâtului și pe piept, le luam perucile cu blândețe, le spălam fețele și le prindeam părul la spate. Le ceream să închidă ochii și le aplicam ulei pe gene, pe sprâncene, în jurul bărbiilor și în partea de sus a frunților. Le introduceam cu grijă paiele în nări. Întotdeauna eram foarte blândă. Pregăteam capetele din Berna pentru Curtius.

— Oamenii din Berna nu mai intră pe ușa asta în bucăți, a observat Curtius cu bucurie, ci intră întotdeauna întregi.

Doar femeile mai lipseau. Nicio femeie nu venea la Curtius.

Curtius surprindea fiecare rid sau por, fiecare cicatrice sau gropiță. Pentru fiecare cap, desena regiunea ochilor umplând foi de hârtie cu notițe detaliate și schițe în acuarelă. Când se făcea matrița feței, ochii trebuiau să fie închiși pentru siguranță; apoi, când capetele erau terminate, trebuiau să aibă ochii deschiși ca să pară vii. Curtius modela acei ochi deschiși după desenele și notițele lui, adăugându-i când fiecare cap era terminat. Am

observat că, la fiecare persoană nouă, fața lui Curtius părea să se schimbe; se încorda ca să imite fiecare expresie a străinului, să oglindească acel chip nou, să se infiltreze precum ceara.

Welserstrasse era descoperită de toți oamenii din Berna. Trăsurile o căutau și opreau în fața clădirii. Doar un om nu se bucura de această nouă afacere. Chirurgical Hoffman. După ce a văzut cum toate celelalte capete de ceară au redus efectul capului său și temându-se că spitalul și-ar fi putut pierde modelatorul de anatomie, a devenit neliniștit și nesigur. A avertizat că lucrurile de care se ocupa Curtius acum nu puteau fi numite știință. Dacă avea să continue această activitate ciudată – care trebuia considerată doar o ocupație secundară și nimic mai mult –, nu avea să mai fie susținut de spitalul din Berna. Și, într-adevăr, în scurt timp, salariul i-a fost tăiat.

În seara aceea, în timp ce stăteam la masa din bucătărie, Curtius a rostit un discurs extraordinar. Chiar dacă și-a ținut capul în jos în timp ce vorbea, de parcă s-ar fi adresat supei lui, eu m-am considerat publicul lui – nu cartofii, ceapa și supa.

— Doctorul Hoffman m-a pus să fac modele nu doar pentru educarea viitorilor chirurghi, a început el, ci și pentru educarea oamenilor. Mici modele de boli. Eram chemat să fac un mulaj într-unul dintre saloanele spitalului, să stau lângă rănile sifilitice de pe fața câte unui băiat, să copiez limba unei femei care putrezea sau fața unui bărbat care rămăsese fără nas din cauza vreunei boli. Și, de fiecare dată când terminam acele mici modele, mi se spunea să le duc de pe o stradă pe alta și să le arăt oamenilor din Berna. Trebuia să spun că așa era variola: feriți-vă! Sau că acesta e un exemplu de sifilis, aici e unul de intoxicație alcoolică, aici e unul vătămat de opiu: aveți grijă!

A tăcut și a sorbit cu zgomot, apoi a continuat:

— Asta a fost slujba mea și o asemenea slujbă nu e prea bună pentru relații. O asemenea slujbă te îndepărtează de toată lumea. Sosirea în pragul ușii a unui asemenea om, cu o asemenea slujbă, distruge orice fericire dinăuntrul casei. Oamenii au început să se ferească de mine! M-am plâns chirurgului Hoffman și, în cele din urmă, am fost scutit de vizitele la case. Apoi am stat înăuntru și n-am mai văzut pe nimeni. Dar mi-a fost dor de oameni și, în cele din urmă, chiar dacă nu a fost de acord, chirurgul Hoffman mi-a permis să am propriii servitori. Și ai venit tu la mine, dar biata ta mamă a plecat! Dar acum nu mai sunt singur, acum sunt bine primit. Oamenii vin la mine, mă privesc și, chiar dacă nu dau mâna cu mine,

măcar încercă să mă vadă. Obişnuiam să fiu, zi şi noapte, doar cu moartea, doar cu lucruri moarte, dar acum viaţa vine la uşa mea şi îi spun vieţii: intră, intră, ai lipsit atât de mult timp, bine ai venit, bine ai venit în casa mea! Şi îmi place această nouă viaţă! Dar acum, Marie, chirurgul Hoffmann a anunţat că nu va mai permite asta! Ei bine, chirurgul Hoffmann nu înţelege. Nu mă voi întoarce! Nu o voi face! Un rinichi are întotdeauna un alt rinichi în apropiere, dar eu eram la fel de unic şi de singur ca un apendice vermiform. Dar nu mai sunt aşa. Datorită ţie.

Şi-a terminat supa, iar eu am luat castronul gol.

— Mulţumesc, domnule.

— Da, a spus el.

Nu m-a văzut zâmbind.

CAPITOLUL VII

Există un oraș îndepărtat

Chiar și după ce i-au fost tăiate câștigurile de la spital, Curtius făcea suficienți bani din capetele de ceară ca să continue. S-a uitat în dulapuri și a confirmat că avea provizii de ceară și alte materiale necesare. A continuat să facă doar capete. Între timp i se aduceau facturi: pentru chirie, pentru material; în cele din urmă, a primit câteva scrisori care îi cereau să plătească salariile din ultimele câteva luni, deoarece părea că, în ultimul timp, nu lucrase pentru spital, ci pentru el.

Într-o zi, Curtius a primit doi vizitatori străini. Văzând prin gaura cheii că nu erau de la spital, i-am lăsat să intre și le-am spus:

— Vă rog, domnilor, veniți pe aici.

Erau doi bărbați îmbrăcați în costume, unul gri, celălalt alb, amândoi răsufând greu. Cel în alb avea un caiet, o pană și o sticlută de cerneală de călătorie, cu capac cu arcuri; pe jachetă avea pete albastre. Nasul îi era foarte mare, iar bărbia, foarte mică.

— Am auzit de tine, i-a spus el lui Curtius într-o germană bună, chiar dacă era clar că era străin. Nu îți lipsește reputația locală. Am avut puțin timp liber, așa că am venit să vedem cu ochii noștri.

Curtius i-a invitat pe bărbați să observe capetele de ceară de pe raft, care așteptau să fie luate. Bărbatul în alb s-a uitat la ele foarte repede, apoi s-a așezat neinvitat și a început să răsfoiască prin caietul lui. Bărbatul în gri și-a petrecut mai mult timp cu ele, ținându-și ochii negri aproape de ai lor.

— Voi sunteți chipurile cetățenilor din Berna, a spus el încet, adresându-li-se capetelor. Vă cunosc. Vă aud în micile voastre coridoare, șoptind. Sâsâiți. Cuvinte gazoase. Vă simt dezaprobarea.

S-a întors apoi cu spatele la capete și a rămas nemișcat un moment, după care s-a aplecat, și-a luat capul în mâini, de parcă l-ar fi durut, și a gemut încet:

— Unde găsec un pic de liniște? A scos o plantă ofilită dintr-un buzunar și a început să o studieze calm, murmurând pentru sine: *Picris hieracioides*.

Cuvintele păreau să-l liniștească.

Bărbatul în alb, crezând că îl deranjam pe bărbatul în gri, mi-a făcut semn cu mâna să merg la el.

— Lasă-l în pace, copil urât, vino la mine! El nu înțelege copiii. A avut copii, dar i-a alungat. Dar eu te înțeleg bine. De exemplu, pot să-mi dau seama că vrei să știi ce scriu atât de grăbit, nu-i așa? Bineînțeles că vrei. Ei bine, dacă tot insiști, am să-ți spun. Îmi amintesc de plimbările mele. Tocmai mi-am amintit de una dintre ele. Colecționez plimbările vieții mele. Unii oameni mă întrebă dacă am mers destul de departe ca să merite această activitate, dar eu le spun că nu contează cât de departe ai ajuns, ci cât de atent ai umblat. Și, crede-mă, *am* umblat atent. Bineînțeles, acum vrei să știi pe unde am mers. Nu-i așa, îndrăzneată mică? Așa m-a numit și, foarte încântat de propria observație, a continuat fără să-i pese vreun moment de cum i-aș putea înțelege cuvintele: Mic chip bolnăvicios, mic monstru în rochiță de copilă... ființă mică... mic urlet... firimitură de carne ieșită în afară... mică declarație a omenirii... mică... *micuț!* a concluzionat el, fără să știe, la sfârșit, ce eram, ci doar că eram mică, ceva mic.

Și-a scărpinat nasul ascuțit și s-a uitat în jos, la pantofii lui, iar eu am observat pentru prima dată că amândoi erau acoperiți cu niște săculeți din pânză legați la glezne, care-i ascundeau încălțăminte. Și-a desfăcut apoi săculeții și i-a dat jos, dezvăluindu-și pantofii: erau din piele neagră, uzați în anumite locuri, cu cataramă din argint, pantofi obișnuiți pentru domni.

— Poftim, a spus el în timp ce își dădea jos unul și mi-l înmâna. Miroase-l! Miroase-l cu nasul tău!

Am mirosit pantoful. Era rânced.

— Știi ce e mirosul acesta? m-a întrebat el.

— Este, am îndrăznit eu, pentru că omul nu fusese amabil cu mine, miros de picior putrezit?

— Paris, a spus el. E Parisul.

Asta a fost prima mea prezentare a orașului.

— Paris, am repetat eu.

— Am umblat prin Paris cu pantofii aceștia, a continuat el, pe Pont Neuf, de-a lungul Rue Saint-Antoine, până pe străduțele lăturalnice. Pantofii mei m-au purtat pe multe străzi diferite. Scriu despre ce văd, notez totul. Ignor monumentele, marile biserici și clădirile istorice; vorbesc despre oameni. Oameni fericiți, oameni nenorociți: îi cunosc pe toți. Îi văd în plimbările mele și îi includ în notițele de aici. Deschide oricare dintre caietele mele, în orice loc, și vei mirosi marea duhoare a Parisului, vei auzi cacofonia lui. Citește orice propoziție și vei merge pe lângă mine, printre toate acestea. Cu acești pantofi i-am văzut pe toți: enciclopediști epuizați, genii ale chimiei, delegați ai Academiei, actori de la Comedia Franceză și de la Operă, păpușari de pe bulevarde, cizmari prea talentați, producători de peruci nervoși, hamali sperați de pe străzi, dentiști inutil de minuțioși, doctori îngrozitor de incorecți, telali, moașe, doamne, hoți de buzunare, ciupiți de vărsat și pudrați, născuți în familia regală și orfani; fiecare ingredient din supa groasă a Parisului!

Părea un loc extraordinar de aglomerat, m-am gândit eu.

— Suntem o treime inseparabilă, a continuat bărbatul, pantoful meu drept, pantoful meu stâng și cu mine. Am mers printre orori, am călcat peste lucruri. Uneori am alunecat, recunosc, dar întotdeauna ne-am ridicat.

M-a săltat în poala lui. Nu m-am bucurat de acest gest, nu mi s-a potrivit, nu mi-a plăcut să simt coapsele bărbatului. Curtius, prefăcându-se ocupat la biroul lui, era să scape un cuțit mare interesos pentru operații la partea de jos a piciorului.

— De ce purtați acei săculeți, domnule? am întrebat eu.

— Pentru că nu voi permite niciodată ca pantofii mei să atingă niște străzi atât de nedemne precum cele din Berna. Mă rătăcesc oriunde în afara Parisului. Dar, în Paris, mă poți lega la ochi, mă poți învărti și mă poți lăsa oriunde, și totuși imediat aș ști în care dintre cele șaisprezece cartiere sunt – nu doar asta, ci și strada, chiar și numele oamenilor care locuiesc acolo. Mi-am părăsit orașul – un lucru îngrozitor pentru mine – ca să-l vizitez pe omul de acolo, pe care l-ai deranjat. E în exil acum. Cărțile lui sunt interzise în Paris și arse în Geneva.

M-am întors spre celălalt bărbat; încă își observa planta. „Acesta, m-am gândit eu, e un om care scrie cărți? Cărți care jignesc oamenii?”

— Ea e servitoarea mea, a spus Curtius în cele din urmă.

Am coborât fericită și am rămas lângă biroul stăpânului meu.

Bărbatul în alb a arătat apoi cu degetul spre capetele de ceară.

— Dar, în general, trebuie să recunoști că astea nu înseamnă prea mult. Nu e nicio problemă cu munca, asta e perfect acceptabilă. Subiectele muncii tale mă fac să mă îndoiesc. Ai fi putut să alegi orice om de pe o stradă din Berna și să îl proclami drept cineva vrednic de atenție, cineva pentru care ar trebui să se stea la coadă ca să fie văzut și pentru care lumea ar trebui să se adune, când, de fapt, aceștia sunt doar niște oameni de rând.

— Eu nu fac niciodată diferența, a spus Curtius. Nici cu părțile corpului, nici cu capetele.

— Poate că ar trebui să o faci, a replicat bărbatul. Ai nevoie de chipuri care să merite darurile tale, de chipuri care să te provoace. Ai putea continua să sculptezi mediocrități aici, dar gândește-te la asta: cum vei putea progresa vreodată dacă chipurile sunt atât de banale, cu minți meschine, spirite josnice și obscure? Ar trebui să vii la Paris, să-ți găsești un magazin acolo. Ți-ar merge mult mai bine. E o mică tragedie să-ți irosești talentul în Berna. Gândește-te la capetele pe care le-ai putea avea! Cele mai bune capete sunt în Paris, nu aici. Dar nu cred că ai să vii, nu-i așa? Vai, nu pari să fii genul acela. Ei bine, a încheiat el, îți dau adresa mea, poate te răzgândești cândva.

Rupând o pagină din caietul lui, și-a notat numele și adresa, scriind cuvântul *Paris* cu o înfloritură și cu multe sublinieri. Numele lui era Louis-Sébastien Mercier.

— Iar pe acesta de aici, cel cu planta, a spus Mercier, îl vom numi Monsieur Renou. Deși nu e numele lui real. Nu, îl numim Renou ca să descurajăm atenția. Acum, *el*, a spus, arătând spre Renou, el are un cap deosebit, sunt sigur că veți fi de acord. Dar, pentru informarea voastră, pentru că îmi place de voi, vă voi șopti cine e: în camera voastră, stând acolo, e autorul operelor *Emile* și *Du Contrat Social*. Ce spuneți de asta?

Dar nu cunoșteam operele menționate, nici pe celebrul domn.

— Dacă vei veni vreodată la Paris, a concluzionat Monsieur Mercier văzând că nu reușim să ne adaptăm corespunzător la veștile lui, dacă vei veni acolo unde sunt singurele capete importante, ce-ar fi să mă anunți? Aș vrea să te trec în caietul meu – dar, vai, pentru că ești din Berna, nu pot. Însă *ești* unic, recunosc asta, cu toate capetele tale și cu această copilă servitoare cu chip obraznic.

— Toate capetele bune sunt în Paris? a întrebat Curtius șocat.

— Nicăieri altundeva, a răspuns Monsieur Mercier dând din cap și zâmbind. Haide, dragă Renou – pentru că azi ești Renou –, trebuie să

plecăm! Întorcându-se din nou spre noi, ne-a explicat: Eram urmăriți în oraș și, ajungând pe lângă strada voastră, am hotărât să ne ascundem o vreme aici. Dar cred că acum vom fi în siguranță dacă îndrăznim să ieșim afară. Vă mulțumim pentru timpul acordat.

Curtius i-a condus până la ușă, a strâns mâna energică a lui Mercier (ale cărui picioare erau acum încălțate și bătute în săculeți) și s-a înclinat în fața autorului tulburat, care i-a răspuns uitându-se în altă parte,

Vizita mi s-a părut lipsită de importanță.

CAPITOLUL VIII

Care este unul îngrijorător

În cele din urmă, chirurgul Hoffmann s-a întors cu avertismente finale și cu nori întunecați. I-a spus lui Curtius că, foarte curând, chiar înainte de sfârșitul săptămânii, aveau să vină portăreii. Tot ce posedă avea să fie revendicat de spitalul din Berna dacă nu cumva era capabil să-și plătească imediat datoriile considerabile. Curtius i-a spus că era ruinat, îngropat în datorii. Dar exista o posibilitate, o speranță de a fi salvat: chirurgul Hoffmann, descriindu-se drept un om bun și singurul prieten al lui Curtius, aranjase ca el să beneficieze de o cameră în spitalul din Berna, în spațiul aceluia mare monolit întunecat, pentru a fi ajutat de el. Acolo ar fi putut fi îngrijit, ar fi putut fi supravegheat, ar fi putut lucra la modelele lui anatomice fără nicio teamă de distragere – pe scurt, ar fi putut fi fericit, așa i-a spus chirurgul Hoffmann.

— Am probleme? a întrebat Curtius. Am probleme foarte mari?

— Da, Philip. Mă tem că ai.

— Nu-mi place să am probleme. Nu-mi place deloc. Sunt îngrijorat, domnule chirurg Hoffmann, îngrijorat și speriat.

— Philip, nu e bine să ai atâtea griji, i-a răspuns chirurgul, lasă-mă să te scap de ele! Nu ai fost făcut să te lupți cu tulburările acestei lumi – ai fost făcut ca să fii îngrijit. O persoană ca tine are întotdeauna nevoie de protecție. Vino la spital, deja ți s-a repartizat o cameră. Îți vei primi mesele în fiecare zi, ne vom ocupa de toate, nu vei mai avea griji. Nu vei mai avea probleme cu banii și, de vreme ce spitalul se va ocupa de toate nevoile tale, nu vei mai avea nevoie de bani. Îți voi asigura chiar eu confortul și doar eu te voi instrui în munca ta. Te voi ține cu totul ocupat în spiritul chirurgiei. Așa că, Philip, fii rațional, cât încă pot să te ajut. Dacă îmi vei refuza ajutorul, mă tem foarte tare că oamenii vor veni după tine și te vor băga la închisoare.

— Închisoare! a suspinat Curtius.

— Pentru că ai furat de la spital. Ce ai făcut nu e legal.

— N-am știut! N-am știut!

— Dar vei fi în siguranță, Philip, între zidurile spitalului. Vom ține restul lumii dincolo de acele ziduri, o vom lăsa să facă orice vrea, dar tu vei fi în siguranță înăuntru.

— Voi fi în siguranță?

— Da, categoric.

— Făcând modele?

— Bineînțeles.

— Nu capete?

— Uneori, poate și capete. Interioarele capetelor.

— Dar nu mai vreau interioare. Mă apasă interioarele și îmi fac rău, a spus Curtius. Sunt mult mai fericit să fac capete.

— Philip, ești fericit acum?

— Nu, nu, trebuie să recunosc că nu sunt.

— Asta pentru că ai făcut capete. E singura cauză a nefericirii tale din prezent.

— Și servitoarea mea? Va veni cu mine? Ea, cu mine, în acea cameră ce mi-a fost repartizată?

— Asta nu e ceva cuprins în regulile spitalului. În plus, nu vei avea nevoie de o servitoare, pentru că totul îți va fi oferit. Până la urmă, nu ești capabil să ai o servitoare, nu-i așa? Dar eu sunt aici ca să te ajut. Îi putem găsi ceva de lucru la spălătorie.

— Printre atât de multe cearșafuri infectate de boli, printre atât de multe boli? a murmurat stăpânul meu.

— Vii acum, Philip? l-a întrebat chirurgul. Cred că ar trebui s-o faci.

— Foarte bine, da. La spălătorie.

— Domnule, domnule! l-am rugat eu.

— Paris, a șoptit Curtius.

— Ai spus ceva? a întrebat chirurgul.

— Nimic, a răspuns stăpânul meu. Domnule chirurg Hoffmann, credeți că mi se poate permite un timp scurt ca să îmi împachetez lucrurile singur? Sunt o persoană foarte meticuloasă; îmi place să fac lucrurile cu precizie și în liniște. Cred că voi avea nevoie de o săptămână.

— Foarte bine. Voi trimite hamalii peste o săptămână. Foarte bine, Philip, ești rațional. Tatăl tău ar fi foarte mândru de tine.

După aceea, chirurgul a plecat. Nu l-am mai văzut de atunci.

— Sunt foarte curajos acum, a șoptit Curtius de îndată ce a închis ușa. Nu sunt deloc speriat. Nu mă poți speria, chirurgule Hoffmann – ei bine,

poți, de fapt, poți, a spus el adresându-se ușii. Sunt foarte speriat, dar îmi iau adio de la tine și de la Berna. Un loc atât de banal, cu minți atât de meschine! Cu spirite rele și obscure. Aici nu sunt capete bune, nu sunt deloc. Nici măcar al tău, chirurgule Hoffmann!

Curtius s-a dus în atelierul lui și a început să își împacheteze lucrurile.

— Pot să vă ajut, domnule? l-am întrebat eu.

Nu mi-a răspuns.

— Domnule, l-am întrebat, ce se-ntâmplă?

— Paris, Marie, a spus el, Paris.

Nu a zis nimic despre faptul că aș putea merge și eu cu el. Nu a spus nimic despre mine.

— Merg și eu? l-am întrebat. Pot să aprind focul în sobă. Știu numele multor lucruri. Pot să netezesc fețele oamenilor, pot să pun paie în nări. Pot să fac toate astea. Cu timpul, voi putea face mult mai multe. Domnule, vă rog, luați-mă și pe mine!

Curtius s-a oprit din activitatea lui. M-a ridicat, m-a pus pe masă și s-a ghemuit, astfel ca creștetele noastre să fie la același nivel.

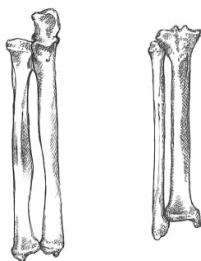
— Ceva s-a întâmplat, a spus el în timp ce lacrimile îi curgeau din ochi. N-ai observat? Ceva extraordinar. La fel cum osul radius, mai mic, se sudează cu ulna, mai mare, la fel cum e fibula pentru tibia: noi doi suntem legați.

— Domnule?

— Nu voi pleca fără tine.

— Mulțumesc, domnule! Mulțumesc!

— Nu. Nu. Eu îți mulțumesc.

Așa că aveam să plecăm la Paris. Împreună la Paris. Dar cum puteam să realizăm asta?

Ca să mergi la Paris, trebuia să fii curajos. Ca să fii curajos, trebuia să vinzi niște lucruri ca să câștigi bani. Unele dintre ustensilele tatălui său, pentru o sumă bună, și două dintre cărțile lui. Ca să fii foarte curajos,

trebuia să fii pregătit să spui foarte des: Paris, Paris, Paris. Ca să fii foarte, foarte curajos, trebuia să îți scoți actele și să-l împătorești, punându-l deoparte, pe cel care îi aparținuse mamei tale moarte. Ca să poți să fii curajos, trebuie să ții câteva oase de oameni sau bucăți de ceară sculptată.

— Ceara ajută oamenii la necaz, mi-a spus stăpânul meu, înmânându-mi o epiglotă de ceară. În anumite țări catolice se crede că, dacă o persoană sau o rudă a acesteia suferă de dureri puternice într-o parte anatomică, acea persoană sau ruda ei poate cumpăra o miniatură de ceară, un model al părții cu probleme – uf, sculptată abominabil, dar principiul e acolo, iar substanța e de netăgăduit –, pe care o poate pune în capela corectă din biserică, pentru ca Dumnezeu să vadă unde o doare și să fie suficient de impresionat încât să o vindece. Și așa, ceara ajută oamenii răniți.

Apoi Curtius s-a forțat și s-a târât de pe Welsnerstrasse, pentru a cumpăra locuri pentru călătoria noastră. După aceea, chiar după colț, a vomitat un pic pe jacheta lui, dar a reușit. Marta, placa pentru falcă a tatei și puținele mele haine erau deja împachetate, împreună cu alte lucruri necesare, în cutărul bunicului meu. Nu reușeau să îl umple. Curtius a împachetat capul meu de ceară cu foarte multă grijă.

— Vom avea nevoie de el, mi-a spus, ca să arătăm ce putem.

Ustensilele, dispozitivele și cărțile pe care nu le vânduse le-a împachetat în cutia veche de instrumente a tatălui lui, un obiect din piele șifonată.

Am părăsit căsuța din Welsnerstrasse însoțiți de doi hamali de la spital. Curtius le-a dat cheia și le-a spus că aveam să mergem împreună la o plimbare și că, după aceea, avea să vină la spital.

— Mergeți la plimbare cu un cutăr? au întrebat ei.

— O, da, a spus Curtius nesigur, e foarte ușor. Îl aduc la spital.

— Îl luăm noi, au zis ei, puneți-l jos!

— Nu ne deranjează, a spus Curtius, nu ne deranjează deloc. Dacă ați putea să-mi duceți mobila, biroul, rafturile de cărți, m-ați ajuta foarte mult.

Curtius mi-a spus că acestea ar fi fost suficiente pentru a-și plăti datoriile după ce am fi plecat.

— Dar cu piesele de ceară, i-a instruit cu jale pe hamali, vă rog să aveți grijă! Sunt frumoase, sunt trist că le las... chiar și momentan!

Am plecat apoi din casă. Curtius credea că evadarea noastră ar fi fost observată abia după câteva ore. Am mers direct la hotel, de unde trăsura avea să își ia pasagerii. Dar a durat multă vreme până să sosească, iar Curtius și-a ținut capul lăsat în jos tot timpul. În cele din urmă însă, a sunat

cornul, iar cufărul mamei și geanta din piele a lui Curtius au fost urcate. Locurile noastre erau deasupra trăsurii. Când caii au început să tragă, Curtius a început să plângă din nou.

După o jumătate de oră, am ieșit pe porțile orașului. Adio mamei mele pierdute! Plecam ca tata, înaintea mea, în lumea largă, în acele locuri nesigure unde, printre alte posibilități, puteai să-ți pierzi falca.

Berna s-a îndepărtat tot mai mult.

Nu aveam să mă mai întorc niciodată acolo.

CARTEA A II-A

1769-1771

LA UN CROITOR MORT

Până împlinesc zece ani

CAPITOLUL IX

Cei mai noi copii

Pe drum, doctorul Curtius a fost mai mult tăcut. Și-a strâns haina foarte tare în jurul lui și a încercat din răputeri să nu se uite în jur. La Neuchâtel, și-a schimbat toți talerii din Berna în lire franceze. Apoi, înainte să trecem în Franța, am luat o altă trăsură. În timpul nopții, ne-am oprit la Dijon. Pentru că era doar un pat în cămăruța pe care a închiriat-o Curtius, am dormit la capătul lui. Curtius și-a ridicat genunchii până la piept, dar adesea, când dormea, încerca să se îndrepte fără să vrea, iar eu, trează și speriată, vedeam marile galioane ale picioarelor lui repezindu-se spre mine, făcând valuri în cearșafuri. În următoarea noapte, la Auxerre, stăpânul meu a strigat în somn, numind diverse părți ale corpului.

În sfârșit, am ajuns a doua zi.

La început, Parisul a fost doar un miros pentru mine, un miros rânced de pe pantoful stâng al unui domn numit Louis-Sébastien Mercier. Apoi, în timp ce ne apropiam de adevăratul oraș, am văzut de pe trăsură că Parisul era o mare ceață galbenă și murdară: o cangrenă pe cer care sfâșia aerul de iarnă, ceva uriaș și nevăzut, care respira.

Totul se întuneca în timp ce Parisul se apropia, diferitele nuanțe de praf adunându-se în aer. În cele din urmă, am ajuns la porțile vămilor de la marginea orașului propriu-zis. Exact în fața noastră era un obstacol de peste nouă metri, o boltă mare și înspăimântătoare. Au apărut apoi vameșii, niște oameni nefericiți, în haine verzi. Ursuzi, ne-au poruncit să coborâm. Niște mâini reci s-au mișcat apoi prin jurul nostru. Toate bagajele și cuferele au fost date jos de pe trăsură, deschise și controlate. Curtius mi-a șoptit că, probabil, avea să moară în curând. Am tremurat de teamă că aveam să fim despărțiți pentru că, dacă s-ar fi întâmplat asta, cum l-aș mai fi regăsit? Totul a fost cercetat. Capul meu de ceară făcut de Curtius a fost trecut de la un funcționar la altul și scuturat până când, fără nicio tragere de inimă, obiectul a fost proclamat legal. Actele noastre au fost ștampilate și, în cele din urmă, ni s-a făcut semn să mergem mai departe. Trăsură a pornit pe sub arcadă, trecând în drumul ei pe lângă un mare bloc cenușiu și mizerabil

despre care aveam să aflăm mai târziu că era fortăreața închisorii cunoscute drept Bastilia.

În timp ce numărăm casele strâmbe și văruite, am simțit din nou mirosul orașului. Cred că era același miros care rămăsese pe pantoful stâng al lui Monsieur Mercier, doar că aici, la sursa lui, era mult mai puternic. Am crezut că aveam să mă sufoc din cauza lui. Peste tot în jurul nostru, oamenii din trăsură se repezeau încolo și înapoi, iar localnicii erau la fel de noroiși precum străzile de sub noi, țipând cât puteau de tare. În cele din urmă, am ajuns într-o mare piață. O scară a fost trântită de o parte a trăsurii, pentru pasagerii de pe acoperiș, iar Curtius a coborât clătinându-se, spatele lui fiind incapabil, pentru moment, să se îndrepte, iar partea de jos fiindu-i tot mai amortită. Am coborât după el. Picioarele mele de opt ani au atins Parisul pentru prima dată și, încă de la primii pași, au fost murdărite de el. M-am ținut foarte aproape de Curtius, strângând o parte din hainele lui.

— Așadar, a șoptit Curtius când, în sfârșit, și-a recăpătat răsuflarea, te salut, Paris! Sunt Curtius, Philip Wilhelm Mathias. Sunt aici. Sunt aici. Uitându-se la mine pentru o încuviințare, a adăugat: Suntem aici, Marie!

— Paris, am repetat eu.

Parisul și-a continuat existența fără o mirare evidentă.

— Asta e adresa, a spus el, scoțând bucata de hârtie mototolită a lui Mercier.

Oamenii s-au ciocnit de noi, o întreagă galerie de figuri pariziene, niciuna amabilă. Nasuri roșii, ochi galbeni, dinți maro, cu peruci, rași în cap, bărbați, femei, ridați, netezi, toți ocupați și toți găsimu-ne, neconvenabil, în calea lor. În cele din urmă, Curtius a reușit să-i arate adresa lui Mercier unui hamal, un tânăr nefericit, cu un chip palid, care a luat cele câteva monede pe care i le-a oferit Curtius, vorbind nerăbdător tot timpul – chiar dacă nu am înțeles niciun cuvânt –, și și-a umplut repede roaba cu bunurile noastre.

În cele din urmă, printre străzile aglomerate și furioase, am găsit casa lui Mercier. Curtius a bătut tare cu inelul metalic de la ușă, dar nu a primit niciun răspuns. Hamalul ne-a lăsat destul de repede acolo, cu toate bagajele noastre. Am așteptat stând pe treapta din pragul ușii. Au trecut două, trei sau patru ore, în timpul cărora Curtius s-a întrebat ce se întâmpla prin Berna atunci și dacă nu cumva, până la urmă, spitalul era un loc nu chiar atât de rău, rufele nu erau chiar atât de mizerabile, ba chiar, dacă te gândeai mai bine, nu exista nicio garanție absolută că oamenii care lucrau acolo se

molipseau de bolile pe care le frecau de pe lenjeriile de pat. Eu m-am întrebat ce se întâmpla cu oamenii care dormeau pe străzile din Paris.

În cele din urmă, s-a auzit zgomotul unor pantofi care se apropiau, bătând ușor și zornăind, apoi oprindu-se. O voce a vorbit în franceză. Mi-am ridicat privirea și l-am văzut pe Louis-Sébastien Mercier încălțat în pantofii săi, care nu mai erau ascunși în săculeți din pânză, ci erau la vedere pentru toți și foarte noroioși. Din fericire, și-a amintit limba germană.

— Berna, nu-i așa? Ce căutați aici? Asta e casa mea.

— Mi-ați spus, i-a răspuns Curtius, că ar trebui să vin la Paris. E o cale foarte lungă, domnule, într-adevăr, o cale foarte lungă.

— Chiar ți-am zis asta? Ce frumos că oamenii ascultă! Și ești în vizită pentru câteva zile?

— Am fugit, domnule, i-a spus Curtius, nu mă mai întorc.

— Atunci, asta înseamnă multă vreme, nu-i așa? Vrei să scriu despre tine? Ce vei face ca să merite?

— Fac – adică am făcut în Berna – capete.

— Da, ai făcut! Și ai venit aici ca să faci capete. Doar că, de data asta, capete pariziene: capete care contează. De exemplu, l-ai putea lua în considerare pe al meu.

— Prefer capetele, a spus Curtius.

— Ai unde să stai? l-a întrebat Mercier și Curtius a dat din cap. Ascultă sfatul meu, e mai bine să ai o locuință. Bani?

— Fac capete. Sunt foarte bun la asta.

— Așa spui tu. Și ai adus copila asta cu tine, fețișoara asta îndrăzneată, cu trăsături stridente.

— Se numește Marie.

— E o mică exclamare. Un mic protest. O mică insultă. În orice caz, ceva mic. Da, aș prefera să-i spun Micuța. Așa am s-o numesc.

— E a mea.

— E?

— O, da, sigur!

— Atunci, ar fi bine să reușești, pentru că, dacă nu poți, vor fi doi oameni flămânzi, nu doar unul.

— A trebuit să o aduc și pe ea.

— Chiar a trebuit? Din milă, nu-i așa?

— Sigur ar fi murit în spălătoriile spitalului.

M-am întrebat dacă aș fi pierit cufundată în cearșafuri. Și spre ce nou

viitor ne îndreptam? Cât de lungă era frânghia?

— Cred că ar fi fost hrănită acolo, a spus Mercier. Ar fi avut ceva de lucru.

— Ați spus că ar trebui să vin aici. Nu pot să merg altundeva.

— Ba poți. Sigur că poți.

Mercier i-a spus lui Curtius că era un individ foarte neglijent, dar poate și un pic eroic, până la urmă, și că, deși Parisul putea părea arhiplin, de fapt avea goluri ici și colo, multe goluri mici care încă nu erau ocupate, unde un om putea trăi cu servitoarea lui, poate chiar fericiți. Uneori, aceste locuri atrăgeau atenția prin bucățele de hârtie lipite de ușile și de zidurile exterioare. Mercier a început să-i spună lui Curtius despre locurile care erau disponibile pentru a fi închiriate. S-ar fi putut caza la un tăbăcar, lângă râu, chiar dacă locul era cam periculos: în urmă cu câțiva ani, un chiriaș murise în somn și fusese găsit având o culoare ciudată. Lui Curtius nu i-a plăcut să audă asta. Pentru că avea un trecut medical, a îndrăznit Mercier să-i zică, poate că ar fi luat în considerare camerele de la etajul al doilea ale unui bărbier-chirurg. Nu, a insistat Curtius, nimic legat în orice fel de medicină, terminase definitiv cu ocupația asta. Din același motiv, a refuzat cazarea la un fabricant de pastile, un cuțitar, un vânzător de elixire și un antreprenor de pompe funebre. În cele din urmă, Mercier i-a propus cazarea la o femeie, o văduvă al cărei soț lucrase într-o croitorie. Avea și un fiu instruit în aceeași afacere.

— O femeie? a întrebat Curtius.

— Asemenea creaturi se găsesc din abundență în Paris.

— Dar nu am nimic de-a face cu femeile.

— Dar Micuța de aici?

— Nu cred că se poate număra printre ele, nu-i așa? Ea e doar Marie, nu e înspăimântătoare. Uneori uit că e de sex feminin; nu pare să aibă un sex clar sau pare să aibă unul doar al ei: masculin, feminin, Marie. E Marie a mea.

Eram a lui, știam asta – altceva nu conta.

— Și, într-adevăr, a continuat Curtius, până la urmă compania ei îmi ajunge. Nu, nu am nimic de-a face cu partea femeiască, chiar nu am.

— Vrei ajutorul meu? l-a întrebat Mercier. Sau ar trebui să intru acum în casă și să închid ușa?

— Da, da, vă rog! Am nevoie de ajutorul dumneavoastră. O femeie, atunci, o femeie!

- Văduva unui croitor.
- Atunci, ne-am înțeles. Da.
- Bine. Am hotărât. Voi chema o trăsură.
- Of, Doamne!

— Se poate spune că viața începe chiar acum pentru tine, acum, că ai găsit Parisul, i-a explicat Mercier. Ce-a fost înainte nu mai contează. Uitați-vă la voi, cei mai noi copii din magazinul plin de jucării! Sunt sigur că încă nu înțelegi obiectele din jur sau tovarășii de joacă. Ei bine, vei avea destul timp pentru asta. Haide, să mergem înainte!

S-a găsit apoi o altă căruță și s-au dat și mai mulți bani. Mercier ne-a grăbit pe străzile strâmbe până când am ajuns în locul respectiv.

Undeva spre mijlocul îngustat al Rue du Petit Moine din Faubourg San-Marcel, era o casă înspăimântătoare, cu un cuvânt pictat pe niște scânduri legate și suspendate de câteva sârme ruginite. Cuvântul era CROITOR. În toate ferestrele atârna un material negru și soios; totul era înfășurat în întuneric. Aici murise un croitor. Mercier și-a întins mâna spre ușă. În timp ce o deschidea, un clopoțel legat de ea a sunat de două ori, un zgomot extrem de puternic în liniștea aceea. A fost un sunet trist, două zăngănituri dureroase ce păreau să spună: „*Asta doare*”. Aveam să cunosc bine acel clopoțel și limba lui pestriță și pietrificată, precum geamăna unei pietre de rinichi pe care Curtius o păstrase în Berna.

În cele din urmă, cineva a venit la ușă: era un băiat fără trăsături deosebite și cu un chip palid. Trebuia să fi fost fiul văduvei. Mercier a vorbit cu el și, după un moment, el a dat din cap cu greu cu chipul lui palid și s-a întors în întuneric. L-am urmărit pe coridor. Jalea a înăbușit casa; nu s-a auzit niciun sunet, ci doar fâșâitul hainelor lui Mercier în timp ce înainta; pantofii lui nu făceau niciun zgomot pe podeaua acoperită cu pături. Totul era întunecat și stătut. Nu doar ferestrele erau acoperite cu material negru, ci și obiectele păreau acoperite de un giulgiu. Nu se vedea niciun colț în toată locuința. Am mers prin camerele din spate, pipăind tot drumul de-a lungul pereților întunecați, până când am ajuns într-o cameră în care o lumânare arunca o lumină slabă asupra unui teanc de suluri de material

întunecat. Când fiul a înaintat spre o grămadă de pânză, aceasta s-a mișcat puțin și o mână a ieșit din ea, atingându-l cu blândețe pe băiat; iar eu am înțeles că, probabil, copilul îi spunea acelei grămezi „mamă” și că mormanul de material conținea în interiorul său o femeie – o văduvă –, care s-a întors spre noi atunci.

Charlotte, văduva Picot, purta o mare bonetă neagră. Chipul ei era strâns între suprafețele materialului dur de doliu, chiar dacă două șuvițe de păr se furișaseră rebele ca să-i încadreze obrajii mari. Tenul ei era rumen; avea buze groase și ochi negri, adânci. Pe fața ei rămăsese o urmă foarte mică a fetei care fusese, așa că puteai să ți-o imaginezi mai tânără, înainte ca maturitatea să înceapă să-și pună pecetea pe ea. Nu era lipsită de atractivitate, dar părea că îngrijorarea se așezase peste frumusețea ei.

Mercier i-a explicat că veniserăm să închiriem o cameră.

— Capete, s-a bâlbâit Curtius pentru a-l ajuta pe Mercier la traducere. Sarcina mea e să fac capete.

Mi s-a cerut să desfac capul meu de ceară și să îl țin lângă al meu. Mi-am închis ochii ca să măresc efectul. S-a auzit un zgomot nefericit, apoi văduva a exclamat și Mercier a tradus:

— Dar sunt la fel!

— Da, o, da, a spus Curtius foarte mândru, bătând din palme.

— Cum ai făcut asta? a întrebat ea.

— E afacerea mea.

— Și poți s-o faci cu oricine, a întrebat ea, sau doar cu ea?

— Cu oricine, cu orice, a răspuns stăpânul meu, doar să fie suprafețe.

— Îți câștigi banii făcând capete? a continuat văduva, prin Mercier.

— Sper că voi face asta.

— Ea insistă, a spus Mercier, că nu ar fi bine să faci asemenea lucruri în dormitorul tău. Regulile casei. Vei închiria o cameră de lucru de la ea.

Văduva a arătat apoi cu degetul spre mine și Mercier i-a explicat că eram ajutorul lui Curtius. Ea a răspuns:

— Am avut o servitoare, dar a trebuit să se întoarcă la oamenii ei de la sat.

— Aprind focul, m-am oferit eu. Cunosc toate instrumentele, pisez culorile...

— Va fi foarte bine, m-a întrerupt văduva, să am o servitoare din nou. Paulette dormea întotdeauna în camera de lângă bucătărie. Asta ar fi convenabil?

Curtius a crezut că ar fi fost. Urma să fie percepută o taxă suplimentară.

— Poate să gătească? a întrebat apoi văduva.

Curtius a recunoscut că găteam pentru el și chiar a declarat că o făceam foarte bine, ceea ce m-a făcut să zâmbesc foarte larg și să continui s-o fac multă vreme după aceea, chiar și când discutau despre alte lucruri, foarte diferite.

— Bine ați venit la casa lui Picot! a spus văduva. Veți descoperi că suntem niște oameni foarte delicați, foarte inimoși, foarte îndurerați. Nu fiți aspri cu noi! Suntem foarte ușor de rănit. Plângem din aproape orice și avem obraji subțiri, atât eu, cât și fiul meu, Edmond.

Uitasem de fiu, care stătuse acolo tot timpul, palid și inexpressiv.

— Tratați-ne cu amabilitate! a încheiat ea.

— O! Bineînțeles! a spus Curtius.

Apoi ea și-a întins mâna. Cred că, pentru un scurt moment, Curtius a intrat în panică, crezând că trebuia să i-o sărute, dar Mercier i-a explicat imediat:

— Banii.

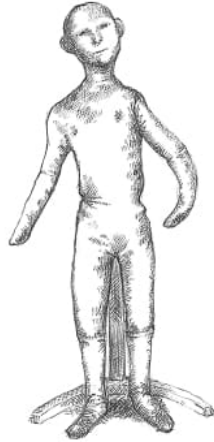
Curtius venise să închirieze o cameră de la această femeie și, în zece minute, ea îl făcuse să închirieze trei.

— Încă un lucru, a spus văduva, actele dumneavoastră, vă rog! Voi avea grijă de ele.

— Actele mele?

— Ca o garanție, ca să nu plecați dacă întârziți cu chiria.

El i-a înmânat actele noastre. Nu eram prea sigură că asta era bine. Am crezut că erau ale noastre și că puteam să le păstrăm.

Apoi am zărit patru manechine de croitorie, adică niște siluete având forma oamenilor, deși le lipseau capetele, brațele și picioarele. Mai erau trei oameni falși, care, spre deosebire de manechinele de croitorie, aveau membre și capete. Picioarele li se terminau cu labe conice învelite în ciorapi, iar mâinile erau, la o cercetare mai atentă, doar niște plăci având forma aproximativă a unei mâini – mai degrabă erau mănuși cu un deget decât mâini. Două erau feminine, iar unul era masculin, fiecare având însă același chip banal, un nas grosolan, ochi indicați doar de umbra frunții și buze ca niște linii subțiri și roșii, cusute cu ață, care nu se puteau deschide niciodată. Nu erau oameni adevărați, ci manechine făcute din pânze cusute și umplute cu vată ce erau puse în vitrina magazinului purtând hainele scoase la vânzare. La început, am crezut că era o populație destul de mare în casa văduvei, dar, după un moment, a devenit clar că atelierul ei conținea cei mai neconvingători însoțitori.

Apoi văduva a arătat cu degetul spre un colț, unde lânzezea un obiect cu formă umană, acoperit cu o pânză neagră.

— Henri Picot, a șoptit ea.

— Sub această pelerină, a tradus Mercier pentru noi, e un manechin de croitorie construit exact după forma soțului decedat al acestei doamne. A fost primul manechin de croitorie pe care ea și soțul ei l-au făcut împreună și e sacru pentru ea. Insistă să nu îl atingeți niciodată. E foarte fermă în privința acestei chestiuni.

Jalea văduvei se concentra în mod special asupra obiectului de sub acoperământ, de parcă ar fi fost însăși inima ei îndurerată.

Am fost duși apoi la bucătăria din spate. Mi s-a făcut semn să înaintez și mi s-au prezentat soba, buștenii, cămara cu cărbuni, oalele, tigăile, tocătoarele, cârligele și ustensilele agățate în ele.

— Domnule, aici vă voi găti mesele?

— Cred că da, Marie.

Văduva a deschis după aceea o ușă mică din bucătărie. În întuneric, părea o cameră foarte mică și umedă. Avea un pat cu o saltea de paie. Nu se vedea nicio fereastră. Curtius s-a uitat trist la văduvă, apoi la mine.

— O cameră, Marie. Foarte bună. Vei dormi aici.

— Da, domnule. Domnule, nu pot să dorm în atelierul dumneavoastră?

Curtius i-a transmis întrebarea văduvei, iar ea a dat din cap.

— Cred că, a spus Curtius, asemenea lucruri nu se obișnuiesc la Paris. E mai bine să facem ca parizienii.

Dormitorul lui Curtius se afla la etaj; avea două ferestre și un pat întunecat cu o saltea lăsată, care ținuse mulți Picot stinși înainte ca doctorul Curtius să facă la rândul lui o adâncitură lungă în ea.

— Voi fi foarte fericit aici, a spus Curtius, deși ceva de pe chipul lui arăta că era de-a dreptul îngrozit.

Apoi a sunat clopoțelul și băiatul s-a întors, fiind trimis după mâncare; aveam să luăm masa împreună. Mercier a fost de acord să rămână. Casa lui Picot avea o sufragerie foarte întunecată, iar văduva, fiul ei, Mercier și Curtius s-au așezat să mănânce niște carne rece cu brânză. În timp ce mă pregăteam să mă alătur lor, văduva a strigat spre mine tare.

Se părea că, în Paris, servitorii nu luau masa cu stăpânii lor.

— Nu se face asta la Paris, a spus Mercier. Micuțo, cred că vei mânca în bucătărie.

M-am uitat la Curtius.

— Am foarte multe de învățat, a spus el.

— Străinul e o ființă fără prieteni, ignorantă și lipsită de importanță, care cere întotdeauna să fie lovită, a fost Mercier de acord. Închis în camera lui închiriată, se uită la lumea Parisului și nu înțelege nimic. Toți străinii trebuie să învețe limba franceză – sau să fie alungați pentru totdeauna.

— Atunci, mi-ar plăcea să învăț franceza, a anunțat Curtius.

Mercier a fost de acord să-i găsească un profesor. Văduva a vorbit din nou și, chiar dacă știam doar puțină franceză, de data asta am înțeles-o:

— De ce mai rămâne persoana aceea?

Atunci m-am retras în bucătărie și am mâncat așa cum aveam să o fac întotdeauna: singură, la masa din bucătărie. Mai târziu, fiul cu fața inexpresivă mi-a arătat unde se ținea apa și unde era găleata cu cenușă pentru frecat, apoi am fost lăsată să curăț farfuriile – nu doar a lui Curtius,

ci ale tuturor celor care mâncaseră la masă. După aceea, Curtius a venit să mă vadă.

— Mâine voi începe lecțiile de franceză. Văduva a fost de acord să mă ajute să învăț – e o femeie foarte pricepută – pentru o mică remunerație. Mercier va veni mâine pentru o ședință. Marie, ești bine? Dar nu mi-a lăsat timp să răspund. Am ajuns. Paris, Marie, Paris!

Cu ușa închisă, camera mea era întunecată și sufocantă. Mi-am scos lucrurile personale: placa pentru falcă a tatei, Biblia mamei, pe Marta. Când m-am întins și am stat nemișcată, mi s-a părut că aud cum plângeau pereții umezi.

CAPITOLUL X

Capete pentru a doua oară

Primul cap pe care l-am făcut la Paris a fost cel al lui Louis-Sébastien Mercier. El ne-a explicat că nu era nevoie să-l plătească pe Curtius, considerând că îi făcea o favoare prin arătarea capului său viitorilor clienți, acesta fiind cel mai bun mod de a demonstra marele dar al lui Curtius.

— E foarte bine, a spus el, să arăți capul Micuței, dar trebuie să recunoști că, oricât de asemănător e portretul și oricât de afectuos, tot rămâne un portret al unei copile cu un chip ciudat. Ai nevoie de o față cu un pic de grăsime pe ea, iar a mea, a spus el ciupindu-se de obraji, e chiar una dintre ele.

Într-adevăr, era o față cu grăsime, măcar atât era adevărat. Mercier a insistat ca doctorul Curtius să îi modeleze nu doar capul, ci și gâtul, precum și o parte din piept: un adevărat bust, a spus el, de parcă ar fi sugerat că un om obișnuit putea fi comparat cu filosofii Antichității, că omul poate fi contemplat doar pentru că e om, că putem învăța să privim mai atent. Această schimbare în munca noastră a făcut ca sculptura să arate mai finisată, mai puțin ca și cum i-ar fi lipsit corpul. Mișcându-și mâna pe propria față de ceară, Mercier a spus:

— Ce hartă! Ce teren! Toate cele șaisprezece cartiere ale capului meu, aici, a adăugat el lovindu-și ușor nasul, Notre-Dame-ul meu.

Mercier i-a arătat lui Curtius unde putea găsi provizii în oraș. Eu nu am mers cu ei. Văduva a întrebat dacă puteam să o ajut, iar Curtius a spus că puteam. Ea a arătat spre podeaua bucătăriei și spre mop, apoi a dat din cap,

a zâmbit și a ieșit din cameră.

— Domnule, i-am spus mai târziu, cel mai mult îmi place să fiu ajutorul dumneavoastră.

— O, da, a fost el de acord.

— Domnule, am fost instruită să fiu ajutorul dumneavoastră.

— Da, bineînțeles. Dar trebuie să o ajutăm pe biata văduvă. Și ea suferă. Marie, pot să-ți spun o scurtă poveste? Cred că e așa: a fost odată ca niciodată un os singuratic și, în fiecare zi, era doar el singur. Apoi, brusc, a apărut un alt os și încă unul...

— Domnule, despre ce oase vorbiți?

— Despre ce oase?

— Da, domnule.

— Ei bine, să vedem! Poate despre șira spinării. Despre coaste. Nu contează.

— Nu contează ce oase, domnule? Dumneavoastră spuneți asta?

— Nu știu care sunt, mai exact. E un teritoriu nou pentru mine. N-am cunoscut nicio femeie până acum, știi doar că nu era niciuna. Și poate că acum avem oase noi și e posibil ca, încet, să se construiască o creatură nouă. Nu știu ce fel de creatură. Dar aceste noi oase se potrivesc, chiar se potrivesc, doar că trebuie să se obișnuiască unele cu altele. Bineînțeles că sunt dureri de creștere, trebuie permise, articulațiile rotunde se freacă unele de altele... E inevitabil să doară puțin la început, e inevitabil.

Ziua mea era împărțită între Curtius și văduvă, între atelier și bucătărie. A vrut apoi să-i mătur și să-i lustruiesc și alte camere. M-am prefăcut cât de mult am putut că nu înțelegeam. M-am ascuns după limba germană și am lăsat-o să facă pantomimă ca să-mi explice ce voia să fac. Ea arăta spre ferestrele murdare cu o cârpă în mână; eu făceam o plecăciune și așteptam ca ea să plece, apoi mă întorceam la Curtius și la uneltele lui.

La început, am avut puțini clienți: prieteni de-ai lui Mercier, mici afaceriști. Primul a fost cizmarul lui Mercier, căruia acesta îi arătase propriul portret cu bust. La început, Monsieur Orsand nu a văzut rostul unui bust de ceară – pentru el contau doar părțile de jos ale corpului și nu prea îl interesa partea de sus –, dar a fost de acord să i se facă dacă îl costa foarte puțin. În curând a descoperit că, având capul în fereastră, era mai observat decât ceilalți cizmari; ieșise în evidență, era diferit. Oamenii au început să simtă că puteau să aibă încredere în acel cap, încredințându-și picioarele.

După aceea, clopoțelul nostru a început să sune tot mai des. Mercier a

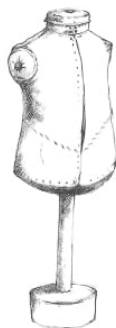
adus și mai mulți oameni de afaceri la atelier. Eu pregăteam ustensilele, le puneam pe masă, aprindeam focul, pisam pigmentii. În cele din urmă, ceara era scoasă – întotdeauna asta era treaba lui Curtius și, cu ceara în mâini, era acasă, fericit și el însuși. Cu ceara putea să înceapă să înțeleagă Parisul.

În scurt timp, clopoțelul a început să sune mult mai des pentru Curtius decât pentru văduvă, de parcă ea nu ar mai fi fost în grațiile acelui obiect. Împreună cu îndatoririle mele privind curățenia, am primit și o libertate necesară prin casă, așa că m-am plimbat dintr-o cameră într-alta la parter, familiarizându-mă cu locul. Când eram sigură că nu mă vede nimeni și că sunt singură, deschideam sertare și dulapuri, găsind mai mult spații goale și excremente de șoareci. Dar trebuia să fiu atentă când intram într-o cameră, pentru că, uneori, după ce mă uitam prin jur, descopeream că Edmond, fiul văduvei, fusese acolo tot timpul, stând în picioare într-un colț sau așezat și nemișcat, privindu-mă fix cu chipul lui inexpressiv. Cel mai des apărea în camera cu manechinul tatălui său mort, ceea ce mă împiedica să mă uit sub acoperământ.

Când ochii mi s-au obișnuit cu întunecimea casei, am ajuns să mă mișc mai ușor în întuneric și să aflu unde erau toate lucrurile, văzând totul mult mai clar. Am putut să observ că se ascundea cu totul altceva sub aparenta jale. Jalea putea ascunde acest lucru dacă erai într-o vizită scurtă, dacă aveai o vedere slabă sau dacă intrai doar în anumite camere, cum ar fi fost sufrageria sau camera din față, unde manechinele din magazin purtau hainele croite de văduvă. Și totuși, celălalt lucru era prezent permanent: rosesse perdelele, ciobise ceramica, crăpase ferestrele, uzase cearșafurile; lumânările nu erau aprinse în întuneric, iar dulapurile erau goale. Celălalt lucru era sărăcia: afacerea văduvei dădea faliment. Edmond fusese trimis să ia de mâncare în seara în care ajunsesem acolo pentru că nu era nimic de mâncare în casă; doar după ce Curtius îi plătise avuseseră bani.

Într-o seară, m-am trezit holbându-mă la pânza neagră care acoperea forma croitorului mort, Henri Picot. M-am asigurat că nu mai era altcineva în cameră. Obiectul interzis era exact în fața mea. Urma să mă uit foarte repede. Am ridicat pânza. Soțul mort al văduvei avea forma unui bărbat burtos, realizat din lemn vechi și din pânză veche. Materialul de pe pieptul manechinului nu mai era strâns legat în jurul scheletului lui, ci era lăsat în interior, lemnul fiind plin de așchii și învechit. Mi-am imaginat că, pe când fusese în viață, Henri Picot fusese un domn obosit, cu maniere impecabile, un croitor de vârstă mijlocie care se însurase cu o tânără durdulie și îi

cususe rochiile; în plus, trebuie să fi știut foarte bine cum erau croite femeile, pentru că, la scurt timp după aceea, înainte ca viața lui să se sfârșească brusc, îi dăruise un fiu. Am înțeles că omul numit Henri Picot existase în realitate, dar, în acea seară, nu am putut să mi-l imaginez decât ca pe manechinul vechi din fața mea, doar ca pe o versiune puțin mai completă a aceluia, cu un cap din pânză și un corp din material gri decolorat, cu multe cusături desfăcute, probabil cu nasturi de culoare deschisă în loc de ochi, un omuleț mâncat de molii.

Când am vrut să pun înapoi pânza neagră, am auzit brusc un zgomot. Văduva era acolo. Intrase pe furiș în cameră, zgomotele mișcărilor ei fiind înăbușite de hainele de doliu.

Ce furie, ce bătaie de cap, ce țipete, atât ale ei, cât și ale mele! De parcă i-aș fi dezgropat bietul soț. De parcă m-aș fi holbat la adevăratul lui cadavru.

Curtius a intrat în grabă.

— Marie, e vina mea, a spus el când a înțeles dezastrul. Marie, eu sunt de vină. Cred că ar fi trebuit să te bat. Poate ar fi trebuit să te bat o dată pe săptămână. Eu am fost bătut des. Vezi, tata și precizia lui! Când chirurgul mi te-a lăsat în Berna, mi-am spus: „Copiii trebuie disciplinați”. Măcar atât îmi amintesc – și totuși, n-am făcut nimic în legătură cu asta.

Roșie la față, văduva a dat din cap energic, dar când Curtius a terminat de zis aceste cuvinte îngrozitoare, ea trebuie să fi crezut că erau insuficiente, pentru că s-a apropiat de mine din nou și m-a palmuit tare peste față.

Ce zgomot a avut acel contact! Ce sunet a ieșit din violența palmei ei în timp ce atingea pielea mea cu un impact atât de devastator. Am fost șocată și rănită, rănită și furioasă, așteptându-mă ca doctorul Curtius să o lovească din partea mea. Să strige la ea, să fie furios pe ea.

Dar el nu a făcut nimic.

— Domnule, am strigat eu. Domnule!

El a părut surprins și nefericit, dar nu a făcut nimic altceva decât să șoptească:

— Of, Marie! Te rog, dragă văduvă! Nu?

Dar asta nu a însemnat nimic. Apoi stăpânul meu și-a mișcat articulațiile degetelor. Nici asta nu a însemnat nimic. A fost cel mai îngrozitor nimic, un nimic abominabil, pentru că, din el, văduva a înțeles că avea o putere absolută asupra mea.

Pânza a fost pusă din nou peste manechinul secret; Henri Picot putea să-și doarmă din nou somnul de veci. Am fost întoarsă în grabă în camera mea fără nicio lumânare și ușa s-a închis în urmă; am auzit apoi cum s-a deschis ușa atelierului, iar Curtius și văduva au intrat acolo. Am fost lăsată singură, cu obrazul umflat.

CAPITOLUL XI

Un progres îngrozitor

Până atunci, nu mai existase nicio femeie în viața lui Curtius. Mama lui murise când îl născuse: sosirea lui însemnase plecarea ei. Dar acum exista o femeie, iar el era foarte impresionat de prezența ei. Foarte rapid, i-a permis să ia decizii pentru el. Stătea nemișcat în timp ce ea culegea firimiturile de pe sacoul lui.

Dar Curtius se ridica. Atelierul lui a ajuns, foarte repede, cea mai grozavă cameră din casă. Oamenii veneau și găseau sociabilitate, conversație și pe Mercier râzând. În cameră erau Curtius, și ceara lui, și multe culori. Fericirea exista doar în acea mică parte a casei. Cine putea rezista unui asemenea loc? Cu siguranță nu văduva: ea a început să-i viziteze tot mai des atelierul, să-l urmărească, să-i studieze metodele; uneori îi aducea vin, chiar dacă el nu îi cerea, și stătea lângă el ca să studieze capetele în timp ce erau făcute. Am observat că, atunci când pleca, lăsa adesea în urma ei, în atelier, un fir sau două de păr. Mi se părea că acele fire de păr erau menite să spioneze; când le găseam, le ridicam și le aruncam în foc. Eu și văduva ne luptam pentru Curtius: ea dorea atenția lui completă și, cum eu îi stăteam în cale, nu voia decât să mă alunge.

Uneori, când mă întorceam în atelier de la bucătărie, descopeream că văduva plecase în timpul absenței mele. În scurt timp, a început să aducă pahare cu vin pentru clienții lui Curtius. După vin, a adus mici gustări. Curtius nu a făcut nimic ca să o oprească; ba chiar a fost flatat de tot – mai rău, i-a mulțumit, asta în timp ce firimiturile cădeau pe podea, scârțâind atunci când erau călcate în picioare și trebuind să fie îndepărtate cu unghiile sau cu un cuțit. Dar ea mai mult deranja: o femeie și pânza ei de doliu, mirosurile ei, firele ei de păr și felul în care făcea lucrurile, țuguitul buzelor, netezitul rochiei la genunchi cu mâinile, statul acolo neinvitată. O femeie.

În timp ce rămânea acolo, îl privea pe Curtius și urmărea afacerea lui; analiza busturile de ceară. Apoi, în sfârșit, a făcut mișcarea. Într-o după-amiază, văduva s-a ridicat brusc în picioare și a ieșit din atelier. După puțin timp, s-a întors cu un sacou din magazinul ei. A ridicat sacoul, l-a scuturat

în fața lui Curtius și a arătat spre un bust care îi aparținea unui fabricant de lumânări. Curtius, îngrozit, nu a spus nimic. Apoi ea a apucat bustul și a început să-l îmbrace. Bustul era gol pe dinăuntru și, în acest gol, ea a vârat spatele sacoului, partea care nu era neapărat pentru afișare. Apoi l-a îndreptat, în așa fel încât umerii sacoului să formeze umerii unui om. Fabricantul de lumânări era îmbrăcat.

Tăcere.

Pieptul lui Curtius s-a contorsionat brusc și am crezut că avea să se răstoarne în față. Apoi și-a tras brațele lungi spre el și și-a unit, în liniște, mâinile – de două ori. Unui necunoscător, i s-ar fi părut că strivea în secret ceva mic, poate o muscă, o broască, un melc, un pui de pisică, atunci când, de fapt, el aplauda.

O persoană fără haine poate fi oricine, din orice perioadă de timp, cineva măreț sau un om mai puțin important. Corpul uman s-a schimbat foarte puțin de-a lungul sutelor de ani; orice pui pe el, dedesubt încă arată la fel. Dar, dacă îmbraci acea persoană, atunci ajungi să o înțelegi. Curtius a zâmbit la vederea bustului îmbrăcat. Când zâmbea, oamenii se uitau adesea în altă parte, pentru că avea un zâmbet înspăimântător, un zâmbet enorm, care îi descoperea în întregime dinții stricați, cu spații goale între ei – era un zâmbet unic. Majoritatea oamenilor au câteva exemple diferite de zâmbete după care și-l ghidează pe al lor, dar zâmbetul lui Curtius se dezvoltase în izolare, fiind practicat în Welscherstrasse în fața unui public format din părți ale corpului din ceară. Cum ar fi trebuit să reacționeze văduva la o asemenea afișare? L-a privit în ochi, fără să se uite în altă parte, și, ajungând la o concluzie, a dat din cap, apoi și-a întins mâna.

Voia să fie plătită.

Iar el a plătit-o.

Acesta a fost doar începutul. De parcă nu ar fi fost suficient că o femeie era cu noi în atelier, fiul ei și-a pus un scaun într-un colț și s-a instalat acolo. Curtius nu a spus nimic. Stând în colțul lui, Edmond lua nasturii și îi studia foarte atent pe ambele părți, apoi îi alinia pe coapsele lui, în timp ce fața lui abia își schimba expresia.

— Să nu atingi nimic de aici, i-am spus băiatului, chiar dacă el nu mă putea înțelege în limba mea. N-ar trebui să atingă nimic, domnule! Ar trebui să-i spuneți asta!

— Marie, doar stă acolo...

— Nu are și el treaba lui?

— Aprinzi focul acum?

— Cum se spune „nu atinge” în franceză?

După ce Curtius mi-a spus, eu am repetat aceste cuvinte de mai multe ori. De fiecare dată când îmi ridicam privirea de la munca mea, băiatul palid era așezat în colțul lui, cu nasturii săi, uitându-se la mine, nu la Curtius, așa că eu îi spuneam din nou să nu atingă nimic. Doar când intra mama lui încetau indicațiile mele.

În noaptea aceea, când am mers la culcare, am descoperit ceva îngrozitor.

Îmi lăsasem păpușa, pe Marta, așezată pe scaunul din camera mea, dar când m-am întors, am găsit-o întinsă. Marta era capabilă de multe lucruri grozave, era loială și întotdeauna primitoare, dar, dacă era așezată, rămânea așezată. Nu se întindea; aștepta ca eu să o întind. Cineva fusese în camera mea. Nu am văzut niciun fir de păr pe pat sau pe podea, așa că am ajuns la concluzia că fiul fusese acolo. Am ținut-o pe Marta foarte aproape de mine, apoi am dezmembrat-o și i-am șters fiecare bucată înainte să o asamblez din nou.

A fost primul incident dintr-o serie de mai multe dezastre.

Când am mers la atelier în următoarea dimineață, l-am găsit pe Curtius în cadrul ușii. I-am spus ce se întâmplase și i-a părut rău pentru mine, dar mi-a amintit că fusesem recent muștrată pentru o acțiune asemănătoare și că locuiam în casa văduvei Picot – prin urmare, fiecare cameră era, de fapt, a ei.

— Obiectele noastre sunt în pericol, i-am spus eu. Există oameni care le doresc.

Curtius a murmurat ceva despre faptul că lucrurile erau foarte diferite la Paris față de Berna, ceea ce ar fi trebuit să mă alarmeze și să mă pregătească întru câtva. Apoi mi-a cerut să găsesc nu doar pentru el, ci și pentru văduvă și fiul ei. Ușa atelierului s-a deschis apoi complet: văduva fusese acolo, înăuntru, tot timpul.

— Nu e corect, a spus Curtius, ca o asemenea doamnă să fie în bucătărie tot timpul. I-ai văzut mâinile? Sunt delicate, dar chinuite.

— Le cunosc, i-am spus eu. Una dintre ele m-a lovit.

— Mi le-a arătat. Sunt niște mâini foarte dureroase.

— Asta e sigur, domnule.

— De fapt, nu ar trebui să mă deranjeze să le modelez. A fost foarte bună, mi-ar plăcea să-i întorc bunătatea. Totul e foarte ciudat în Paris, iar ea mă duce pe calea cea bună. Am nevoie de îndrumare uneori. Mă întorc și

mă rătăcesc ușor.

— Eu gătesc pentru dumneavoastră, domnule. Lucrez pentru dumneavoastră.

— Da, Marie, îmi ești necesară și ești o binecuvântare! Dar acum, când vei găti pentru mine, pentru noi, doar fă un pic mai mult.

— Dar sunt ajutorul dumneavoastră.

— Așa e.

— Nu al ei.

— Dar ți-o cer eu. Și trebuie să faci ce-ți cer.

— Da, domnule.

— Nu trebuie să fii atât de supărată! Fără lacrimi, nu trebuie, mă doare aici, a zis el, apăsându-și mâna pe piept și pe mușchiul vital.

— Da, domnule.

Așa că am început să petrec mai puțin timp în atelier și alături de doctorul Curtius – care părea să nu observe, căci, cu cât petreceam mai puțin timp în atelier, cu atât mai mult timp erau acolo membrii familiei Picot. Văduva și-a adus lucrările de croitorie acolo și Edmond a făcut la fel.

Într-o zi, pe când eram în bucătărie, am luat o farfurie, una foarte frumos lustruită, cu un model albastru – aleasă special –, apoi am ridicat-o și i-am dat drumul. Am spus apoi că a fost un accident.

— Fii mai atentă! mi-a zis Curtius.

Niciodată nu suportase neglijența în privința obiectelor.

— Nu pot să desenez ceva pentru dumneavoastră, domnule? Ce să desenez?

— Nu desena acum, mai bine mătură bucățile. Marie, văduva spune că, dacă mai spargi ceva, vei lua bătaie.

Am intrat tot mai mult în rolul servitoarei casei. Apoi, într-o zi, văduva a venit la mine, umblând în jurul meu cu buzele întoarse în jos, și, cu degetele ei grase și o riglă de lemn, m-a măsurat din cap până-n picioare. În scurt timp, am descoperit motivul acestui gest: a luat hainele fostei ei servitoare, Paulette, și le-a tăiat ca un măcelar cu foarfeca ei mare de croitorie până când ce a rămas a avut forma mea. Trebuia să port o rochie neagră și aspră și o bonetă albă la mâna a doua, cu firele de păr slinoase ale altcuiva încă atașate de ea. Mi-a spus să mă schimb. Am mers în camera mea și am închis ușa.

Toți cei din casă au venit acolo ca să vadă transformarea. Când am ieșit, îmbrăcată ca o servitoare, văduva a dat din cap, echivalentul aplauzelor lui Curtius. Edmond m-a privit, dar nu a comentat nimic.

— Văduva spune că ești foarte norocoasă să ai asemenea haine, mi-a spus Curtius. Cât de frumoase le-a făcut pentru tine! Spune-i „mulțumesc”!

— Sunt foarte norocoasă, domnule? Hainele astea îmi dau mâncărimi – pot să le dau jos?

N-am avut voie să mă dezbrac. S-au frecat de pielea mea până când mi-a făcut răni pe gât și pe umeri. Erau făcute pentru doliu; jalea văduvei le vopsise. Respiram mai greu în ele și eram înclinată spre gânduri melancolice. M-am întrebat dacă își folosisese propriile fire de păr ca să le coasă, dacă purtam haine de văduvă. Am încercat să-l fac pe stăpânul meu să înțeleagă cât de greșit era totul, dar, când se uita la mine, o vedea doar pe văduvă. Atunci, tot orașul însemna pentru el doar văduva Picot.

Doctorul Curtius, tulburat deopotrivă de deposedare și recunoștință, nu a reușit să înțeleagă semnificația metamorfozei mele. Nu a văzut că tot ceea ce tocmai se întâmplase era o schimbare de proprietate, o posesiune care trecea dintr-o mână într-alta. Am devenit servitoarea casei, învățând cuvinte care le erau utile servitorilor, un vocabular foarte modest, iar Curtius nu a făcut nimic ca să împiedice asta. Am înțeles că adulții au multe defecte, că nu sunt perfecți – chiar dacă au trăit mai mult, chiar dacă se oferă ca exemple pentru copii. Sunt mai mari, asta e sigur, dar mărimea are o autoritate nemeritată. În plus, sunt ușor de influențat și pot fi ușor dominați. Deja îl pierdeam în favoarea ei pe atunci. M-am gândit chiar că niște fire de păr ale văduvei, o parte a ei, ajunseseră în plămânii lui.

L-a convins să se spele, pentru că era un om murdar, i-a făcut haine noi și le-a ars pe cele vechi. Cum și-a mai mângâiat aceste noi veșminte! L-a ras, i-a tăiat părul, apoi i-a pus perucă. Îl făcea acceptabil în viziunea ei. Și cum a reacționat bietul meu stăpân la toate aceste asalturi? L-am spionat pe când era în camera lui, tuns foarte scurt, tremurând în lenjeria nouă de corp,

dar ținând în vârfurile degetelor o perucă și comentând, nu fără mândrie:

— Te-aș recunoaște oriunde. Ești peruca scurtă cu săculeț a doctorului Curtius.

Cu această nouă perucă putea fi oricine, orice parizian. Mie mi s-a părut că adevăratul Curtius fusese scos din el.

Doctorul era dirijat de văduvă la fel cum fusese dirijat înainte de chirurgul Hoffmann. Doar că chirurgul îi oferise mult mai multă libertate, nu îl dezbrăcase și nici nu îl răsese vreodată. Dar el îi zâmbea tot timpul văduvei, dragul de el.

Studiile mele alături de Curtius au devenit limitate, apoi au dispărut cu totul. Înainte, când îi ceream să îmi spună ceva despre corp, mă așeza lângă el și îmi explica detaliat. Pe atunci îmi spunea doar:

— Mai târziu, Marie, mai târziu!

— Pot să desenez? îl întrebam eu.

— Nu avem timp, spunea el.

Dacă desenam, îl întrebam dacă putea să se uite la desenele mele.

— Marie, răspundea el, faci prea mult zgomot! După cum vezi, văduva doarme pe scaunul de acolo, te rog, nu o trezi!

Așa că am luat hârtie din camerele văduvei – foi de hârtie veche și îngălbenită pe care nu le mai folosea – și mi-am exersat desenul. I-am găsit și creioanele și le-am luat ca și cum ar fi fost ale mele. Am desenat în fiecare zi, fără nicio excepție. Îmi aminteam tot ce văzusem în timpul zilei și puneam totul pe hârtie în timpul nopții. Nu aveam să mă opresc; aveam să desenez totul. Desenele pe care le-am făcut și fiecare linie pe care am trasat-o erau micile mele dovezi.

Doctorul Curtius ieșea adesea cu văduva, care era dornică să-i arate Parisul, dar, pentru mine, Parisul era doar casa unui croitor mort; piața din apropiere, fântâna și spălătoresele care veneau o dată pe lună. Într-o zi, pe când mă întorceam de la piață, am văzut într-un șanț o ridicătură, ca o grămadă de gunoaie, dar, când m-am apropiat, am văzut păr într-o parte. Era un cap, un cap de femeie cărunt și uscat, și un corp care zăcea pe stradă, dar

toți oamenii treceau pe lângă el fără să-l bage în seamă. O persoană se oprise și căzuse acolo, o persoană de o vârstă necunoscută, care cândva se îmbrăcase și fusese printre noi și care acum era cu totul ignorată. „Acesta e Parisul, m-am gândit eu: morți pe străzi, de care nimeni nu are grijă.” Gândul acesta m-a urmărit până acasă.

Corpul a dispărut până când am trecut din nou pe acolo, iar locul în care se aflase rămăsese ciudat și îngrozitor. Care erau regulile în Paris? Existau reguli?

Am înlocuit femeia moartă cu un șobolan mort.

În scurtele ocazii în care domnul Mercier venea să stea de vorbă cu mine, am primit puțină educație legată de subiectul acesta.

— Iubesc Parisul mult, mi-a spus el, dar, de fapt, Micuțo, mă tem foarte tare pentru el. Devine mult prea mare. Nu poate fi oprit.

De fiecare dată când venea, îi ceream să-mi spună pe unde mai umblase, iar el făcea asta mereu. Îl ascultam cu atenție și mă imaginam ocupată pe străzi. Văzându-mă cât de intens mă concentram, a petrecut tot mai mult timp cu mine și m-a luat la plimbări tot mai interesante în timp ce stăteam amândoi în bucătărie. Îl țineam de mână, închideam ochii și călătoream împreună.

CAPITOLUL XII

Paris: un tur oferit de Louis-Sébastien Mercier

— Suntem la râu acum, Micuțo. Ești acolo? Da, ești chiar lângă mine. Podul aglomerat e organul vital al Parisului, inima orașului. Nu pompează sânge, ci oameni. Îi pompează prin tot orașul. Îi aruncă peste pod cu mai multă energie decât au avut atunci când au venit pe el. Acesta e Pont Neuf, cel mai mare pod din Paris. Pe podul acesta vei găsi totul: oameni frumoși, urâți, tineri, bătrâni, nenorociți, criminali, sfinți, pe cei care dau, pe cei care iau, genii, șarlatani, bebeluși și scheleți, toți amestecați. Aici, creaturile se nasc și sunt luate, aici se fac operațiuni de salvare a vieții, dar și de luare a vieții. Pe acest pod, de-a lungul zilei, vezi valurile tot timpul schimbătoare ale cântăreților ambulanti. Multora dintre acești cântăreți le lipsește ceva: vederea, membrele, rațiunea, de exemplu. Își ocupă locul și intonează cântece obscene, cântece lente, cântece care te fac să plângi, cântece care te fac să dansezi, cântece care îți dau pace, cântece care te duc la război. Acești vânzători de cântece sunt prin tot Parisul – e un oraș cântător –, dar Pont Neuf e capitala lor. Ei controlează volumul podului, iar podul controlează volumul orașului.

Mergem mai departe prin Place Dauphine. Acum, Micuțo, stai pe lângă clădirile triste ale Palais de la Cité; vârful Saint-Chapelle e în mijlocul lor, marea cutie de bijuterii din sticlă. Acum, înaintea ta, se ivește Notre-Dame, dar vino cu mine pe aici, în aceste clădiri nefericite, dincolo de poarta suferinței. Asta e următoarea noastră oprire. Haide!

Bine-ai venit la rușinea Parisului! Numită oficial Hôtel Dieu, respectiv Casa Domnului. Cunoscută și drept Gaura Morții. Aici, preoții și călugărițele aleargă de colo până colo, mutând bolile dintr-un pat în următorul, tratându-le incorect și împrăștiind infecții în timp ce încearcă să-L propovăduiască pe Dumnezeu. De asta se tem săracii Parisului: de acești pereți umezi. Asta își spun săracii orașului unii altora: „Voi ajunge la spital, la fel ca tatăl meu”. Hôtel Dieu nu îi va refuza. Aici vin oamenii săraci să moară. Dispera-re, disperare, disperare! Urmează-mă! În general, sunt șase mii de pacienți aici, chiar dacă numărul variază de la un sezon la altul;

bineînțeles, sunt sezoane de murit la Paris. Șase mii de pacienți, dar doar o mie două sute de paturi. Indiferent ce boală ai, vei fi aruncat într-un pat cu cineva care are o boală foarte diferită de a ta și probabil foarte contagioasă: cel mai probabil, tovarășul tău de pat te va ucide. Scot morții afară în căruțe, în zori sau în cele mai întunecate minute ale nopții, pentru ca nimeni să nu vadă recolta zilnică. Clădirile Spiritului Căzut! Nu respira prea adânc, pentru că aerul din jurul acestor clădiri are o natură nocivă și furioasă, înrăutățită de râu, care face totul greu și umed. Nu există un colț uscat în tot spitalul. Iartă-mă acum, dar această clădire trebuie să fie lovită cu piciorul. O lovesc de fiecare dată când trec pe lângă ea cu acești pantofi dragi; ei sunt deja destul de obișnuiți cu ea. Zgârie pielea un pic și îmi învinețește degetele de la picioare, dar, chiar și așa, această clădire trebuie să fie lovită. Sunt multe clădiri ca aceasta în Paris, care merită să fie lovite.

Haide, trebuie să vezi acum altceva! Aici, în această curte mică, unde aerul pe care îl respiri a fost uitat de mult, vezi ceva colorat pe un zid acoperit de mușchi, de pe care picură apa – o colibiță. O cocină, poate, ceva potrivit pentru un porc. Sau un coteț pentru un câine neiubit. Asta am găsit într-una dintre plimbările mele. Te rog să taci! Uită-te! Acum trebuie să șoptesc. În această cușcă mică din lemn e unul dintre pacienții acestui spital. Un băiat învelit într-o cârpă murdară, tremurând, mormăind singur. Un copil cu un cap uriaș. Vezi, copilul e foarte slab, dar capul acela mare îi îndepărtează ochii; obrații sunt două globuri și totul e un mare dom umflat. Un copil hidrocefal, care stă în întuneric și roade cu poftă un os lung, curățat de mult de carne. Vezi semnul de la gâtul lui: NU HRĂNIȚI! Trebuie să mă ierți acum, am fost copleșit de alegorie. Am numit acest copil *Franța*. Cred că numele lui adevărat a fost uitat. Înțelege, Franța e un copil rahitic, la care toată hrana se duce doar la cap, lăsând corpul slab și descărnat. De fiecare dată când mănâncă, doar capul lui crește, niciodată corpul. Și nu se poate opri din mâncat. Întotdeauna e foarte flămând. Capul Franței crește și îi înfometează corpul. Cât crezi că mai poate trăi? Cât crezi că va supraviețui țara noastră? Șșșt! Acum, haide! E timpul să mergem mai departe. Nu zăbovi acolo. Nu poți să faci nimic pentru el. Se bucură deoarece crede că l-ai putea hrăni. Nu îi pasă de oameni, ci doar de mâncare. Haide! Din această colibă întunecată și plină, vom ieși la aer. Vom încerca să urcăm cât de sus vom putea. Te voi duce la peste șaiszeci de metri înălțime și apoi, când nu vom putea să ne urcăm pe ceva mai înalt, ne vom uita în jos la tot.

Așa. Notre-Dame. Aici e timpul, Micuțo, cioplit în piatră. Cel mai mare monument al orașului nostru, cel mai cunoscut edificiu. Cea mai înțeleaptă și mai complicată clădire. Sau nu crezi că, din cauza contraforților ei, care ies din laturile și din spatele său ca niște picioare arcuite, seamănă cu un mare păianjen ce stă de-a curmezișul acestei pânze groase și complicate a Parisului, hrănit de vizitatorii ei, care lasă mici monede din milă? Până la urmă, e primul obiect demn de a fi observat în această harababură monstruoasă. Haide să urcăm pe scările spirale ale acestui monolit! Voi continua, voi merge înaintea ta la fiecare colț.

Poți să-mi auzi ecoul vocii acum, Micuțo? Uneori mai aproape, alteori mai departe? Scările de aici devin tot mai înguste și se tot răsucesc în sus. Poți zări orașul prin ferestrele subțiri, micșorându-se, îndepărtându-se în timp ce urcăm. Poți auzi cum respir și cum dragii mei pantofi țacăne pe scările din piatră? Iar pașii devin furioși acum, când și-au format un ritm, dorindu-și să urce pentru totdeauna. Doar o ultimă cotitură și am ajuns în vârful Turnului de Nord.

Aici e. Parisul, așa cum arată din vârful turnului. Ce pot să-ți spun? Doar atât: Parisul e situat în mijlocul Île-de-France, pe malurile Senei. E la patruzeci și opt de grade și jumătate și la trei minute latitudine nordică la est de Londra. Peste trei kilometri lățime, o circumferință de aproape zece kilometri. Vei observa că orașul e aproape perfect rotund. Uită-te, te rog, acolo e. Paris, numit cândva Lutetia – care înseamnă, și nu vei fi surprinsă să afli asta, Orașul de Noroi. Sau am putea să-i spunem Orașul Subteran. Sau poate Labirintul Umbrelor. Sau Universul Abreviat. Totul e aici, uită-te la el, e viu și în mișcare! Poți să vezi palate – acolo e Palais des Tuileries. Poți să vezi spitale – acolo e Dôme des Invalides. Poți să vezi teatre – acolo e Comédie-Française. Poți să vezi închisori – în spatele nostru e dreptunghiul monstruos al Bastiliei.

Dar ce înseamnă toate astea? Cum le vei învăța, cum le vei citi, cum vei descifra această mare harababură de acoperișuri, această mare confuzie de clădiri și de oameni, acest creuzet, această mare chiuvetă în care totul e turnat, opt sute zece străzi, treizeci și trei de mii de case, locuința a șapte sute de mii de oameni? Toți ținuți în oraș sub lacăt și cheie – nu poți ieși fără permisiune – și toți (sau majoritatea) încercând să trăiască, dorindu-și ce e mai bun pentru ei în această lume a Parisului!

Și totuși... Vai! Ascultă-mă cu atenție, Micuțo! Am ajuns să înțeleg un adevăr îngrozitor: Parisul se sufocă. Nu poate continua, nu poate respira,

gâfâie din greu, dar aerul nu ajunge în plămâni lui însângerați. Vrei să pui o întrebare, Micuțo, văd că vrei. Toată lumea vrea. Vrei să știi cum poate suporta cineva locul acesta, casa aceasta scârboasă, capitala mizeriei. Vrei să știi cum pot respira oamenii aerul acesta otrăvit în fiecare zi. De ce locuiesc oamenii în aceste bălți de urină, de ce aleg un loc plin de excremente, de ce oamenii cu ochi care încă văd lumina se închid voluntar în cel mai întunecat abis. Ei bine, am să-ți spun, e foarte simplu: din obișnuință, parizianul se leagă de toate aceste rele pentru că locul acesta putred și corupt e iadul pe care îl numim acasă. Și nu l-am părăsi niciodată pentru că, în ciuda tuturor, îl iubim. Îl iubim. Îl iubesc.

Aici se termină turul meu. Acum mă descalț de un pantof și îl dau. Toate gratuitățile sunt primite cu recunoștință. N-ai bani, Micuțo? Atunci, dă-mi un pupic, copil ciudat al Parisului!

Și îl pupam pe obraz, iar el pleca, lăsându-mă în urmă în bucătărie cu ochii închiși, imaginându-mă plutind prin oraș.

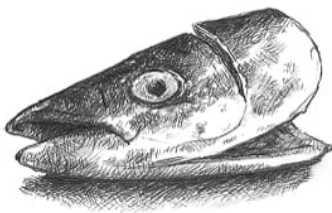
CAPITOLUL XIII

Sunt ignorată

Seara, desenam capetele peștilor pe care îi cumpăram ziua. Totul trebuia desenat, iar teancurile mele de hârtie îngălbenită se micșorau. Rulam desenele și le ascundeam în spatele unui sertar din bucătărie. Noaptea, mă furișam în atelier și desenam capetele pariziene ale lui Curtius. Capul meu, modelat în Berna, fusese dat jos de pe raft, învelit în pânză și ascuns într-un dulap. Am stat cu toate acele noi personalități de ceară și am simțit că erau foarte fericite să mă aibă acolo. Mă gândeam că ar fi vrut să vorbească, dar nu puteau. Capetele de ceară au un fel de melancolie a lor: nu s-au născut niciodată și, deși captează viața, viața fuge de ele. În cele mai liniștite momente, le șopteam acestor jumătăți de personalități:

— O să stau cu voi. Vă e teamă de întuneric? Să nu vă fie!

Când trăiam în casa croitorului mort în acele zile, puteam să aud doar câteva zgomote îndepărtate: un ticăit nedeslușit, niște zimți ce scârțâiau, sunetele unui mare mecanism care începea să trăiască. Și trebuia să ai o mare credință ca să auzi zgomotele acelea, pentru că pe atunci nu existau decât o văduvă și fiul ei, care făcea măsurători, un doctor străin și slab, micuța lui servitoare și o casă în doliu. Pe atunci era doar o mică afacere, nimic care să atragă atenția, ceva foarte modest. Oamenii găseau diferite moduri de a se descurca. Erau mii de întreprinderi private care funcționau în oraș. Pe Rue des Chiens, am aflat de la Mercier, un tată și fiul lui suflau ochi de sticlă; Curtius a început să îi folosească pentru capetele lui de ceară. Pe Quai des Morfondus, un bărbat se ocupa de peruci la mâna a doua; Curtius le-a cumpărat pentru capetele lui de ceară. Pe Rue Censier, era o mică școală pentru confecționarea florilor artificiale, înființată de o matroană din Toulouse; văduva le folosea ca să decoreze atelierul lui

Curtius, acum rebotezat camera de zi. Iar pe Rue du Petit Moine, o mică afacere privată făcea busturi din ceară ale micilor afaceriști parizieni. Oamenii găseau diferite feluri de a se descurca.

Au trecut astfel câteva luni. Văduva lucra hainele pentru busturi. Odată, pe când lustruiam ustensilele, am văzut-o pe văduvă ridicând un bust în timp ce vorbea. După o vreme, l-a pus din nou jos, dar nu cu precizie, așa că bustul s-a legănat puțin înainte și înapoi. Curtius s-a uitat la capul care sălta și a strigat:

— *Of, ce sunet minunat!* Apoi: Să-l mânuiești așa! De parcă ar fi lucrul unui măcelar!

„Acesta e doctorul Curtius, m-am gândit eu, s-a întors!” Dar imediat a părut îngrozit de el însuși. Văduva a tăcut. Nu l-a înțeles, dar a auzit furia lui. Apoi, brusc, a început să plângă. Când a văzut asta, Curtius a început să plângă și el, până când camera s-a umplut de bocete. Ce jale pe fața ei, ce sufocare! Fiul a ajuns imediat lângă ea. Croitorul era mort de câteva luni, mi-am amintit eu; era o jale foarte nouă și încă o ținea foarte strâns. Nu s-a mai arătat așa, dar, în acel moment, a fost o ființă umană, încercând să supraviețuiască.

Apoi, în timp ce își ștergea fața cu batista, văduva s-a uitat în jur, m-a prins că o observam și, în clipa aceea, a știut că înțelesesem ceea ce tocmai văzusem. Colțurile gurii i-au coborât un pic, într-o expresie de recunoaștere absolută, și am știut că mă transformasem într-un dușman și mai mare: îi înțelesesem vulnerabilitatea.

După aceea, văduva nu a mai atins niciodată un cap cu indiferență. La început, doar s-a mișcat cu mai multă atenție, dar, recunosc, odată cu trecerea timpului, munca ei a început să arate o anumită delicatețe. A părut să înțeleagă cât de mult îi păsa lui Curtius, cât de îngrijorat era el pentru toate bărbiile și urechile, cum înțelegea el fiecare îndoitură a cărnii. Curtius era îndrăgostit de pleoape și de buze; se emoționa din cauza unei sprâncene, se agita din cauza unei alunițe sau a unei gropițe. Dacă un subiect avea două sau trei fire mici de păr sub nas, ignorate de bărbier, Curtius se asigura că ele făceau parte din capul finisat. Nu conta dacă făcea un cap care avea

bube sparte în jurul nasului sau pori atât de mari, că puteau fi văzuți de la câțiva pași; nu conta dacă avea ochii holbați sau pielea într-atât de lucioasă, încât ceara trebuia să fie lăcuită ca să sugereze pete de sudoare: Curtius iubea pe oricine venea la el. Și, dintre toate chipurile, pe cel al văduvei îl vedea cel mai mult, iar în acea familiaritate, s-a dezvoltat un interes.

Văduva privea și învăța despre toate acestea.

Și, în timp ce învăța – regret să povestesc asta –, obiectele posedate de fiecare s-au încurcat foarte tare. Când puteam să mă întorc în atelier, descopeream progrese noi și îngrozitoare. La început, ustensilele ei s-au alăturat ustensilelor lui pe masă. O vreme au fost ținute într-o parte, dar, mai târziu, am văzut acele ustensile diferite, ale lui și ale ei, apropiindu-se și făcând cunoștință. Odată, am observat-o pe văduvă întinzându-se și luând trocarul doctorului Curtius, trocarul cu coadă dreaptă, care era făcut ca să penetreze pielea pentru a evacua abcesele profunde, dar care era folosit cu mare succes de Curtius pentru realizarea găurilor în urechile de ceară. Văduva a luat acest obiect și l-a folosit ca să găurească stamba. Dar asta nu a fost tot: deși incredibil, Curtius împrumuta uneori cârligele înguste de butoniere ale văduvei și le folosea ca să facă nările. Așa că, se înțelege, a trebuit să acționez înainte să fie prea târziu.

Doar eu puteam să readuc ordinea în gospodărie. Doar eu puteam să îi ajut. Trebuia să păstrez lucrurile la locul lor – asta era una dintre îndatoririle mele. Și asta am făcut. Am luat toate acele lucruri de croitorie și le-am aliniat în atelierul de croitorie, unde ar fi trebuit să stea întotdeauna. Dar am primit mulțumiri pentru grija mea? Nu. Cum s-au mai plâns amândoi, cum au protestat că nu mai puteau găsi nimic! Au spus că eram rea, foarte rea. Văduva a fost de părere că ar fi trebuit să fiu dată afară și trimisă înapoi la Berna; că ar fi trebuit să mă întorc de unde am venit pentru că mutasem proprietatea altor oameni; că ar fi trebuit să fiu expulzată din Franța, unde nu eram nici dorită, nici bine-venită. M-am întrebat cui aș fi fost înapoiată. Dar stăpânul meu nu avea să mă concedieze, chiar dacă trebuia să se ocupe de acțiunile mele.

Am fost anunțată că aveam să fiu pedepsită pentru păcatele mele. M-am pregătit pentru o bătaie, întrebându-mă cine urma să mă bată – Curtius sau văduva? Dar nu am fost bătută. Aș fi vrut să fi fost, pentru că pedeapsa pe care am primit-o a fost mult mai rea decât orice bătaie: mi s-a interzis accesul în atelier. Nu mai aveam voie să intru acolo. Viața a devenit inacceptabilă. L-am rugat pe stăpânul meu, dar el doar m-a atins ușor, cu

drag, pe creștetul capului, pe boneta mea de servitoare, și a repetat că decizia fusese luată. Și asta a fost un fel de rămas-bun. După aceea, l-am văzut doar câteva minute în fiecare zi și, în aceste minute, mai mult îl observam de la fereastră.

Curtius mi-a dezvăluit foarte multe lucruri. Mi-a arătat și foarte multă afecțiune. M-am gândit că poate ar fi fost mai bine să nu fi făcut asta niciodată. Poate că, dacă nu ar fi făcut-o, aș fi fost liniștită; aș fi fost o servitoare excelentă; nu aș fi avut atât de multe gânduri. Dar el m-a făcut să simt gustul lor – al muncii, al gândirii, al cerii – și nu am mai putut să scap de el, simțindu-l permanent în gură. M-am agățat de el. În fiecare noapte, în timp ce ei dormeau la etaj, mergeam în atelier și capetele de ceară de acolo îmi povesteau despre tot ce se întâmplase în timpul zilei. Și desenam. Am scos cărțile lui de anatomie, am studiat și am desenat. Îmi doream să-l văd, dar el nu mai intra în bucătărie ca să mă vadă; doar Mercier mai intra, din când în când, ca să mă ciupească de obraji cu degetele lui murdare de cerneală, înainte să se grăbească să hoinărească prin orașul lui.

Și așa, în acea zi, am fost încântată la început când ușa bucătăriei s-a deschis și a intrat stăpânul meu.

— Marie, a spus el, apoi au urmat aceste cuvinte: Văduvei îi lipsesc multe foi cu tipare de croitorie. Le-ai văzut?

— Tipare de croitorie, domnule? Vă jur că nu știu despre ce vorbiți.

Văduva era furioasă. Acele foi îngălbenite de hârtie pe care le luasem erau tipare care îi aparținuseră soțului ei decedat. M-a acuzat că le-am ars. Am fost numită o copilă străină și rea, care n-avea să învețe niciodată care era locul ei.

— Marie, mi-a spus Curtius, iar ochii lui erau umezi, vei lua bătaie acum.

— Nu, domnule, nu!

Apoi copilul inexpresiv a spus ceva. Doar trei cuvinte pe care le învățasem de la Curtius: *eu, le-am și luat*. Apoi a tăcut din nou.

Dar nu era corect. Nu el le luase. Eu le luasem. De ce ar fi mințit? De ce trebuia să spună acele cuvinte care ne amuțiseră pe toți în bucătărie? Văduva și-a scos fiul din cameră.

— Domnule, ea ar trebui să-mi ceară scuze, am spus eu, nevenindu-mi să cred că pedeapsa se amâna, dar sperând să pot profita de asta. Ea ar trebui să-și ceară scuze.

— Marie, a spus el, eu trebuie să îmi cer iertare. Am fost sigur că tu le-ai

luat. Pentru asta îmi pare foarte rău.

Aceste cuvinte însă nu m-au făcut să mă simt mai bine.

Dar de ce mințise băiatul? De ce? Nu mi s-a spus nimic.

Într-o seară, pe când urcam scările ca să întind lenjeria de pat a lui Curtius, am descoperit ceva îngrozitor. Când m-am uitat din întâmplare printr-o ușă deschisă, am observat că văduva își dăduse jos boneta, dezvăluindu-și părul lung și incredibil de bogat. Mișcându-se cu hărnicie în jurul grămezii uriașe de păr, l-am văzut pe Edmond cu un pieptăn. Ochii de gândac ai văduvei erau închiși – era liniștită. Am rămas acolo în întuneric, privind-l pe Edmond în timp ce se chinuia să descâlcească, cu tot brațul – așa mi se părea –, părul bogat al mamei lui. Aici era toată moliciunea văduvei, ținută ascunsă în timpul zilei, dar scoasă și mănuită cu blândețe de fiul ei seara. El îngrijea blândețea mamei lui înainte să adune toată acea afecțiune și să o împletească în mari intestine de păr, pe care le încolăcea și le prindea cu ace, apoi le ascundea sub o mare bonetă din pânză neagră. Văduva își lega funda în jurul bărbiei carnoase și, cu părul ascuns, asprimea ei se întorcea.

Ochii văduvei s-au deschis și s-au întors brusc, zărindu-mă prin ușă. Am mers repede mai departe. Părul acela îmi amintea de una dintre persoanele din Biblia mamei, de Maria Magdalena din pustie.

Răsplata pentru faptul că o spionasem pe văduvă din ușa dormitorului ei – *spionat* era cuvântul ei – a fost că mi s-a interzis să urc la etaj seara.

— Te rog, Marie, nu o supăra, m-a rugat Curtius.

De fapt, nu mai aveam voie să curăț deloc dormitorul stăpânului meu; văduva avea să se ocupe singură de asta. Am devenit doar o bucătăreasă. Apoi am început să fierb stând în bucătărie. Am fiert până când nu am mai suportat și am intrat în atelier fără să bat la ușă.

— Dacă sunt servitoare, ar trebui să fiu plătită. Ucenicii nu sunt plătiți,

dar sunt sigură că servitoarele sunt.

— Marie, ce faci aici?

Apoi Curtius a vorbit cu văduva. Am înțeles din gesturile lor că discutau despre bani. Mi-am întins mâna. Văduva a râs.

— Fără bani? am întrebat eu.

— Păi, vezi, mi-a răspuns stăpânul meu, vreau să te plătesc. Te voi plăti într-o zi. Doar că acum nu avem atât de mulți bani. Mai târziu, sigur vom avea și te vom plăti. Dar nu încă. Deocamdată, Micuțo, ești plătită cu hrană și cazare.

— Ar trebui să fiu plătită, am repetat eu. Sunt aproape sigură de asta.

— Ei bine, da, poate că ai dreptate. Nu cunosc obiceiurile din Paris. Totul va fi bine.

— Va fi?

— O, da.

Văduva a spus ceva și Curtius a zâmbit puțin.

— Of, Marie... cred că ar trebui să pleci acum.

— Asta credeți, domnule?

— Of... da, Marie, asta cred.

— Atunci, plec.

Și n-am avut unde să plec. Doar la bucătărie. Dacă aș fi plecat din casă, ce mi s-ar fi întâmplat? Părea să nu existe o altă opțiune decât să stau acolo; era singura mea alegere în viață. Altfel, aș fi greșit, la fel ca femeia moartă de pe stradă. Și, pe lângă asta, nu puteam să îmi părăsesc stăpânul. Cum s-ar fi descurcat fără mine? Văduva l-ar fi mâncat. Apoi l-ar fi digerat.

CAPITOLUL XIV

Cei doi Edmond în bucătărie

Stăteam pe un scaun în bucătărie, jupuind un iepure, și trebuie să mă fi concentrat foarte tare pentru că, brusc, mi-am dat seama că se auzea un foșnet slab. Nu eram singură. Fiul văduvei era lângă mine. S-a uitat la mine multă vreme și l-am privit și eu pe el.

— Nu atinge, i-am spus în limba lui. Apoi, după o vreme: Mulțumesc.

Am văzut că i s-au înroșit urechile imediat. Avea, pot să spun asta acum, cele mai elocvente urechi pe care le-am întâlnit vreodată. Fața lui a rămas palidă, nu a tremurat, dar i s-au înroșit urechile. În cele din urmă, băiatul a dat puțin din cap, de parcă s-ar fi gândit la ceva destul de serios, ajungând, în cele din urmă, la o concluzie. A căutat în buzunarul lui și a scos o păpușă foarte sfrijită făcută din cârpe.

— Edmond, a spus el, arătând spre păpușă.

— Edmond? am întrebat eu.

— Edmond, a răspuns.

— Edmond? Edmond și Edmond?

A dat din cap. Băiatul își numise păpușa după el. Am văzut imediat că această păpușă era o rudă a manechinului făcut după forma croitorului mort. Aici, în această casă macabră, formele familiei erau dublate. Era o familie din carne, apoi era o a doua familie, din pânză. Nu vedeai această populație de pânză la început; oamenii din pânză erau discreți, un trib trist și ursuz; dar, după o vreme, materialul lor aspru își făcea simțită prezența prin formele lor vag umane, prin oftatul lor aproape imperceptibil. Ocupau spațiu. Sentimente umane făcute din resturi, sperând în semiîntuneric. Aici era o reprezentare a lui Edmond, un fiu al manechinului de croitorie. Am

observat cu atenție obiectul.

După o vreme de tăcere și de gândire, m-am spălat pe mâini și am scos-o cu grijă.

— Marta, am spus eu.

Edmond o mai întâlnise, dar nu știa cum o cheamă.

Am pus-o pe Marta pe masă. El l-a coborât cu grijă pe Edmond. Păpușa Edmond era făcută din zece sau douăsprezece bucăți diferite de pânză, multe dintre ele într-o nuanță de gri, și legată cu ață pe tot corpul, ca să fie ținută la un loc. Era o întreagă harababură de bucăți rupte și tăiate; nici nu mi dădeam seama unde trebuiau să fie membrele ei. Păpușa părea reparată de mai multe ori cu ață și cu noi bucăți de material cusut de Edmond. Un băiat din pânză în miniatură, un păstrător de secrete, o mică persoană pentru care să se îngrijeze și căreia să îi șoptească.

Ne-am așezat împreună la masa din bucătărie, eu uitându-mă la Edmond al lui, el uitându-se la Marta a mea, până când băiatul l-a băgat înapoi pe Edmond în buzunar, s-a ridicat, a făcut o plecăciune și a plecat fără să spună vreun cuvânt. Am înțeles semnificația întâlnirii noastre. S-a dezvăluit complet, în singurul fel în care a putut: printr-o pânză ușor umedă. A fost doar prima dată când Edmond m-a vizitat în bucătărie.

De atunci, de câte ori pleca mama lui, băiatul palid venea la mine. Își aducea cu el nasturii, ca să aibă o ocupație, ordonându-i în mai multe rânduri pe genunchi. La început a fost foarte tăcut. Am încercat să-l desenez, dar, când am pus creionul pe hârtie – când, de obicei începeam cu nasul unei persoane –, atunci am devenit confuză, pentru că nasul lui nu părea să fie cine știe ce nas, cum nu erau nici ochii, nici gura; doar urechile erau de ajutor atunci când se înroșeau. La început, m-am temut că reprezentarea de pe pânză avea mai multă personalitate decât adevăratul băiat. Dar, cu cât mă concentram mai tare la el, cu atât începea să apară mai mult, ca un gândac care iese doar după ce ceilalți s-au dus la culcare, iar tu ai rămas treaz toată noaptea ca să ții de urât unui cadavru. După ce l-am

găsit, după ce l-am avut creionat în fața mea, l-am văzut clar – de parcă ar fi fost un puzzle și l-aș fi rezolvat.

Avea buze groase, ochii verzi, nările nu prea egale; în jurul rădăcinii nasului avea niște pistrui și o aluniță mică pe ceafă. L-am desenat de câteva ori, până când s-a obișnuit cu asta. După o vreme, când nu îl mai desenam, părea oarecum dezamăgit.

În zilele acelea, existam în acea ceață a străinului, cum o numea Monsieur Mercier, ceea ce însemna că nu existam în totalitate. Puteam să înțeleg doar puțin mai mult decât cele câteva cuvinte pe care mi le băgase văduva în cap. Dar, mai târziu, când ea a început să iasă cu stăpânul meu, am avut și eu un profesor. Când Edmond a intrat în bucătărie într-o zi, am hotărât că trebuia să facă mai mult decât să își scoată păpușa și nasturii. Am ridicat o cârpă – văduva mă învățase cuvântul pentru ea – și i-am arătat-o.

— Cârpă, am spus eu. Cârpă. Cârpă.

Edmond nu a zis nimic.

Am arătat apoi spre fereastră.

— Fereastră, am spus. Am arătat după aceea spre un pui care atârna în bucătărie. Pui, am zis, pui.

Edmond nu a spus nimic.

Apoi am arătat spre nasturele din mâna lui. După aceea spre el. Am arătat spre el și, în cele din urmă, el a întrebat în limba lui:

— Nasture?

— Nas-ture, am repetat eu, nas-ture.

Doar după *cămașă*, *guler* și *păr* a înțeles că trebuia să mă învețe limba franceză. Am mers în camerele de croitorie, care, neglijate de mama lui, deveniseră provincia lui. Am arătat spre un obiect, iar el mi-a spus numele lui; a mai adăugat că trebuia să țin minte acel nume, fiindcă avea să mă testeze data viitoare. Era foarte serios, iar fața lui palidă tremura puțin, dar

nu ridica niciodată vocea. Întotdeauna era liniștit și blând.

Am învățat limba franceză prin limbajul croitorilor. La fel cum îmi arătase stăpânul meu cunoștințele lui speciale, și Edmond mi-a spus ce știa despre lume. Primele mele cuvinte nu au fost *pisică* sau *șobolan*, ci mai degrabă *ață*, *foarfecă* și *mosor*. Am știut să spun *clin* înainte de *noapte bună*, *pânză de sac* înainte de *ce mai faci*, *stambă* înainte de *bună*, *degetar* înainte de *imn*. Am învățat despre *croquette* și *poinçon*, despre *marquoir* și *poussoir*, *measure de colette* și *measure de la veste*. M-am cufundat în această lume a cuvintelor.

Cel mai important obiect al lui Edmond, în afară de Edmondul din cârpă, era ruleta lui, o fâșie lungă din piele subțire, cu semne mici și mari desenate de-a lungul unei părți a ei. Erau multe alte instrumente de măsurat, tije lungi din lemn cu numere pe o parte, dar ruleta era doar a lui Edmond, purtând-o legată în jurul taliei atunci când nu o folosea. Edmond m-a măsurat. După câteva luni de lecții clandestine, nu mai era suficient să-i spun:

— Numele meu e Marie. Trebuia să-i spun: Numele meu e Marie, umerii mei au doi inchi și un sfert, gâtul meu, șapte și o optime, brațele mele, de la subraț până la manșetă, cincisprezece și o treime, picioarele mele, șaisprezece și o șeptime, talia mea, șapte și o treime.

Când am reușit să învăț toate cifrele cu Edmond, puteam să înțeleg aproape orice îmi spunea el.

După o vreme, am cerut mai mult de la Edmond. Am vrut cărți și abecedare care să mă ajute să învăț. Voiam să știu mai mult decât cuvintele unui croitor. Avându-l pe Edmond drept profesorul meu, limbajul meu a progresat. Am început să îmi ajung din urmă stăpânul distant și, după o vreme, chiar să îl depășesc, pentru că văduva mă oprea uneori și mă întreba:

— De unde ai știut cuvântul acela? Nu te-am învățat niciodată!

Stând în fața manechinelor de croitorie din camera din față, Edmond a întrebat în felul lui liniștit și clar:

— Pot să-ți arăt mai bine manechinele noastre din magazin? Le vindem unor magazine de pe Rue Saint-Honoré, cam cinci pe an acum. Unele sunt bărbătești, altele sunt femeiești. Aici sunt. Au aceleași fețe și aceleași expresii, vezi, toate le au la fel indiferent de sex. Diferențele sunt doar că unele stau așezate, altele stau în picioare, unele au sâni și sunt un pic mai late în șolduri. Sunt mai multe cele care stau în picioare decât cele care stau așezate. Toate sunt bazate pe constituția mea, ai observat? Fie că sunt bărbătești, femeiești, eu sunt măsura generală pentru manechinele din

magazin. A fost ideea mamei, ei îi place să mă vadă pe Rue Saint-Honoré, purtând asemenea lucruri. Cred că ele sunt frații și surorile mele.

Cât de mulți Edmond erau în lume? m-am întrebat.

— Mulțumesc, Edmond, mulțumesc că mi le-ai arătat.

— Cu plăcere.

— Ești foarte vorbăreț azi.

Mă gândeam la Edmond când era departe; el îmi ținea companie. În după-amiezile noastre, am învățat multe lucruri. Am învățat toate cuvintele pentru părțile corpului, brațe, picioare, cap, urechi, ochi. Asta era ușor, dar nu era destul.

— Trebuie să învăț mai mult, i-am spus eu. Trebuie să văd lucruri. Am așa o poftă, Edmond!

— Chiar ai? Asta e bucătăria. Avem mâncare. Și mie mi-e foame.

— Nu e genul acela de poftă.

— Nu, Marie, spui că nu?

— Nu, vreau să știu lucruri, vreau să știu totul. Chiar și aici, în casa asta, sunt foarte multe de învățat. Cred că am văzut totul, m-am uitat în fiecare dulap, am ridicat fiecare perdea, am explorat rafturile de sus până jos. Dar, chiar când sunt sigură că nu mai e altceva, chiar când cred că, în sfârșit, m-am uitat peste tot, văd brusc altceva.

— Marie, iar ți-ai băgat nasul unde nu-ți fierbe oala?

— Uită-te la tine!

— La mine?

— Ești cineva.

— Sunt, cred că sunt.

— Nu știu cum arăți pe sub haine, i-am spus eu. E un sertar pe care nu l-am deschis. Dă-ți jos cămașa, aș vrea să te desenez.

— Nu trebuie să faci asta!

— O, haide, nu te agita! Am văzut multe corpuri. În Berna am făcut asta. Am văzut *înăuntrul* corpurilor. Haide, Edmond, lasă-mă să mă uit!

— Ce faci?

— Îți deschii cămașa.

— O, nu!

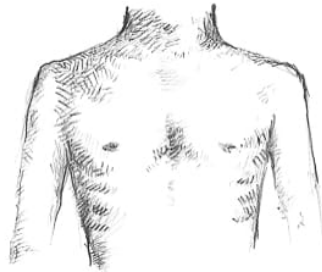
— O să-ți dau jos cămașa.

— O! Te rog!

— Știu totul despre corpuri. Doctorul Curtius m-a învățat totul.

— Of, dragă!

— Da! Vezi cum îți deschei nasturii!
— Văd. Simt.
— O să te învăț, Edmond Picot. Fiecare parte a ta.
— Mama... Mama ar putea intra.
— E plecată.
— S-ar putea întoarce.
— Avem timp, știi că avem.
— Mi-e frig.
— Atunci, mergi lângă foc.
— Cum te uiți la mine!
— Vreau să te văd.
— Cum te holbezi!
— Pot să te-ating?
— Ar trebui să plec.
— Văd trupul tău mic, coastele tale, viața de sub mișcările tale! Edmond cu piele de om! Ești frumos!
— Marie! Marie! Oprește-te!
— Vreau să mă uit. Ia-ți mâinile, Edmond, vreau să mă uit!
— Nu pot! Nu pot! E prea mult să te holbezi așa la mine.
Apoi a sunat clopoțelul. Văduva și Curtius erau acasă. Panicat, Edmond s-a grăbit să-și pună din nou cămașa.

— Edmond! l-a strigat văduva. Edmond, unde ești?
Când a fugit la ea, mâinile îi tremurau foarte tare. Nu s-a mai întors la mine vreme de câteva zile. Când a făcut-o, cu un pretext, încă era clar stânjenit.
— O, ești aici! N-am știut că ești aici...
— Aici sunt de obicei, în bucătărie.
— Da, da, deocamdată. Și poate vei mai rămâne aici până la sfârșitul lunii. Poate.
— De ce o lună?

— Nu cred că vei mai rămâne mai mult de o lună. Mama nu te place și ea e obișnuită să obțină tot ce vrea.

— Of, Edmond, te rog, Edmond, mă vei ajuta cu mama ta? Nu vreau să plec. Nu am unde să merg.

— Trebuie să faci tot ce-ți cere.

— Da, voi face asta. Voi face totul cât pot de bine.

— Nu trebuie să spargi lucruri sau să le muți.

— Voi face totul cât pot de bine.

— Spune că tragi tot timpul cu urechea.

— Fără să vreau. Ar trebui să mă plătească, Edmond. Încă n-am fost plătită.

— Nu cere asta, Marie. Nu îi supăra în niciun fel.

— Voi încerca. Nu e întotdeauna ușor.

— Nu trebuie să-mi mai dai jos cămașa.

— Nu voi mai face asta, Edmond, nu o voi mai face niciodată.

— Ești o servitoare.

Nu am spus nimic.

— Ești o servitoare, iar eu sunt tânărul stăpân al acestei case.

Nu am spus nimic.

— Într-o zi, voi fi croitor!

Nimic.

— Într-o zi, voi fi un mare croitor. Iar tu o servitoare.

— Mă vei ajuta? l-am întrebat eu.

— Da. Voi încerca.

— Vreau să rămân.

— Atunci, trebuie să te porți frumos.

Am muncit. Am fost servitoare, cea mai bună servitoare care puteam fi.

Am renunțat la mine însămi. Am inventat un sistem grozav de dispariție, prin care mă puteam retrage atât de adânc în mine însămi, încât, chiar dacă păream aceeași ființă, eram de fapt foarte diferită. Mi-am împins toate gândurile și sentimentele în adâncul meu, unde erau în siguranță, dar, în exterior, am devenit un fel de robot. Mă supuneam ordinelor lor și le executam mecanic, dar perfect. Am amuțit și am acceptat rolul servitoarei ca să am o șansă la viață. Dar, când eram singură, când ei erau altundeva, îmi aminteam de mine însămi – atunci, totul era din nou despre Marie. Încă eram acolo.

CAPITOLUL XV

Cetățeanul anului 2440

Trebuie să vorbesc despre lucruri mult mai mărețe, lucruri importante pentru francezi. Pentru că, brusc, s-a întâmplat să cunosc pe cineva cu adevărat faimos.

În timp ce busturile de ceară erau realizate și îmbrăcate, într-o altă lume, fiul cel mare al regelui Franței s-a însurat cu Maria-Antoaneta de Austria. În Paris, în timpul unei sărbătoriri în masă a nunții celor doi, câteva artificii aprinse prea devreme au provocat o panică generală, în care o sută treizeci și trei de parizieni au fost călcați în picioare și omorâți, printre ei numărându-se femei și copii. După debandada fatală, Louis-Sébastien Mercier a ajuns într-o asemenea stare, că nu a mai putut să se calmeze. Adunându-și toate caietele, a văzut în opera lui o temă îngrozitoare – și această temă era suferința. Câteva zile, nu a putut să meargă deloc pe străzile lui cunoscute.

— Micuțo, acum urăsc locul acesta, acest abator, această hazna. Ce monștri nepăsători suntem! De ce calamități suntem capabili!

După ce a vorbit cu stăpânul meu și cu văduva – până când ea a țipat la el ca să plece –, a venit la mine. L-am invitat să se așeze și i-am oferit un pahar cu vin din carafa văduvei.

— Spuneți-mi, i-am zis eu. Spuneți-mi totul. Repede, până nu vă cheamă înapoi.

Așa că mi-a povestit despre trupurile zdrobite, despre țipete și sânge. Mi-a spus că regele nu făcuse nimic în legătură cu asta. Apoi s-a descălțat și și-a pus pantofii pe masa din bucătărie.

— Pantofii mei sunt insultați, a spus el.

— Tocmai am curățat masa, am zis.

— Poate că faci bine că stai închisă în casă.

— Nu, nu spuneți asta.

— Ce lume! Nu mai vreau să știu nimic de ea.

— Chiar așa? Îmi povestiți?

— Dacă aș putea să umblu pe această suprafață de lemn, spălată și

curată, un nou pământ, un pământ nedescoperit. Da, dacă... dar... păi, de ce nu? Da, asta e! O nouă casă! Da, curată! Da, Micuțo, cu peria ta de frecat, fă-o să strălucească!

Și-a luat apoi pantofii de pe masă și a ieșit ca fulgerul din casă.

Tânjind să se plimbe printr-un loc mai fericit, Mercier s-a așezat ca să scrie un ghid al viitorului Paris, o metropolă armonioasă, fără probleme, o utopie. Avea să-și numească această nouă carte *Parisul în anul 2440*. A adus câteva pagini cu el, când a venit în vizită, și mi le-a citit în bucătărie.

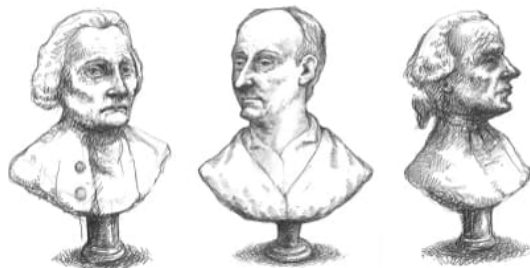
— Niciun copil nu e zdrobit de trăsuri în Parisul anului 2440. Însuși regele se plimbă des pe jos, respectând regulile traficului oricând o face. Nu există noroi pe străzi. Săracii primesc îngrijiri medicale gratuite. În anul 2440, pe locul ocupat cândva de acel castel hidos, Bastille Saint-Antoine, a fost înălțat un Templu al Clementei.

În cele din urmă, cartea a fost terminată și publicată.

Mulți parizieni au început apoi să citească lucrarea lui Mercier, ca să descopere cum ar fi fost orașul lor peste șase sute șaptezeci de ani. Scrisă cu furie, i-a făcut și pe cititori furioși. Brusc, s-au trezit trăind în Paris în anul greșit: urau anul 1770, preferând anul 2440. Și așa, Mercier a devenit faimos.

Văduva a pus bustul lui Mercier în fereastră, cu o pancartă pe care scria „CETĂȚEANUL ANULUI 2440”, pentru ca trecătorii să se mire de el. Iar priveliștea oamenilor adunați în fața ferestrei, zi după zi, i-a dat văduvei o mare idee.

Într-o după-amiază, văduva l-a luat cu ea pe Curtius, cu geanta lui neagră, pentru o vizită la Mercier. Mai târziu, în aceeași zi, s-au întors cu Mercier și cu o nouă matriță de ghips. Capul din acea matriță a fost etichetat în scurt timp drept *Jean-Jacques Rousseau*. Am recunoscut imediat acel cap: era Renou, omul în gri care ne vizitase cu Mercier în Berna. Se ascunsese de când se întorsese în Paris și arăta foarte bolnav. În următoarea săptămână, cei trei au plecat din nou și s-au întors cu un alt cap, acesta având o expresie foarte energică și prietenoasă; l-au etichetat drept *Denis Diderot*. După aceea, a venit un cap foarte nefericit, numit *Jean Le Rond d'Alembert*. Fără îndoială; acești oameni erau foarte cunoscuți în lume; nu știam ce făcuseră, doar că acele capete trebuiau sărbătorite.

Trei bătrâni contemplând moartea în moduri diferite.

Văduva a făcut apoi un indicator uriaș, care anunța ale cui busturi se aflau înăuntru și mulți oameni au venit să le vadă. Văduva a dat din cap de multe ori. Stăpânul meu a bătut din palme. Văduva a plecat din nou, de data asta singură. Devenise foarte ocupată.

Apoi, într-o seară târzie, Edmond a venit în bucătărie și mi-a spus că trebuia să merg la etaj, în camera mamei lui, și să-i duc vin și două pahare. M-a ajutat să pregătesc tava.

Stăpânul meu se afla în dormitorul văduvei. Am turnat vinul. Văduva și-a dezlegat boneta și tot părul castaniu-roșcat i s-a rostogolit pe umeri. Curtius a înghițit în gol de câteva ori.

— Edmond, a spus văduva, poți să începi să mă piepteni acum. Henri obișnuia să mă pieptene în fiecare noapte; când a murit, această datorie i-a revenit lui Edmond. Acum, doctore Curtius, vă rog să mă urmăriți foarte atent. Vreau să înțelegeți. Vreau să vă spun o poveste. Micuțo, ieși!

Uneori îmi spunea Micuța, așa îi plăcea.

Am ieșit, dar simțind importanța extraordinară a serii, am rămas după ușă și am auzit totul.

— Urmăriți-mă, vă rog! Eu, Charlotte, în calitate mea de văduvă, vreau să vă educ, doctore Curtius. Ne cunoaștem acum, avem o afacere în comun, așa că o să mă dezvălui puțin.

— Ne cunoaștem, da! Unul pe celălalt!

— Edmond, piaptână, piaptână în continuare! Mă voi dezvălui dumneavoastră, domnule, prin biografia unei afaceri. Vă voi vorbi despre soțul meu.

— O, da? a venit răspunsul lui trist.

— Părinții lui Henri Picot al meu s-au ocupat de haine la mâna a doua. Acesta a fost începutul. Au avut un mic magazin aici, în Faubourg San-Marcel. Acela a fost începutul. Piaptână, Edmond, mai tare! Primul lucru pe care îl înveți despre un magazin de haine la mâna a doua e că trebuie să fie foarte întuneric înăuntru. Este esențial ca clienții să nu vadă bine ce e acolo.

E uimitor ce poate să facă lumina slabă pentru o bucată de haină veche. Nu vei vedea petele sau firele desfăcute, nu vei vedea cârpeala. Părinții lui nu m-au plăcut, dar am stat afară și am atras oamenii, iar luna, la marea piață de haine de mâna a doua din Place de Grève, strigam tare, iar părinții lui mă vedeau și mă aprobau. Paptână-mă, Edmond, haide!

Vindeam maiouri în care muriseră oameni, crinoline ale prostituatelor, bonete vechi și unuroase ce aparținuseră văduvelor pipernicite care renunțaseră la fantome. Ciorapi cârpiți. Haine vechi, folosite, în care intraseră alte trupuri. Am avut o cămașă care ni s-a întors în magazin de șapte ori, care a avut șapte posesori parizieni diferiți. Veșmintele noastre continuă să existe și fără noi.

La magazinul nostru, vedeam oameni încercând să urce pe scara alunecoasă a Parisului. O fată care vindea în piață își puneă boneta de dantelă a soției unui avocat. Femeile tinere se dezbrăcau aproape de tot în magazin și se certau pentru un combinezon. Uneori, noaptea, când părinții lui sforăiau, mergeam cu Henri în magazin și probam haine. Obișnuia să mă îmbrace ca pe o doamnă. Cosița, Edmond, strânsă! Strânsă! După o vreme, Henri a vrut doar lucrurile mai fine. Dacă vedea o bonetă veche de in, se supăra. Stătea visând la haine pentru oameni bogați, la mătăsuri și satin. Părinții lui nu l-au înțeles; l-au scuturat, l-au lovit și mi-au spus să-l trezesc la realitate. Dar, în următoarele anotimpuri, au murit – unul împiedicându-se de o piatră de pavaj alunecoasă, într-o dimineață de februarie, celălalt în mai, din cauza unei tăieturi infectate, făcută de o cataramă veche –, iar moartea lor i-a oferit noi posibilități și a devenit croitor. Dar această afacere, spre deosebire de magazinul de haine la mâna a doua, nu a fost profitabilă.

Acum ascultați asta, doctore, urmăriți-mă în special acum. Unele afaceri nu au niciun viitor și nu ar trebui lansate niciodată. Altele trebuie împinse mai departe la timpul potrivit sau vor rămâne pe loc. Ne ocupăm de crearea busturilor. Sunteți foarte priceput, doctore Curtius, toată lumea poate să vadă asta, aveți mai mult de lucru și am putea să lucrăm într-un loc mai bun, mai ales acum, când avem capetele noastre faimoase – nu într-un pasaj liniștit, ci, să zicem, pe un bulevard. Am putea găsi mai multe capete, mai ales capete de mare valoare. Aici suntem la o răscruce – noi doi. Picot a făcut schimbarea și asta l-a ucis. Acum o încercăm și noi. Încercăm să urcăm două trepte pe marea scară a societății. Iar întrebarea mea e: veți veni cu mine?

— Da, da, voi veni! a răspuns el imediat.

— Vă veți ține strâns și nu vă veți da drumul?

— Așa voi face, așa voi face orice ar fi. Dar, spuneți-mi, cum vom face asta?

— Pe scurt, dragă doctore, am găsit un alt loc. Poate e o proprietate mai mare decât avem nevoie, dar a fost un chilipir. Am plătit chiria pentru un trimestru în avans. Clădirea e un pic uzată, dar e destul de solidă. O afacere a dat faliment, făcând loc pentru a noastră. Să nu o urmăm! Așa că, doctore Curtius, plutiți sau vă înecați.

— Plutesc! Plutesc!

— Edmond, poți să-mi dai boneta înapoi.

În timp ce și-au ciocnit paharele, am coborât scările pe furiș. Unde aveam să mergem și ce avea să se întâmple în acel nou teritoriu? Apoi, brusc, am început să mă întreb: aveam să merg și eu? Ce avea să se aleagă de mine? Nimeni nu spusese că urma să merg și eu, dar nici că nu aveam să merg – așa că mă temeam să-i întreb despre asta. Am ajutat la împachetare și am fost foarte utilă.

În ziua în care au venit trăsurile, i-am urmat, tremurând de teama concedierii.

Văduva și stăpânul meu au plecat primii.

Urmați de Edmond.

Apoi eu, cu un pas în urma lui. Mergeam *și eu*. Curtius s-a întors ca să se uite la mine, dând ușor din cap, apoi s-a răsucit din nou spre văduvă. Dar ea se concentra la altceva.

— Henri, strada asta nu a fost bună pentru noi, i-a spus ea manechinului soțului ei, aflat în trăsură. Ne mutăm și nu ne vom uita niciodată înapoi.

CARTEA A III-A

1771-1778

CASA MAIMUȚELOR

*De la zece ani până la
șaptesprezece*

CAPITOLUL XVI

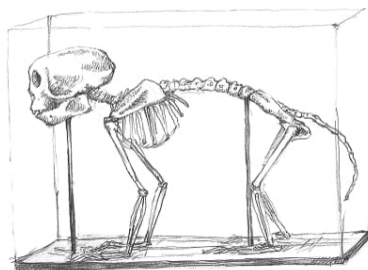
Omul păros

Pe Boulevard du Temple la numărul 20, era o clădire ridicată lângă un șanț adânc și lângă zidul orașului. Cu litere subțiri, se lăuda cu scopul ei: CASA FAIMOSULUI PASCAL, PRIMATUL FILOSOOF – VIU! –, ȘI A NUMEROȘILOR LUI FRAȚI, iar deasupra scria HÔTEL SINGE, ceea ce însemna „Casa din Oraș a Maimuțelor”.

Arăta ca un templu pătrat, cu trei coloane în față și o intrare cu ușă dublă. Dar, dacă te uitai în spate, descopereai că întreaga structură era ținută în loc de doi suportți mari din lemn – echivalentul cârjelor pentru o clădire. Aceasta avea să fie noua noastră casă.

În față la Hôtel Singe, mobila fusese așezată pe câteva căruțe: totul de la cuști până la oale de fiert, de la scaune până la schelete ciudate, necunoscute. Și peste toate, în cuști, erau trei ființe vii, cu ochii negri ce se holbau în jur, înghesuite în casele lor, cu răni pe piele și cu bucăți mari de pe care le lipsea blana. Acestea erau maimuțele. În timp ce ne apropiam de casa proptită, au început să țipe.

Curtius s-a mirat văzându-le.

— Atât de lungi! Atât de slabe! Atât de păroase!

O maimuță a urlat într-un fel îngrozitor – foarte jalnic și foarte omenesc. Toți am fost speriați de ea, chiar și văduva.

— Bună ziua, le-a spus Curtius maimuțelor, ridicându-și tricornul.

Apoi a mers în casa din lemn.

Parterul era dominat de un hol larg, atât de gol, încât se auzea ecoul – aproape gol, ar trebui să spun, pentru că, stând pe un taburet, într-o parte, era un bărbat gras, îmbrăcat ciudat, într-un fel de costum de urs, tot corpul lui, cu excepția capului și a mâinilor, fiind acoperit cu petice de blănuri cusute împreună. Era îngrijitorul de maimuțe ruinat, numit Bertrand le Velu, adică „Bertrand Părosul”. Un funcționar îmbrăcat în costum negru stătea la un pas de el; părea că le Velu avea să fie dus la închisoarea pentru datornici. În poala lui era o grămăjoară de blană mai întunecată, care era, de fapt, Pascal, primatul filosof, mort. Învârtindu-se în jurul lui Bertrand le Velu și al lui Pascal, mișcându-se prin cameră și luând diverse piese din proprietatea acestuia, pe care le așezau lângă intrare, erau alți bărbați în costume.

— Celelalte animale negre, a spus văduva, sunt portărei. Ei mușcă.

În timp ce văduva semna actele cu portăreii și cu un notar, îngrijitorul de maimuțe mi-a făcut semn, fluturându-și mâna insistent până când m-am apropiat de el. Părea foarte dornic să vorbească și, în timp ce vorbea, s-a scărpinat în creștetul capului, la subsuori, la fund, într-un fel ciudat despre care am început să bănuiesc că îl învățase de la maimuțe.

— M-am ocupat de afacerea cu maimuțe de la doisprezece ani, nu mă deranjează să-ți spun asta. Tatăl meu a fost un om bogat, un negustor care s-a ocupat de scorțișoară și chimen, de nucșoară și vanilie. Aducea animale și condimente din lungile lui călătorii. Primul a fost un *Pan troglodytes*, o femelă-cimpanzeu pe care am numit-o Florence. Florence m-a mușcat de deget aici, a spus el, agitând un ciot de deget. Dar am iubit-o și n-am putut să nu mă întreb ce ființe există pe pământ. Așa că le-am adunat și am

cheltuit toată averea tatălui meu pe ele. Au fost cumpărate de la mai mulți negustori diferiți. Niciodată nu aveam destule. Am lucrat cu multe maimuțe mari; printre prietenii mei, s-a numărat și un babuin. Prefer maimuțele în locul oamenilor. Sunt mai cinstite. Știi cum stai cu ele. Am fost însemnat de afacerea cu maimuțe. Am avut o maimuță cu nasul cârn odată, dar nu a rezistat prea mult. Era tocmai de la tropice și nu era mai mare de atât, a spus el, indicând o lungime de aproximativ zece centimetri. Un animal micuț. Un micuț atât de drăgălaș... L-am numit Emmanuel. Acolo e scheletul lui Emmanuel. L-am fiert chiar eu. Asta e a lui. Și-a atins un petic de blană de pe umăr și a continuat: A costat două sute de lire. Oamenii l-au îndrăgit pentru mărimea lui – cred că era bolnav când l-am cumpărat. Dar nu a fost niciunul așa de bun ca Pascal, nu-i așa, iubirea mea? Niciunul nu se compara cu tine. Ei spun că te-am ucis. De ce te-aș fi ucis când te iubeam atât de mult? Când tu m-ai făcut celebru? Tu mă crezi. Nu-i așa?

— Încerc, domnule, am spus.

— Semenii cu o maimuță, fetiço. Cu așa un nas, cu brațele alea subțiri... Ce trompă... Având în vedere aspectul tău, poate vei înțelege că toată casa asta a fost un loc al maimuțelor. La un moment dat, eram peste douăzeci în casă și doar trei dintre noi eram oameni. Fiecare avea propria cușcă. Mergeai de la cușcă la cușcă, urmărind ce se întâmpla în hotel, cum dormeau locatarii în paturile lor, cum își pieptăneau părul, cum își puneau peruci sau alunițe de frumusețe. Am avut un cimpanzeu în livrea care servea mâncarea la tavă. Ce hotel a fost! Cum se mai îngămădeau oamenii aici, cum învățau despre ei doar privind maimuțele! O maimuță-păianjen care mesteca un trabuc – cu toții și-ar fi amintit asta pentru tot restul vieții. Un capucin care își peria părul cu un pieptăn cu strasuri? Un babuin care sorbea vin dintr-o carafă? Ce hotel! Dar nu a rezistat mult timp. Unii dintre locatari, chiar dacă erau bine hrăniți și bine îngrijiți, au murit încurcați între cearșafurile lor de mătase. A arătat spre un petic de pe cotul lui stâng, apoi a continuat: Un pui de maimuță Rhesus a fost găsit înecat într-o oală de noapte din porțelan. Și-a frecat o parte a pieptului. O maimuță Barbary s-a spânzurat cu o funie de clopot. Nu am putut să îl susțin; a trebuit să îmi concediez personalul. Într-o zi, a căzut candelabrul și a pârlit blana cimpanzeului cu livrea, omorându-l. Și-a atins blana de pe brațul drept.

Maimuțele au început să se revolte. Nu se calmau. Dar atunci încă îl mai aveam pe Pascal. Cel mai grozav primat. Ar fi trebuit să-l vezi în halatul lui și cu bonețica lui cu moț auriu. Nu puteam să le controlez tot timpul, uneori

mă depășeau. Așa un hotel... hotelul meu, nu un hotel plin, bineînțeles. Recunosc, camerele mai mici de la etaj erau goale pe atunci. Și-a netezit blana de pe câteva părți ale corpului și a continuat: Oamenii încă veneau să-l vadă pe Pascal sorbind coniac. Dar lucrurile au devenit mai tulburi. Tot mai tulburi. Au spus că mă auzeau țipând la tine în fiecare noapte, Pascal – că erau deranjați, în fiecare noapte, de strigătele mele și de țipetele tale. Iar acum nu mai scoți niciun sunet. I-au luat pe toți. Ei zic că te-am lovit! Nu te-am lovit niciodată. De ce te-aș lovi când te iubesc atât de mult? Apoi, miercuri, am mers la cușcă și erai acolo, într-un colț, singur-singurel și nemișcat.

Apoi a tăcut, mângâind cadavrul maimuței.

După o vreme, i-am spus:

— Mulțumesc foarte mult, domnule, pentru că mi-ați povestit.

El a continuat să mângâie maimuța.

— Mă scuzați, domnule, i-am zis, pot să-l ating?

— Vrei?

— Da. Vă rog!

— Atunci, poți, suflete! Și fără nicio plată.

Am luat mâna dreaptă a lui Pascal. Era prelungă și neagră, cu gheare ascuțite, mai lungă decât a mea, dar mai slabă, rece și foarte țeapănă.

— Îmi pare rău că a murit, i-am spus eu.

— Da, a zis el, ce jale!

— Domnule! l-am strigat pe Curtius în limba noastră, încălcându-mi limitele. Domnule, putem să-l desenăm împreună?

— Ce idee! mi-a răspuns stăpânul meu.

Zâmbea – îi puteam vedea dinții.

— În franceză, a spus văduva, în franceză, vă rog! Doctore Curtius, ar trebui să ne înțelegem unii cu alții, nu credeți?

— Da, bineînțeles, văduvă Picot.

— Atunci, începând din momentul acesta, să vorbim întotdeauna doar în franceză.

Stăpânul meu a spus doar:

— 'ranceză.

— Pascal a fost un geniu, mi-a șoptit Bertrand. Nu voi mai vedea niciodată unul ca el. Ce-o să fac acum? m-a întrebat el, prinzându-mă de mâna liberă; cu cealaltă încă îl țineam pe Pascal. Ce se va-ntâmpla cu mine? Ce vom face, iubirea mea, omulețul meu? Sunt blocat.

S-a uitat la văduvă, apoi m-a întrebat:

— Ea e șefa?

— Crede că e, i-am șoptit eu.

— Mă scuzați, doamnă, a spus el cu o mare disperare. Aveți animale? Mă pricep la animale.

Văduva s-a întors spre portărei.

— Casa asta e a noastră acum. Trebuie să plecați. Micuțo, vino înainte să te molipsești de ceva care îți va compromite utilitatea. Cât de tipic pentru tine să cauți o asemenea companie!

— Pot să vă ajut cu animalele pe care le aveți? a întrebat Bertrand. Sunt blând, sunt foarte, foarte blând, sunt... Iar aici, Bertand le Velu nu a mai putut să se stăpânească. Mi-a dat drumul mâinii, iar eu am dat drumul mâinii lui Pascal. Apoi a ridicat maimuța moartă lângă față și a plâns în hohote în blana ei. În timp ce era condus afară, a strigat: Îmi port toate amintirile, ca să nu uit niciodată nimic. Sunt îmbrăcat în amintire. Sunt îmbrăcat în toți prietenii mei. Ei sunt întotdeauna aproape de mine. Îmi țin de cald. Ce căciulă frumoasă vei fi, Pascal, o căciulă foarte frumoasă, și cum te voi iubi pentru totdeauna!

Țipetele au început din nou afară, apoi au pierit încet și am fost lăsați singuri.

CAPITOLUL XVII

Casa Maimuțelor

Ce loc gol era casa aceea! Mi se părea că nu ni se potrivește deloc; consideram că văduva făcuse o mare greșeală. Mersese prea departe. Eram doar noi patru ca să umplem spațiul acela, noi patru și urmele celor care trăiseră acolo înaintea noastră. Poate că fusese cândva o atracție celebră, un loc foarte vizitat, dar boala și moartea goliseră această casă de miracole naturale. Aparent, oamenii își pierduseră interesul pentru maimuțe, de parcă ar fi hotărât, la nivel colectiv, să nu mai creadă în ele. Dar maimuțele, chiar dacă erau absente, nu aveau să fie uitate niciodată de noi.

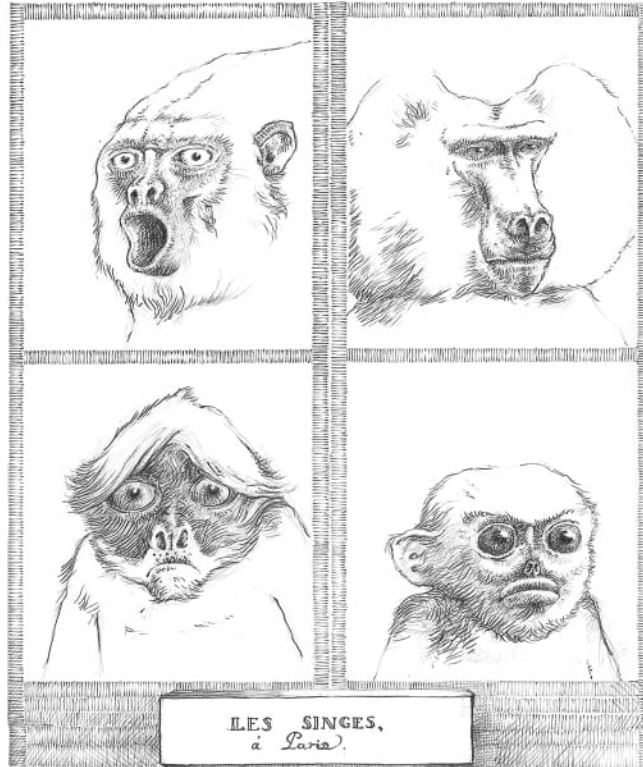
Nu doar datorită foilor volante care acopereau podelele și care preamăreau *Les Singes à Paris*. În susul și în josul scărilor înguste și de-a lungul coridoarelor complicate, pereții erau plini de zgârieturi și rupturi. Chiar și scările fuseseră roase. Era un loc parțial mâncat, o casă roasă, o locuință aproape mestecată.

— Asta e noua noastră casă? a întrebat Edmond speriat.

— O casă de maimuțe, asta e, a răspuns stăpânul meu. O casă a maimuțelor, chiar dacă a fost cândva un mic hotel și, înainte de asta, o cafenea cu mese de joc.

Chiar dacă avea să fie o casă cu personaje de ceară, Casa Maimuțelor a rămas întotdeauna așa cum a fost numită.

— Micuțo, a spus văduva, fă-te utilă, despachetează! Apucă-te de asta!

Am cărat cutiile noastre și sacii la etaj. Pictate pe ușile camerelor-cuști de la primul etaj – cu câteva dintre barele de metal rămase –, erau numele foștilor ocupanți: MARIE-CLAUDE, FRÉDÉRIQUE, CATHERINE și SIMON, DOMINIQUE, LAZARE, AUGUSTINE, AUGUSTIN, NICOLAS și MARIE-ANGE, CLAUDIA și ARNAUD, GRAND JEAN, PAULINE, ELOISE și ABELARD. Lângă fiecare dintre aceste nume era un mic desen al animalului sau al animalelor care fuseseră prin apropiere, pentru ca oamenii care urcau scările și se uitau în camerele acelea să știe ce să caute sub pături, după perdele, deasupra buiandrugilor.

Văduva și-a ales ca dormitor o cameră pe ușa căruia scria CATHERINE ET SIMON, cândva casa unor maimuțe urlătoare. Pentru Edmond a ales o cămăruță din stânga ei, fosta locuință a unei maimuțe-păianjen, numită PAULINE. Camera lui Curtius era în dreapta camerei văduvei, fiind fosta casă a unui babuin de patruzeci și cinci de kilograme, numit LAZARE, din estul Africii, prins când era deja matur. Necrologul lui, scris de Bertrand, fusese lipit pe ușă: „Lazare a murit la treizeci și trei de ani, după ce a înghițit o zornăitoare din argint”.

Văduva i-a spus lui Edmond să care manechinul tatălui pe scări și să îl pună pe palier, chiar lângă ușa ei, cu fața spre balustradă, de parcă ar fi vrut să se aplece și să se uite în jos, pe hol. Cearșaful negru a fost dat jos; în

această casă nouă, avea să fie expus.

— Ești aici, Henri, a spus ea. De aici, poți să vezi aproape totul. Suntem foarte mândri. Ne descurcăm foarte bine. Nu te voi mai ascunde – vreau să vezi cum am ajuns. Într-adevăr, îți promit!

— Mă scuzați, domnule, unde am să dorm eu? mi-am întrebat stăpânul.

Văduva mi-a răspuns coborându-mă pe scări.

— Bucătăria, a spus ea. În bucătărie. Departe de ochii publicului.

Era o cameră neagră și deteriorată, cu dușumeaua zgâriată și cu pereții pârliți de flăcările șemineului, de parcă însăși camera ar fi fost gătită.

— Vei avea aici un pat foarte confortabil. E în spatele casei, aproape de șanțul bulevardului. Ar trebui să ți se potrivească foarte bine.

— Cred că e o cameră foarte tristă.

— Fără îndoială că tu o faci să fie așa.

— Da, doamnă.

— Vei sta aici mai mult, nu afară. Vom avea un public nou și, când publicul va fi prezent în sala mare, atunci vei fi închisă aici.

— Da, doamnă.

— Dar acum trebuie să cureți locul acesta, casa ta actuală.

— Da, doamnă.

— Prin urmare, apucă-te de treabă!

Atunci, prea bine, mătura!

— Vom numi această afacere Cabinetul doctorului Curtius, a anunțat văduva pe hol. Cuvintele *văduvă* și *Picot* nu vor atrage oamenii – sună banal. Dar *doctor* și *Curtius* sună impresionant.

— Chiar așa? a spus stăpânul meu. Sună impresionant!

— Iar dacă încercarea noastră va da greș, va trebui să-mi găsec o altă slujbă, dar nu trebuie să fim condamnați amândoi pentru eșecul nostru. Eu sunt o văduvă, dumneavoastră sunteți un bărbat.

— Înțeleg. Da. O văduvă, un bărbat. Da, așa e.

— Dar, cel mai important, a adăugat ea cu o oarecare tristețe, numele unei femei nu încurajează. Femeile nu ar trebui să aibă afaceri. Dar, doctore, bineînțeles că nu vom da greș.

Casa avea nevoie de atât de multă curățenie, încât ne-am ocupat de asta toți patru la început, dând cu mopul și măturând. După câteva ore, a început să arate doar un pic mai bine, dar l-am surprins pe Curtius tușind incontrolabil și a trebuit să-l scot afară. Văduva și fiul ei aveau să se plimbe cu el; eu trebuia să rămân în urmă și să continui munca.

— Bună, i-am spus eu casei încet după plecarea lor.

Răspunsul a venit sub forma unor scârțaituri. Mi-am închis ochii și le-am simțit mișcându-se – toate spiritele nefericite ale maimuțelor moarte alergau spre mine, se legănau, își ridicau colțurile buzelor, îmi arătau dinții.

— Nu mă tem.

Apoi s-a auzit un clic, ca și cum ceva căzuse în pereți.

— Ești un loc foarte mare, știu.

De sus s-au auzit niște gemete.

— Voi locui aici. Am venit să locuiesc aici.

Praful părea să se adune și să se învârtă în jurul meu.

— Fă ce poți să faci mai rău, de ce nu? Nu am unde să merg. Rămân. O să muncesc în tine, casă, până când ne vom împrieteni.

Apoi am auzit un trosnet, un trosnet ce a început încet, apoi a devenit tot mai zgomotos, transformându-se într-un țipăt prelung. M-am gândit că erau cârjele, cârjele de afară care se obișnuiau cu noua mea greutate.

— Te rog, i-am spus eu, hai să ajungem la o înțelegere!

Am auzit apoi un zgomot la etaj, de parcă cineva sau ceva alerga de-a lungul palierului, chiar dacă, atunci când am urcat, nu era nimeni acolo. Nu era corect, m-am gândit eu, să fiu lăsată singură într-un asemenea loc, cu toate acele spirite de după-amiază abia așteptând să mă atace.

— Foarte bine atunci! i-am strigat casei. Continuă și zdrobește un copil. Aici stau. Continuă, nu mă voi lupta cu tine!

O ușă s-a deschis. Nu a intrat nimeni. Nu era nimeni acolo.

— Știu că ești nefericită, dar haide să vorbim una cu alta și să ne simțim acasă împreună. E adevărat, m-ai înghițit! Și vreau, o, casă mare, să te hrănesc, să fiu bună pentru marile tale măruntaie. Să te umplu! Chiar și eu, cina ta! Pui mic ce sunt, bere mică! Îți voi spune totul. Mă dăruiesc ție.

Nu știu dacă a fost doar fantezia mea, dar casa a părut să respire puțin atunci, să mă lase să o ating fără supărare și să-i învăț fiecare colț. Aici trăiam, într-o bestie, și aveam să o fac cea mai bună bestie posibilă.

În timp ce măturam, am continuat să vorbesc cu locul – i-am spus cine eram, ce învățasem până atunci și cât de mult îmi doream să lucrez din nou cu stăpânul meu, cât de minunată era munca lui, despre Edmond, care îmi arătase păpușa lui și care, deși părea un băiat foarte tăcut, era o companie plăcută, cu care casa ar fi trebuit să fie bună, chiar dacă se credea prea important, dar nu era nesuferit, cu pistruii de pe nas și pieptul lui alb.

— Dar pe mamă, i-am spus eu casei, simte-te liberă să o împiedici, să o

rozi în somn și să o faci cât de nefericită poate să o facă o locuință atât de frumoasă și de glorioasă ca tine.

În timp ce îmi spuneam totul aceluia loc mare, în timp ce mă simțeam mai puțin speriată și mai familiară cu spațiul, am auzit un murmur slab, ca o furtună care se apropia din depărtare. La început, am crezut că era o mare colonie a maimuțelor moarte care venea să mă viziteze, apoi însă am înțeles că erau sunete noi, nu de la casa nervoasă, ci de dincolo, dinspre bulevardul de afară.

Era zgomotul obloanelor care se deschideau. Al zăvoarelor trase. Al scândurilor din lemn întinse în noroi. O flacără ce se aprinsese vâjâind. Apoi murmurul unui cor de o sută de glasuri, mărimdu-și încet volumul, de parcă Boulevard du Temple s-ar fi trezit brusc la viață. Apoi nu a mai fost liniște, nicio pauză care să întrerupă marele zgomot ce s-a împrăștiat peste tot, fiind amplificat înspăimântător în containerul gol al Casei Maimuțelor. Boulevard du Temple, zona de distracție a Parisului, o creatură vie și pictată, se trezea.

Am fugit la etaj. De la o fereastră, am privit bulevardul umplându-se de oameni, de la reparatorul de porțelanuri sparte până la vânzătorul de șobolani, de la cărașul de apă până la purtătorul de lectică, de la negustorul de pene până la fabricantul de cărămizi. Oamenii Parisului veneau de peste tot. Aici, contrariile se amestecau: asistenții fabricanților de peruci acoperiți cu făină mergeau pe lângă cărașii de cărbune, acoperiți cu un strat gros de praf negru. Și, printre ei, erau oamenii de pe bulevard care strigau: muzicanți ambulanti, oameni cu marionete, vânzători de jucării, actori în costume viu colorate, un bărbat care plimba un urs mare, orbi care intonau melodii la vioară, copii care cântau, bătrâni care dansau, înghițitori de flăcări, înghițitori de săbii, un mare circ de oameni extraordinari. O, aici era viața!

Ecoul zgomotului de pe bulevard s-a auzit atât de tare în Casa Maimuțelor, încât nu am simțit ușile deschizându-se jos și nici pe văduvă intrând în clădire. În momentul următor a fost deasupra mea, poruncindu-mi cu asprime să mă întorc în salonul principal și să continui să frec până când mirosul hidos de animal avea să dispară. Dar acel miros nu avea să ne părăsească niciodată.

Când a venit vremea de culcare, văduva, chemând umbrele de maimuță peste tot în jurul ei, a luat lumina la etaj și, cu ea, pe Edmond și pe stăpânul meu. În întuneric, am auzit strigăte, plânsete și râsete dinspre bulevard.

Multe dintre zgomote păreau să vină din casa de vizavi, numită Patul Ceresc – cu litere un pic mai mici, era precizat: Doctorul James Graham (din Londra). Uitându-mă printr-un oblon, am văzut oameni care ajungeau acolo târziu, toți cu lanterne: uneori cupluri, alteori bărbați singuri.

De două ori, în timpul nopții, ușile Casei Maimuțelor au fost zguduite cu zgomot, de mâini nevăzute de afară. Am încercat din răputeri să nu adorm, pentru că mă temeam din nou și nu eram sigură că aș fi fost în siguranță dacă aș fi cedat somnului într-un asemenea loc; dar, în cele din urmă, epuizată, am închis ochii. Am visat o maimuță care stătea pe un scaun de bucătărie, legănându-se înainte și înapoi în timp ce se holba la mine cu ochii săi uriași. M-am ridicat din pat îngrozită și am văzut că cineva era, într-adevăr, acolo.

Era Edmond.

CAPITOLUL XVIII

Voci în noapte

— Mama doarme, a spus el.

— Da.

— Doctorul doarme.

— Da, cred că e foarte târziu, Edmond, sau foarte devreme.

— Curtius strigă în somn.

— Da, știi asta.

— Nu pot să dorm.

— Nu?

— Tu poți să dormi?

— Da.

— M-am gândit să vin aici să văd ce mai faci.

— Ei bine, sunt aici.

— Adevărul e că eram speriat. Mama nu m-ar lăsa să intru în camera ei ca să mă liniștesc. Mi-ar spune că sunt copilăros. Și nu aș vrea să merg în camera doctorului. Vezi tu, m-am speriat de casă și de ce e dincolo de ea. Mai mult de casă. Mi-e dor de acasă. Nu cred că acest loc va fi vreodată acasă; nu văd cum ar putea fi. Mă tem că voi muri în casa asta. Crezi că există fantome?

— Există, i-am spus.

— M-am gândit că există. Le-am auzit zgâriind.

— Le cunosc foarte bine – vezi tu, au venit și la mine. Le-am văzut mișcându-se în întuneric, le-am auzit șoptind. Chiar în după-amiaza asta, când ai plecat afară și m-ai lăsat aici singură, au venit după mine și au dat năvală!

— Nu!

— Ba da! M-au mușcat, m-au lovit și erau gata să mă mănânce cu totul când...

— Când?

— Când m-am gândit să vorbesc cu ele și le-am spus niște cuvinte aspre. Cred că suntem prietene acum.

— Pot să mă împrietenesc și eu cu ele?
— S-ar putea să nu te accepte.
— De ce?
— Sunt foarte schimbătoare.
— Și eu sunt schimbător.
— Nu ca ele.
— Sunt foarte furioase?
— Va trebui să fii curajos.
— Da. Voi fi.
— Foarte curajos!
— Voi fi.
— Atunci, poate, cu timpul, o să te prezint lor.
— Cred că aș prefera să mă lase în pace.
— Nu spune asta – nu spune asta niciodată. Le vei *supăra*.
— Îmi pare rău, nu am vrut.
— O vezi?
— Pe cine?
— A fost una chiar acum! A stat chiar înaintea ta, cu dinții ei lungi și ghearele ascuțite, dar, când m-a văzut, a fugit.
— De-adevăratelea? Nu am văzut-o.
— Dar a fost acolo.
— Încerci să mă sperii.
— Nu.
— Mă duc înapoi la culcare, a spus el trist.
— Edmond, așteaptă, nu trebuie să faci asta!
— Cred că ar fi mai bine s-o fac. Mama ne-ar putea auzi. Nu i-ar plăcea asta.
— Vei fi singur.
— Da, dar dacă ne aude mama...
— Bineînțeles, întotdeauna trebuie să respecti dorințele mamei tale.
— Nu, asta nu e adevărat. Dar nu mai sunt așa de speriat acum. Pentru că te-am văzut, chiar dacă ai încercat să mă sperii. Totuși, pot să mai vin, Micuțo...
— Marie!
— Da, scuze, pot să mai vin, Marie? Chiar dacă mă sperii așa, pot să mai vin la tine?
— Întotdeauna.

Și a urcat, cu fantoma de pe scări strigând la el la fiecare pas pe care îl făcea. Iar eu, în patul meu, abia am putut să dorm de fericire.

CAPITOLUL XIX

Al treilea set de capete

Albinele secretă ceara prin glandele din corpurile lor; cu ajutorul ei își construiesc casele multicelulare și orașele cu mii de case, cu săli și mari coridoare; între micii lor pereți de ceară sunt crescuți puii lor și e depozitată mierea. Ceara e esențială pentru viețile lor. Fără ceară, nu ar avea casă, iar puii lor nu ar avea un acoperiș deasupra capului.

Oamenii iau ceara albinelor și o topesc ca să îndepărteze impuritățile. Apoi ceara e transformată în lumânări. Ceara ne dă lumină; fără ceară, am trăi în întuneric. Cât de mult în viețile noastre am reușit să vedem datorită cerii? Cum ar avea lumină teatrele și sălile de bal fără ea? Cum ar putea un băiețel să-și gonească monștrii de sub pat fără ceară? Cum putea să știe o bătrână, în groaza ei întunecată, dacă mai trăiește fără o mică lumânare aprinsă de care să se agațe? Cu un băț de chibrit aprindem o lumânare și ceara ne redă un pic din lumina zilei.

În Casa Maimuțelor, viitorul era construit din ceară. Stăpânul meu o felia și o încălzea într-un vas mare din cupru, la o temperatură între șaiszeci și două și șaiszeci și patru de grade. Din ceară, creșteau capetele pariziene. Văduva a fixat clopotul lui Henri Picot lângă ușă, apoi a pus pe hol capetele faimoase, care au ocupat doar o parte foarte mică din el.

După două zile de la sosirea în Casa Maimuțelor, i-am auzit vorbind în hol despre mine.

— De ce trebuie să fii atât de severă cu ea?

— Pentru că jignește.

— E doar un copil. Și trebuie să recunoști că și-a îmbunătățit mult comportamentul.

— Atât de banală! Atât de străină! Ce față! Nu mă pot abține, mă sperie.

De parcă deja ar fi moartă și totuși încă trăiește. O față dintr-un coșmar lăsată să se strecoare în viața de zi cu zi.

— Nu e mai mult decât asta? E pentru că nu-ți place cum arată?

— Nu e destul? O față atât de ghinionistă!

— Câte îți imaginezi, văduvă Picot!

— Asta simt. O femeie poate avea sentimente.

Da, da, o femeie poate avea sentimente.

Am pierdut o parte din conversația lor, dar am prins mai mult din ea un pic mai târziu.

— Îți sunt foarte recunoscător, îi spunea stăpânul meu.

— Da?

— Vreau să înțelegi recunoștința mea, afecțiunea mea...

— Doctore, suntem parteneri de afaceri.

— Pot să îndrăznesc? Pot spera la un parteneriat mai important?

— Sunt prea întristată și nu sunt disponibilă.

— Dar într-o zi?

— Nu știu. Nu mă presa. Afacerea trebuie să fie pe primul loc, nu e loc de prostii. Prostia l-a ucis pe soțul meu.

— Da, înțeleg, afacerea! Întâi afacerea. Iar aici suntem acasă, în afacerea noastră, văduvă Picot, tu și eu. Acasă, acasă!

— E casa ta, dacă ne putem ocupa bine de ea.

Acasă, acasă. Dacă puteam să mă ocup bine *de ea*... Afacerea conta, și nimic altceva; și m-am rugat să rămână așa.

Stăpânul și văduva au mers apoi să-i viziteze pe cei mai de succes afaceriști de pe bulevard și, în scurt timp, i-au făcut pe toți din ceară. Jean-Baptiste Nicolet era înalt și încrunțat și avea un circ în care oamenii mergeau pe sârmă; Nicolas-Médard Audinot era scund și îndesat și avea un teatru cu artiști-copii; doctorul James Graham, de la Patul Ceresc, era zâmbitor, pistruiat și roșcat și distra adulții în stabilimentul lui.

Nicolet și Audinot dețineau cele două proprietăți din cărămidă de pe bulevard; toate celelalte erau făcute din lemn. Când bătea vântul pe bulevard, locuințele din lemn păreau să geamă și să țipe. Casa Maimuțelor scârțâia foarte tare. Podul, cea mai vulnerabilă parte a casei, se văita toată noaptea; purta conversații zgomotoase cu el însuși, toate pline de supărare și de acuzații. Într-o zi, în timp ce explora acel spațiu, văduva a alunecat și a căzut, iar un picior din lemn a căzut prin tavan până la etajul întâi. De atunci, a declarat că locul acela era prea periculos ca să intrăm în el, iar ușa

din pod a rămas încuiată. Dar podul nu avea să fie uitat. Ne chema, murmura, vorbea și ne implora să ne amintim de el.

Atelierul din Casa Maimuțelor se afla la etaj, într-o cameră mare, ocupată cândva de o pereche de cimpanzei pestriți, așa că eu am fost ținută departe de el, în bucătăria de la parter. Explorarea lui în timpul nopții implica urcarea pe scara principală – și, dacă făceam asta, treptele din lemn ar fi scârțâit zgomotos așa că trebuia să aștept până când plecau toți din casă pentru a urca și a mă uita la ce era acolo.

Când puteam să fac asta, priveam toți oamenii de pe bulevard și numeroasele lor lucrări. Clădirea învecinată din dreapta era o cafenea mică, în care se juca șah; în stânga era Micul Teatru Lumesc al lui Marcel Monton. Nu cred că locuitorii acestor două stabilimente ne-au primit cu drag printre ei. Când doctorul Curtius se înclina în fața lor, ei se uitau în altă parte. Când puteam, îi urmăream pe oamenii de pe bulevard în timpul lor liber. Am văzut un om fără picioare în timp ce înainta în căruța lui, depășindu-i pe mulți. Altul plimba o haită de buldogi cu botnițe. Altul ieșea pe stradă cu ursul lui greoi. L-am văzut din nou pe roșcatul doctor Graham, îmbrăcat în stilul său flamboiant, în timp ce fuma un trabuc, însoțit întotdeauna de o altă doamnă frumoasă. Ce viață ciudată și variată era acolo! Nu aș fi văzut niciodată toate aceste lucruri, nici măcar nu mi le-aș fi imaginat dacă aș fi rămas în satul în care mă născusem.

Printre personajele de pe bulevard, în scurt timp, am observat un copil remarcabil, un bătauș urât, un vagabond ai cărui prieteni apropiați păreau să fie câinii sălbatici. L-am văzut când se juca alături de ei, când le striga câte ceva, dar și când căuta mâncare împreună cu ei. Când i l-am arătat pe băiat stăpânului meu, a fost uimit; s-a holbat cu mirare la pielea crăpată a acestuia, la părul lui încâlcit și la hainele lui murdare.

— Marie, chiar dacă a ajuns atât de jos, tot un parizian rămâne.

Știam că băiatul murdar avea să i se pară interesant. Știam ce fel de cap îl impresiona pe stăpânul meu. Văduva îi spunea tot timpul că ar trebui să ne preocupăm de capetele nobile, de capetele distinse, dar stăpânul meu vedea noblețe în oamenii din șanțuri. Dacă făcea o pasiune pentru un anumit cap, era greu pentru el să scape de aceasta. L-am văzut de câteva ori uitându-se la băiatul sălbatic, în timp ce mâinile i se mișcau rapid în aer de parcă i-ar fi modelat fața. La rândul meu, într-o noapte, preț de un moment foarte scurt, am întins mâna și am atins fața lui Edmond.

— Au! Nu face asta!

Venise din nou la mine. Venea de două ori pe săptămână, după ce învățase să nu facă zgomot pe scări. Era atât de nefericit în noul nostru loc, că avea nevoie de cineva cu care să vorbească. Și atunci, Edmond doar scotea sunete, fiind încă speriat și nesigur. Își trăia viața în jurul mamei lui, mut sub strigătele ei zilnice. Vorbeam în șoaptă și, în acele sunete discrete, în acel zgomot delicat, mi-a dezvăluit mult din el însuși.

— Sunt foarte tăcut, nu-i așa, Marie? Nu cred că am fost întotdeauna așa. Obişnuiam să alerg spre școală și să fiu foarte gălăgios. Am avut mulți prieteni, dar, când tata s-a îmbolnăvit, am renunțat la școală ca să îl ajut la muncă. Cred că am devenit mai tăcut atunci, pe măsură ce tata era tot mai gălăgios din cauza bolii lui; nu erau sunete fericite. Mama a insistat să tac, ca să nu îl deranjez. Așa că am învățat să fiu tăcut, până când am ajuns să vorbesc doar în șoaptă. Nu mă deranjează să șoptesc – de fapt, prefer asta –,

pentru că lumea e atât de gălăgioasă!

— Ce altceva, Edmond? Ce mai poți să-mi spui?

— Nimic, chiar nimic.

— Ce speri?

— Că, într-o zi, voi fi un croitor foarte bun.

— Asta zice mama ta.

— Nu, nu, e cea mai profundă dorință a mea.

— Și eu, Edmond? Mă întreb ce voi fi eu.

— Cred că o servitoare. Ce altceva?

— Știu să desenez. Pot să amestec culorile, să pregătesc fețele și ceara.

— Nu începe iar cu asta, Marie. Mama nu va accepta niciodată acest lucru. Trebuie să înveți care e locul tău.

— Dar dacă nu-mi place locul meu?

— Mama te va da afară fără să stea pe gânduri.

— Întâi va trebui să mă plătească.

— Fii cuminte, Marie!

— Chiar dacă urăsc asta.

— Ești hrănită. Ai un adăpost.

— Mă bucur că ai venit la mine. Aș uita de mine însămi dacă n-ai face asta.

— Nu mă deranjează să cobor din când în când.

— Abia aștept să o faci.

— Dar nu ar trebui să aștepti nimic, Marie. Nu e locul tău.

— O să mai vii?

— Poate. Dar ar fi bine să nu te aștepti la asta.

CAPITOLUL XX

Sunetele care intră de afară

Într-o după-amiază, pe când băiatul sălbatic de pe bulevard dormea în apropiere, proptit de un plop, stăpânul meu a ieșit să se uite mai bine la el.

Poate că nu făcea nimic rău, dar când băiatul a deschis ochii, acei ochi deschiși l-au privit pe stăpânul meu, luându-l prin surprindere. Curtius s-a întors și a început să meargă repede spre Casa Maimuțelor. După câțiva pași, când a privit în urmă, băiatul nu mai era acolo, lângă copac.

Când a intrat în Casa Maimuțelor, a văzut că băiatul îl urmărise și că stătea vizavi, lângă stabilimentul doctorului Graham. Băiatul a scos apoi un cârnat din buzunar, l-a șters cu mâinile lui murdare, a mușcat o bucată mare din el și a început să mestece agresiv. Când am verificat mai târziu, la cererea stăpânului meu, băiatul era încă acolo. A zăbovit lângă Casa Maimuțelor aproape toată seara. Cred că, atunci când l-a întâlnit pe Curtius, observând cât de slab și de fragil era, a început să înțeleagă ce loc vulnerabil era Casa Maimuțelor. Speriat de apropierea băiatului sălbatic, Edmond a rămas în camera lui în timpul nopții, temându-se să nu cumva să-l deranjeze pe acesta, mai ales că își făcuse un obicei din dormitul pe treptele Casei Maimuțelor. Nu am îndrăznit să urc la etaj ca să îl caut, pentru că, atunci când încercasem, la un moment dat, zgomotul pe care îl făcusem pe a cincea treaptă o determinase pe văduvă să strige:

— Cine-i acolo? Te aud!

Stăpânul meu și văduva nu mai erau ei înșiși. Băiatul sălbatic îl urmărea pe Curtius oriunde se ducea, fiind întotdeauna cu câțiva pași în urma lui.

Era ca și cum casa și viețile noastre se aflau sub asediu.

— Întotdeauna e acolo, a gemut Curtius într-o zi.

— Ignoră-l, a spus văduva. Dacă o faci, va dispărea.

— Încep să mă tem, văduvă Picot, că tu nu știi totul.

Apoi Edmond a fost îmbrăcat elegant și trimis pe străzi ca să distribuie foile cu anunțuri recent comandate de văduvă. Le-a înmănat oamenilor din parcuri, de pe străzile mai bune și din adunările potrivite.

FAIMOSUL SCULPTOR STRĂIN, DOCTORUL CURTIUS,
GENIU AL CERII, CEL MAI MARE PORTRETIST DIN PARIS,
ASEMĂNARE CU ADEVĂRAT INCREDIBILĂ.

CLIEŢI UIMIŢI!

SCULPTORUL LUI ROUSSEAU, DIDEROT, D'ALEMBERT
și alții.

ÎNDRĂZNIŢI SĂ VĂ VEDEŢI ATÂT PE DUMNEAVOASTRĂ,
CÂT ȘI PE CEI DRAGI, SOŢIILE, FIICELE, FIII, NEPOŢII,
CA ȘI CUM AR FI PRIMA DATĂ.

(Pentru o taxă rezonabilă)

Drept răspuns, nu au venit la Curtius doar eroii bulevardului și filosofii celebrați, dar și o categorie nouă de clienți: femeile. Femei cu care putea vorbi, pe care le modela. Intrau în hol și se așezau pe scaunele noastre. Ce femei! Parizience... Cu pielea moale, ridată, bătută de vânt, aspră, cu bășici, unuroasă, curată, cu miros dulce, rânced, de ceapă, făină, ciocolată sau căpșuni. Curtius le-a atins pe toate. Și, în timp ce degetele lui coborau ezitând pe carnea femeiască, ochii i se umezeau, iar uneori, când era foarte aproape de un chip femeiesc, mâinile lui se uneau în aplauze mute. M-am gândit că, fiind înconjurat de atât de multă feminitate, poate că afecțiunea stăpânului meu pentru văduvă ar putea dispărea. Într-unul dintre acele rare momente, a venit să-mi spună ceva.

— O, nasuri! Ce nasuri! O, pistrui de pe frunți! O, încrêțituri de pe buze – atât de perfecte, atât de crăpate, cu urme de vin! O, bucle ale genelor! O, gropițe! O, pomeți! Ce alunițe, ce roșeață, ce albeață, ce ochi verzui! O, roz, o, roșu, o, albastru și galben! Sunt impresionat! Gâturi! Cum am strigat după cefele lor! Buze! Buze din nou! Sunt fericit! O, fericit! Sunt viu! a spus el mirat.

Curtius făcea pielea, iar văduva o acoperea. Edmond cosea nasturii. Eu frecam podelele.

Băiatul dur dormea pe trepte.

În a doua săptămână a apropierii băiatului sălbatic, Edmond a coborât din nou. L-am auzit înaintând încet pe scări. Am ascultat: sigur era el, pentru că auzeam somnul greu al văduvei și pe stăpânul meu bombănind în timp ce dormea. Pașii mici ai lui Edmond veneau cu hotărâre, ajungând tot mai aproape. M-am ridicat din pat și am stat lângă ușă, așteptând. Am auzit un zgomot de pe treptele de afară: sigur era băiatul sălbatic, care se mișca. Am ascultat din nou zgomotul apropierii lui Edmond; mi s-a părut că se oprise, fiindcă nu se mai auzea niciun sunet, nimic – apoi însă s-au auzit câteva scârțaituri slabe. M-am întins după clanță și am deschis ușa, care a făcut un zgomot mic la deschidere. Înaintarea lui Edmond s-a oprit. Se auzeau sunete de pe treptele de afară. Edmond a continuat. Un scârțait. Am mai împins un pic ușa, ca să o deschid. Alt scârțait. Cineva stătea pe treptele de afară. Un trosnet.

Îl puteam vedea pe Edmond prin lumina slabă a dimineții care intra prin obloane. Și el mă putea vedea. Eram la aproape douăzeci de metri unul de altul. Dar am rămas la locurile noastre când s-a auzit un alt trosnet. Alt sunet de pe treptele de afară. Apoi liniște din nou.

— Marie, a șoptit Edmond, aproape fără să scoată vreun sunet.

— Edmond, a venit răspunsul meu încet.

Liniște.

— Măcar ai venit, i-am spus eu.

— CINE-I ACOLO?

Câteva cuvinte rostite tare dintr-odată! Ce voce groasă! Striga de afară.

Am rămas complet nemișcați.

— AM ÎNTREBAT CINE-I ACOLO! CE E ÎNĂUNTRU? CE AI ACOLO? DESCHIDE UȘA!

Apoi ușa de la intrare a fost lovită și zguduită: cineva de afară încerca să intre. După aceea s-a auzit un urlat furios din exterior, de parcă faptul că ne ridicasem nepermis de devreme din pat ar fi trezit un monstru. Cum a fost lovită ușa atunci!

— Ajutor! a șoptit Edmond. Toată casa se va prăbuși peste noi.

A fugit până la mine, iar eu m-am ținut de el, strângându-l tare în brațe.

— LASĂ-MĂ! IA-ȚI MĂINILE DE PE MINE! a urlat vocea de afară furioasă.

— Cine-i acolo?

Alt strigăt, un strigăt diferit, de la etaj – văduva!

— Mamă? a rostit Edmond.

— Edmond! i-a răspuns ea, încă strigând. Ce se-ntâmplă? De ce ești treaz? Cine-i acolo cu tine?

— Zgomotele, mamă! Din cauza zgomotelor.

— Micuțo? Micuțo! a urlat ea. Ce faci?

Atunci i-am dat drumul.

— Nu auziți, doamnă? i-am șoptit eu. E ceva afară.

S-a auzit un alt zgomot din exterior și ușa a fost lovită, apoi a urmat un țipăt incredibil de puternic. Și acel țipăt, precum urlatul unei bestii rănite, care ne-a șocat atât de tare, a avut un ecou cumplit înăuntru, pentru că și văduva a țipat, un strigăt gros, ca de bovină în pericol. A urmat țipătul lui Edmond – mult mai ascuțit, ca al unui iepure în capcană –, apoi un altul, de la stăpânul meu aflat în vârful scării, precum nechezatul unui cal –, iar casa a țipat și a vorbit, a scheunat și a mârâit ca o mare menajerie de bestii. În zgomotul general, nu m-am putut abține să nu-l includ și pe-al meu, slab printre celelalte, ca țipătul unui șoricel.

Apoi, brusc, loviturile și bătăile au încetat, lăsând în urmă doar un smiorcăit și un sunet de fugă, de parcă cineva s-ar fi grăbit să se îndepărteze

de noi. Am stat acolo toți patru, fiecare ca o insulă, fără să îndrăznim să scoatem vreun sunet, până când, în cele din urmă, de pe treptele de la intrarea noastră s-a auzit un sforăit adânc, ca al unui mare bulldog. Apoi, palizi și tremurând, ne-am întors cu o groază înăbușită în paturile noastre fără somn, sperând că dimineața și soarele ne vor șterge agonia.

CAPITOLUL XXI

În care cabinetul își primește câinele de pază

Odată cu lumina zilei, a apărut și o explicație. Cineva – probabil un bețivan – umblase în jurul Casei Maimuțelor, sperând să ne supere zguduind ușa, apoi călcase din greșeală pe băiatul sălbatic. Nu primise ca răsplată decât durerea pentru trăsnaia lui, iar doi dinți nu aveau să-i mai crească niciodată.

Stăpânul meu a stat la fereastră și l-a privit pe bătașul care încă dormea pe a treia treaptă.

— Cred că ar trebui să-i mulțumim, a spus el.

Stând lângă ușa de la bucătărie, m-am uitat cum a deschis-o pe cea de la intrare și și-a dres glasul.

— Nu cred că ai dormit prea bine, a spus el. Niciunul dintre noi nu a reușit asta.

Și atunci ne-am apropiat cu toții, ca să vedem ce avea să se întâmple după această replică.

Băiatul sălbatic s-a ridicat încet și și-a strâns buza, dar Curtius nu s-a întors înapoi. Băiatul a urcat o treaptă, dar Curtius a rămas unde era. Băiatul a urcat pe treapta de sus, iar Curtius a făcut singurul lucru pe care mai putea să-l facă: și-a băgat mâna în buzunarul de la vestă și a scos o monedă. Băiatul sălbatic a luat-o. Și, după aceea, a încetat imediat să mai mârâie. Stăpânul meu i-a părut atunci foarte curajos văduvei. Ea, bulversată de o asemenea răsturnare de situație, s-a bâlbâit și a pufnit, dar nu a putut găsi nicio cale de ieșire evidentă.

— Creatura asta e cea mai josnică, a spus în cele din urmă. Nu trebuie să intre înapoi.

— Ești un băiat bun, i-a spus noul Curtius băiatului. Te plac, dar ești prea dur. Iar înapoi sunt niște lucruri delicate. Așa că rămâi afară, urlă și bocănește cum vrei, pentru că ești făcut să trăiești în aer liber, nu-i așa? Nu trebuie să fii limitat de arhitectură. Dar nu, nu intra!

— De fapt, a spus văduva, stai afară!

Întorcându-se în exasperarea ei și găsindu-mă incomod de aproape, și-a

amintit și altceva din umbrele nopții trecute.

— Edmond, te-am văzut azi-noapte!

— Da, mamă, și eu pe tine. Ce sperietură am tras cu toții!

— Ai fost foarte aproape de servitoare.

— Eu... eu...

— Negi asta?

— Nu, mamă, nu pot.

— Nu-ți poți minți mama!

— Nu, mamă. Niciodată n-aș putea să fac asta.

— Atunci, de ce ai comunicat așa cu ea?

— Am fost speriat, mamă. Ea era... aproape.

— Edmond! Învață-ți locul: nu e și nu a fost niciodată lângă șobolanul din bucătărie.

— Da, mamă.

— Cauți alinare? Vino la mine, te voi alina eu!

— Da, mamă.

— Iar tu, Micuțo, gunoi, bubă, găinaț, dacă te mai atingi de fiul meu, o să te trezești în șanț!

— Da, doamnă. Sigur, doamnă.

„Vreau să mori în chinuri”, m-am gândit eu și aproape că puteam să-mi imaginez asta. M-am întrebat de ce era întotdeauna atât de crudă, chiar și după ce muncisem din greu pentru ea. Poate că avea nevoie de cineva care să fie sub ea ca să se simtă sigură că nu se afla pe fundul prăpastiei. Poate că această cruzime era dovada succesului ei.

Am fost sigură că, odată cu această ultimă declarație, n-avea să se mai audă niciun scârțâit de pe scări. Că aveam să rămân singură în bucătărie, copleșită de locul acela.

— Mi-e scârbă! a concluzionat ea. Faptul că acest vagabond face un pic de scandal pe treptele noastre nu înseamnă că toată societatea trebuie să fie răsturnată. Să sperăm că gunoiul acesta care respiră se va plictisi de noi în curând și totul va reveni la normal.

Dar nu s-a întâmplat asta.

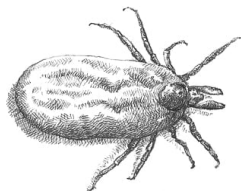
După ce băiatul sălbatic a cucerit treptele Casei Maimuțelor, nici el și nici stăpânul meu nu au mai putut fi opriți. Nu doar că băiatul și-a petrecut nopțile pe trepte, dar a rămas acolo și în timpul zilei și, în scurt timp, a început să facă diferite mici comisioane pentru cabinetul stăpânului meu.

Băiatul cel dur nu s-a atașat doar de Curtius. A trimis mesageri ai

personalității lui sub forma unor purici. Antebrațele lui Edmond aveau bube mici și l-am văzut scărpinându-se deseori prin ușa de la bucătărie. Văduva a descoperit o căpușă pe ceafa ei. Ce respect i-a arătat Curtius acelei căpușe și cum a făcut din îndepărtarea ei o mare dramă! Am fost chemată și eu – atât de mare era trauma – ca să aduc un lighean cu apă fierbinte.

— De ce vrei să-mi vezi umerii? a țipat văduva. Creatura e pe gâtul meu. Nu, nu o să-mi desfac jacheta!

Aceste atenții medicale ale lui Curtius trebuiau puse pe seama apariției băiatului dur, pentru că stăpânul meu nu ar fi îndrăznit să atingă niciodată gâtul văduvei fără ajutorul căpușei băiatului – și așa a ajuns să-l ciupească și să-l strângă. După aceea, Curtius a păstrat acea căpușă moartă într-o cutiuță, odihnindu-se pe o catifea roșie, pe polița din dormitorul lui. Am văzut-o când am mers să golesc oalele de noapte.

Unii oameni își lasă câinii afară, în frig; alții îi țin înăuntru, în poală sau în paturile lor. Poți să înțelegi caracterul unei persoane după felul în care își tratează câinii. Aici e un indiciu al caracterului stăpânului meu: Curtius nu a insistat doar să îl lăsăm pe băiat să doarmă pe trepte, de parcă l-ar fi putut împiedica să facă asta, ci i-a dat și o cuvertură din patul lui.

Iar în cele din urmă, l-a întrebat pe băiat care era numele lui. Drept răspuns, băiatul s-a forțat să scoată un sunet din adâncul său, mai mult un lătrat decât un nume.

— Ce-a fost asta? a întrebat Curtius. Încearcă din nou. Încă o dată.

De data asta, mi s-a părut că am auzit mai clar cuvintele: cel puțin de *Jacques* am fost foarte sigură. Nu am putut să înțeleg nimic din al doilea cuvânt.

— Visage? O... Beauvisage! a exclamat văduva.

Beauvisage? *Față drăguță?*

— Jacques Beauvisage, a mârâit el dând din cap.

Iar Curtius, după acele silabe împrôscate în față, a fost de-a dreptul fermecat. Un asemenea nume pentru o asemenea creatură! În loc să râdă de bestie, Curtius doar a zâmbit.

— Într-adevăr, așa ești: Beauvisage.

Când vremea s-a înăsprit, adevăratul caracter al lui Curtius s-a arătat din nou. După multă negociere în spatele ușilor închise cu văduva uimită, l-a invitat pe Jacques să doarmă înăuntru, ghemuit lângă ușă. Atunci am fost sigură că Edmond nu avea să mai coboare niciodată. Disperată, i-am lăsat un bilețel. Scria doar:

BUNĂ, EDMOND! De la Marie.

El a părut șocat primind un asemenea lucru și l-a mototolit foarte repede, dar am observat că urechile s-au înroșit mai tare ca oricând.

Lui Jacques Beauvisage i s-a poruncit să rămână lângă ușa de la intrare și să nu atingă niciodată capetele de ceară. Dar a fost prea târziu: după ce lași un câine să doarmă înăuntru, nu te poți aștepta să-l mai dai afară vreodată. Nu trebuie să aduci niciodată o ființă sălbatică în casa ta. Vechii lui prieteni, câinii vagabonzi de pe bulevard, au venit pe trepte, scheunând după el, dar, în cele din urmă, au plecat confuzi. Iar copilul sălbatic a rămas fără prieteni în Casa Maimuțelor.

Eu trebuia să am grijă de el.

CAPITOLUL XXII

Devin profesoară

Eu, obiectul din bucătărie, creatura de grăsime și funingine, spiritul de aburi și flăcări; eu, roaba murdară cu degetele negre și pătate – eu am fost cea aleasă. Eu trebuia să am grijă de această nouă persoană. Erau reguli care trebuiau învățate. Nu trebuia să se afle în sala mare în timpul orelor de lucru. Locul lui, la fel ca al meu, era în camerele din spate. Așa că am ajuns să fiu ocupată, în mai toate zilele mele, cu o minunată maternitate. Copilul meu, sarcina mea dificilă, a avut nevoie de toată răbdarea, grija și iubirea mea. Poate că l-am răsfățat și i-am dat bomboane, dar am fost și severă cu el. Mi-am ridicat vocea, l-am arătat cu degetul. M-a lovit, dar mi-am recăpătat curajul și m-am întors la luptă. Cât s-a agitat Edmond din cauza zgârieturilor mele! L-am văzut odată în sala îndepărtată, uitându-se spre bucătărie și punându-și mâna la gură, îngrozit.

Domesticeam o ființă sălbatică și asta mă ținea ocupată. Jacques trebuia să-și facă nevoile în oala de noapte; a avut nevoie de câteva luni ca să învețe asta. Simțeam un miros, apoi găseam o băltoacă și un rahat, iar Jacques fugea urlând pe ușă.

Poate că am exagerat un pic. Poate, copleșită de maternitate, nu am putut să văd clar; poate că l-am făcut mai sălbatic decât era. Știa să vorbească, bineînțeles; nu trebuia să fie învățat cuvinte, chiar dacă uneori uitam asta și, în nefericirea lui, în timp ce eu îl instruiam și îl chinuiam, striga numele unor oameni. De exemplu, putea urla *Yves Sicre*; putea să se liniștească strigând *Jean-Paul Clémonçon*; lovea pământul repetând numele *Anne-Jerome de Marciac-Lanville*. Și doar rostirea acestor nume – nume pe care am presupus că le auzise pe bulevard – părea să-l liniștească un pic. A învățat să nu schiaune și să nu se mai agite atât de tare de fiecare dată când intra o clientă în Casa Maimuțelor. Dar văduva i-a spus că trebuia să apere tot ce aparține Casei Maimuțelor.

Chipul lui Jacques descria perfect gândurile lui: trist, furios, speriat, fericit, totul se vedea clar pe chipul lui. Spre deosebire de ceară, el era cel mai prost actor; nu putea fi nimeni altcineva decât el însuși. Era blocat în

propria persoană și, uneori, asta era o stare foarte disperată și înspăimântătoare.

După ce a început să doarmă înăuntru, cred că Jacques sa simțit speriat de ce era afară. Asta nu s-a întâmplat imediat; teama s-a furișat în el. S-a mai îngrășat un pic, s-a obișnuit cu căldura de dinăuntru. În timp ce stăteam amândoi în bucătărie, îi povesteam despre mama și tata, despre viața mea de dinainte de a veni la Paris; am început să mă întreb cum puteam fi sigură că totul se întâmplase dacă nu i-aș fi povestit. Dacă nu i-aș fi spus povestea, aceasta ar fi secăt, iar eu aș fi rămas mică și murdară în bucătărie. Încet, a inspirat-o pe toată. Și, într-o după-amiază, gura lui s-a deschis și cuvintele au ieșit firesc.

Jacques Beauvisage avea propriile povești.

— Bernard Balliac și-a tăiat soția. În bucăți. Și-a hrănit câinele cu ele!

Am auzit aceste cuvinte, aceste semne clare de inteligență. M-am aplecat înainte, ascultând cu atenție. După multă vreme vorbea din nou.

— Măcelarul Olivier și-a tăiat cu toporul toată familia. Soția. Cei doi copii. I-a vândut ca hrană pentru porci. Hrana pentru porci a fost prea grea pentru ei și s-au îmbolnăvit. Au fost chemați oamenii legii.

Am rămas foarte tăcută. El a continuat. Mici cuvinte spuse fără să gândească – mesajele lui de mulțumire pentru mine.

— Isabelle Torisset și Pascal Fissot stăteau împreună în pat. Dar mai era cineva cu ei. Soțul ei, Maurice! Maurice era schilod. Trei sunt prea mulți, așa se spune. L-au dus pe acoperișul casei, unde erau păsări, pe acoperișul plat, într-o colivie mare, într-o clădire în josul râului, lângă grânare. L-au pus pe soț în colivie. Iar soțul a fost ciugulit de păsări, dar a fost găsit după câteva luni. Viu! Piele și os! Spre deosebire de amănți! În scurt timp, ei au murit! Spânzurați în Place de Grève! În public! I-am văzut și eu!

Ce descoperire a fost asta! Cum au fost confirmate învățăturile și instinctele mele în seara aceea! Pentru că, atunci, de parcă toate victoriile ar fi venit deodată, a început să-mi împărtășească pasiunea lui – pe care o ținuse doar pentru el. Am descoperit că Jacques memora foarte bine crimele pariziene. Am stat amândoi în bucătărie și Jacques, cu mârâitul lui, mi-a spus scurte povești sângeroase și triste despre oameni nenorociți, care plecaseră repede din viața asta. Le-am auzit, una după alta, până târziu în noapte, oferite cu o încredere tot mai mare. Mai spune-ne o poveste, Jacques, mai spune-ne o poveste! Nu puteam să merg la culcare fără una. Sub tutela lui, am ajuns să fiu foarte bine informată despre cele mai

îngrozitoare lucruri.

Mi-a povestit și despre viața lui, după ce l-am rugat s-o facă:

— Jacques, spune-mi. Hai!

CAPITOLUL XXIII

Jacques Beauvisage și povestea lui

— Am văzut spânzurări, dar nu și crime. Aș vrea să văd o crimă bună într-o zi. Una sângeroasă. Am ratat un gât tăiat pe bulevard cu câteva minute. Am văzut sângele, chiar și sângerarea, dar nu tăierea.

— Jacques, câți ani ai? l-am întrebat eu.

— Nu știu. Câți crezi că am?

— Poate douăzeci? Nu știu. Peste cincisprezece? Nu pot să-mi dau seama.

— Nici eu. Și-atunci, ce să fac?

— Unde te-ai născut?

— Aici. În Paris.

— Cine a fost tatăl tău?

— Nu știu.

— Mama ta?

— Nu, nu știu.

— Atunci ce știi, animăluțul meu? am insistat eu cu blândețe.

— Vorbești ca o bunicuță.

— Spune-mi, ce s-a-ntâmpnat cu tine?

— Am fost lăsat la spitalul de copii orfani Rue Saint-Honoré. Asta e sigur. Acolo m-au botezat călugărițele. Mi-au spus că n-am fost niciodată drăguț. Am fața mare și, fără îndoială, s-a făcut și mai mare din cauza traiului meu. M-au numit Jacques și așa mi se spune – și Beauvisage pentru că arăt atât de bine.

— Cum a fost la orfelinat?

— Am trăit. Am mâncat. Nu era multă mâncare, așa că am luat de la alții care nu erau suficient de puternici ca să lupte pentru ea. Apoi poate că au murit de foame – așa era acolo. Eu eram gălăgios și loveam și nu puteam fi stăpânit tot timpul. Am lovit o călugăriță și am rănit-o pe alta cu țișorul meu; se spune că a surzit. Copiii mureau, mai ales iarna. Eu n-am murit. Nu au putut să mă omoare. Cel puțin, nu încă. Am fost bolnav într-o iarnă și am crezut că aveam să mor; am zăcut în șanțul de lângă zid în fiecare zi,

îngropat în mizerie. Dar m-am întors, m-am ridicat, am mâncat ceva, am făcut un rahat, m-am ridicat din nou. M-am simțit tot mai bine.

— Și după orfelinat?

— Am fost luat. Audinot, directorul teatrului, vine întotdeauna și ia câțiva, patru sau cinci pe an, ca să fie pe scenă în Ambigu-Comique.

— Da, îl cunosc. Avem capul lui aici!

Jacques a scuipat.

— Toți actorii de acolo sunt copii și sunt luați din orfelinate pentru că sunt ieftini; nu trebuie să plătească pentru ei – el este cel plătit ca să îi ia. Am jucat acolo, mai mult animale sălbatice. Eram faimos, oamenii veneau să mă vadă doar pe mine, dar nu le plăcea să stea pe locurile din față când eram acolo, ca să nu cobor de pe scenă și să-i lovesc. Sunt iute la mânie, acum sunt un pic mai bun, dar atunci loveam un om doar pentru că puteam, iar Audinot țipa la mine și se temea foarte tare că aveam să-l lovesc și pe el. Am avut o fată bună la Ambigu, pe Henriette Peret; ne-am cunoscut bine și a fost prima pentru mine. Dar s-a îmbolnăvit, apoi a murit și am devenit atât de furios, că am lovit aproape totul și am amenințat că îl voi ucide și pe Audinot; așa că el a pus niște tipi solizi să mă bată, iar ei m-au rupt de tot și m-au dat afară. Atunci am ajuns în șanț și am crezut că aveam să mă odihnesc acolo pe vecie. Dar, în cele din urmă, m-am ridicat din nou. Apoi am stat mai mult cu câinii, iar ei s-au ținut după mine; ne-am ținut companie, dar luptam. Și îi speriasem pe toți. Nu mai știu cât am fost cu ei, multe anotimpuri. Cred că am ajuns aproape ca un câine. Apoi a apărut Curtius împreună cu tine, care ești și bătrână, și copil în același timp, iar tu m-ai făcut să vorbesc din nou. Și sunt aici din nou. Printre oameni sau doar cu o singură persoană, mică și ocupată. În fiecare zi sunt pe bulevard, cu excepția zilelor în care cineva e spânzurat; atunci merg în Place de Grève. Acelea sunt zile bune – îmi place o spânzurare bună, îmi face bine.

După ce a început să-mi spună povestea lui, l-am curățat pe Jacques cu mai multă blândețe. L-am convins să stea în cada din tablă și, în fiecare zi, l-am făcut să arate tot mai mult a om. Era un bărbat sub acel jeg, unul cu aspect aspru și cu dinți îngrozitori, care râdea în cele mai nepotrivite momente; un tânăr neîndemânatic și bătăuș, dar care, în ciuda tuturor poveștilor triste, avea o anumită frumusețe.

Avea o mulțime de cicatrice pe piele – de la arsuri, de la rupturi, de la tăieri, de la propriul lui scărpinat. L-am întrebat despre semne, unul după altul, și, stând în cada de baie, mi-a povestit cu nonșalanță despre fiecare.

— Asta e de la teatru, stăpânul Audinot mi-a făcut-o cu o țeapă. Eram mai mic – nu a mai făcut de-astea mai târziu. Asta e de la Câinele Negru. Pe asta mi-am făcut-o ca să testez un cuțit pe care l-am furat, era un cuțit foarte bun. Foarte bun.

La ordinul văduvei, Edmond i-a croit un costum din lână, cu țesătură dublă, ca să reziste mai mult, și fiecare cusătură făcută de patru ori, dar Jacques l-a rupt după puțin timp, așa că i s-a realizat o nouă îmbrăcăminte, mai tare, din piele.

Poveștile lui Jacques erau atât de bune, că n-au putut rămâne în bucătărie; în scurt timp, s-au împrăștiat prin casă. La fel ca fantezmele maimuțelor, au început să-și facă simțită prezența și la etaj. Chiar dacă văduva și stăpânul meu nu le-au ascultat cu mare atenție, ele și-au găsit calea prin nările lor în timpul somnului. Din ce alt motiv putea fi auzit stăpânul meu mergând, noaptea, încolo și înapoi prin camera lui? De ce se trezea văduva întotdeauna în toane rele?

Jacques era o creatură foarte diferită de mine; eu eram doar un învățăcel inocent al lumii. Elevul a devenit învățător, spunându-mi, în felul lui, ce însemna să fii în viață și cât de multe feluri de a muri existau. Era ca și cum n-aș fi avut aproape niciun contact real cu viața înainte să apară el, de parcă aș fi auzit numai zvonuri, mici șoapte despre ce puteau face oamenii. Eram o păpușă dintr-o creșă, învățată de un șobolan. După aceea, când Jacques adormea după câte o poveste, vizitam populația de ceară din salon, încă fiind o copilă, indiferent de cum îmi zicea el, dar lepădându-mă de copilărie în timp ce mergeam printre oamenii falși.

Într-o seară, pe când adunam farfuriile din sufragerie înainte ca vizitatorii să fie lăsați să intre, l-am observat pe Edmond stând acolo și evitând cu încăpățănare privirea mea. Fusese foarte distant de la venirea lui Jacques.

— Jacques știe niște povești, i-am spus eu fără să stau pe gânduri.

— Ce? a întrebat văduva. Ai zis ceva?

— Jacques Beauvisage știe niște povești minunate. Ar trebui să le auziți.

— Ieși afară! a spus văduva.

— Povești? a întrebat stăpânul meu. Ce povești?

— Sunt povești din Paris, domnule, toate. Mi-am dres glasul și am adăugat: Despre crime. Le știe pe toate. Sunt extraordinare, domnule! Trebuie să aparțină unor capete pe care nu le cunoaștem. Eu sigur nu am văzut chipurile bărbaților și ale femeilor care au făcut asemenea lucruri.

Spre bucuria mea, Curtius mi-a cerut să îl trimit sus. Stăpânul meu și

văduva aveau să asculte acele povești. M-am așteptat să îl aud pe Curtius aplaudând foarte repede, dar nu am auzit decât strigăte de la văduvă. L-a pământuit peste urechi, iar Jacques a coborât necăjit.

Când am urcat la etaj, văduva m-a certat și pe mine.

— Aduci atâta urâțenie în casa mea! Acesta e un loc de chipuri nobile, de frumusețe și de împlinire, nu pentru mizeria pe care o știi tu. Tu ne-ai duce în șanț. Să nu te simți prea confortabil aici. A aruncat o privire spre podea și a zărit un fir de praf. Uită-te acolo – noroi!

Mai târziu, stăpânul meu a încercat să îl certe pe Jacques.

— Ești un băiat rău, foarte rău. Dar chipul lui nu părea să se potrivească prea bine cu vorbele. Mie mi-a spus doar atât: Ce treabă minunată ai făcut, Marie! Cum se dezvoltă! Te îngrijești de el foarte bine. Mulțumesc.

CAPITOLUL XXIV

Care conține o ieșire foarte importantă

— Ce vești! Ce vești am, dragă Curtius, dragă văduvă! le-a spus Mercier stăpânului meu și văduvei în timp ce dădea buzna în Casa Maimuțelor, în culmea bucuriei.

— Vești care, fără îndoială, vor fi spuse mai ușor dacă ne bei vinul, a spus văduva.

— Nu voi spune nu! a gângurit Mercier.

— Niciodată nu o faci, a răspuns văduva și a dat din cap uitându-se la mine.

Am adus vinul cât de repede am putut.

— Bine, atunci, dacă ești pregătit, a spus văduva.

— Anul 1774 a început cu dureri de cap, a zis Mercier.

— Doamne-ajută, a gemut văduva, cunoaștem data.

— De-a lungul lunii ianuarie, a continuat Mercier fără să fie descurajat, au apărut durerile în corp și febra. Februarie a venit cu o eczemă. În martie au apărut petele roșii și n-au mai dispărut; au început apoi să se împrăștie peste tot. Până în aprilie, mirosul nu mai putea fi negat; până la sfârșitul lui aprilie, leziunile aveau cruste ca de râie. Pe opt mai, leziunile au început să sângereze, pe nouă, oamenii sfinți s-au înghesuit în jurul lui, iar pe 10 mai 1774, Ludovic al XV-lea, regele Franței prin Harul Domnului, a murit de variolă. Vin vremuri mai bune, doctore Curtius, văduvă Picot! Și pentru tine, Micuțo! Și pentru noul vostru câine! Franța e din nou mare. Trăiască noul rege și noua regină! În Versailles, a fost rechemat parlamentul! Acum, Parisul poate fi salvat!

— Regele e mort, a spus văduva, evident șocată.

— Mort și putrezește, i-a răspuns Mercier. Acum ne preocupă niște trupuri mai tinere.

Dar, după toată discuția despre noutăți, a venit neliniștea. În scurt timp, Mercier s-a întors, învârtindu-se rapid în jurul Casei Maimuțelor și dând din cap în agonie. Orașul își schimbase conducătorul, dar prezența lui era imposibil de detectat. Când, aparent, nu se întâmpla nimic nou, când toate

treburile mergeau ca de obicei, spiritele s-au încins; pe străzi au apărut revolte; oamenii erau uciși. Mulțimi care țipau treceau pe afară, cutremurând Casa Maimuțelor. Jacques voia să iasă, dar văduva nu îl lăsa, așa că și-a petrecut zilele văitându-se lângă ușă. Revolta a fost oprită, s-au făcut arestări, s-au hotărât pedepse. Jacques țipa într-un fel hidos că trebuia să vadă pedepsele și a continuat să urle până când Curtius i-a promis că avea să-l ducă acolo a doua zi, dis-de-dimineată. Văduva a refuzat să-l lase pe stăpânul meu singur afară, așa că s-a hotărât să-l însoțească, luându-l cu ea și pe Edmond. La o spânzurare. Eu trebuia să rămân în urmă și să păzesc casa.

Cei care au ieșit din Casa Maimuțelor erau niște oameni foarte diferiți față de cei care s-au întors acolo. Jacques mi-a adus un suvenir. Era o păpușă nu prea bine făcută, având aproximativ forma unui om, dar fără brațe, doar cu picioare care se legănau întruna. Nu purta haine și nu avea chipul desenat; nu avea nici păr. Era făcută dintr-o pânză simplă, într-o singură culoare, și umplută cu boabe uscate de porumb. În jurul gâtului avea o bucată de sfoară înnodată. Jacques mi-a spus că asemenea păpuși erau întotdeauna vândute la spânzurări, pentru ca oamenii să le bălângăne în direcția eșafodului. Când trupul cădea, se smucea și se zvârcolea, mișcările lui erau precum cele ale păpușilor ținute de sfori în mâinile oamenilor, iar picioarele muribundului erau la fel ca picioarele de cârpă ale păpușilor spânzurate, agitându-se și căutând pământul cu disperare.

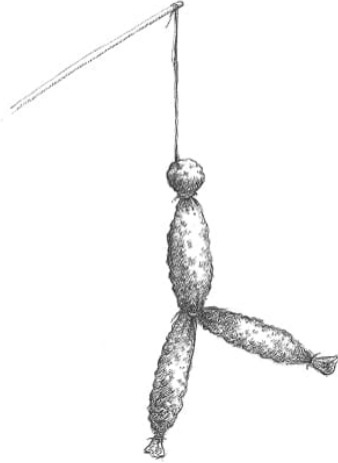
— Charles Lesquillier! a proclamat Jacques. A furat pâine!

Curtius plângea în timp ce îi luam haina.

— S-a oprit! Chiar în fața mea. În timp ce îl priveam.

Văduva era în ceața amintirilor.

— N-am mai văzut o spânzurare de când eram cu Henri. Mergeam împreună la ele, în vremurile bune.

Edmond tremura și era mai palid ca de obicei. S-a poticnit pe hol, apoi a căzut pe podea. Văduva a țipat. Jacques l-a cărat la etaj și a fost chemat un doctor. Când eu, desculță, am îndrăznit să urc scările în noaptea aceea, văduva dormea pe un scaun lângă patul lui, dar Edmond era treaz și se uita la mine. Am văzut că plângea. Dar nu am putut vorbi cu el, doar m-am întors speriată în bucătărie.

CAPITOLUL XXV

Primul nostru criminal

Săracii erau peste tot în Paris. Numărul lor creștea zilnic, spunea Mercier, și nimeni nu îi ajuta. Vecinul nostru, Monsieur Pillet, proprietarul cafenelei în care se juca șah, și-a pierdut slujba, casa și piesele de șah. Mulți alții l-au urmat. Văduva a notat numele victimelor, apoi a făcut o listă a celor care dăduseră faliment și a prins-o cu un ac în atelier.

PERSOANĂ:

1. Marchand, Pierre
2. Roland, Michel
3. Arlin, Georgette
4. Dixmier, Alain, Hortense
5. Pillet, Alain

AFACERE:

1. cafenea pentru vorbitorii de latină
2. plăcinte
3. siluete
4. prestidigitatori
5. cafenea cu șah

SOARTĂ:

1. portărei, închisoare
2. ars, spital, mort
3. cerșetorie, casa de nebuni
4. sinucidere, întâi el, apoi ea
5. s-a înecat cu nebunul

Când Edmond și-a revenit după spânzurare, nu a avut voie să coboare la parter, ci a fost ținut în camera lui, în preajma obiectelor moi. Cred că, atunci când a văzut acea moarte, a simțit un pic din ea intrând în el,

inhalând-o cumva, și trebuie să se fi luptat din răspuțeri cu ea. Am avut atunci niște idei oribile, crezând că avea să moară și el.

O crimă a fost urmată de alta. Parcă învățasem un nou limbaj, față de care fusesem surzi până atunci. Pentru că vorbeam despre crime, auzeam de ele peste tot. Și, de parcă ar fi fost chemată de conversațiile noastre, brusc a apărut una nouă și cumplită, o nouă istorie neagră, cu multă măduvă în os. Bineînțeles, în casa noastră, Jacques a fost cel care a adus povestea: istoria neplăcută a lui Antoine-François Dezrues.

— A otrăvit cu arsenic! a strigat Jacques. Arsenic în ciocolata de băut! Întâi, a băut o mamă și a căzut jos! Buf, pe podea! I-a pus trupul bătrân într-un cufăr și a îngropat-o într-o pivniță închiriată. Ce om! În ce vremuri trăim! Și asta nu e tot. Pentru că a apărut și fiul mamei, strigând-o, ciocolata a intervenit din nou și a căzut și el. Buf, pe podea! De data asta, a fost pus într-un fel de cufăr căruia îi zice sicriu și îngropat într-un mormânt fals. Și după aceea? A venit și tatăl – și ghici?

— Ciocolata? Buf, pe podea?

— Nu, nu, Marie, nu, îmi pare rău, dar nu. Când a venit și tatăl, a adus și poliția, și probabil că Dezrues nu a avut destulă ciocolată pentru toți, iar ei, bănuitori, au pus afișe pe toate zidurile Parisului, iar proprietara pivniței închiriate l-a recunoscut și a început să țipe. Și au căutat prin pivniță și... ce crezi, Marie?

Un cadavru, putrezind.

Auzind zgomotul, doctorul Curtius a intrat în cameră, iar Jacques a spus povestea din nou; apoi Curtius a chemat-o pe văduvă, iar ea, scârbită, a ascultat-o. I-am auzit mai târziu, vorbind cu voci ridicate în atelier.

— Niciodată nu faci diferențe, spunea văduva. Nu putem avea orice cap.

— Dar sunt foarte interesat de acest cap. Mi-ar plăcea să-l văd. Trebuie să aibă ceva nou – ceva ce n-am mai văzut până acum.

— Te rog, doctore, lasă-mă pe mine să hotărâsc ce capete modelăm!

— Dar îl vreau! Văduvă Picot, doar de data asta. Trebuie să am capul acesta.

— Noi îi facem pe oamenii buni, pe cei frumoși și pe cei geniali.

— Doar de data asta.

A doua zi, Curtius și văduva au plecat împreună. Am numărat până la o sută și am urcat repede scările. Edmond era în camera lui, cu corpul sub pături, cu capul odihnindu-se pe pernă. La început, am crezut că doarme, însă apoi am văzut că avea ochii deschiși, la fel și gura, deși stătea

nemișcat.

— Edmond, am șoptit eu.

El zăcea acolo, foarte palid.

— Edmond! am repetat.

A clipit.

— E mort, a șoptit Edmond. L-am văzut murind. A fost un șoc. Bietul om spânzurat... nu pot să mi-l scot din minte. Închid ochii și îl văd.

— Nu trebuie să te gândești la asta.

— Nu mă gândesc la altceva.

L-am sărutat pe obraz. Am simțit că trebuia să o fac. Nu am plănuit asta, s-a întâmplat, pur și simplu. Apoi m-am întors repede la îndatoririle mele. Mi s-a părut că arăta mai bine, că îi apăruse puțină culoare în obraji după sărut, că nu mai era stamba palidă de dinainte.

Stăpânul meu și văduva au mers la Conciergerie, unde era ținut criminalul Dezrués, apoi s-au întors cu permisiunea – în schimbul unei taxe – de a-l vizita pe acesta în celula lui, ca să facă o matriță după capul lui.

— Dar asta poate fi ceva bun? a întrebat văduva.

— Vedem atâtea afaceri dând faliment, a spus stăpânul meu. Gândește-te cât de mulți vor veni!

— Dar e ca și cum am sărbători ce a făcut el.

— Nu, nu, suntem șocați de asta. Mai mult decât oricine. Noi suntem cei mai indignați din cauza asta! Tocmai de aceea trebuie să-i privim fața, dragă văduvă. Simt că trebuie să facem asta.

— Dar locul unui criminal e printre celelalte capete? E ca și cum am spune că nu e nicio diferență între ele.

— Va arăta diferit.

— Cum?

Curtius a tăcut, apoi s-a agitat. Uitându-se undeva departe, a spus:

— Văduvă Picot, marii oameni din sala noastră – politicieni, scriitori, filosofi – sunt oameni ai minții. Le arătăm capetele. Dezrués e un criminal. Mentea lui a pierdut controlul, permițându-i corpului lui săucidă. Așa că uite ce propun: îl vom face pe *tot!* Fiecare bucățică din el, toată înălțimea lui, nu un bust, ci omul rău în întregime. De data asta vom spune: „Exact așa a arătat și a umblat printre noi!”

Văduva nu a spus nimic, iar eu m-am apucat din nou de măturat. Dar în seara aceea, au plecat din nou. Trebuia să rămân în urmă, iar, ca să păzesc casa. Chiar și Edmond a fost nevoit să plece, ca să capete curaj, să se

întărească. Văduva a insistat spunând că el nu era la fel ca tatăl lui, că nu era atât de vulnerabil. Doar de data asta, a spus ea. Cât de slab era, cât de nesigur pe picioarele lui!

— Nu-l luați, am spus eu. Pare bolnav.

— De când dau ordine servitorii? a întrebat văduva.

— Doar m-am gândit.

— Nu gândi. Nimeni n-are nevoie de gândurile tale.

Când s-au întors, Jacques aproape dansa de mirare. Stăpânul meu s-a dus direct în atelier, văduva, transpirată și tremurând, în patul ei, iar Edmond, alb și trist, a venit în bucătărie ca să îmi spună ce se întâmplase.

— Plângea când l-am văzut. A plâns tot timpul și asta ne-a făcut probleme cu matrița de ghips. Spunea întruna: „Mă vor ucide, mă vor ucide”. Jacques l-a imobilizat pentru ca doctorul Curtius să-i pună ghipsul pe față. Când Curtius a luat ghipsul uscat, el a spus: „Așa va fi? Totul se va întuneca brusc?” Când am plecat din celula lui, a zis: „Tatăl nostru, care ești în Ceruri... O, Doamne! O, Doamne! O, Doamne!” O, Doamne, Marie, l-am măsurat! O, Doamne, Marie, moartea e peste tot!

L-am sărutat din nou pe obraz. El a stat nemișcat. Nu a fugit. L-am luat mâna într-a mea. Urechile lui s-au înroșit preț de un moment, apoi au pălit din nou. Nu a putut să și-l scoată pe Dezrués din minte. Mama lui l-a strigat – de parcă ar fi știut întotdeauna când era aproape de mine –, iar el a plecat. Dar era altceva. Înainte să se retragă, s-a aplecat înainte și am simțit ca și cum o molie bătea din aripi pe fața mea. Apoi a plecat. Edmond m-a sărutat. După aceea, m-am ținut de obraz până când Jacques a început să râdă de mine; noaptea, m-am gândit la asta tot timpul. Nimeni nu-mi mai făcuse asta până atunci.

Nu l-am văzut pe Dezrués al nostru până când nu a fost terminat de Curtius; atunci am fost chemați cu toții să-l vedem. Antoine-François Dezrués era un om plăpând, cu o față palidă și neregulată. Până la urmă, nu era un chip excepțional. Era un om banal, care nu ar fi fost nelalocul său pe nicio stradă din Paris. Apoi însă, după o vreme, a început să pară capul unui criminal, o fizionomie foarte îngrozitoare.

— Asta ar putea duce, a gândit stăpânul meu cu voce tare, la o mai mare înțelegere a oamenilor! Măcar ar putea dovedi pentru totdeauna că poate exista un astfel de om. Vom prinde barbaria în ceară!

Adevăratul Antoine-François Dezrués a fost îmbrăcat într-un halat alb, dându-i-se o pălărie albă ca de episcop și un crucifix. Membrele lui au fost

zdrobite cu un baros, apoi ce a mai rămas din bietul om a fost ars de viu. Jacques a mers să asiste la execuție și, când s-a întors, mi-a povestit totul despre ea.

Dezruet a fost prima figurină de ceară făcută în întregime. A fost prezentat stând în picioare, ușor aplecat înainte, oferind cu mâinile lui o ceașcă din porțelan și o farfurioară. Vestea sosirii lui a adus mulți oameni. Oameni care nu erau interesați de Rousseau și Diderot au venit să-l vadă pe Dezruet; lor li se părea minunat de oribil.

În felul acesta, Casa lui Curtius a intrat în afacerea criminalilor. Văduva a întins o sfoară pe podea, împărțind sala în două. A păstrat chipurile mai bune într-o parte și l-a sechestrat pe Dezruet în cealaltă. După ce afacerea a început cu criminalii, a fost foarte greu să termine cu ei. Jacques vorbea tot timpul despre cadavre incomplete găsite pe străzile lăturalnice. Edmond țipa noaptea, până când văduva mergea la el ca să-l liniștească.

Într-o dimineață, în timp ce le serveam micul dejun, văduva s-a întrebat cu voce tare:

- Dacă invităm ucigași în casa noastră, atunci noi ce suntem?
- Curajoși? s-a oferit stăpânul meu.
- Doctore Curtius, ai o poftă îngrozitoare!
- Îți mulțumesc că mi-ai permis să-l fac pe Dezruet. Ai observat cum progresează afacerea noastră? Vezi, ești o femeie foarte bună, a spus Curtius și, cu un gest rar și pripit, i-a atins brațul.
- Sunt o văduvă în doliu, i-a amintit ea. Soțul meu e în vârful scării.

Dezruet a crescut profitul afacerii, asta nu se putea nega. Văduva, scărpinându-și boneta, a dat din cap fără nicio tragere de inimă, dar a întors cu spatele manechinul soțului ei mort, la parter, unde erau criminalii. Pentru că, după ce potențialul lui Dezruet a fost dovedit, și alți ticăloși i s-au alăturat. Curtius era fascinat de criminalii lui: mai modelase părți diverse ale corpului spânzuraților în Berna, dar nu mai avusese niciodată o asemenea înțelegere a personalităților. Acestea l-au afectat foarte tare; a început să-și frece gâtul până i s-a înroșit pielea. A studiat apoi felurile în care uciseseră acești oameni; mi-a spus că, uneori, se simțea de parcă nu doar ar fi murit de mâna lor, ci ar fi și comis crimele comise de ei. Poate că aceste capete criminale erau atât de puternice, încât l-au condus în interiorul oamenilor. Era ca un copil la o fântână, ținându-se de marginea gâtului unui mare corp decapitat, uitându-se în adâncuri îngrozit, dar dorind să vadă tot mai mult, întinzându-se înainte, spre adâncurile sângeroase, cu riscul de a-și pierde echilibrul și de a se rostogoli înăuntru. Dacă ar fi căzut, poate că nu s-ar mai fi ridicat niciodată.

În zori, mă amestecam printre ultimii criminali din sală, măturând în jurul lor și pregătindu-i pentru următoarea contemplare. Ultimii oameni.

CAPITOLUL XXVI

Despre mâncărimi

Până când a fost modelat al treilea criminal, și alți oameni au fost immortalizați pe lângă el, oameni care o încântau pe văduvă: doi frați geniali pasionați de aeronautică numiți Montgolfier, care pretindeau că puteau – deși eu nu i-am văzut niciodată – să se ridice la cer în mari baloane din mătase. Un compozitor ciupit de vărsat numit Gluck. Altul, rivalul său, slabul și frumosul Piccinni. Ce oameni îmi țineau companie!

Jacques ajuta la câteva activități de bază din atelier – căra sacii cu praf de ghips, tăia lemnul pentru armături –, dar nu i s-a permis niciodată să se apropie de modele. Era neîndemânatic și dur și răsturna lucrurile. Obiectele erau îngrozite de Jacques. Fără să vrea, spărgea sticla și porțelanul; nu voia să demonstreze nimic cu asta și nu se putea face nimic în această privință. Îi făcea pe oameni să plângă. Dar Jacques voia să se apropie de criminalii lui. Într-o noapte, m-am trezit din cauza unor țipete și gemete îngrozitoare – nu ale vreunei maimuțe, ci un sunet la fel de îngrozitor, de parcă ecoul său se auzea după câțiva ani. L-am găsit pe Jacques la etaj, în atelier, cu picioarele într-o găleată mare de ghips. Sperând să își dovedească ingeniozitatea în fața lui Curtius modelându-și propriile picioare, a amestecat ghipsul singur, iar când și le-a băgat în marea găleată din fier, și le-a prins în capcană. Ghipsul trebuie folosit în straturi subțiri pe carnea vie; dacă bagi un picior într-un recipient adânc, ți-l va ține prizonier până când ți-l va arde și ți-l va fierbe. Jacques nu și-a mai putut scoate picioarele – nici eu, nici stăpânul meu, nici măcar văduva – și tot ce putea să facă Edmond era să țipe:

— Faceți ceva! Faceți ceva!

Durerea era îngrozitoare și a țipat întruna. Văduva i-a dat coniac, iar eu l-am ținut de mâini. Până când Curtius a fărâmițat ghipsul și i-a eliberat picioarele, acesta s-a răcit. Jacques nu a lăsat însă rănilor să se vindece cum trebuie, scobindu-le și zgâriindu-le. Avea să șchioapăte pentru tot restul vieții.

— Ghipsul, i-a spus Curtius lui Jacques în durerea lui (să-i ascult lecțiile din nou era ca o muzică pentru urechile mele!), nu știe nimic despre viață. E

o substanță moartă. Când e luminat, cunoaște doar sterilitatea. Dezvăluie fapte fără personalitate. Poate arăta pori, poate arăta riduri, poate copia – dar niciodată cu caracter. Când e amestecată cu apă, pudra de ghips devine ghips și, pentru un moment, combinația de apă cu ghips produce căldură, dar nu există nicio pasiune în această căldură. E caldă, dar e un *nimic* cald. Nu există o înțelegere a cărnii. Pe de altă parte, ceara e cărnoasă. Ceara e piele.

Casa Maimuțelor suferea de mâncărimi de sus până jos. Picioarele lui Jacques aveau mâncărimi, dar acestea au fost doar începutul. O mâncărimă îngrozitoare chinuia tot trupul lui Curtius, iar el îl scârpina, își zgâria pielea, o învinețea și o tăia, punând agonia insuportabilă pe seama numeroșilor criminali. Când Jacques avea mâncărimi, știam toți despre ele; nu putea fi controlat. Stătea pe podea și se legăna înainte și înapoi sau se scârpina absent în timp ce se holba, de la fereastră, la oamenii de pe bulevard. Chiar și văduva putea fi găsită uneori lovindu-se furioasă în cap sau frecându-l tare cu un cuțitaș.

Câteodată, îl auzeam pe stăpânul meu noaptea pe palier, vizitând manechinul lui Henri Picot. Cam o dată pe lună, în acele ore clandestine, lua niște forfecuțe, din cele numite „toupet”, dintre ustensilele văduvei și tăia o cusătură a manechinului – destul de rar însă ca să nu observe văduva. După o vreme, spatele s-a desfăcut, gâtul a căzut și, sub obiect, a crescut o grămăjoară de rumeguș și de așchii, mărită de ceea ce cădea din micile tăieturi și așteptând să fie măturată. Într-o zi, văduva Picot, care nu se mai uitase la forma soțului ei de când o întorsese, și-a amintit brusc de ea și, cu o pasiune crescută și o jale reînnoită, a strâns-o în îmbrățișarea ei încăpătoare. Și-a reparat apoi soțul, l-a peticit, l-a legat strâns cu iubirea ei, amintindu-și, în timp ce făcea asta, de adânciturile și micile pante ale mortului ei drag. După câteva zile, s-a întors în postul lui, mai Henri ca oricând. Iar stăpânul meu a fost trist.

Au apărut apoi și alte mâncărimi. Până și eu aveam mâncărimi. Și

Edmond avea, știam că avea.

— Edmond, ai o anumită vârstă acum, a observat văduva într-o dimineață, la micul dejun. Șaptesprezece ani. Ai trecut de copilărie. Ți se vor întâmpla lucruri noi. Noi începuturi. Alți oameni, noi măsurători.

— Ce oameni noi, mamă?

— Edmond, vreau să te maturizezi. Și ai putea să te gândești la altceva, la ceva ce un băiat de vârsta și de calitate ta ar trebui să ia în considerare.

— La ce, mamă?

— Să-ți găsești o soție, a spus ea, oprindu-se ca să se mire. Edmond cu femeile!

Dar, pentru moment, Edmond era fără femei, pentru că, atunci când ajungea în apropierea sexului opus, cu excepția mea, devenea un manechin mort. La fel ca mine, avea propriul lui sistem de dispariție. În asemenea împrejurări, își transforma în mod magic măruntaiele în rumeguș și resturi de cânepă, până când sângele rămas i se concentra în urechi; și astfel se transforma în nimeni. Începea să se miște din nou doar după ce femeia respectivă pleca și după ce stătea câteva minute singur, așteptând ca viața să se întoarcă; în timpul acesta, sângele îi curgea încet din urechi înapoi în corp, îmbibând toate acele resturi de cânepă până când redeveneau plămâni și ficat, vezică și intestine.

Prima dintre posibilele soții ale lui Edmond a fost fiica unui angrosist de bumbac. O ființă rumenă la față, cu ochii mici ca ai unei scroafe, cu gene vizibil albe și care mirosea a urină. Tatăl ei era un grohăitor care pufnea nervos, iar mama ei era o scroafă burtoasă. Cocina le mergea bine, iar mama ei dorea să combine afacerea cu porcăreala. Fata a stat lângă Edmond așa cum i s-a poruncit și s-a uitat cu asprime la el, dar Edmond nu s-a mișcat deloc. Părinții ei au vorbit cu Edmond, dar el nu a scos niciun sunet, așa că au pufnit un pic din cauza asta, iar fata a început să pară nefericită, părul ei aproape alb devenind unsuros chiar în fața mea. În cele din urmă, i-a strâns mâna lui Edmond. Și, în timp ce o ținea, fața ei albă s-a făcut tot mai albă; după ce s-a văitat un pic, i-a dat drumul mâinii. Nu s-au mai întors după aceea.

În noaptea aceea, am auzit o bătaie înceată în ușă.

— Bună, Marie.

— Cine-i acolo?

— Eu sunt, Edmond. Pot să stau cu tine un pic?

— Intră, închide ușa!

- Mulțumesc.
- Edmond, ai fost minunat azi cu vizitatorii.
- Am fost?
- Bineînțeles.
- Marie, nu vreau să mă însor.
- Nu trebuie să o faci. Trebuie să stai aici, cu mine.

A stat o jumătate de oră. Mi-a arătat păpușa lui, pe Edmond, destul de tulburat în trauma sa. Aș fi vrut să o lase deoparte – era ca și cum o altă persoană venea între noi, împiedicându-ne intimitatea. Când, în cele din urmă, a băgat în buzunar obiectul îndrăgit, a făcut-o doar ca să se ridice și să plece.

Vizita angrosistului de bumbac a fost doar prima dintre cele câteva orori prin care a trebuit să treacă Edmond. Au urmat fiica unei croitorese, care l-a considerat pe Edmond „ridicol”, și copila unui bărbier-chirurg, care s-a întrebat dacă era „întreg la minte”! Niciuna nu l-a considerat dezirabil, ci mai degrabă ciudat de absent și de neinteresant. Erau niște oameni orbi și proști, care nu îl meritau, și am luat-o razna datorită recunoștinței și a ușurării pe care le-am simțit. Așa că l-au lăsat acolo. Dar mama lui încă nu terminase vânătoarea.

Eu și Edmond eram o parte esențială a casei cu mâncărimi, poate chiar motorul ei. Am fost împreună în acea ultimă vară de parcă am fi știut că vremea noastră se termina, că trebuia să ne descoperim cât încă era posibil. În fiecare noapte, auzeam un scârțâit ușor pe scări. Noaptea era a noastră și noi puteam fi găsiți în ea.

Venea doar noaptea, când Jacques dormea.

— Uită-te la tine, i-am spus eu. Ce priveliște!

— Sunt aici.

Ne uitam și vorbeam.

— Am un metru șaiszeci și cinci de centimetri, a spus el.

— Capul meu ajunge până la inima ta, nu-i așa? Hai să ascultăm! Aici! Acesta e sunetul lui Edmond. Ce zgomot faci.

Am vorbit și ne-am ținut de mână, apoi a plecat din nou.

Casa avea mâncărimi. Datorită marelui progres al afacerii, văduva și stăpânul meu au putut cumpăra Casa Maimuțelor. Și, după ce au cumpărat-o, s-au apucat să o redecoreze. Pereții de la parter au fost acoperiți cu o hârtie purpurie.

— De fiecare dată când vin acasă, a spus Curtius, simt că intru în marele

trup al unui titan, ca și cum pereții roșii ar fi pereții camerelor unui trunchi omenesc colosal.

Curtius și văduva au cumpărat obiecte de la un producător de recuzită de teatru, ca să decoreze sala. Un ceas mare care era, de fapt, o bucată de lemn rotundă, cu fața unui ceas pictată pe el, astfel că întotdeauna arăta aceeași oră. Avea sertare elaborate și asortate, din carton pictat; nu era niciunul funcțional printre ele, dar *păreau* destul de reale. Aveam plinte din lemn pictate, care să arate ca marmura. Noaptea, când Jacques sforăia, eu și Edmond mergeam în sală și ne plimbam împreună de la un obiect nou la altul, prefăcându-ne niște parizieni bogați care intraseră în regatul propriu. În camera aceea mare, ne simțeam într-un palat magnific, chiar dacă ferestrele nu erau cu vedere spre niște grădini elegante, ci spre noroiul bulevardului și spre casa doctorului Graham, de vizavi.

— Thomas-Charles Tice, de la tipografie, i-a spus văduva lui Edmond la micul dejun, are o fiică, Cornelia. S-ar putea să ne gândim la asta. Ce viitor ar fi! Ce viitor sigur!

CAPITOLUL XXVII

Ultimele noastre capete mărețe

Am mai achiziționat apoi încă doi doctori. Place Louis-le-Grand, un loc pe care nu îl vizitasem niciodată, a fost cel în care doctorul Franz Anton Mesmer, recent fugit din Viena, și-a înființat clinica, în luna februarie a anului 1778. În scurt timp, a avut foarte mulți pacienți. O foaie volantă adusă de Edmond arăta că vindeca orice, de la paralizie la constipație, de la impotență la boli psihice, de la bătăături la herpes, de la urcior la cataractă, de la calculi biliari la cangrenă, de la epilepsie la hidropizie, de la isterie la sughiț, de la sterilitate la incontinență. Era un om care făcea minuni; își punea mâinile pe trupurile oamenilor, iar ei simțeau o putere ciudată venind peste ei. Am ajuns în scurt timp să îl cunosc pe doctorul Mesmer – nu personal, ci în ceară. Avea o față foarte plată, aproape fără profil, de parcă ar fi fost crescut cu fața în jos într-o tigaie.

Al doilea doctor a fost Benjamin Franklin, comisar pentru America Liberă. Nu l-am văzut nici pe el, nu pe cel adevărat – chiar dacă stăpânul meu și văduva l-au primit în vizită –, dar, chiar și așa, am motive să mi-l amintesc într-un mod special. Îi sunt foarte recunoscătoare doctorului Franklin pentru părul său lung și cărunț, fiindcă acesta mi-a permis să mă întorc în atelier – ca să muncesc. Era o mare lipsă de timp în acele zile și foarte multe capete trebuiau terminate, așa că stăpânul meu avea nevoie de ajutor. În cele din urmă, și-a amintit de mine. Cea mai plictisitoare și de durată treabă era plantarea părului pe capetele de ceară; de obicei, se puneau, pur și simplu, o perucă pe cap, pentru că aproape orice persoană importantă, bărbat sau femeie, purta părul altei persoane sau al unui cal. Dar acest doctor american își purta propriul păr.

— Acel instrument, am spus eu, e un ac cu mâner în formă de inel, cu gâtul lung și vârf polip, domnule.

— Da, așa e, Micuțo. De unde-ai știut asta?

— Dumneavoastră m-ați învățat, domnule, în Berna.

— Așa am făcut? Într-adevăr, cred că te-am învățat. Am uitat. Nu o voi face din nou. Știi pentru ce e?

— E pentru susținerea țesuturilor în timpul operațiilor, dar dumneavoastră îl folosiți la înșirarea firelor de păr, unul câte unul, în scalpurile de ceară.

— Ei bine, da, da, exact așa e.

— Trebuie să facă asta? a întrebat văduva.

— Pentru a termina lucrurile, văduvă Picot. Suntem suprasolicitați.

— Dar nu vorbești, Micuțo! Stai liniștită!

— Da, doamnă.

— De parcă nu ai fi aici.

— Da, doamnă.

Și așa mi-am făcut întoarcerea triumfală. L-am studiat foarte îndeaproape pe Benjamin Franklin. Capul lui era ca un mare tubercul, un om ca un cartof. Avea o bărbie dublă cam ridată în partea de jos a feței, șunci mari de obraji care se ridicau și o frunte mare. În centrul feței creștea un nas rotunjit, flancat de doi ochi cu pleoape grele, cenușii și lăsate; iar gura îi era înconjurată de cute mari de piele.

— Acest personaj, am spus eu, a venit tocmai din America.

— Da, Micuțo, a dat din cap stăpânul meu.

— E ca și cum am învăța despre lume, nu-i așa?

— Într-adevăr, se poate spune și așa.

— Nu ai niciun motiv să faci gălăgie! a izbucnit văduva.

Fir cu fir, l-am făcut pe Franklin să arate ca el însuși. Am înșirat firele lungi și cărunte, tăiate de văduvă de la un bătrân vânzător de castane de pe Pont Neuf, care avea nevoie de bani. Cu vârful rotunjit al acului, împingeam un capăt al firului de păr în ceară; când scoteam acul, firul de păr rămânea. Am făcut asta de câteva mii de ori, cu portretele noului doctor în fața mea. Imagini ieftine cu chipul lui se găseau în tot Parisul: pe foi, pe cutii de tabac, pe o cutie de chibrituri, pe un evantai, chiar și pe o oală de noapte, cu inscripția: „A smuls fulgerul de la zei și sceptra lor de la tirani”.

— Poate că acum, în sfârșit, am îndrăznit eu, stând ca să admir, părul, mă veți plăti.

— Trebuie să taci, a spus văduva. Nu trebuie să fii auzită deloc.

— Ne vom ocupa de asta, Marie, a spus stăpânul meu. Sigur o vom face. Ai răbdare.

Am zâmbit în timp ce lucram la restul părului doctorului. Poate că, în sfârșit, deveneam parte a familiei. Poate că, dacă munca mea era suficient de bună, mi s-ar fi permis inclusiv să mă mărit cu un membru al ei.

Mulți oameni au venit să îi vadă pe Mesmer și pe Franklin realizați în ceară. Unii chiar au cerut să-i viziteze, în timpul zilei, pe Curtius și pe văduvă, în atelierul de la etaj. Așa că eu, acum o parte a afacerii din atelier, am văzut oameni noi în fiecare zi. Un asemenea om a fost Jean-Antoine Houdon, un sculptor foarte cunoscut. Dacă nu aș fi aflat asta, l-aș fi numit încă un Omuleț Chel.

— Bineînțeles, numele dumneavoastră nu mi-e necunoscut, a spus Houdon. Faceți hoți și criminali. Răpiți grația tuturor. Nu e nicio demnitate, nicio înălțare în forma umană, doar degradare. Sunteți un cinic, nu aveți nicio iubire pentru semenii dumneavoastră, sunteți incapabil de muzică.

— Iubesc capetele, a spus stăpânul meu încet. Chiar iubesc capetele.

— Poate că afacerea dumneavoastră e bună pentru străzi. Materialul dumneavoastră e ieftin și ușor de obținut. Ordinar. Nu are nimic subtil. Nu are spirit. Nu are strălucire.

— Ceara e... carne! a spus Curtius.

— Atunci, marmura e sufletul.

— Mi-am făcut o viață din ceară.

— Rămâneți la criminali, a spus Houdon. Ei vă merită. Dar acest cap, a spus el, arătând spre Franklin, e înjosit de dumneavoastră. Îl dezonoarăți.

În luna februarie a anului 1778, când am devenit o parte oficială a atelierului, un bătrân bolnav și știrb, de optzeci și trei de ani, François-Marie Arouet, cunoscut în lume ca Voltaire, s-a întors la Paris după exilul de aproape treizeci de ani în Elveția. Parisul a înnebunit imediat. S-a

aruncat cu onoruri în trupul lui șubred. Voltaire, ca răspuns, a sângerat.

În convalescență, a fost închis în casa marchizului de Villette, de pe malul Senei. O mulțime îngrijorată s-a adunat în fața casei, sperând să îl zărească, dar doar celor mai stimați vizitatori li s-a permis intrarea, printre ei fiind și doctorul Franklin. În două ocazii, sculptorul mic și chel, Jean-Antoine Houdon, a fost primit pentru ședințe. Apoi s-a întors grăbit în atelierul lui, unde a încuiat ușa și nu a mai ieșit decât după o săptămână și jumătate. Houdon era hotărât: aceasta avea să fie cea mai importantă lucrare din viața lui. Zi și noapte, a lovit cu hotărâre marmura. Încet, a găsit falca de jos ieșită în afară și buzele subțiri și zâmbitoare. Gândurile lui au luat forma pomeților scobiți, a capetelor antice cu chelie și a gâturilor ridate precum cele de pui.

În casa marchizului de lângă râu, era un bătrân care, pe zi ce trecea, arăta tot mai puțin ca Voltaire. Atunci, ca să-l vezi pe adevăratul Voltaire, mergeai cu familia la atelierul lui Houdon. Era acolo la ore regulate și nu dezamăgea niciodată. De la unsprezece dimineața până la șapte seara, în fiecare zi, zâmbind fără încetare.

Stăpânul meu l-a vizitat.

— Nu are culoare! Nu are viață, a spus el, mușcându-și degetele.

— Dacă l-am avea pe Voltaire, a zis văduva, gândește-te cine ar veni!

— Vreau capul lui Voltaire, a spus Curtius. Îl vreau atât de mult, că mă doare!

Stăpânul meu și văduva s-au alăturat mulțimii care stătea în fața casei de lângă râu și care se micșora cu fiecare zi care trecea. Dar nu li se permitea intrarea. În fiecare zi, eu și Edmond stăteam în atelier. Stăteam de vorbă în timp ce lucram și am început să cred că așa ar fi fost dacă ne-am fi căsătorit. În fiecare zi plecau de acasă, iar văduva bătea inutil la ușa marchizului, în timp ce stăpânul meu ținea geanta mare de piele a tatălui lui, plină cu sticle de apă cu dop, pomadă și praf de ghips. Abia pe 30 mai, după ce bătrânul a fost mutat într-o locuință a servitorilor din spatele casei – și după ce au dat bani unui servitor, o anumită sumă; după cum s-au exprimat stăpânul meu și văduva –, au fost invitați înăuntru. Dar, între timp, totul se terminase. Voltaire murise. Stăpânul meu i-a făcut masca mortuară.

Modelul lui Voltaire trebuia să fie gata cât mai repede, dar fața pe care stăpânul meu a făcut-o din ghips era căzută, lipsită de viață.

Fig. 1.

— Știu că e mort, a spus Edmond. Aia e o față moartă. Ai fost la mormântul lui, mamă!

— Nu la mormântul lui, a spus ea. Doctorul Curtius m-a lămurit, Edmond, e perfect rezonabil să facem masca mortuară a unui mare om. Au fost făcute măști mortuare ale regilor. E acceptabil.

— Criminalii erau vii când i-ai văzut! Omul acesta era mort. O ființă moartă!

— Edmond, Edmond, a spus ea, ștergându-i o lacrimă din ochi, ești prea sensibil. Te rog, găsește o cale să scapi de nervi.

Fig. 2.

Stăpânul meu l-a ajustat pe filosof, i-a atins și i-a schimbat trăsăturile și, din masca mortuară de ceară, a făcut din argilă o față mai plină, cu ochii deschiși, zâmbitoare. Stăpânul meu a studiat capul lui Houdon și multe alte gravuri ale filosofului. L-am văzut mișcând fața până când a căpătat expresiile lui Voltaire. Apoi a împlânzit argila și ceara până când au devenit Voltaire. Era un lucru minunat de privit. La doar patru zile epuizante după moartea lui, Voltaire a fost înviat pe Boulevard du Temple.

Acest Voltaire, atât de plin de viață că părea gata să vorbească, a adus mulți oameni. Se spunea: „La Curtius, Voltaire încă mai trăiește”.

— Un cap faimos, a spus văduva, un cap strălucitor.

Au început să vină atât de mulți oameni, încât Casa Maimuțelor a crescut și a trebuit să mai fie cineva angajat între ușile ei. Florence Biblot era o femeie masivă, cu fața lucioasă, care mai preparase mese pentru câteva afaceri de pe bulevard. Uneori gătea în casă; dar, cel mai des, ne aducea

mâncarea gata făcută. Florence nu era prea vorbăreață. Când primea un compliment, nu spunea nimic, doar râdea puțin, arătându-și limba care sărea de jos în sus și dinții mici și înnegriți. Făcea asta de fiecare dată, fără excepție.

— Mulțumesc, Florence, a fost o tocană foarte bună, a spus stăpânul meu.

— Dddddd, dddd...

— În sfârșit, ne-am amintit ce gust are mâncarea, a adăugat văduva.

— Dddddd, dddd...

Am învățat-o cum să prepare felurile de mâncare elvețiene care îi plăceau stăpânului meu: *Rosti*, cartofi rași gătiți în grăsime, și *Fleischkäse*, care se făcea combinând diferite feluri de carne cu ceapă, pentru ca apoi să se coacă într-o tavă de copt pâine.

— Dddddd, râdea ea, punând un ficat într-o mașină de tocat carne.

Au venit apoi din ce în ce mai mulți oameni, atât de mulți, încât văduva l-a dus pe Edmond în vizită la tipografia lui Monsieur Ticre.

CAPITOLUL XXVIII

Haine noi

Odată cu prosperitatea, au venit și cărămizile. Împreună cu acestea, au venit și zidarii, care ne-au înconjurat zidurile punând cărămidă peste cărămidă, tot mai sus, până când vechea Casă din lemn a Maimuțelor a fost îmbrăcată într-un costum elegant și solid. Patru contraforți de cărămidă au fost adăugați ca să ajute cârjele din lemn.

— Nu e în spiritul corect, a spus Mercier în atelier. Niciun bine nu poate ieși din asta. Nu ar trebui să există cărămizi pe bulevard. Vă vor urî pentru asta. Într-o zi, se vor răzbuna pe voi pentru acele cărămizi.

— Și cine ești tu ca să spui asemenea lucruri? l-a întrebat văduva.

— Sunt Mercier.

— Și ce contează asta?

— Sunt vechiul vostru prieten. Ați uitat că eu vi l-am prezentat pe Curtius? Uitați-vă la parter: sunt acolo, făcut chiar de mâinile lui pricepute.

— Da, într-adevăr, îți mulțumesc pentru amintire. Lucrările noastre îmi sunt atât de cunoscute, încât, uneori, uit cine e în fața mea. Voiam să o scot pe aceea acum câteva luni. Jacques, scoate afară capul acela. Nu-ți face griji cum ai să-l mânuiești, îl vom topi.

— Dar eu sunt Mercier!

— Da, știi, ce păcat! Nu poți fi altcineva?

— Am scris cartea *Parisul în anul...*

— Da, da, dar, vezi, nu mai e importantă. Va trebui să faci ceva nou, nu-i așa? Și sper că ne vei anunța când vei face asta. Ai grijă, de data asta, să fie ceva care să dureze.

— Vă rog, dragă doamnă, nu-mi dați jos asemănarea!

— S-a făcut. Nu conducem o organizație de binefacere.

— Îmi place foarte mult să o văd acolo, a spus el abătut.

— Acceptăm doar cele mai bune și cele mai rele capete. Iar al tău, ca acelea ale gloatei, e undeva între ele. Înțelegi, nu-i așa?

Cât de tăcut a plecat Mercier...

La început, a avut dreptate în legătură cu cărămizile. Vecinii dădeau din

cap și își ridicau pumnii în timp ce treceau pe lângă noi pe stradă; unii scuipau; câteodată, în toiul nopții, când Jacques dormea, unii goleau gălețile cu lături pe treptele noastre. Dintre toate clădirile de pe bulevard, doar trei erau făcute din ceva mai solid decât lemnul: Grandes Danseurs de Corde a lui Nicolet, Ambigu-Comique a lui Audinot și Cabinetul doctorului Curtius.

În timp ce se așeza, Casa Maimuțelor făcea zgomote noi și ciudate, de parcă o gură foarte mare scrâșnea din dinți. Podul scârțâia în agonie, mai tare ca oricând. Unele dintre camerele de la etaj s-au lăsat în jos treptat, cu aproape cinci centimetri. Odată, în timp ce văduva mergea pe palier, o scândură din dușumea s-a desprins din cui și a sărit în sus, fiind pe punctul să o lovească în față.

Îmbrăcată în haine noi, Casa Maimuțelor a revoluționat hainele tuturor. A început, așa cum trebuia, cu văduva însăși. La negrul ei nelipsit, a adăugat diverse nuanțe: niște margini violete, puțin albastru-închis pe manșete; o mătase violetă la bonetă. Și-a cumpărat apoi un baston bărbătesc din lemn de Malacca, având un mâner ornamentat din argint, cu un model ghioș, și nu a mai fost văzută niciodată fără el. Mi s-a părut însă că pe piele i-au apărut alunițe noi, mici umflături și puncte care nu fuseseră acolo înainte și poate că nici nu ar fi apărut dacă nu ar fi fost cărămizile. Acele umflături și coșuri erau precum medaliile pe un soldat, decorațiuni elegante, fiecare încă o dovadă a succesului ei uriaș.

Cărămizile i-au adus stăpânului meu doar o rigiditate anume, de parcă clădirea ar fi vrut să-l transforme într-o cariatidă. Văduva și-a anunțat dezacordul față de costumul lui din bumbac, spunând că acel costum avea o personalitate care nu înțelegea cărămizile. Edmond l-a măsurat din nou și a fost creată o nouă personalitate, din catifea neagră, care i-a dat stăpânului meu dureri de spate și zvâcniri ciudate în josul coapselor, dar l-a determinat să declare și mai des cât de dragă îi era văduva Picot și cât de admirabil era ce făcuse ea pentru noi toți.

Unii oameni nu pot fi închiși în haine. Unii oameni sunt prea plini de viață, sunt doar mișcare și revoltă. Asemenea bipede și patrupede sunt dușmanii aței. Jacques Beauvisage nu era făcut pentru haine. A încercat din răspuțeri, dar era inutil. Chiar și cu găтели, răsturna totul în jurul lui. Într-o seară, din cauza neîndemânării lui, a răsturnat un criminal și i-a spart capul. În timp ce Curtius sorta rămășițele cu tristețe, văduva a trecut la acțiune. Părea să sufle într-o goarnă cu vocea ei:

— *Foarfecă! Apă fierbinte! Brici!*

Avea să taie animalul din el. În acele zile ale mătăsii, ea a proclamat sfârșitul blănii. Ea, care își ținea propriul păr uriaș ascuns sub bonetă, îi interzicea bietului Jacques să-și țină părul încâlcit. I-a tăiat marea coamă, apoi i-a ras părul scurt care îi mai rămăsese. Părul lui a fost aruncat la fel ca vechiul costum al lui Curtius; a căzut pe o foaie veche de hârtie ce fusese întinsă pe podea pentru a primi sălbăticia lui Jacques, care s-a rostogolit încet și, odată cu ea, o mare națiune de păduchi, pe care am aruncat-o în foc. Dacă intenția văduvei a fost să creeze o persoană care să arate ca un gentleman îngrijit, aceasta a eșuat complet, pentru că, fără părul lui, arăta mai îngrozitor ca oricând. Am stat cu el în timp ce își atingea trist capul chel, ca o ghiulea ciobită.

Nici măcar eu nu am putut scăpa de revolta garderobei, de acest război al pânzei, de această faimoasă victorie a noului asupra vechiului. Am primit de la văduvă niște rochii în culori închise, foarte simple, de muncă, trei surori modeste, și o bonetă dintr-un material bun, chiar dacă nu excepțional. Dar făceam parte din familie. I-am mulțumit foarte mult. Ea a făcut o grimasă.

Până și manechinul lui Henri Picot a fost văzut strălucind pe palier, într-o cămașă nouă, albă, de dantelă, cu nasturi din sifef.

Edmond a fost eliberat de stambă, care era materialul lui, și a fost îmbrăcat în mătase. Cât s-a mai văitat – necaracteristic de tare! Din camera lui și a văduvei, s-au auzit zgomotele puternice ale unei dispute în familie.

— Te rog, mamă, nu, nu vreau!

— Nu voi permite asta, Edmond, nu voi permite!

— Nu trebuie să se întâmple asta, mamă, e o mare greșală!

— Tu îmi spui mie asta? Prostii! Ce-i cu această îndrăzneală nouă? De unde vine? Termină acum! Chiar dacă trebuie să te dezbrac eu însămi, te vei îmbrăca în asta!

Edmond, într-un costum alb și apretat din mătase, arăta aproape ca un albinos; doar urechile lui aveau o culoare diferită față de restul corpului. Îmi amintesc că m-am gândit: „Uite-l pe Edmond, repede, uită-te la el în costumul acela”. Majoritatea oamenilor nu se gândeau prea mult la el; majoritatea oamenilor nu simțeau nimic pentru el și era uitat; mă gândeam că acest lucru i se potrivea destul de bine și eram foarte recunoscătoare. Dar l-am văzut în costumul lui alb, mai expus ca niciodată până atunci: avea vene albastrii pe tâmples; râuri delicate de acvamarin curgeau prin țara lui Edmond. Cum să fac harta unui asemenea teritoriu? Unde ar fi putut fi găsiți exploratorii potriviți? L-am văzut în acel costum alb – sigur l-am văzut – foarte devreme într-o dimineață, când purta, de obicei, cămașa de noapte. A venit la mine purtând costumul acela alb și oribil. Nu mi-a spus nimic. În schimb, fața inexpressivă a lui Edmond s-a apropiat tot mai mult de a mea, ajungând atât de aproape, că buzele mele au atins ceva ce părea a fi bumbac, dar erau, de fapt, buzele lui Edmond. Apoi a urmat un sărut mai adânc ca oricând, cu gura deschisă – era Edmond cel de sub pânză, cel din interiorul lui. Dar s-a oprit foarte repede.

— Îmi pare rău, a spus el. Îmi pare rău.

— De ce îți pare rău, Edmond?

— Cred că ești drăguță, a spus el.

— Edmond? Edmond? Chiar crezi asta? Chiar crezi!

— Nu vreau să plec. Îmi pare rău.

— Edmond?

— Îmi pare foarte rău.

Dar nu mi-a spus de ce îi părea rău. Când mi-am pus degetele pe buze, costumul alb dispăruse. Văduva a declarat disponibilitatea fiului ei, ca și cum ar fi lipit un afiș pe zidul Casei Maimuțelor. Afișul s-a învechit și a trecut prin toate anotimpurile: a fost udat de ploaie, care s-a transformat în gheață, apoi s-a uscat, s-a îndoit și s-a îngălbenit în lumina soarelui, și-a pierdut albeața și a devenit aproape imposibil de citit – și totuși, incredibil, cineva l-a văzut acolo brusc. Cineva a citit mesajul cu atenție și l-a înțeles, inclusiv ultimele cuvinte scurte: ÎNCERCAȚI ÎNĂUNTRU. Și așa a făcut.

CAPITOLUL XXIX

Anunț public: nunta lui Cornélie Ticre

Poate că am fost un pic necinstită. Poate că am amestecat cărămizile cu hainele. Am uitat să menționez că hainele erau destinate unui eveniment și că acel eveniment era nunta lui Edmond Henri Picot și a lui Cornélie Adrienne Françoise Ticre, de la tipografia de pe Rue Saint-Louis.

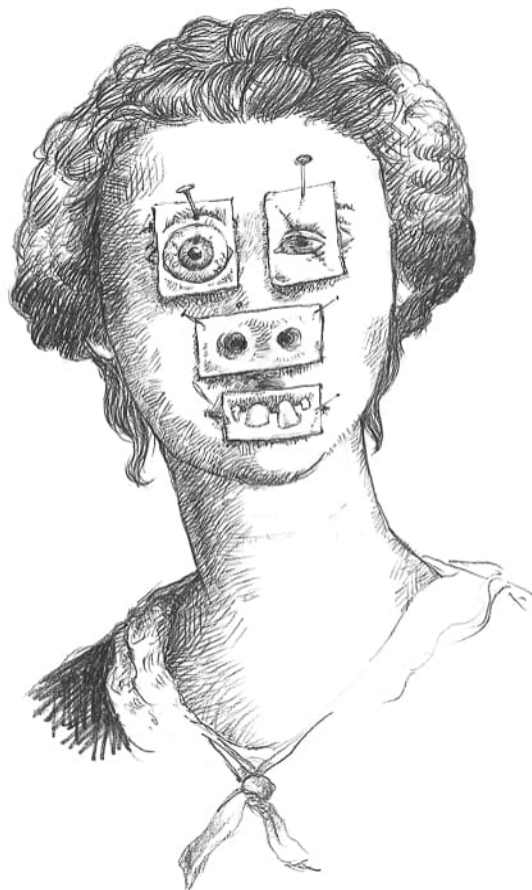
Tipografia Ticre era responsabilă pentru toate reclamele din Paris. Nu tipăreau doar anunțurile pentru Cabinetul doctorului Curtius, CEI MAI BUNI ȘI CEI MAI RĂI OAMENI DIN PARIS – ÎNĂUNTRU! ci și foile pentru Comedie-Française și pentru ANDROMAQUE a lui RACINE. Și nu s-au oprit acolo. Tipografiile lucrau zi și noapte, chiar și duminica, întreaga zi; nu se opreau niciodată și erau la fel de fierbinți ca toate capetele vorbitoare din Paris. Presele loveau înainte și înapoi, bătând mii și mii de cuvinte, până când îți zvâcnea capul: litere pe metal sau pe blocuri din lemn, poziționate în ordine, din spate în față, rostogolite prin cerneală, apoi trântite pe hârtie, făcând-o să salte în agonie. O, oamenii aceia ar fi tipărit orice. Îi anunțau pe parizieni care era ultima carte apărută, ultimul medicament, cele mai șocante vești despre falimente, marea importanță a ciorapilor elastici, cea mai avansată pastă de dinți. M-am întrebat câte ziduri din Paris erau acoperite de ceea ce se revărsa doar din presa Ticre. Toate acele cuvinte dezvăluiau vieți, afaceri, speranțe, viitorul acestora și nenumărate bucățele de omenire. Presa Ticre tipărea anunțuri cu privire la spânzurări, slujbele de la biserici, spectacolele de păpuși și lucrurile pierdute: un pudel, o broască-țestoasă, un baston, o tabacheră. PIERDUT: UN MANȘON. PIERDUT: CLEȘTI DE ASPARAGUS DIN ARGINT. PIERDUT: MUCAR SOFISTICAT. PIERDUT: UMBRELĂ DE MĂTASE. PIERDUT: CEAS CU FAȚĂ DUBLĂ. PIERDUT: TUCAN. PIERDUT: UN CÂINE IUBIT. PIERDUT: UN COPIL.

Pierdut, pierdut. Pierdut la Cornélie Adrienne Françoise Ticre. Pierdut: Edmond Henri Picot, model pentru manechinele din magazine. Șansa mea. Pierdută pentru totdeauna. Am rămas pierdută în bucătărie. Nimeni nu s-a gândit să mă întrebe pe mine. Nimeni nu a venit la mine să mă întrebe dacă

Edmond trebuia să se însoare. Nimeni nu a crezut că ar putea să îmi pese; nimeni nu a crezut că aş putea avea vreo legătură cu el. Aşa că nu au văzut jalea mea şi nu m-au auzit plângând în noapte. Chiar şi Jacques s-a îndepărtat. O servitoare tristă nu e un motiv important de îngrijorare.

În sfârşit, văduva a găsit un cumpărător. Când bietul Edmond a fost pierdut, în costumul lui alb de mătase, două afaceri de succes au fost combinate. Câteva sute de mii de lire au intrat în Casa Maimuţelor odată cu această căsătorie. Băiatul palid a plecat să locuiască la tipografia Tice, unde toţi se aşteptau ca el să înveţe o profesie nouă şi profitabilă, ca să guverneze el însuşi afacerea într-o zi. Văduva nu avea încredere doar în cabinet: obţinea o garanţie mai mare cu o afacere mai sigură.

Se câştigau mult mai mulţi bani din tipărire decât din croitorie, chiar şi din ceară. Văduva îl vizita des, dar eu nu l-am mai văzut niciodată. În momentele mele de linişte, când eram singură, îmi închideam ochii şi o tăiam pe văduvă – şi pe Corneliu, de la gură la anus –, stând în tot acest timp în bucătărie şi nemaiaşteptând pe nimeni.

Noua doamnă Picot, din imaginație

Nu puteam să dorm în acele nopți singuratice – așa că am început să fur de la Curtius și de la văduvă. Aplecată deasupra lumânărilor furate, l-am răpit pe Edmond de la Corneliu – sau am încercat să fac asta. Am furat ceară și argilă, apoi hârtie, creioane și sârme pentru armături. Am făcut un căpșor al lui Edmond, cam de mărimea unei inimi sau a unui pumn – au aceeași mărime. Mi-a fost foarte greu să-mi amintesc chipul lui, mi-a fost foarte greu să-l aduc înapoi; m-am uitat la manechinele din magazinele de pe Rue Saint-Honoré pentru ajutor și am început întotdeauna cu urechile. A devenit un obicei să fur lucruri, să mă ghemuiesc, să privesc chiorăș în noapte și să realizez micile capete. Întotdeauna ale lui Edmond; niciun alt cap nu conta. Chiar dacă nu prea îl găseam, tot am crezut că, într-o zi, aș fi reușit dacă aș fi continuat să încerc.

Poate că ochii mei, întotdeauna foarte roșii, l-au alarmat pe stăpânul meu.

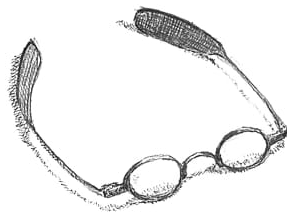
— Sunt îngrijorat, mi-a spus el, ținându-mi pleoapele larg deschise în timp ce se uita în ochii mei.

De parcă ochii mei ar fi fost problema! Dar a crezut că aveam o boală acolo. Majoritatea oamenilor ar fi ignorat o slăbiciune ca a mea, dar stăpânul meu s-a ocupat imediat de mica mea problemă. M-a dus la un bărbat care mi-a pus câteva discuri din sticlă în fața ochilor și care a declarat că eram o „slăbănoagă”. Aveam nevoie de ceva care să mă ajute să văd lucrurile de aproape. Lucrurile de departe nu contau atât de mult. Medicamentul pe care mi l-a recomandat, extern, se numea ochelari dubli și aceștia se îndoiu pe tâmpile. Bărbatul mi-a măsurat capul și a spus că avea să facă brațe pentru tâmpile nu mai mari de cincisprezece centimetri.

— Din oțel, a întrebat el, sau din argint pentru monede?

Curtius s-a uitat la mine.

— Aș vrea argint de monede pentru ea, dar, deocamdată, mă tem că va trebui să aleg din oțel. Accesoriul meu de față a costat douăzeci de lire.

— Oarbă? a spus văduva când ne-am întors. Oarbă. Oarbă!

— Nu oarbă! Nu oarbă! am spus eu.

— Curtius, dacă e oarbă, la ce mai e bună? Vom avea nevoie de mai multe ajutoare.

— Nu sunt oarbă, domnule!

— Ce gălăgie face! a spus văduva. Și nu doar în fața noastră, mai plânge și în bucătărie. Ieri am văzut-o lovindu-se la cap. Și e atât de neglijentă! Curtius, tu poți să nu spui nimic, dar eu am observat cât de jalnică a devenit munca ei. Și cum se încruntă acum!

— Micuțo, m-a întrebat stăpânul meu, tu mănânci?

Jacques Beauvisage a fost supărat din cauza ochelarilor mei. A crezut că era ceva în neregulă cu mine, de parcă aș fi fost și eu făcută din sticlă. Se temea că aveam să mă sparg.

— Jacques, sunt la fel cum am fost întotdeauna. Doar văd totul mai clar, mai precis și mai aproape. E ca și cum te-aș vedea bine pentru prima oară.

— Cum te uiți la mine! a țipat el. Ce vezi acum? Ce e diferit?

— Uită-te și tu! Aici sunt.

— Nu! N-am s-o fac! Nu trebuie s-o fac!

Vedeam mai bine, în sfârșit, îi vedeam pe toți mai bine. Vedeam găurile din pielea umană, vedeam pojghița de pe ochi, vedeam părul din vârful nasurilor. Vedeam toate micile și minunatele adevăruri ale chipului omenesc, pe care nu le cunoscusem înainte. Era bine să văd atât de mult? Mă făcea fericită? Nu și dacă nu-l puteam vedea pe el. Voiam să-l văd doar pe el, dar în fața mea era toată lumea, cu excepția lui. La început, nu am văzut rostul unor ochi atât de ageri. Dar nu am putut să mă opresc din privit. Chiar și copiii aveau riduri; nu știuseseam asta până atunci. Totul era cum fusese până atunci, dar mai mult.

— Florence Biblot are urme mici de dinți pe buze, am observat eu.

— Are, Marie, ce chestie! a spus stăpânul meu.

— Cicatricea de pe fruntea lui Jacques se face albăstruie, verzuie sau roșiatică în funcție de starea lui.

— Chiar așa? Ha-ha!

— Văduva Picot are un punct mic pe nara stângă.

— Nu, nu, nu are.

— Ba are.

— Nimeni nu o cunoaște mai bine ca mine.

Chiar și așa, stăpânul meu a mers să verifice.

— Are! Nu l-am mai văzut niciodată până acum. Cea mai mică aluniță. Iar acest lucru l-a făcut să plângă.

Erau zile în care îndepărtarea ochelarilor de pe față îmi lăsa urma străngerii lor la rădăcina nasului. Eram în întuneric. Mă furișam prin sală, spălam vasele. Eram o femeie micuță și pierdută. Înainte ca rana înroșită să devină o bățatură, a venit un vizitator foarte diferit și totul s-a întors cu susul în jos.

CAPITOLUL XXX

Sunt descoperită

Mulți oameni, din toate clasele sociale ale Parisului, au venit la Casa Maimuțelor. Veneau aristocrați și neveste de pescari, oameni care lucrau pe acoperișuri și oameni care lucrau în canale, oameni care compuneau opere și oameni care făceau cărămizi. Așa că, în, cele din urmă, poate nu e deloc extraordinar faptul că a venit și un membru al familiei regale.

Cea care a venit, pentru că era o fată, avea paisprezece ani. Era, de fapt, o fetiță. Parisul și chiar Palatul Versailles erau preocupate de Voltaire în zilele acelea și această mică figură nobiliară a decis că voia să învețe un pic mai mult despre faimosul filosof. Mica fărâmbă de regalitate aflase că Boulevard du Temple găzduia o sală plină cu oameni faimoși și infami, toți făcuți din ceară, despre care se spunea că păreau foarte naturali – și printre ei se număra și domnul Voltaire, în mărimea sa naturală și forma exactă. Dacă voia cu adevărat să își facă o idee cât mai clară despre omul recent decedat, atunci micuța nobilă trebuia să o viziteze. Așa că un mic miracol s-a întâmplat în viața mea, un pic de noroc minunat.

A intrat înconjurată de anturajul ei. Nu a aranjat o vizită, ci a venit, pur și simplu, cu oamenii ei, dimineața, când la noi era închis. Și cred că foarte bine a făcut, pentru că, dacă ne-ar fi avertizat în legătură cu vizita ei, nu aș fi fost în sala mare, ștergând capetele de praf, când a sunat clopoțelul croitorului mort, nici nu aș fi tras zăvoarele și nici nu aș fi fost eu cea informată despre cine se afla acolo.

Madame Elisabeth Philippine Marie Hélène Bourbon, nepoata lui Ludovic al XV-lea, cel mai puțin important copil al moștenitorului decedat Ludovic, sora regelui Ludovic al XVI-lea, nu se ridica la mai mult de un metru și jumătate de podea. Era un pic dolofană, cu ochii cenușii și delicați și cu o piele foarte albă – dar aceste detalii nu sunt atât de importante. Ceea ce era cu adevărat remarcabil era nasul ei, care era destul de mare și coroiat în tradiția Bourbonilor. Iar bărbia ei... bărbia ei era – cum aș putea să-mi ascund încântarea? – un pic cam lungă și foarte proeminentă! Trebuie s-o spun? Nu era o fetiță drăguță. Chiar trebuie să mărturisesc tot?

Mi-am dat jos ochelarii.

Bucățița regală arăta ca mine.

Eu arătam ca bucățița regală.

Da, aveam șaptesprezece ani. Descultă, aveam o înălțime de un metru patruzeci și doi de centimetri. Sunt gata să recunosc că bărbia mea proeminentă – cred că o amintire prețioasă de la tata – era mai largă și mai ieșită în afară. Recunosc că ochii mei sunt căprui – nu de un minunat cenușiu-deschis – și nu atât de drăguți. Dar priviți cele două nasuri, mai întâi cel de la Waltner, apoi pe cel de la Bourbon!

Sunt aproape la fel.

De parcă lumea s-ar fi dublat brusc.

Ne-am recunoscut una pe alta imediat. Ce puteam face cu această intimitate ciudată și tulburătoare? Voiam să o sărut și să o împing în același timp. Să țip și să șoptesc. Să dansez și să fug. Ce persoană! Exact ca mine – o versiune mai clară, sigur mai scumpă, dar fără nicio îndoială asemănătoare cu mine. Văzuse și ea asta? Da, știam că o făcuse. Bănuiam că deja știa totul despre mine. Voiam să mă acopăr și să mă dezbrac în același timp. Era ca și cum aș fi cunoscut-o de-o viață.

Inima îmi bătea cu bucurie și cu teamă.

Uneori, asemănarea rupe brusc barierele, alteori, le ridică.

Stând înaintea ei, am făcut o reverență. Dar nu am putut să tac. Voiam să-i spun totul.

— Tata a murit, am început eu. A stat în spatele unui tun care a explodat. Iar mama a murit și ea foarte brusc.

— Înălțimea Sa, Madame Elisabeth a Franței, a anunțat cineva din anturaj în timp ce văduva intrase în sală.

Aceasta a albit și a făcut o plecăciune.

Dar prințesa mă auzise.

— Și tata a murit, mi-a răspuns ea cu vocea ei înceată. Și mama. Tuberculoza mi i-a răpit pe amândoi. Îmi arăți oamenii de ceară?

— Micuțo, a spus văduva, treci în bucătărie.

Dar nu am ascultat-o. În schimb, i-am arătat prințesei totul. Întâi pe Voltaire, apoi pe doctorul Franklin și pe doctorul Mesmer. În fața lui Mesmer, Madame Elisabeth s-a întors și m-a surprins cu o mărturisire: mi-a spus că i-ar plăcea să sculpteze. Puteam să o învăț, să modeleze în ceară?

— Eu? am întrebat.

— Maiestate, ea face doar părul, a intervenit văduva.

— Da, am spus eu, dar știu mult mai multe.

— Micuțo, a zis văduva, destul, mergi în bucătărie! Maiestate, ea e doar o servitoare.

— Ați dori să-mi vedeți lucrările? am întrebat eu.

— Nu e nicio lucrare, Micuțo, a spus văduva.

— Dacă doriți, Maiestate, pe aici. Pot să vă arăt?

— Jacques, a continuat văduva, du-o afară.

— Jacques, am spus eu, deodată foarte îndrăzneată cu noua mea versiune lângă mine și cu noii mei ochelari, să nu faci asta.

Iar prințesa a intervenit:

— Mi-ar plăcea foarte mult să-ți văd lucrările.

Am dus-o în bucătărie, chiar dacă îmi auzeam inima bătând precum tunetul în urechi. Am închis ușa în fața tuturor, cu excepția prințesei. Mi-am scos apoi cufărul și am ridicat capacul. Aveam acolo toate capetele lui Edmond modelate de mine.

— Eu le-am făcut, am spus. Pe fiecare.

— Ale cui sunt?

— Ale unui băiat. Din amintiri.

— Cine e?

— Nu contează acum. A plecat.

— Tu le-ai făcut pe toate? a întrebat prințesa.

— Doar eu.

— Sunt minunate!

— Spuneți-o din nou, i-am zis eu.

— Poate o să-mi arăți cum.

Am pus piesele înapoi. Când am deschis ușa, erau toți acolo, așteptând. Apoi i-am arătat minunații noștri criminali, iar Jacques a pășit înainte și nu i s-a mai putut închide gura.

— Victor Joly și-a tăiat miresele!

— O, vai! a șoptit Madame Elisabeth.

— Andrée Veron, a continuat Jacques, plin de entuziasmul lui special, un gunoier, și-a ucis sora, pe Jacqueline, pentru un lucru găsit în noroi, un ceas stricat. I-a tăiat gâtul cu o bucată ruginită de fier.

— Biată fată! mi-a șoptit prințesa. Să trăiești printre asemenea lucruri!

— Cel de aici, a continuat Jacques, care nu mai putea fi oprit după ce începuse, în ciuda privirilor deranjate ale văduvei, e Antoine-François Dezrues. Într-un cufăr, el a...

— Stop! Opriți-vă, vă rog, opriți-vă! a strigat un membru al anturajului.

— Să trăiești în fiecare zi printre asemenea monștri, a spus prințesa, fără să se uite la dragii noștri criminali, ci privindu-i pe stăpânul meu, pe văduvă și pe Jacques.

Mi-a spus cât de rău îi părea pentru mine, cât de groaznic trebuie să fi fost pentru o fată ca mine să trăiască într-un asemenea loc, în compania unor asemenea criminali. A plecat la scurt timp după aceea. Ce vizită a fost, ce sărbătoare!

Am zâmbit larg, până când ușa s-a închis și s-au tras zăvoarele. Apoi însă mi-a pierit zâmbetul, pentru că a venit pedeapsa. Ușa bucătăriei s-a deschis din nou, la fel și cufărul meu.

— Ce-s astea? a întrebat văduva.

— Capete, doamnă!

— Sunt învelite în muselina mea!

— Recunosc că am luat niște muselină, recunosc liber asta, și chiar mai multe pe lângă ea. De ce să nu o fac? Până la urmă, încă nu am fost plătită pentru munca mea.

La început, nu a putut recunoaște ale cui erau capetele acelea. Cum ar fi putut să o facă? Niciodată nu îl văzuse pe Edmond așa cum o făcusem eu. În ochii ei, el era altcineva. Dar stăpânul meu, mare cunoscător de oameni, a știut.

— E... Sunt... Edmond? Cred că el e. De ce sunt atât de mulți Edmond, Marie?

— Cine? Cine?! a intervenit văduva.

Apoi m-a lovit foarte tare în cap cu un mic bust de ceară al lui Edmond. De la ceară, am ajuns la cărbune și am fost închisă în camera cu cărbune. Am stat acolo multe ore. Jacques a venit să mă viziteze.

— Ce fac? am întrebat eu. Ce se-ntâmplă?

- Văduva rupe tot, sparge capetele...
- Pe fiul ei îl sparge. Voi fi bătută, nu-i așa?
- Nu ai voie să primești mâncare, sunt ordinele văduvei.
- Așa e ea. Cât timp?
- Nu a spus. Văduva vrea să pleci.

Stăpânul meu a venit la ușa camerei cu cărbuni.

- Încerc să te păstrez.
- Mulțumesc, domnule.
- Sau să gădesc un alt loc în care să mergi.
- Nu! Trebuie să rămân cu dumneavoastră.

— Mă tem de ce ar face văduva dacă ai rămâne. E foarte energică. Sincer, mă tem că te va răni. Cel mai mult îmi displace că te gândești la fiul ei. Tremur când mă gândesc la pedeapsă.

— Vă rog, domnule, nu mă pot opri!

— Of, Marie, încerc să fac totul cum trebuie. Am avut o idee, așa că am scris o scrisoare.

— Trebuie să rămân. Asta e casa mea.

— Marie, încă nu s-a hotărât nimic. Ar putea fi așa sau ar putea fi altcumva.

Dar s-a hotărât totul foarte repede, când a venit un bărbat cu o treabă oficială. Am aflat acest lucru când Jacques mi-a spus să mă pieptăn și să merg repede în atelier. Curtius și văduva stăteau unul lângă altul la un capăt al mesei de lucru, iar străinul era la celălalt capăt.

— Tu ești Anne Marie Grosholtz, pupila acestei case? a întrebat străinul.

— Pupilă, domnule?

— Da, Marie, a spus văduva, trebuie să spui da.

— Marie? am zis eu. Nu am mai auzit-o niciodată spunându-mi așa. Bărbatului i-am răspuns: Sunt servitoare aici. Fac firele de păr.

— O să îți ofer un post de probă. Profesoară de sculptură a Maiestății Sale Madame Elisabeth a Franței. Ți se pare acceptabil?

Nu am spus nimic, niciun cuvânt. Niciun cuvânt nu a ieșit din gura mea.

— Nu ți se pare acceptabil? a întrebat bărbatul.

Nu puteam respira. Doar după o vreme am putut da din cap.

— Așa am crezut și eu, a continuat bărbatul. Tutorii tăi vor fi plătiți pentru serviciile tale în fiecare lună.

— Da, domnule. Dar sunt banii mei!

— Trebuie să vorbești cu tutorii tăi.

— Cred că trebuie să fie banii mei. Vedeți, domnule, nu am fost niciodată plătită.

— Asta nu e treaba mea, domnișoară. Vă rog, putem încheia? Am stabilit data venirii tale peste o săptămână. Sper că și asta e acceptabil.

— Da, domnule.

— Bineînțeles, îți vor fi oferite cazarea și masa.

— Mă scuzați, domnule, am spus eu, începând să înțeleg. Va trebui să locuiesc acolo, nu-i așa?

— Da. E necesar pentru postul acesta. E de probă, înțelegeți? le-a spus bărbatul stăpânului meu și văduvei. Pupila voastră poate lipsi doar o săptămână sau doar o zi. Dar, dacă va dovedi că e bună, va rămâne la casa lui Madame Elisabeth atât cât va dori dumneaei și în acord cu voi, tutorii săi.

— Da, domnule. Mulțumesc, domnule!

— Actele tale vor rămâne aici, mi-a spus el, la cererea tutorilor tăi.

— Ea ne aparține, a spus văduva cu un aer fermecător.

— Din Berna, a adăugat stăpânul meu.

— Suntem de acord, a concluzionat bărbatul. Ai înțeles?

— Da, domnule.

Văduva a fost mai tăcută după aceea, având o supărare pe chip. O dată sau de două ori, am văzut-o uitându-se la mine. Jacques a păstrat distanța, dar l-am auzit smiorcăindu-se în bucătărie, în timp ce zgâria podeaua.

— Nu vreau să plec, i-am spus stăpânului meu.

— E pentru binele tău. Până se liniștesc spiritele din nou.

— Dumneavoastră le-ați scris celor de la palat?

— Prințesa era foarte dornică și omul a venit foarte repede.

Dar a dat puțin din cap; poate nu aș fi văzut asta fără ochelari. Încercase să ajute, asta era sigur, dar efectul unei scrisori trimise de stăpânul meu la Versailles era imposibil de înțeles. Mi-a plăcut însă să cred că era esențial.

— Domnule! Cum aș putea să plec vreodată?

— Marie, fii cuminte!

Seara, în bucătărie, văduva mi-a spus:

— La palat, sunt oameni din familia regală. De exemplu, regina locuiește acolo și e adorată de toată lumea.

— Cred că da, doamnă.

— Poate vei întâlni, din când în când, asemenea oameni.

— Da, doamnă.

— Trebuie să te porți frumos în orice situație. Să nu ne faci de rușine în niciun fel. Trebuie să vorbești frumos despre munca noastră.

— Da, doamnă.

— Și încă un lucru: trebuie să obții o programare pentru doctorul Curtius, ca să modeleze chipul reginei. Ne-ar plăcea să o avem pe regina din viața adevărată. Și alți oameni importanți. Dar cel mai mult pe regină, ea inspiră toată moda.

— Da, doamnă, voi încerca. Doamnă, pot să vă pun o întrebare?

— Poți.

— Ce mai face Edmond?

Fața ei mare s-a înroșit și muntele a vuit; bărbia i-a tresărit, dar flacăra a fost stinsă rapid în timp ce a răspuns:

— Fiul meu e cu soția lui.

— Doamnă, i-am spus eu, sufocându-mă brusc, eu aș fi vrut să mă mărit cu el. Nu v-ați dat seama?

— Tu?! *Tu!*

— Cât îmi doresc să o fi făcut!

— Dorințele *tale*... ce sunt? Nimic. Edmond nu a vrut să fie cu tine. Cum ar fi putut să vrea asta? Cine ar vrea? Cum ar fi putut să fie fiul meu cu o servitoare străină?! Habar n-ai cum funcționează lumea!

— Merg la palat, i-am spus eu. Am fost invitată.

— Marie, întotdeauna vei fi șobolanul nostru din bucătărie.

Am detestat-o complet – atunci și întotdeauna –, fără niciun fel de limite. Pot să descriu ura mea pentru ea? Aș otrăvi aceste pagini. Așa că am s-o las afară.

În noaptea dinaintea plecării mele, Jacques, la fel ca bătrânele maimuțe, a început să lovească în zidul Casei Maimuțelor. A spart pereții cu pumnii, a spart mobilierul fals din lemn, a spart într-o direcție, apoi în alta, lovind cu picioarele și gemând de durere. Țipa în timp ce făcea asta, iar dansul lui de revoltă nu putea fi controlat. Gemea ca un animal torturat. Odată cu plecarea mea, lumea lui fragilă era răsturnată. Nimic nu-l putea convinge că nu era abandonat.

Nervos, stăpânul meu a lăsat furtuna să treacă de la sine; văduva a mers la etaj ca să calculeze costurile pagubelor. Când, în cele din urmă, și-a vărsat toată furia, am făcut ordine din nou în casă și am măturat lucrurile sparte.

— Jacques, i-am spus eu, mângâindu-i capul mare, e doar pentru puțin

timp. Dar îți mulțumesc foarte mult pentru lacrimile tale.

În următoarea dimineață, am plecat cu Mercier, mai jerpelit în zilele acelea, cu doctorul Curtius și cu Jacques șchiopătând în urma mea, în timp ce căra cufărul ce conținea hainele mele, pe Marta, placa de falcă a tatei și desenele ce supraviețuiseră furtunii văduvei, pentru că fuseseră ținute într-un sertar din bucătărie. Oamenii se opreau când stăpânul meu trecea pe lângă ei pe bulevard, dându-și jos pălăriile și aplecându-se, după cum era obiceiul atunci:

— Bună dimineața, doctore Curtius! Ce vreme frumoasă, doctore Curtius!

Ne-am îndreptat spre Place Louis-le-Grand, unde lucrase cândva doctorul Mesmer – ce spațiu mare, mă speria! Aș fi vrut să rămân la marginile lui, dar Mercier m-a tras înainte cu blândețe. Mi s-a cumpărat un bilet pentru „carraba”, trăsura cu opt cai de la Versailles, pe care oamenii o numeau „oala de noapte”.

În timp ce mă ridică în trăsură, Jacques mi-a șoptit printre dinții încleștați:

— Să nu lași pe nimeni să te rănească! Spune-i lui Jacques dacă cineva îți face rău.

— E doar o sală uriașă pentru servitori, a spus Mercier. Nu zăbovi prea mult acolo! Nimănui nu-i face bine să stea prea mult pe-acolo. Dar, Micuțo, până și eu trebuie să recunosc: e o mare aventură.

— Dragă Micuțo, mi-a spus stăpânul meu, fata mea, îmi va fi foarte dor de tine. Îți voi spune Marie azi. Marie, cine va mai face firele de păr acum? Cine va sta lângă mine? Cui îi voi mai povesti despre progresul meu?

— La revedere, domnule, i-am spus eu, și mulțumesc.

Apoi „oala de noapte” a pornit.

Ținând-o pe Marta în poală, am urmărit Parisul văzându-și nonșalant de treabă. Trăsura s-a îndepărtat de Boulevard du Temple, de Casa Maimuțelor și de tipografiile Tice. A ajuns până la Porte de Versailles, apoi a luat-o pe câmpuri și tot ce am văzut era nou. Eram singură. Trebuia să fiu profesoara prințesei Elisabeth. Versailles mă chema.

M-am întors cu spatele la Paris.

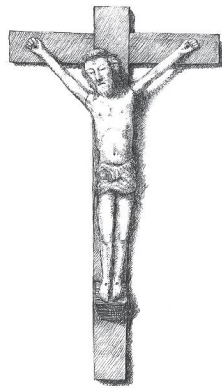
CARTEA A IV-A

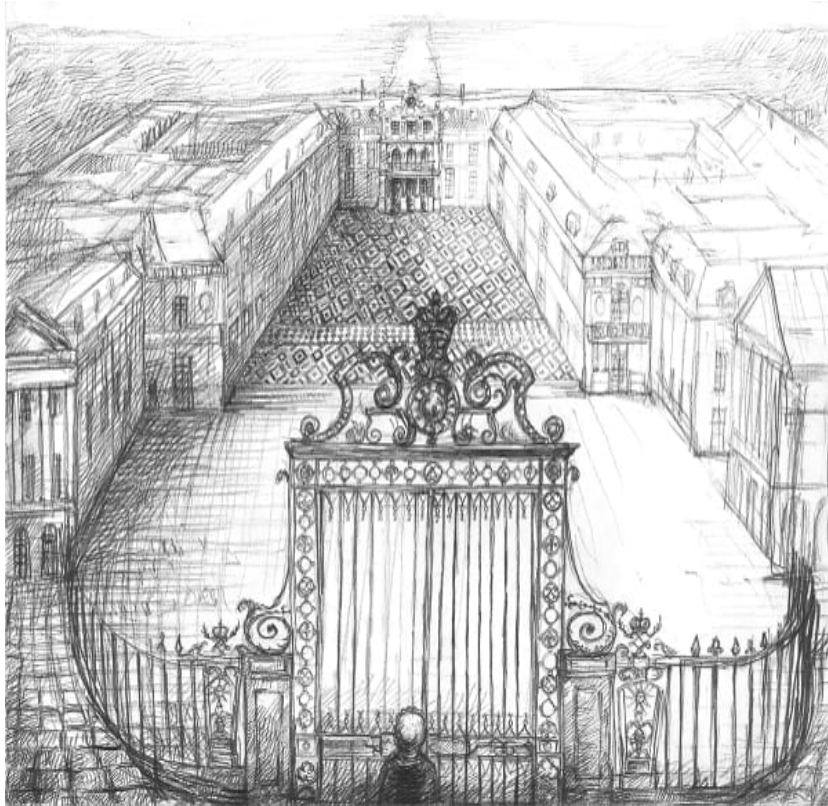
1778-1789

UN DULAP ÎN
VERSAILLES

*Începe când am șaptesprezece ani și
se termină când am douăzeci și opt*

CAPITOLUL XXXI

*În care particip la un scurt interviu cu noua mea angajatoare
și mi se arată locuința*

L-am văzut înainte să ajung la el și, în timp ce înaintam în trăsură, devenea tot mai mare, ocupând cerul. A fost foarte ciudat când, în cele din urmă, ne-am oprit și am văzut acolo oameni obișnuiți, de mărimea cu care eram obișnuită. Era un întreg oraș într-o singură clădire. Cum să navighez printr-un asemenea loc? Rearanjează deci tot ce ai înțeles până atunci despre mărime. M-am simțit ca bietul Iona, unul dintre preferații mamei, doar că această balenă dinaintea mea era aurie. Era posibil să existe un asemenea loc? Și cum puteam să locuiesc în el? „Mamă, aș fi vrut să strig. Uite, uite unde sunt! Sunt la palat. Am fost invitată înăuntru.”

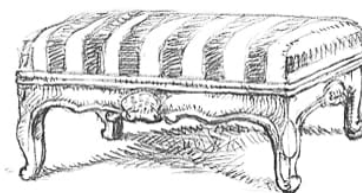
Un valet în livrea albastră a venit după mine și mi-a spus că mi se va livra cufărul separat. Eu trebuia să-l urmez. M-a ghidat pe deasupra pietrelor de pavaj (de mărimea unor pietre mari de mormânt, în golul cărora oamenii s-ar fi putut întinde și nu ar mai fi fost văzuți niciodată), printre porți (cred că mai înalte decât orice clădire din Paris), printr-o intrare a servitorilor (precum deschiderea unui sfincter uriaș), de-a lungul coridoarelor (ca niște lungi intestine), pe lângă camere și oameni (mâncarea care era digerată). Valetul înainta cu o mare viteză. Eu tremuram din cauza imensității tuturor – totul se înălța deasupra mea, toți oamenii și tot spațiul. Pentru un moment, distrasă de un grup de oameni gălăgioși, l-am pierdut pe valet, dar el m-a găsit și mi-a spus, cu un glas sever și sacadat, că n-ar trebui să-l fac să întârzie.

Mă uitam în sus: tavane pictate. Mă uitam în jos: podele din lemn cu modele. Mă uitam înainte: spatele câte unui valet îmbrăcat în albastru, îndepărtându-se tot mai mult. Mă uitam în jur: oameni peste tot. În cele din urmă, pe un coridor mai liniștit, am văzut că una dintre ferestre era întredeschisă. M-am bucurat foarte mult să văd asta, căci am simțit atunci că aveam o șansă. Apoi valetul a deschis o ușă.

— Trebuie să aștepti aici, mi-a spus el. Să nu atingi nimic.

După aceea a închis ușa și a plecat.

M-am uitat în jur. Eram undeva la parter, într-o cameră plină de obiecte scumpe, distinse și furioase. Niciodată până atunci nu mai considerasem că orologiile portabile puteau fi dezaprobatore, nici nu presupusesem că unui candelabru i-ar fi displăcut să mă lumineze. Nu mai călcasem niciodată pe un covor care nu dorea să mă aflu acolo, nici nu simțisem dușmănia vreunei polițe de marmură. Nu întâlnisem niciun scaun auriu împletit, ale cărui picioare mici și groase să pară ațintite spre gleznelor mele. Nu înainte să intru în camera aceea.

În Casa Maimuțelor, trăisem pe scena unui teatru. Atunci, în fața mea, se afla un adevărat ceas portabil, nu o bucată de lemn având forma unui ceas, ci unul care bătea secunde. Aveam în fața ochilor un adevărat șemineu din marmură, nu unul din lemn pictat care să dea o falsă impresie de prețios. Aici locuiau oameni adevărați, nu imitații de oameni făcute din ceară. Dar am simțit atunci – și simt și acum – că eram mai în largul meu printre recuzitele de teatru făcute în grabă decât alături de obiecte funcționale făcute de maeștri. Am stat în mijlocul camerei și toate aceste obiecte s-au holbat la mine timp de o jumătate de oră, până când, în cele din urmă, a intrat o altă servitoare: o tânără palidă care a început să-și facă de lucru prin cameră. Nu s-a uitat deloc la mine, de parcă nu aș fi fost acolo.

— Trebuie să aștept aici? am întrebat-o eu.

Dar servitoarea nu a spus nimic.

— Va veni în curând?

Nimic.

— Cum te cheamă?

Atunci a dat din cap.

— Pot să iau loc?

— Te rog, a spus ea cu o privire foarte îngrijorată. Nu trebuie să vorbesc. Nu am voie.

— Cu cine pot vorbi?

— Sunt doar o simplă servitoare. Nu trebuie să mă întrebi nimic.

Ușa s-a deschis și servitoarea a încremenit. Vocea poruncitoare a unei doamne în vârstă s-a auzit din cadrul ușii.

— Ai vorbit, Pallier? Să nu te mai prind!

Iar servitoarea a plecat imediat.

Femeia s-a plimbat încet în jurul meu, apoi s-a așezat pe o canapea.

— Nu pot înțelege, a spus ea – și mi-a trebuit un moment ca să înțeleg că nu se adresa canapelei –, de ce ești aici. Dacă avem noroc, vei sta doar astăzi; după aceea nu va mai trebui să împărțim aceeași cameră niciodată. Madame are micile ei capricii din când în când; singura consolare e că sunt sigură că Madame va găsi altceva care să o intereseze mai mult decât tine, pentru că nu pari deloc interesantă. Va veni aici în curând. Trebuie să faci o plecăciune, să îi spui „Maiestate” sau „Madame Elisabeth”. Trebuie să respecti cu strictete ordinele ei, orice îți va cere. Dar nu o *atinge*, nu trebuie să o atingi niciodată, asta nu e permis.

Apoi am auzit un zgomot și, după un moment, Elisabeth a intrat alergând, cu fața îmbujorată.

— A! În sfârșit, ești aici! a spus ea. Ce frumos!

— Maiestatea Voastră, a zis bătrâna imediat.

— Maiestatea Voastră, am spus și eu, făcând o plecăciune.

— Mă bucur că ești aici. Nu m-am mai gândit la altceva de când te-am văzut! Doar la toate lucrurile pe care le vom face împreună. Persoana mea, trupul meu, asta ești tu! Sora mea, Clotilde – acum e măritată cu Charles Emmanuel de Sardinia; oh, și eu voi fi măritată în curând –, nu a avut niciodată persoana ei, oricum, nu una ca tine. Dar ești aici! Îi voi scrie lui Clotilde și îi voi povesti. Mi-au spus că s-a îngrășat foarte tare. Mi-e foarte dor de ea! Ei bine, ce să facem? Să desenăm? Să ne jucăm de-a v-ați ascunselea? Să facem o vizită? Trebuie să-ți povestesc despre vizitele mele.

— Maiestate, i-am șoptit eu, credeam că trebuie să...

Ceasul malefic a dăngănit, iar mica prințesă s-a albit foarte tare. Fața ei rotundă a tresărit, iar ochii ei cenușii au început să se umezească.

— E timpul, Madame Elisabeth, a spus bătrâna pe un ton sever. |

— Of, nu, nu, nu, a șoptit Elisabeth.

— Mătușile dumneavoastră, Madame Elisabeth, a intervenit bătrâna din nou.

— Trebuie să plec acum. Trebuie să plec, *draga* mea persoană, mi-a spus Elisabeth. Nu trebuie să le las pe mătușile mele să aștepte, urăsc asta mai mult ca orice; bunicul le lăsa întotdeauna să aștepte și ele nu suportă asta. Mă bucur că ești aici. Îmi ești tare dragă. Ne vedem mai târziu. Ce minunat că ești aici! O conduci în camera ei, dragă Mackau?

După aceea, mica prințesă a plecat și am rămas cu Madame Mackau.

— Fără îndoială că va da greș din nou, a bombănit ea imediat ce ușa s-a închis. Nu te voi conduce eu, a spus bătrâna fără să se uite la mine. Să nu crezi vreo secundă că te voi conduce eu. Așteaptă aici.

Bătrâna a plecat și, după câteva momente, a apărut o altă servitoare.

— Urmează-mă, te rog!

Am ieșit din cameră și, după ce am mers puțin, ne-am oprit în fața unui dulap foarte înalt și lat, cu o ușă dublă și fixat în perete. Cufărul meu fusese pus lângă el.

— Poți deschide o ușă.

Am deschis una.

— E un dulap, am zis.

— Da, a spus ea, e dulapul tău.

— Trebuie să-mi las lucrurile acolo?

— Trebuie să locuiești aici.

— Într-un dulap?

— Dormi aici. Îți petreci timpul aici. Când te vrea, ești aproape. Dormi pe raftul acela și îți lași lucrurile pe cel de deasupra. Vei descoperi că e destul de adânc.

— Un dulap?

— Da, într-adevăr. Un dulap.

Un dulap e locul de odihnă al obiectelor; un pat e locul unde se întind oamenii. Credeam că asta era de la sine înțeles. Dar la Versailles erau obiceiuri opuse și trebuia să le deprind; stăpânul meu mă învățase asta când venisem la Paris. Era necesar să îmi asum regulile locurilor noi. Poate că nu era foarte diferit de camera fără ferestre pe care o ocupasem în casa croitorului mort. M-am întrebat dacă erau oameni păstrați în toate dulapurile din palat și dacă sertarele lor erau deschise doar când era nevoie de ei. M-am întrebat ce se întâmpla dacă sertarul tău nu era niciodată deschis și rămâneai acolo mort de foame, sperând că ai putea fi chemat din nou în curând. Trăiai din muște și din păianjeni. Mai târziu, aveam să aflu că servitorii din toate marile case ale Europei erau adesea adăpostiți în dulapuri, din comoditate, ca să fie mai aproape de angajatorii lor. George al III-lea își îngrămădea servitorii în niște sertare din fața dormitorului său. Ducele de Urbino își ținea un servitor într-un birou. Baronii din Bavaria își suspendau servitorii în cuiere făcute la comandă; se spunea că ducesa de Blois avusese o servitoare dragă care trăise patruzeci de ani într-o toaletă goală.

Am simțit o mare milă pentru obiecte în ziua aceea, când m-am întins pe podeaua unui dulap. Ce întuneric era înăuntru!

CAPITOLUL XXXII

Bucățița mea de palat

Ușile dulapului meu puteau fi deschise și de dinăuntru, și din afară, având mânere pe ambele părți. Totuși, închisă acolo pe jumătatea mea de pat, m-am simțit ca într-un sicriu. Când m-am trezit după un pui de somn, am început să bat în uși, îngrozită că fusesem îngropată de vie. Am visat că eram moartă, pe fundul șanțului de pe bulevard. Chiar și după ce mi-am amintit unde eram, am continuat să verific mânerele ca să mă asigur că puteam ieși. Ce noapte mizerabilă!

În a doua dimineață la palat, am fost condusă din nou în camera dezaprobatore. Bătrâna s-a întors în scurt timp, apoi, în cele din urmă, a venit și Elisabeth, însoțită, de data asta, de un bărbat îmbrăcat într-o robă religioasă.

— Ei bine, persoana mea, acum ne vom ruga!

Ne-am rugat așa cum am fost instruite de duhovnicul ei, Abbe Madier. Mi s-a părut un om mieros – oare Dumnezeu îl făcuse așa?

— O, inimă divină a lui Iisus! Te iubesc, te ador, te invoc pentru toate zilele vieții mele, dar mai ales pentru ora morții mele. *O vere adorator et unice amator Dei, tnisere nobis. Amen.*

După aceea, Elisabeth mi-a spus:

— Te rogi foarte bine.

— Mulțumesc, Maiestate.

— Vreau să cunoști pe cineva care mi-e foarte drag.

Persoana pe care a adus-o după aceea trăia și ea într-un dulap, dar acesta avea căptușeală din catifea și era portabil. Sincer, probabil că ar fi trebuit să fie numit cutie. Această persoană era făcută din ghips pictat. Nu era foarte mare – avea, de fapt, vreo treizeci de centimetri – și nici prea exactă: era un om idealizat, simplificat și sentimentalizat. Fusese făcut să-L reprezinte pe Mântuitorul omenirii. Bineînțeles, îl mai întâlnisem până atunci pe acest om – sau sute ca el; era foarte popular și foarte comun, un vechi favorit al mamei mele.

— Nu îl poți ține, a spus Elisabeth, dar poți să te uiți la el.

- Am o păpușă, i-am zis eu. Se numește Marta. Ați vrea să...
- Uneori petrec ore întregi cu el. Simt că e viu și mă ascultă.
- Nu, am spus eu. E ghips. E doar ghips pictat. Nu poate auzi nimic.
- Îl voi pune la locul Lui acum.

Iisus a fost pus înapoi în cutia Lui, dar doar după ce a fost sărutat. M-am gândit că mi-ar fi plăcut să mă sărute și pe mine așa.

— E minunat că m-ați chemat aici, i-am spus eu. Vă mulțumesc foarte mult.

— Nu e nevoie să faci asta.

— Cred că ne vom înțelege foarte bine. Suntem ca două gemene.

— Nu cred că semănăm atât de mult, mi-a spus ea. Poate ar fi o asemănare trecătoare – am auzit câteva comentarii despre asta. Dar, scuză-mă, ai un nas cam mare, nu crezi? Și o bărbie... ce să mai zic? Ies prea mult în afară și sunt un pic înspăimântătoare. Dar nu trebuie să-ți faci griji, nu mă deranjează felul în care arăți. Chiar dacă ar fi o asemănare, nu cred că putem semăna foarte mult, nu-i așa? Eu sunt sora regelui. Of, nu fi atât de tristă! Ce creatură prostuță ești! Cum se poate să-ți pară rău pentru ceva cu așa o față? Îmi place de tine când nu ești atât de tristă. Vino, am să-ți arăt altceva!

M-a dus apoi într-o cameră decorată cu multe desene naive, care reprezentau mai ales crucifixe și sfinți.

— O, dar uită-te la toate desenele astea! a spus ea cu entuziasm.

M-am uitat la ele și m-am întors spre Elisabeth.

— Sunt ale mele! a zis ea. *Eu* le-am desenat.

Nu am spus nimic.

— Ce crezi despre ele? m-a întrebat ea.

— Maiestate, vă rog să mă iertați, am răspuns, dar cred că trebuie să ne începem studiile imediat.

— Persoana mea?

Am tăcut, simțind că nu aveam de ales.

— Nu v-ați... *uitat* cu adevărat, nu-i așa? Nu încă. Sunt sigură că o veți face. Stăpânul meu m-a învățat să privesc și am avut nevoie de o mare cantitate de pâine înainte să văd ceva. Fața ei devenea tot mai roșie. Nu ar trebui să vă mint, Maiestate, am continuat eu. Dacă e să progresăm împreună, ca să pot fi utilă, nu trebuie să existe minciuni.

— Sunt prințesa Elisabeth a Franței.

— Da, Maiestate.

— Ei bine? a bătut ea din picior.

Nu mi-am dat seama ce avea să facă. A urmat o tăcere lungă. În cele din urmă, a spus:

— Destul pentru ziua de azi.

Și am fost trimisă înapoi în dulapul meu.

Apoi am fost instruită să-mi petrec cât mai mult timp în interiorul lui atunci când nu era nevoie de mine. Se înțelege că, din când în când, aveam nevoie să ies afară, dar nu trebuia să merg niciodată mai departe de găleata din camera alăturată. Era un dulap mare, iar raftul nu era mult mai mic decât patul meu din Casa Maimuțelor. Un om se poate obișnui cu aproape orice.

Era destul de confortabil înăuntru și am avut mult timp de gândire, mult mai mult decât avusesem până atunci, iar o mare parte din gândurile mele erau, inevitabil, îndreptate spre Edmond. Îmi spuneam că nu ar fi fost destul spațiu pentru ca el să stea întins lângă mine în acel sicriu-dulap și că, poate, așa fusese să fie, ca el să îmi fie furat. Mi-am dorit să fi avut măcar unul dintre capetele pe care le sculptasem, căci simțeam că asta m-ar fi ajutat foarte mult, dar văduva le distrusese pe toate. Nu trebuia să mă mai gândesc la Edmond. Trebuia să-l las deoparte. Nu mai era treaba mea.

Deși am încercat din răspuțeri să nu mă mai gândesc la el, am fost lăsată singură atât de mult timp, încât Edmond a devenit locul pe care îmi plăcea cel mai mult să-l vizitez, chiar dacă era însurat. M-am întrebat dacă el se gândea vreodată la mine. Cât de ciudat ar fi fost ca el să afle că eram la Versailles, angajată de familia regală! I-aș fi spus că o slujbă în sânul familiei regale nu era nici pe jumătate atât de splendidă pe cât și-ar fi putut imagina.

Iar dacă stăteam prea mult acolo, începeam să-l doresc pe Edmond prea mult, până când simțeam că fantoma lui creștea în jurul meu, mâncându-mi creierul și încetinindu-mi inima. Dacă stăteam închisă acolo singură prea mult timp, puteam fi bântuită până la moarte de acel manechin de croitorie după a cărui formă tânjeam atât de mult. Așa că m-am forțat să privesc înaintea, să încerc să înving fantoma, să găsesc ceva ca să o țin departe.

La Versailles, puteam avea lumânări oricând le ceream; întotdeauna existau provizii abundente. Stând întinsă acolo, ascultam zgomotele palatului – soldații care mășăluiau în curte, șobolanii care alergau pe coridoare noaptea, țipetele pisicilor sălbatice de afară care trăiau din gunoiul produs de marea clădire.

Și puteam învăța. Mi s-a oferit o carte micuță cu coperte de carton, *Almanach de Versailles*, care conținea o listă lungă cu oamenii care lucrau în palat, de la Casa Regelui la Curierii Palatului. Am citit acest volum plictisitor de nenumărate ori, în încercarea de a împiedica venirea spiritului lui Edmond. Am încercat să-mi imaginez o persoană pentru fiecare nume. M-am străduit să-i înțeleg pe cei doi chirurghi-dentiști ai regelui, Bourdet și Dubois-Foucou, presupunând că Bourdet era un domn solid, iar Dubois-Foucou, un nimeni egoist. Am citit lista celor cincizeci de ofițeri ai regelui. Am trecut de capitolul numit *Bouche de Roi*, „gura regelui”, care se referea la mâncarea suveranului, și m-am mirat de existența celor patru bărbați responsabili doar pentru spălarea farfuriilor regelui. (Îmi amintesc numele lor chiar și acum – Cheval, Colonne, Mulochor și de Rollepot – și m-am gândit că mi-ar fi plăcut Monsieur de Rollepot.) Degetul meu a urmărit nenumărate rânduri lungi de persoane importante din Casa Regelui, pagini pline de oameni, până când am ajuns la Casa Reginei. (Dintre miile de oameni din acea armată, încă îmi amintesc patru nume: Collas, Mora, Carré și Le Kin, din flancul mic de șaisprezece din *Fruiteria* reginei.)

În cele din urmă, am ajuns la *Maison de Madame Elisabeth de France*, la pagina două sute douăzeci și șase a *Almanach*-ului tipărit cu litere mici. Am numărat oamenii casei lui Madame Elisabeth, a șaptea casă listată și, de departe, cea mai mică. Șaptezeci și trei de oameni pentru o fată de paisprezece ani. De la capelanul și duhovnicul ei până la Madame Mackau, numită Doamna de Onoare. După ea urmau un cârd de doamne de onoare (cincisprezece), un singur *Chevalier d'Honneur* și patru ofițeri primari. Sub titlul *Chambre* erau femeile principale din dormitor (două), femeile secundare din dormitor (șaisprezece), valeții de dormitor (patru), valetul de tapițerie (unu), băieții de dormitor (patru) și valeții de vestiar (patru). Apoi, în afara camerei, erau listați doctorul lui Madame Elisabeth (le Monnier), chirurgul ei (Loustoneau) și chirurgul-dentist (Bourdet, care se necăjea și cu dinții regelui – o mică privire în marele întreg). Mai erau trecuți bibliotecarul lui Madame Elisabeth, cititorul ei, secretarul, profesorul de clavecin, instructorul de harpă, profesorul de pictură și o grămadă de alți servitori: producătorii de tapiserii (doi), valeții de garderobă (doi), hamalii (patru), *porte-chaise d'affaires* (doi), curățătorul de argintărie (unu) și, în cele din urmă, servitoarea ei (una), cea mai joasă ca rang din casă, folosită pentru diferite sarcini ce nu pot fi menționate, cu numele de Pallier Lucie. Am închis cartea, am suflat în lumânare și am rămas amețită în întuneric.

Apoi am chemat din nou fantoma lui Edmond, pentru că eram prea singură.

CAPITOLUL XXXIII

*Referitor la serviciul meu ca persoană a Maiestății Sale
Prințesa Elisabeth*

A treia zi, Elisabeth a trimis din nou după mine – nu pentru desen, ci pentru un joc de-a v-ați ascunselea, pasiunea specială a prințesei. Trebuia să închid ușa, să număr până la o sută, apoi să încerc să le găsesc pe Elisabeth și pe doamnele ei de onoare. Când am deschis ochii, nu am mai văzut pe nimeni – doar mobila –, dar am avut nevoie doar de un moment ca să le găsesc ascunzându-se într-o cameră apropiată, o mulțime de doamne oficiale bucurându-se de gluma lor minunată. Câteva dintre cele mai înalte domnișoare erau adunate la intrare; m-am împins printre ele – în mod necuviincios, așa că mai târziu am fost muștrată – ca să o găsesc pe Elisabeth mâncând prăjiturile dintr-o farfurie. Păreau destul de bune. Nu mi s-a oferit însă niciuna.

— Cucu, am spus. Aici sunteți.

I-am atins brațul.

— Nu! a țipat Mackau. Nu! Niciodată! Nu o atinge!

Bătrâna m-a târât pe hol, într-un salon pe care nu îl mai văzusem până atunci.

— Întinde-ți mâinile! mi-a poruncit ea.

Și am făcut-o.

Imediat după aceea am auzit un vâjâit și am fost lovită cu un baston. După ce a fost retras, a coborât din nou. A treia oară, mi-am mișcat mâinile.

— Nu! Nu! a izbucnit bătrâna. Trebuie de trei ori!

Cu lacrimi în ochi, mi-am întins mâinile încă o dată, iar bastonul și-a livrat imediat mesajul. Nu eram prea mare ca să fiu bătută. Poate că înălțimea mea i-a derutat.

— Data viitoare vor fi zece. Nu atinge. Repetă după mine: „Nu ating!”

— Nu ating.

M-am întors. Elisabeth era în spatele meu. Fusese acolo tot timpul.

— Eu trebuie să spun „cucu”, nu tu, a spus ea. Iar jocul de-a v-ați ascunselea trebuie să dureze cel puțin o jumătate de oră. Nu îl faci bine

deloc.

— Ei bine, a spus Mackau, trebuie să ne maturizăm. Cu toții trebuie să ne maturizăm.

A doua zi, ne-am apucat de treabă. Am pus o hârtie în fața lui Elisabeth. Ea ținea un creion; curând mi-am dat seama că nu era prea familiarizată cu el. Primul lucru pe care l-am descoperit a fost că Madame Elisabeth nu cunoștea prea bine anatomia omului. Inima, de exemplu, cel mai zgomotos organ și cel mai ușor de detectat, era, în mintea ei – fără îndoială, inspirată de multe tablouri religioase incorecte –, exact în centrul pieptului. S-a întrebat de ce existau doi rinichi și doi plămâni și a presupus că această dublare a organelor putea fi cumva legată de nașterea gemenilor. S-a mirat când a descoperit că organele interne ale unei persoane sunt, în general, plasate în aceeași poziție la fiecare ființă umană. A insistat că organele interne ale unui bărbat erau complet diferite de cele ale unei femei și nu a acceptat să fie contrazisă. Am desenat conturul unei forme umane și am încercat să îi arăt conținutul, dar a fost foarte greu să o fac să creadă. Putea înțelege faptul că anumite intestine sunt groase și altele subțiri, dar i se părea ridicol ca toată lumea, indiferent de mărime, să le aibă pe ambele. Am hotărât că soluția cea mai bună era să găsesc un model uman, care să ajute la învățăturile mele. I-am cerut ajutorul lui Elisabeth și, în scurt timp, a apărut Pallier, servitoarea.

— Bună, Pallier, i-am spus eu.

Fata nu a răspuns – nu avea voie să facă asta.

— Ea cine e? m-a întrebat Elisabeth.

— E Pallier, am răspuns, una dintre servitoarele dumneavoastră.

— Nu am mai văzut-o până acum.

— Chiar și așa, ea e Pallier.

Fata o servea pe Elisabeth de șase ani, dar muncise în liniște și cu discreție, așa că nu făcuse mai multe impresii decât o fantomă. Cred că palatul era plin de asemenea oameni, poate câteva sute, care trăiau atât de liniștiți pe lângă familia regală, încât nici nu erau observați.

— Pallier, i-am zis eu, poți să stai, te rog, în mijlocul camerei, cu brațele întinse așa?

Ea s-a supus.

— Aceasta e Pallier, i-am zis lui Elisabeth. Știm cum arată pe dinafară – dar cum e ea pe dinăuntru? Ce e în dulapul lui Pallier? Să ne prefacem că totalitatea coastelor ei formează ușile unui dulap, pe care le-am putea

deschide la stern, de la centru în afară. Ce i vedem? Ce ține pe rafturile ei?

— Probabil lenjeria de pat, a spus Elisabeth.

Am ignorat răspunsul ei.

În timp ce arătam încoace și încolo cu indicatorul meu, Pallier a aflat despre numeroasele lucruri pe care le adăpostea în interiorul ei, lucruri despre care nu știuse până atunci. Elisabeth a învățat și ea. Hotărâtă să stau departe de propriul meu dulap cât de mult puteam, am tot prelungit timpul petrecut împreună, insistând că lecția noastră nu ar fi fost completă până când nu terminam de explicat rinichiul, ficatul și inima.

— E foarte greu, a spus Elisabeth.

— Dar progresăm, i-am zis eu.

— De ce trebuie să mă intereseze ce are o servitoare înăuntrul ei?

— E la fel cu toți oamenii, Madame. Toți au aceleași măruntaie.

— Nu prea cred.

— Dar e adevărat.

— Ești sigură?

— Da, Madame.

— Oribil.

După aceea s-a uitat la Pallier cu multă ciudă. Ne-am plimbat în jurul fetei, care s-a înroșit și chiar a tresărit ușor când am atins-o.

— E doar trupul tău, i-am spus eu, doar un trup omenesc ca oricare altul. Nu ai de ce să-ți faci griji. Stai nemișcată, încercăm să învățăm.

Și ne-a ajutat să vedem un trup real – întotdeauna e de ajutor. Când Elisabeth a început să înțeleagă cum funcționa un corp, desenul ei s-a îmbunătățit. Am învățat-o să nu se mai gândească doar la regulile, legile și coridoarele palatului, ci și la cele dinăuntrul trupului. *Acesta* era un palat

adevărat, în care putea să hoinărească. În imaginația noastră, ne făcusem o vizuină sub pielea lui Lucie Pallier, printre organe și oase. După ce am terminat turul corpului, am pus-o pe Elisabeth să arate locurile potrivite în timp ce eu strigam:

— Rinichi! Vezică! Esofag! Intestin subțire! Plămâni! Rect! Inimă! Măduva spinării! Diafragmă! Pancreas! Splină! Palma fascia! Anastomotica magna! Tuber omentale!

Și astfel am progresat. Mai târziu, pe coridor, Pallier și-a atins abdomenul și mi-a șoptit, cu o mare mirare:

— Aici, înăuntru, e duodenul meu, care e prescurtarea pentru *intestinum duodenum digitorum*.

— Ceea ce înseamnă?

— Intestinul cu o lățime de douăsprezece degete!

— Da, Pallier, ți-ai amintit foarte bine!

— Mulțumesc, Madame.

— Mulțumesc, *Marie*, am corectat-o eu.

— Mulțumesc, Madame.

La sfârșitul lecțiilor noastre de desen, Elisabeth era întâmpinată de doamnele ei de onoare preferate, câteva fete cărora li se adresa cu Bombe, Rage și Démon, iar eu eram condusă înapoi la dulapul meu. Stăteam acolo, întinsă în întuneric, gândindu-mă la Elisabeth și murmurându-i numele spre raftul de deasupra, până când fantoma lui Edmond venea să se întindă lângă mine.

În primele săptămâni, am văzut doar dulapul meu, salonul ei și atelierul nostru din întreaga clădire; dar voiam să văd mai mult. Avusesem parte de foarte puține lucruri în viața mea, dar auzisem despre unele și zărisem altele, iar palatul chiar era o tentație uriașă. M-am întrebat ce se afla dincolo de cămăruțele noastre. Mi se spusese că nu trebuia să părăsesc niciodată apartamentul lui Elisabeth, dar voiam din tot sufletul să fac asta – chiar și doar fiindcă credeam că m-ar putea ajuta să țin departe fantoma tulburătoare a lui Edmond.

Într-o după-amiază, s-a ivit o mare ocazie în timpul unei reprize de-a v-ați ascunselea. Cu Mackau ocupată altundeva, în conferință cu mătușile, Elisabeth a anunțat că ea și doamnele ei de onoare trebuiau să fugă, urmând ca eu să le găsesc prin apartamentul ei. Au plecat chicotind. Am închis ochii și am numărat până la o sută, apoi le-am auzit agitându-se într-o anumită cameră – am inspirat adânc și am pornit în direcția opusă. Am umblat prin

palat și am descoperit o geografie nouă, pe care picioarele mele au fost fericite să o exploreze.

Am fugit încolo și înapoi prin labirintul regal, pe coridoare necunoscute și prin camere mari și aurite. În fața fiecărei uși din palat erau oameni care așteptau, care ședeau sau care stăteau în picioare și toți, fără excepție, țineau în mâini diverse hârtii. Când am întrebat un bărbat de cât timp aștepta, el mi-a răspuns:

— Cu întreruperi, se fac trei ani în noiembrie.

Un alt bărbat avea tenul cenușiu, de parcă ar fi absorbit culoarea pereților de piatră din jurul lui după o expunere lungă. Am urcat scările și am deschis uși și mulți dintre oamenii care așteptau mi-au spus că nu ar fi trebuit să mă aflu acolo. Când s-au auzit niște pași precum tunetele prin palat, am devenit neliniștită. M-am întrebat dacă jocul de-a v-ați ascunselea se mai desfășura sau dacă luase o turnură ciudată, în care cele care se ascundeau erau nevoite să plece în căutarea fetei rătăcite. M-aș fi bucurat să o găsesc pe Elisabeth atunci, pentru că eram complet pierdută.

Când mai mulți bărbați în livrele albastre au trecut în grabă pe lângă mine, m-am ascuns în spatele unui paravan, într-un șemineu care nu era aprins, ca să îmi recapăt răsuflarea și să mă liniștesc. Când inima mi s-a mai potolit, am auzit câteva bătăi încete și m-am întrebat dacă nu cumva și altcineva ca mine încerca să-și croiască drumul prin ușile din Versailles. Făcându-mi curaj, am hotărât că doi oameni rătăciți se puteau consola mai bine decât unul și am deschis ușa. Bătăile au încetat.

— Cine-i acolo? a rostit vocea unui bărbat de pe partea cealaltă.

— Vă rog, a fost tot ce am putut spune.

— Nu trebuie să intri – nu trebuie să intri sub nicio formă. Nu e permis.

— Vă rog, domnule, am reușit eu să spun.

— E ceva intim. Intim. Nu trebuie să deranjezi.

— Nu sunt sigură exact...

— Cine-i acolo? Cine e?

Mă bâlbâiam nu doar de teamă, ci și din cauza căldurii alarmante și nefirești care venea din cameră. Am început să mă întreb dacă nu cumva deranjasem un diavol care locuia în palat.

— Cine ești? Explică-te!

Am încercat să-i spun că eram profesoara de sculptură a Maiestății Sale Madame Elisabeth. Nu știu cât a putut înțelege din mormăiala mea, dar, în cele din urmă, vocea din camera călduroasă mi-a răspuns.

— Of, foarte bine, atunci, intră, intră!
Și am intrat.

CAPITOLUL XXXIV

Lăcătușul din Versailles

În cameră era un om cam gras, de vreo douăzeci de ani, îmbrăcat cu un sort de piele, cu mânecile cămășii suflecate, aplecat peste o forjă și cu un ciocănel în mână.

— Păi, închide ușa, că intră toate înăuntru.

Am făcut ce mi s-a poruncit. El s-a întors imediat la treaba lui, lovind cu hotărâre o bucătică de metal. Asta auzisem prin pereți, nu o bătaie în ușă. Preocupat de munca lui, nu și-a ridicat privirea spre mine timp de câteva minute. M-am gândit că Palatul Versailles era un loc atât de mare, încât putea primi în interiorul său o uriașă varietate de meșteșugari. Eu dădusem de lăcătuș; dar dacă aș fi deschis o altă ușă, l-aș fi găsit pe vânătorul de șobolani făcând curse, sau pe ceasornicarul ocupat cu ticăitul lui, sau chiar pe fabricantul de lumânări modelând ceara.

Am stat în colț, lângă ușă, și l-am privit pe meșteșugarul dinaintea mea, sperând că, atunci când avea să-și termine treaba, ar fi fost dispus să mă îndrume înapoi spre apartamentul doamnei Elisabeth. Omul avea o frunte aproape comic de înaltă, un nas cârn roman mare, buze pline și niște ochi albaștri remarcabil de largi, pe care adesea îi strângea și îi apropia destul de mult de obiectele încinse cu care lucra – de unde am înțeles că și el putea beneficia de ochelari. Avea o bărbie cărnoasă și un piept ca de femeie, pe

care îl atingea din când în când cu mâinile lui mici și îndesate, aproape fără degete. Nu părea să respire pe nas, ci își folosea gura pentru captarea oxigenului.

Cu un clește de metal, bărbatul a ridicat obiectul pe care îl lovea și l-a cufundat într-un bazin adânc cu apă, iar obiectul a sâsâit imediat, zgomot pe care lăcătușul l-a întâmpinat cu un zâmbet. S-a întors apoi spre mine, m-a privit chiorâș, a dat din cap, și-a băgat mâna într-unul dintre buzunarele șortului, a scos o batistă și a întins-o cu grijă pe o masă din apropiere. După aceea și-a băgat mâna într-un alt buzunar și a scos o bucată de prăjitură cu cremă rece de ou, care părea zdrobită; a pus-o pe batistă și s-a lăsat pe spate ca să o admire. În cele din urmă, din al treilea buzunar a scos un briceag frumos, i-a desfăcut lama și a tăiat în două prăjitura cu cremă de ouă, un pic cam inegal. Luând partea cea mai mare în mâinile lui grase, a rostit:

— Nu spune nimănui și aici e răsplata ta.

Am făcut un pas în față ca să o iau.

— Chiar ai nevoie de toată? m-a întrebat el cu firimituri pe buze și cu partea lui deja în siguranță, înăuntrul lui. E o bucată mare, iar tu ești cam mică. Ce zici dacă o mai tai o dată în jumătate?

Din nou, bucata de prăjitură a fost tăiată, nu tocmai egal. M-am aplecat înainte ca să iau bucata mai mică.

— Mi se pare că eziți, a spus lăcătușul, întrerupându-mă înainte să ajung la ea. Nu vreau să te forțez să o mănânci. Dacă vrei, pot să ți-o păstrez pentru mai târziu, a spus el, ridicând ultima bucată de prăjitură. Sau să o arunc aici? A dus bucățica mea foarte aproape de gura lui. S-o fac? Apoi, fără să aștepte să-i răspund, a scăpat prăjitura între buzele lui carnoase, a mestecat-o, a înghițit-o și a pupat aerul de mulțumire.

— Poate că acum, i-am spus eu, vă veți simți rău.

— Dar îmi place! Îmi place, a zis el, mângâindu-și burta foarte serios. Și mi se interzice. „O bucată pe zi”, spune ea. Doar una, nimic mai mult. Apoi a adăugat în șoaptă: Așa că trișez. Bineînțeles că trișez. Am devenit foarte șiret.

O vreme, nu a mai spus nimic și, în liniște, a încuiat și a descuiat lucrarea, admirând-o și asigurându-se că broasca era bine uscată, apoi a aplicat pe ea un pic de ulei și de lac. În cele din urmă, s-a aplecat spre mine și am văzut acei ochi mari și albaștri scrutându-mă.

— Ei bine, bătrânico, ai vrea să o instalăm împreună?

— Da, domnule, i-am spus eu, mi-ar plăcea asta.

Luându-mă de mână și ținând în cealaltă mână noua broască, m-a condus afară din atelierul lui și apoi pe un coridor lung. După un colț, ne-am oprit la o ușă căreia îi lipsea broasca. Prin ușă, am văzut o parte din ceea ce se afla în spatele ei: o cameră mare, bine luminată, cu un tavan enorm, pictat, cu oglinzi mari într-o parte, care reflectau ferestrele, populate cu diferite doamne sofisticate și domni, foarte ocupați unii cu alții. Nu am văzut niciodată un loc mai strălucitor ca acela; sclikea atât de tare, încât m-a orbit.

— Regina e acolo? l-am întrebat pe lăcătuș. Care dintre ele e ea?

Trebuia să încerc să o modelez pe regină – nu îmi uitasem ordinele, așa că trebuia să aduc o bucată din strălucirea aceea imposibilă pe pământul bulevardului. Lăcătușul a tresărit puțin la întrebarea mea, apoi s-a uitat pe hol chiorăș și a dat din cap.

— Nu, a spus el, nu e nicio regină. Doar decorațiuni.

Decorațiunile – respectiv doamnele – nu ne-au acordat nicio atenție. Lăcătușul și-a întins batista pe podea, apoi s-a așezat în genunchi. Am îngenuncheat lângă el și am scos diferite cuie și unelte din buzunarul șortului lui, pe care le-am ținut pentru el până când mi le-a cerut. Apoi a început să fixeze broasca în ușă. Aceasta s-a potrivit perfect și i-am spus că arăta foarte bine.

— Crezi? Am făcut-o chiar eu. Da, îmi place.

Am auzit apoi câțiva oameni mișcându-se în spatele nostru și, când m-am întors, am văzut mai mulți valeți și pe bătrâna Mackau printre ei. Mi-a făcut semn să merg la ea și, din forța gestului ei, am înțeles că era foarte supărată. Mi-am luat rămas-bun de la lăcătuș, lăsându-mă în genunchi pe batista lui ca să mă uit pe gaura cheii făcute de el.

— Pleci, nu-i așa? a zis el. Cum vrei!

— O să vin din nou, promit, i-am șoptit eu.

Văzându-mă reflectată de nenumărate ori în acele oglinzi, atât de nelalocul meu și atât de departe de casă, am crezut că aveam să cad în sticla aceea și să mă înec. Am mers încet spre Madame Mackau, care m-a împins afară din cameră și m-a mânat pe hol. A insistat apoi că a rămas fără cuvinte din cauza obrăzniciei mele – departe de a fi mută, mi-a făcut morală până la camerele lui Elisabeth despre cum trebuia să învăț care era locul meu. Mi-a spus că mulți paznici fuseseră trimiși în căutarea mea și că o străină pitică fusese văzută deschizând uși pe care nu avea dreptul să le deschidă.

— Locul acesta nu a fost construit pentru distracția ta, a șoptit ea, cu mâna ei osoasă strângându-mi ceafa.

Apoi am văzut camera intimidantă – chiar dacă nu mă mai putea intimida după ce văzusem cealaltă încăpere care era mult mai mare – și acolo se afla Elisabeth însăși.

— Cucu, a spus ea, fără niciun entuziasm. Apoi, întorcându-se spre bătrână, a adăugat: Ea e persoana *mea*, Madame Mackau, nu a dumneavoastră.

— A fost găsită...

— Dați-i drumul imediat! i-a ordonat Elisabeth cu multă încredere.

Gâtul meu a fost eliberat din strânsoare.

— Să o pun să te bată din nou? a zis apoi Elisabeth, gândind cu voce tare.

Mi-am întins mâinile.

— Dați-o afară, a spus Mackau. Dar, mai întâi, trebuie să o bateți.

— Nu te vei întoarce la casa ta, a spus Elisabeth, până când nu mă vei învăța totul.

— A încălcat regulile! a strigat Mackau.

— Mi-ar plăcea foarte mult, a spus Elisabeth cu o minunată fermitate, să reluăm jocul de-a v-ați ascunselea.

— Trebuie să ne maturizăm, a spus bătrâna.

— Și de data asta, dragă Mackau, a continuat Elisabeth, am hotărât ca *dumneavoastră* să aveți plăcerea de a vă ascunde. Vom număra până la o sută.

— Dar eu nu mă ascund niciodată.

— Atunci, a venit de mult rândul dumneavoastră. Unu... doi... *trei*. Trebuie să alergați, Madame Mackau, și să vă ascundeți. Cunoașteți regulile, fugiți! Vom veni și vă vom găsi. Mergeți și ascundeți-vă – și nu într-un loc ușor de găsit sau oarecum apropiat, căci voi fi tare supărată.

Mackau, nesigură, a ieșit din cameră.

— Stai jos, a spus Elisabeth. Am să-ți spun ceva.

— Ați făcut foarte bine, i-am zis eu.

— Mulțumesc, m-am surprins chiar și pe mine însămi. Tu m-ai inspirat să o fac. Să fugi așa... Dar să nu mai faci asta niciodată, persoana mea, trupul meu!

— Nu mai fac, vă promit.

Așa că am stat, două tinere micuțe și asemănătoare, pe o canapea făcută pentru oameni mai mari, și am vorbit.

CAPITOLUL XXXV

*Bietele trupuri suferinde ale lui Madame Elisabeth,
făcute de ea însăși*

— Am să-ți povestesc despre oamenii mei, mi-a spus Elisabeth. Oamenii pe care îi adun și îi pun aici.

Ținea în poală un volum frumos legat în piele.

Fratele ei, regele, o inspirase să adune toți oamenii într-o carte. El nota întotdeauna totul, mi-a spus ea; adora listele și cunoștea *Almanach*-ul aproape pe de rost. Scrisese câte trepte erau la Scara Reginei, câte ferestre erau în tot palatul, de câte ori trimisese bunicul după el. (Nu de foarte multe ori, și-a amintit ea.) Știa numărul exact de secunde, ore, zile și ani pe care le trăise fratele lor, Duc de Bourgogne, înainte să moară de tuberculoză osoasă, precum și numărul exact de ani, zile, ore și minute pe care le mai trăise mama lor după nașterea lui. Părea că regele număra și nota totul, nenumărate cărți cu liste.

— M-am gândit ca, în felul meu modest, să fac la fel ca regele, mi-a spus ea. Așa că îmi colecționez oamenii. Sunt multe clădiri dincolo de palat – îngrozitoare, sărăcăcioase – și acolo văd asemenea oameni. Of, ce mult mă întristează! Și scriu câte o notiță despre ei, le dau niște bani, apoi le spun că eu, Elisabeth a Franței, mă voi ruga pentru toți. De aceea păstrez notițele pe care le vezi aici. Citește!

Mi-a înmănat o listă lungă de oameni, cu bolile lor. Barse, Renaud: picior rupt. Grulier, Madeleine: dureri de stomac. Gibier, Agnes: dureri de cap. Billinger, Jean: degetul lui mic, nasul fiicei lui. Enderlin, Odile: rinichi. Roger, Roland: mama lui țipă. Pynson, Rose: piele decolorată pe spate. Parlant, Alphonse: flămând. Moulin, Dominique: însărcinată din nou. Levesque, Pierre: i-a murit fiul. Salvia, Huguette: bătăături, dureri de dinți, nu vede. Vincent, François și soția lui, Olivia: nu pot concepe un copil. Cutard, Adeline: pete.

— Mă rog pentru toți, a spus ea.

Și atunci mi-a venit ideea.

— Ați putea face ceva mai bun, i-am spus eu.

— Ai grijă, trupul meu, ești avertizată!
— Ați putea *sculpta* maladiile.
— Să le sculptez?
— Da! Gândiți-vă la asta – cele mai grave probleme ale oamenilor, captate în ceară!

— Modele în miniatură? În ceară? S-a agitat un pic, de parcă și-ar fi imaginat că ținea unul în mână. Oh, le-am putea duce la biserică? Doamne! Am putea face asta? Le-am putea face obiecte votive, nu-i așa? Obiecte votive care vor fi diferite? Care vor fi foarte precise? Atunci sigur ne va asculta Dumnezeu. Atunci va vedea cât de mult bine facem. O, trupul meu, în ciuda chipului tău nefericit, ești isteată. Da! O, da!

Fără să știu ce să spun, m-am întins ca să o iau de mână.

— Nu! Stai departe! Nu te apropia! Dar ce idee minunată!

Nu am căutat-o pe Madame Mackau în acea după-amiază. A fost găsită după câteva ore în spatele unei tapiserii, de către una dintre doamnele de onoare ale reginei. Când ea i-a explicat că se ascundea de mica Elisabeth, doamna a întrebat-o de ce – se temea de prințesă? Povestea s-a răspândit atât de mult, încât, atunci când a apărut doamna cea autoritară, oamenii i-au zâmbit. Își pierduse autoritatea și, încet, a început să se ascundă sub pături groase, ca să se protejeze de maladii imaginare.

În următoarea dimineață, am fost trezită de o bătaie în ușile dulapului meu înainte de răsăritul soarelui. M-am îmbrăcat pe întuneric și am fost însoțită până în camera unde fuseseră desenele lui Madame Elisabeth, chiar dacă acum nu mai erau acolo. În mijlocul camerei, fusese pusă o masă pe care se aflau mai multe ustensile, ceară și argilă. Mi-am plimbat degetele peste ustensile, am atins argila. Și, în cele din urmă, am ridicat ceara până la nas.

— Am să te numesc, mi-a spus Elisabeth în timp ce mâinile ei modelau argila moale, am să te numesc inima mea.

Și, după o săptămână, mi-a prezentat obiectul acela făcut din ceară, modelat fără pricepere – dar era acolo. Am întrebat-o dacă puteam să o îmbrățișez și mi-a spus că nu trebuia să mă mai gândesc niciodată la asta. Dar eram atât de fericită, că nu m-am putut abține și am întrebat-o din nou. Și din nou mi-a spus nu, dar ceva mai încet. Așa că am simțit că puteam încerca încă o dată. De data asta, nu i-am cerut permisiunea. Mi-am pus mâinile în jurul ei și i-am simțit capul culcat pe umerii mei. Iar mirosul ei, profund și cald, era ca al unei verze mici și crescute perfect. Dar când vocea

lui Madame Mackau s-a auzit de afară, Elisabeth s-a îndepărtat repede și s-a întors la munca ei. Mi-am ascuns inima în buzunarul șorțului și am păstrat-o printre bunurile mele de atunci.

La sugestia mea, diferite organe de animale au fost aduse din bucătării, ca să le examinăm, să le tăiem și să le desenăm, pentru a înțelege locul și funcția lor. Inima unei vaci, plămânul unei oi, vezica unui porc. Mai întâi șovăitoare, Elisabeth a început să se bucure în scurtă vreme, să își vâre degetele înăuntrul lor. Ni s-au adus și cărți mari și grele din bibliotecă, volume uriașe cu gravuri minunate, care se deschideau și ne arătau cum e omul. Erau învățături bune, pe care le-am studiat cu atenție; apoi ne-am apucat de treabă.

În timp ce modelam, ne-am deschis sufletele una în fața celeilalte. I-am arătat-o pe Marta, iar ea mi-a spus secretele ei. Cea mai mare speranță a lui Elisabeth era să se mărite; cea mai mare frică a ei era să ajungă fată bătrână, la fel ca mătușile ei. Mi-a spus că mâna ei fusese promisă cândva Infantului Portugaliei, dar, cumva, uniunea propusă fusese anulată. Infantul Portugaliei fusese declarat „necuviincios”. Regele spusese că sigur avea să fie găsit altcineva, că Elisabeth trebuia doar să aibă răbdare, așa că ea continuase să fie răbdătoare și, chiar dacă își văzuse fratele destul de des, nu se mai discutase niciodată despre căsătoria ei.

— Nu vreau să ajung ca mătușile mele Adélaïde și Victoire, mi-a explicat Elisabeth. Tot ce fac e să se plângă toată ziua, să mănânce, să bea și să vorbească despre lucruri care nu contează deloc. Mi se pare că doar își umplu zilele, care trec una după alta, întotdeauna la fel, până într-o zi când se vor întinde și vor muri. Doar asta le așteaptă. Of, inima mea, mă simt mult mai puternică de când ești aici. Nu vreau să am viitorul mătușilor mele. Dumnezeu din Ceruri, fă-mi orice, dar salvează-mă de asta!

Madame Elisabeth își crease propriul program de vizite dincolo de domeniu, în căutarea nevoiașilor ei, și, de fiecare dată când se întorcea, făceam noi votive anatomice. Într-o zi, am întrebat-o dacă puteam să o însoțesc. S-a încruntat un moment, apoi s-a bucurat și a fost de acord. Mi-a spus că săracii și suferinzii ei locuiau aproape de palat, dar nu puteau fi văzuți din el. Erau ascunși în spatele pădurii, în căsuțe mizerabile, foarte dărăpănate. Am făcut călătoria cu trăsura, însoțite de doi paznici. Am întrebat-o de ce.

— Pentru protecție, mi-a răspuns Elisabeth. Uneori, oamenii sunt foarte supărați și nu ascund întotdeauna asta.

Auzind zgomotul trăsुरii noastre, oamenii au început să iasă din casele lor. Primul gând pe care l-am avut a fost că fețele și trupurile lor păreau bucăți din arhitectura dărăpănată din jur. S-au apropiat de trăsură și Elisabeth mi-a cerut să cobor geamul.

— Bună dimineața! le-a spus ea.

Cu toții s-au aplecat, scoțându-și pălăriile.

— Ce mai faceți?

Apoi, unul câte unul, au venit lângă ea și i-au spus mici detalii despre nenorocirile lor, în anumite cazuri arătându-i chiar și bolile pe care le purtau cu ei. După ce vorbeau și își dezvăluiau agonia, Elisabeth le înmâna câte o monedă.

— Ți se par fascinanți, inima mea? m-a întrebat ea.

— Mor de foame?

— Nu sunt sigură. Tu ce crezi?

— Cum au ajuns să fie așa, fiind totuși atât de aproape de palat?

— Li se livrează mâncare.

— Dar nu destulă.

— Iar eu îmi fac vizitele.

— Mă întreb cum e în casele lor.

Auzind asta, ea s-a oprit.

— Înăuntru? Nu m-am gândit niciodată la acest lucru.

— Nu sunteți curioasă?

— Ba da, cred că sunt.

— Atunci, haideți să mergem!

Am deschis ușa trăsुरii; oamenii s-au dat repede în spate ca să mă lase să trec. Elisabeth m-a urmat. Am mers până la o casă dărăpănată și am întrebat-o pe femeia amărâtă din fața ei dacă puteam intra. A spus ceva ce

nu am putut înțelege pe deplin. Am împins ușa. Era atât de întuneric înăuntru, că am avut nevoie de ceva timp ca să înțeleg locul, în ciuda micimii lui. Podeaua era murdară. Un pat era proptit pe câteva cărămizi, iar păturile slinoase zăceau deasupra lui. Pereții erau înnegriți de mucegai. Câteva oale ciobite. Un scaun reparat de nenumărate ori. Locul mirosea precum interiorul unui animal foarte rânced, care cedase de mult în fața disperării. În casă nu era nimic altceva în afara unui câine legat, singurul companion al femeii, care părea să urmeze dieta ei. Dacă te uitali la creatură, înțelegeai exact cum era articulat scheletul ei. Blana de pe spate i s-a ridicat și, cu o expresie de profundă indignare, și-a arătat dinții putreziți; după aceea a început să latre la noi și nu s-a mai oprit. Elisabeth s-a agățat de mine. Dacă ar fi fost eliberat din lanț, sunt sigură că am fi devenit prima masă decentă din câte avusese vreodată.

— Groaznic, a suspinat Elisabeth.

Atunci, femeia a început să ne vorbească, deși limba ei nu era una pe care să o mai fi auzit vreodată. Zgomote ciudate și guturale, mormăieli și scrâșnituri – iar în timpul acesta, ceea ce mi s-a părut un lucru important, gura ei, tăietura aceea crestată, a rămas oarecum nemișcată. Nu era chiar ea cea care ne chema printre înghițituri și izbucniri: trupul ei era cel care vorbea. Trupul ei neglijat și defect făcea zgomote, certându-se fără să vrea. Era glasul înăbușit al unui spirit neajutorat, care ieșea din pielea uitată a acelei biete creaturi. Apoi a înaintat brusc, s-a îndoit și a căzut, iar noi am plecat în grabă.

Stătusem înăuntru cam un minut și jumătate înainte să ieșim din nou, inhalând aerul curat. Știam că nu aveam să uit niciodată locul acela – camera mizerabilă, câinele și femeia chinuită.

Ne-am uitat mai departe de cocioabă. Dincolo de casele din sat, erau o capelă mică și un cimitir mare, cu morminte recent săpate.

Ne-am retras în trăsură.

— Cum ajunge o femeie în halul acela? a gâfâit Elisabeth.

— Nu peste noapte, asta e sigur.

— Crezi că poate fi ajutată?

— Asta mă întreb și eu. În unele cazuri, moartea e singurul ajutor care le rămâne.

— Trebuie să încerc să fac ceva pentru ea. Cerule, draga mea inimă, ce fel de suflet a fost ea?

— Doar o femeie.

— Of! Groaznic! Ce pot să fac? Ce pot să fac? Votivele, mai multe! Marie, am nevoie de ajutorul tău!

Când ne-am întors la palat, mi s-a părut că lumea din jurul nostru și-a recăpătat culoarea. Nu știusem până atunci că lumea se putea schimba atât de repede.

După fiecare călătorie, pereții capelei laterale a Bisericii Sfântului Cyr din apropiere erau decorați cu organe umane din ceară. La început, nimeni nu și-a făcut griji din cauza acestor adăugiri, pentru că nimeni nu și-a imaginat cât de mult avea să crească numărul lor. Am adus rinichi, vezici, plămâni, brațe, ochi, inimi, ficăți și stomacuri. În mânându-ne carnea de ceară sau de argilă încoace și încolo, o dată sau de două ori ne-am atins mâinile și cred că am simțit o camaraderie, o mare apropiere printre părțile trupești.

Apoi au trecut cele trei luni. Trebuia să mă întorc la Casa Maimuțelor. Dar mă temeam să plec; aș fi preferat să rămân cu Elisabeth. Când i-am spus asta, mi-a răspuns că nimic nu putea fi mai simplu: cineva avea să le scrie doctorului și văduvei că nu se putea lipsi de mine. Stăpânul meu – sau poate văduva – a răspuns că, în acest caz, ei ar fi trebuit să fie recompensați în continuare pentru absența mea. Și au fost. Nu am văzut niciodată acea scrisoare. Am fost foarte ușurată însă că nu trebuia să plec. Nu voiam să mă mai întorc, nu atunci. Era prea trist. Cu cât trăiam mai mult în acel dulap, cu atât îmi era mai ușor să uit că fusem vreodată altundeva.

CAPITOLUL XXXVI

Pe acoperiș

Am petrecut zile tot mai lungi cu Elisabeth, modelând organe. Mergeam în dormitorul ei imediat ce se trezea; îmi povestea tot ce trebuia să facă în timpul zilei și mă întreba de nenumărate ori dacă eram fericită. Foarte fericită, îi spuneam eu, foarte fericită. Și așa eram.

După o vreme, s-a ajuns la concluzia că prezența mea o alina cumva pe copila regală și au început să trimită după mine la cele mai ciudate ore ale zilei. În scurt timp, am primit cel mai strict ordin, respectiv să nu mă îndepărtez niciodată prea mult de dulap, pentru că putea fi nevoie de mine în orice moment. Dacă aveam nevoie de ceva, trebuia doar să strig și una dintre celelalte servitoare ar fi venit la mine. Uneori, stăteam în colțul camerei dezaprobatore în timp ce ea și doamnele ei de onoare luau cina. Am descoperit că Bombe era marchiza de Bombelles, Rage era marchiza de Raigecourt și Démon era marchiza de Monstiers-Mérinville. Am înțeles că prietenele prințesei erau niște domnișoare destul de plăcute; îmi zâmbeau și îmi dădeau pe furiș câte o bucățică de ciocolată, un biscuit sau un cub de zahăr și mă mângâiau pe cap.

Înainte ca Elisabeth să intre la câte o adunare oficială, eram poziționată în apropiere, stând complet nemișcată și dreaptă; faptul că mă știa aproape și că eram ușor de privit avea efectul de a-i reduce groaza. Uneori era pusă de câte un valet să stea în cele mai ciudate locuri, de exemplu în spatele paravelor din sălile mari, așa că, o dată sau de două ori pe seară, Elisabeth îmi arunca o privire rapidă, mă ciupea de nas sau mă prindea de bărbie și așa se relaxa.

Într-o dimineață, devreme, am fost urcată în grabă pe acoperișul palatului de către unul dintre servitorii cu livrea albastră ai lui Elisabeth, care mi-a spus să aștept acolo, într-un anumit loc, până când eram chemată jos. De unde stăteam – rezemată de balustradă, la mijloc, între două vase mari de piatră, chiar deasupra camerelor lui Madame Elisabeth –, vedeam perfect drumul până la Biserica Sfântului Cyr, ca să nu mai spun de Marele Canal al grădinilor palatului, întinzându-se foarte departe, ca o minunată lecție

despre perspectivă. Chiar dacă locuiam într-un dulap, o asemenea întindere nu mai era o ciudățenie pentru mine. Mi se ordonase să rămân în poziția aceea pentru ca Elisabeth, mergând cu trăsura ei într-o călătorie oficială, să își poată coborî geamul și să se bucure văzându-mă acolo sus.

Am rămas ascunsă la postul meu și m-am uitat la oamenii care plecau din vasta grădină. A început apoi să plouă abundant, dar eu am rămas tot acolo, pentru că acesta era ordinul meu. După o vreme, s-a lăsat amurgul și s-a întunecat, până când nu am mai putut vedea canalul și grădinile prea bine și, în scurt timp, n-am mai auzit decât râsete și ovații de undeva din palat și mieunatul câtorva pisici de jos. Am început să mă gândesc că fusesem uitată acolo, apoi am auzit pe cineva mergând pe acoperiș și apropiindu-se de mine. După aceea s-a rezemat de balustradă, sprijinindu-se de una dintre vasele de piatră și holbându-se în jos. Silueta a început să manevreze un fel de baston lung. Următorul lucru la care m-am gândit a fost că avea să mă arunce peste balustradă ca să aterizez pe pietrele de jos; însoțitorul meu de pe acoperiș a ridicat apoi o armă și a tras cu ea în pisicile din curte. Am auzit o bubuitură puternică și am văzut o explozie de lumină, apoi a urmat un țipăt despre care am crezut că era al unei pisici. La scurt timp după aceea, am auzit a doua împușcătură, dar nu și un al doilea țipăt. Temându-mă că aveam să fiu împușcată și eu dacă m-ar fi confundat cu o pisică, am strigat:

— Vă rog, vă rog, domnule, sunt aici, sus, cu dumneavoastră. Nu mă împușcați! Nu trageți!

— Cine ești? Cine-i acolo?

Omul înarmat a venit șchiopătând spre mine, fața lui mare și albă devenind tot mai vizibilă în timp ce se apropia. Era vechiul meu prieten, lăcătușul, îmbrăcat într-un palton larg.

— Dumneavoastră sunteți! i-am spus eu. Mă bucur foarte mult. Îmi pare rău că nu v-am adus niște prăjituri – am fost foarte ocupată.

— O! a spus el când a ajuns destul de aproape încât să mă vadă. O, e în ordine.

— Ce faceți?

— Nu fi sentimentală! Sunt prea multe, a spus el. Pisici peste tot. Păr și mirosuri în fiecare colț al palatului. Așa că depinde de mine, din când în când, să mai reduc din problema aceasta. Vino și stai jos, mi-a spus lăcătușul, lovind ușor panta acoperișului.

— Începe să plouă, am spus. Poate ar trebui să cobor.

— Vino, e doar puțin umed. Șterg chiar eu aici. Uite! Vino, stai, stai! Insist!

Așa că m-am așezat lângă el și i-am simțit căldura lângă mine. M-a acoperit apoi cu paltonul lui și am stat unul lângă altul în întuneric.

— Îți place aici, sus? m-a întrebat el și a continuat imediat: Ei bine, să-ți spun sincer, eu ador locul acesta. Vin des aici. Uneori mă gândesc că, în afară de fierăria mea, e singurul loc liniștit din tot mormanul acesta. Cum îndrăgesc momentele astea! Ah!

— Ah! am spus și eu, imitându-i oftatul.

— Aici suntem. Pe acoperiș.

— Pe acoperiș, am repetat eu, și nu e nimeni prin apropiere. Ne-am putea prefăce că suntem doar noi și că nu e nimeni jos. Doar noi și noaptea.

— Ce idee! Cred că m-aș descurca bine dacă n-ar fi și alți oameni în jur. Sunt un om foarte practic. Mă descurc binișor cu mâinile mele. În general, cred că, dacă m-aș trezi pe o insulă pustie, m-aș simți excelent. Aș putea să fiu chiar fericit fără alți oameni. Atunci aș ști ce să fac. Dar întotdeauna sunt oameni. La nesfârșit. E o carte minunată despre viața pe o insulă pustie, am citit-o de nenumărate ori. O știi?

— Nu cred.

— *Viața și ciudatele aventuri surprinzătoare ale lui Robinson Crusoe, marinar din York, care a trăit douăzeci și opt de ani singur, pe o insulă nelocuită de pe coasta Americii, aproape de gura marelui râu Oroonoke; după ce a fost aruncat la țărâm în urma unui naufragiu în care au pierit toți oamenii în afară de el. Cu o poveste despre cum a fost, în cele din urmă, salvat în mod ciudat de către pirați. Scrisă de el însuși.*

— E un titlu lung.

— E o carte minunată.

— Să ne prefacem că suntem doar noi doi aici, sus, am îndrăznit eu, și restul lumii e inundat.

— Ce minunat!

— Așa e?

— Așa e.

— Fără legi, fără băătăii, fără ședințe, fără etichetă.

— Nici Noe n-ar fi putut să facă mai bine.

— Bineînțeles, niște prăjituri ne-ar prinde bine, nu-i așa?

Și așa am stat noi doi acolo, sus, pe acoperiș, singuri, vorbind despre insule pustii, despre făină, unt și ouă amestecate și încălzite, despre broaște

și arcuri, până când un servitor cu livrea albastră ne-a tulburat liniștea un pic când a apărut cu o umbrelă. La început, am crezut că a venit ca să mă ducă înăuntru, dar era un servitor diferit, care nici nu a vorbit cu noi, nici nu ne-a privit, ci doar a ținut umbrela deasupra noastră. Mi s-a părut neobișnuit, dar, în scurt timp, am uitat că era acolo și am continuat să discut cu lăcătușul. Eram împreună pe acoperiș de vreo două ore când a apărut servitorul lui Elisabeth. Ratasem întoarcerea trăsurii ei. I-am spus noapte bună lăcătușului și l-am lăsat acolo, pe banca de pe acoperiș, cu servitorul în livrea și cu umbrela. Și m-am gândit că fusese o seară foarte plăcută, cu excepția ratării trăsurii.

CAPITOLUL XXXVII

Despre femei, orizontal și perpendicular

Majoritatea oamenilor au observat după aceea că Madame Elisabeth își îmbunătățise comportamentul în societate. În același timp, bătrâna Mackau se retrăgea tot mai mult în patul ei, unde simula diferite maladii zgomotoase în timp ce își mânca biscuiții preferați cu migdale. Într-o zi, eu și Elisabeth i-am făcut o vizită în apartamentul ei mucegăit de la etajul trei. A întâmpinat-o pe Elisabeth numind-o „copilă minunată și loială”, apoi i-a mulțumit că a venit să-și vadă „vechea prietenă”; dar mie nu mi-a spus niciun cuvânt. Când Elisabeth a întrebat-o unde o dorea mai exact, a devenit confuză și nu i-a putut explica exact.

— Peste tot, a fost tot ce a putut spune, și asta cu furie.

Așa că Elisabeth și-a notat cuvintele ei în carnețel și am făcut apoi o femeie întreagă de ceară în miniatură, pe care am pus-o lângă celelalte obiecte din capelă. Ne-am întors după aceea la Madame Mackau pentru ca Elisabeth să o informeze despre acest progres, dar ea doar a gemut și s-a întors în pat, arătându-ne spatele.

— Boala, a spus ea, nu cunoaște maniere.

A fost o vară plină de libertate pentru Elisabeth. Domnia lui Mackau se apropia de sfârșit; în ultimele săptămâni ale funcției ei a pufnit și a asudat, promițând întotdeauna că avea să se întoarcă, dar, în scurt timp, patul a devenit prea convingător pentru ea. Salteaua grea s-a făcut căuș în jurul bătrânei, devenind oasele și sprijinul ei, până când nu a mai putut fi solidă fără ea. A absorbit-o treptat, până când a uscat-o – sugând toată grăsimea din vechea ei formă – și, în timp ce femeia a început să sufere cu adevărat, salteaua a devenit tot mai sănătoasă, mai mare și mai umflată. Era o saltea bestială, care se întindea și se umfla, extrăgând viața din bătrână.

În absența bătrânei Mackau, care se abandona încet saltelei, noi ne-am continuat vizitele dincolo de palat și, după aceea, am făcut o mulțime de organe pentru biserică. Odată, când am întrebat dacă aveam voie să intrăm în casa unui sărac, bietul tânăr care locuia acolo a refuzat.

— Îi e rușine, a spus Elisabeth. Asta trebuie să fie.

— Sau poate, am spus eu, pur și simplu nu vrea să intrăm.

— Nu vrea? De ce nu? Ce nu e în ordine cu noi?

— E casa lui. El e stăpân pe ea.

— Îi aparține fratelui meu.

— Chiar așa?

— Sigur.

— Atunci, fratele dumneavoastră ar trebui să o repare.

— Fratele meu trebuie să-și facă griji pentru toată țara. Eu merg în sat. Nu știi nimic despre asta. Nu e treaba ta.

A fost foarte supărată după aceea. Întotdeauna se chinuia să afle care era cel mai bun mod de a reacționa într-o situație. Erau atât de multe contradicții între ce i se spunea și ceea ce vedea, încât putea înainta doar ezitând, pentru că îi lipseau puterea și cunoașterea. Era o fată care încerca să-și croiască propriul drum. Amândouă încercam.

În marea noastră muncă de căutare a tuturor bolnavilor, am descoperit în palat o altă pacientă. Într-o după-amiază, Elisabeth însăși mi-a deschis ușa dulapului.

— De Lamballe! Vino repede, inima mea! De Lamballe a leșinat din nou!

— Da, vin! Dar cine e de Lamballe?

— Of, nu cunoști pe nimeni, nu-i așa? E o doamnă minunată, dar foarte delicată. Soțul ei a murit de tânăr și a leșinat de multe ori de atunci. Odată, a leșinat pentru că a mirosit niște violete. Iar altădată, doar pentru că a văzut un homar într-un tablou. Iar când Antoaneta s-a plâns că avea o migrenă, a leșinat și atunci – se crede că din solidaritate cu regina. Pur și simplu, totul o face să leșine. Nu e groaznic?

— Credeți că regina va fi cu ea?

— Sigur va fi. Lamballe e preferata ei. Biata de ea!

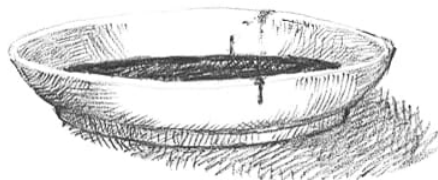
Am descoperit-o pe femeia leșinată întinsă într-un salon din Versailles, încă departe de orice pericol. Tovarășele ei de la Curte stăteau în jurul trupului ei palid și fără vlagă, șoptind distrat. M-am uitat prin jur.

— Madame Elisabeth, unde e regina? Care e regina?

— Regina, dragă inimă? Of, nu o văd nicăieri pe regină.

Câțiva doctori s-au învârtit în jurul trupului căzut, luându-i apoi sânge. Eu și Elisabeth am înaintat până când unul dintre doctori s-a dat la o parte și am putut vedea mai bine. Cu siguranță, încă mai era în viață, căci pieptul ei plat se ridica și cobora. M-am aplecat înainte ca să văd mai bine. Era

persoana reginei. Am văzut sângele lui Marie Thérèse, prințesa de Lamballe, într-un mic castron de porțelan la care se uita un doctor.

— Unde o doare? a întrebat Elisabeth.

— Nervii, Madame. Nervii ei sunt prea ușor alarmați.

— Mulțumesc, a spus Elisabeth, plecând în grabă. Deocamdată, doar de asta avem nevoie.

— Mă scuzați, le-am șoptit doctorilor, regina va veni în curând?

— Regina? Ce treabă ai tu cu ea?

— Eu sunt aici cu Madame Elisabeth, am spus. Tânăra Maiestate a întrebat, am mințit eu.

— Regina a vrut să rămână, a spus doctorul, dar nu am putut permite asta. Această doamnă nenorocită a fost văzută având convulsii, iar convulsiile provoacă pierderi de sarcină, așa că regina, în starea ei delicată, a fost îndepărtată imediat.

— Acum cât timp?

— Vreo cinci minute.

— Doar cinci minute!

— Haide, inima mea! m-a strigat Elisabeth.

Am făcut un creier de ceară pentru de Lamballe, care și-a revenit foarte rapid după aceea.

În intimitate, Elisabeth mă întreba despre bărbați și trupurile lor. I-am spus tot ce știam și am făcut modele ca să înțeleagă mai bine; ni s-au adus cărți pentru a le consulta. M-am gândit din nou la Edmond, chiar dacă trupul lui părea foarte departe și lipsit de viață ca o pânză. Mi-am spus că trebuia să fiu rațională; fusesem crescută să fiu rațională – trebuia să încerc

să scap de durere. Odată, am mers să vedem un câine și o cățea închiși împreună într-un țarc, dar lui Elisabeth nu i-a plăcut deloc, iar mie mi-a făcut doar rău și m-a enervat. Dar tot trebuia să se pregătească pentru căsătorie, spunea ea, insistând întotdeauna că asta avea să se petreacă în curând.

— Tu te vei mărita, inima mea? m-a întrebat ea.

— Nu, Madame, nu prea cred.

— Nici eu nu credeam. Am întrebat doar din politețe. Când mă voi mărita, voi trimite după tine. Întotdeauna vei fi aproape de mine.

M-a pus apoi să-i desenez o pereche de buze bărbățești ca să exerseze sărutul.

— Nu, i-am spus eu, nu, așa nu e bine deloc. Ciuguliți, Madame! Nu ați mai pupat niciodată o persoană până acum?

— Bineînțeles că da! Sigur că da! Dar nu... păi, nu în felul acela. Tu ai făcut-o?

— Da, pot să spun că am făcut-o.

— O, inima mea, chiar ai făcut-o? Cu cineva ca tine?

— Da, i-am spus eu. Vă voi învăța.

Buze pentru exersat

Am sărutat-o.

— M-ai sărutat!

— Ca să vă învăț.

— Foarte bine.

Am sărutat-o din nou, mai adânc.

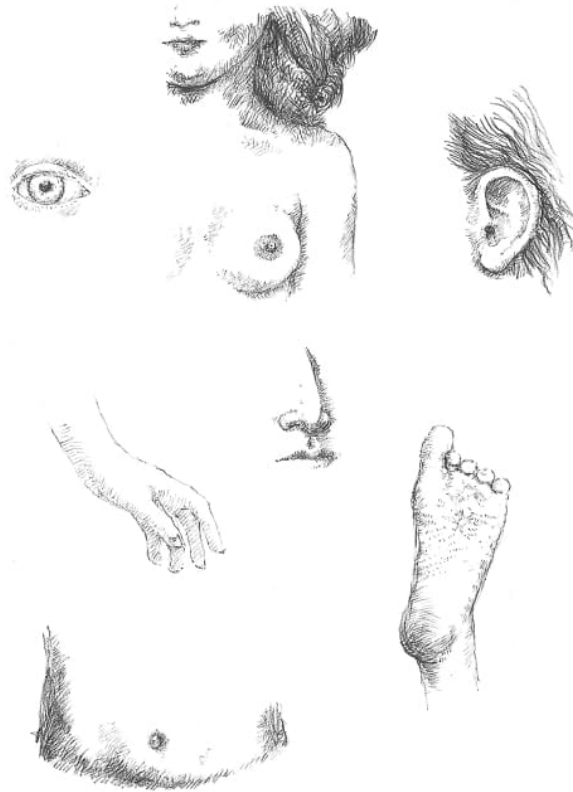

Buzele lui Madame Elisabeth

— Da, așa se face, i-am spus eu.

— Ești sigură?

— Foarte sigură.

— Oribil.

— Nu chiar, nu, nu e.

— Ei bine, atunci, să mai încercăm o dată.

Și am făcut-o. Și, din când în când, încercam din nou, ascunzându-ne exercițiile după ușile închise. Uneori, ne mângâiam cu blândețe locurile în care aveam organele-perechi.

— Arătați-mi, Madame, unde îmi țin inima. Atingeți acolo!

— Arată-mi, inima mea, unde sunt plămânii și pântecul meu!

Ce trup regal avea, iar eu, aproape geamăna ei, mă bucuram de el. Inimile noastre, inimi de mici femei, își cântau una celeilalte aceeași muzică.

În cele din urmă, într-o dimineață, Madame Mackau a fost găsită sufocată pe salteaua umflată.

Chiar și după ce Mackau a fost luată, o bătaie de inimă a părut să zăbovească pentru o vreme în saltea, până când, în cele din urmă, s-a micșorat pur și simplu, ajungând de la obezitatea ei la modestia din trecut, fiind apoi arsă afară, într-o curte. Și așa, din vara bolii lui Mackau, am intrat în toamna îngrozitoare a lui Madame de Guéméné.

Guéméné Bastonul, Guéméné încuiata, Guéméné matroana suferinței, cu

bărbia abia vizibilă – lipsa bărbiei trebuie să o fi făcut furioasă, pentru că se încrunta tot timpul și era atentă permanent, iar privirea ei fixă era de neuitat. Atunci am lăsat plăcerile în urmă; Elisabeth trebuia transformată într-o femeie și a fost clar imediat că acest proces avea să doară. Jucăriile: aruncate. Corzile, mingile, cățelușii, caii în miniatură: toate izgonite.

— Ridică-te! Ridică-te! era strigătul acelor zile de toamnă.

Prostuței Bombe i s-a interzis accesul; când Elisabeth a fost prinsă șoptindu-i ceva de după o ușă, ce lecție de morală a provocat delictul ei! Zâmbăreață Rage putea fi văzută doar o dată pe săptămână. Insipida Démon putea să rămână, dacă era liniștită – și era; acesta era rolul ei, să fie întotdeauna cea tăcută. Rivalul meu, Iisus cel din ghips, era scos din dulapul lui aproape tot timpul. Când Elisabeth își pierdea calmul – și, la început, asta s-a întâmplat de multe ori –, Guéméné îi permitea să tropăie și să dea cu picioarele în mobilă; dar doamna fără bărbie nu avea să fie înfrântă. Un baston în formă de femeie, care deschidea ferestrele larg și o invita pe prințesa mea să zbiere. Dar nu primea niciodată vreun ajutor. Elisabeth, cu fața umflată și nefericită, nu a avut de ales decât să se liniștească. Odată, când a mușcat-o pe Guéméné de mână, a fost palmuită.

— Sunt o prințesă! a țipat ea.

— Atunci, să te comporti ca una!

Guéméné a smuls bucuria din această fată și a înlocuit-o cu statul drept și în tăcere; în scurt timp, Elisabeth abia putea participa la o conversație fără să se teamă că avea să fie contrazisă. Închisă în dulapul meu, chemată tot mai rar, m-am adaptat la această nouă toamnă strictă, păstrându-mi rochia curată și făcând reverențe în fața lui Guéméné de câte ori puteam – și așa mi s-a permis să rămân, chiar dacă și eu, și prințesa ne temeam că aveam să fim alungată. În acele zile de toamnă ale ultimelor ei revolte și în iarna supunerii ei, Elisabeth nu a fost lăsată singură niciodată. Cineva stătea întotdeauna lângă ea, găsindu-i defecte în felul în care ținea o cană, în cât de mult mânca sau în felul în care umbla. Dar, uneori „dacă eram atentă, încă puteam să o țin de mână sau să o sărut în grabă și pe furiș în camera de modelaj. I-am spus des că eram persoana ei, trupul ei, că nu aveam să plec. Drept dovadă a acestui fapt, mi-am găsit numele tipărit în noul *Almanach*, ultimul membru al listei profesorilor ei:

M. Le Roux, *Bibliothécaire de Mad. Elisabeth*

Mlle. Payan, *Lectrice*

M. Simon, *Maître de Clavecin*

M. Boilly, *Maître de la Harpe*

Mlle. Grosholtz, *Maîtresse de Ciro*

Am studiat această pagină foarte mult. În momentele singuratice, am citit-o cu voce tare. Și, la scurt timp după ce a apărut, m-am trezit, în sfârșit, în prezența reginei.

CAPITOLUL XXXVIII

Mici incidente legate de un eveniment național

A început la primele ore ale dimineții, cu dangătul clopotelor Capelei Regale din Biserica Sfântului Cyr și din toate bisericile de la Versailles, urmat de sosirea prințesei de Lamballe pe coridorul nostru. Mi-am deschis dulapul un pic și am tras cu ochiul din mormanul meu de pături. Era decembrie, eram pe vremea lui Guéméné și era foarte frig. Învelită în așternuturi, am văzut-o pe prințesa uluită apropiindu-se agitată, urmată de servitori și de femei, toți cu un aer speriat.

— Madame Elisabeth! a strigat ea, bătând la ușa dormitorului prințesei. Regina! Regina e în durerile facerii!

În felul nostru modest, eu și Elisabeth ne pregătisem deja pentru viitoarea lărgire a familiei regale. Făcusem doisprezece bebeluși de ceară, aliniindu-i perfect – ca într-un dormitor – în Biserica Sfântului Cyr. Lăsasem deoparte toate celelalte cereri pentru o vreme; nu ne puteam gândi decât la nașterea copilului regal.

— Toți oamenii din palat, spunea Elisabeth, sunt disperați din cauza așteptării.

Iar acum, în sfârșit, momentul sosise, iar clopotele sunau solemn.

În timp ce prințesa Lamballe alerga agitată (ca un pui osos care țipa prin curtea unei ferme), pe coridorul nostru a izbucnit o mare zarvă. Stând în dulapul meu deschis, încă în cămașa de noapte și cu boneta de dormit, mi-am lăsat picioarele să se bălăngăne de pe raft, mi-am strâns păturile în jurul meu și m-am uitat în stânga și în dreapta. Ferestrele crăpate de pe coridor fuseseră sigilate contra frigului iernii, dar asta avusese doar un succes parțial; când respiram, vedeam rezultatele.

În cele din urmă a apărut și Elisabeth, îmbrăcată complet și urmată de trei dintre doamnele ei. În timp ce își croia drum spre nașterea regală,

servitorii de pe fiecare parte a coridorului se aplecau în fața ei. Am făcut și eu o plecăciune, dar Elisabeth s-a oprit lângă mine.

— Of, trupul meu, inima mea, ce faci? Voi avea nevoie de tine azi mai mult ca oricând. Trebuie să te îmbraci repede. Dacă regina va avea nevoie de rugăciunile noastre, atunci trebuie să mergi în grabă în atelierul nostru și să faci repede un bebeluș de ceară care să fie dus urgent la Biserica Sfântului Cyr. Mișcă-te, inima mea, persoana mea!

Așa că, în ziua nașterii primului copil al Mariei-Antoaneta de Austria și al lui Ludovic al XVI-lea al Franței, m-am îmbrăcat în public pe acel coridor rece, în timp ce oamenii se uitau la mine și mă îndemneau să mă grăbesc. Când am fost gata – cu niciun moment mai devreme de asta –, mica Elisabeth a mărșăluit mai departe, hotărâtă să devină mătușă. Eu am mers la capătul procesiunii ei, în spatele marchizei de Monstiers-Mérinville. Cu cât ajungeam mai departe, cu atât mai tare trebuia să ne împingem, pentru că toți locuitorii palatului erau sperați să se afle cât mai aproape de nașterea noului Bourbon. Fiind sora regelui, Elisabeth a despărțit marea de oameni și astfel am continuat să mergem ca Moise, valurile de oameni ciocnindu-se în urma noastră imediat ce treceam. Nu fără plăcere, la început, am simțit că palatul devenea tot mai cald pe măsură ce avansam spre centrul lui. Populația se pusese în mișcare încă de când sunaseră clopotele, iar oamenii se adunaseră în grupuri tot mai mari, devenind tot mai gălăgioși și mai calzi cu cât înaintam mai mult spre camera nașterii.

Cel mai cald loc dintre toate – un loc precum cuptorul unui brutar – era dormitorul reginei în acea dimineață. Iar cărbunele încins al Palatului Versailles era burta umflată a reginei Maria-Antoaneta. Legea franceză dicta ca mai mulți oameni aleși să asiste la nașterea reginei, ca să se asigure că bebelușul născut venea cu adevărat din pântecul reginei.

Și am ajuns la timp: copilul încă nu venise. Elisabeth s-a așezat în față, împreună cu alte personaje importante, pe un scaun cu cohere; pentru participanții mai puțin importanți se pregătiseră doar bănci. Eu am fost lăsată să mă descurc singură. Încă nu puteam să-l văd pe fratele mai mare al lui Elisabeth, viitorul tată, regele însuși, dar m-am gândit că trebuia să fie undeva în acea cameră. M-am strecurat împingându-mă printre privitorii foarte nobili, până când am avut o priveliște acceptabilă. Acolo – în sfârșit –, am avut-o în fața mea pe Maria Antonia Josepha Joanna sau Maria-Antoaneta, regina Franței.

Regina transpira abundant din cauza efortului momentului. Avea un cap

lung și ochii de un albastru-deschis, cam îndepărtați: când am pierdut-o din vedere, m-am mai împins puțin, până am regăsit-o. Un nas acvilin destul de mare, o buză inferioară care ieșea în afară mai mult decât cea superioară, o bărbie frumos rotunjită: încă o dată, am pierdut-o din vedere, apoi am regăsit-o din nou. Fruntea îi era foarte întinsă și acoperită în acel moment de multe broboane de sudoare. În dormitorul fierbinte, am uitat cât de frig îmi fusese în acea dimineață sau că era decembrie.

Regina s-a ridicat, provocând o mare agitație în jurul ei, căci toți s-au înghesuit să o vadă mai bine. Ce creatură! Ce gât lung și alb! Ce umeri înclinați! Apoi a luat o gură de aer și s-a întins din nou pe spate – provocând o altă agitație în rândul populației iar eu am pierdut-o complet din vedere.

M-am uitat în jur după un loc care mi-ar fi garantat o vedere bună. Nu erau pervazuri, iar puținele bănci din fața ferestrelor erau deja ocupate. În acea cameră aglomerată cu toate obiectele ei – și oamenii prezenți atunci – părea să fie un singur loc care putea să-mi asigure o priveliște fără restricții. Într-un colț era un cufăr de mahon înalt de un metru și jumătate, un obiect cu capac – pe care l-aș putea numi acoperiș –, și m-am gândit să mă așez fericită acolo și să observ totul fără teama unei întreruperi vizuale. Am încercat să mă cațăr pe pereții incrustați, dar erau bine lăcuiți și nu am putut urca prea mult înainte să alunec. Am încercat să deschid sertarele, gândindu-mă că mă puteam cățara pe ele ca pe niște trepte, dar erau încuiate, ținându-și fiecare cele cinci fălci ferm închise. Și totuși, eram sigură că locul acela era perfect pentru mine. Am așteptat speriată, căci în cameră intrau tot mai mulți oameni, iar eu vedeam tot mai puțin din regină. Înțelegeam doar că nu pierdusem foarte mult; încă nu spusese mai mult de câteva propoziții înăbușite – la care oamenii regali din jurul ei îi oferiseră doar câteva răspunsuri scurte –, dar nu se auzise niciun țipăt al ei sau al copilului, așa că eram sigură că mai aveam ceva timp.

În cele din urmă, s-a ivit și ocazia mea. După un alt moment de agitație – iscat brusc după încercarea de a se fixa tapiseria din cameră, că nu cumva mulțimea să o desprindă și să se rostogolească peste regină –, aproape toată lumea s-a ridicat, iar eu am profitat de moment ca să împrumut un scaun și să-l trag până la cufăr, reușind să mă cocoț pe el. Până la urmă, ajunseseam pe capacul cufărului.

O priveliște perfectă și fără restricții.

În cameră erau peste cincizeci de oameni, puteam acum să-i văd. Regina zăcea în patul ei, înconjurată de doctori și de familia ei, vorbind puțin și

pretinzând că în jur nu exista o mare mulțime de oameni care așteptau să fie distrați de ea. Așa că am așteptat cu toții și i-am privit intens burta încinsă, acoperită atunci cu cearșafuri largi, dar tot nu s-a întâmplat nimic. După o vreme, privirea a început să-mi rătăcească prin camera aurie, zăbovind asupra mulțimii de nobili de sub mine. Cravatele fuseseră desfăcute; fiecare frunte era asudată; doamnele își fluturau evantaiile în jurul lor; machiajul începea să curgă. Prințesa de Lamballe, aflată în rândul al doilea, părea agitată din cauza căldurii. Apoi, destul de aproape de rândul din față, am văzut pe cineva cunoscut: era prietenul meu, lăcătușul palatului! Ce minunat, m-am gândit eu, că acelui bărbat atât de iubit de oamenii din Versailles i se permisesse intrarea la un asemenea eveniment.

Apoi regina Antoaneta a gemut tare și a început adevăratul spectacol.

Era mare agitație în jurul Antoanetei și doctorii îi dădeau multe sfaturi, iar prințesa de Lamballe începuse să devină tot mai palidă. Oamenii vorbeau în șoaptă unii cu alții, mișcându-se ca să observe cât mai bine fiecare gâfâit și geamăt, fiecare împingere și crispă, fiecare efort și suspin al reginei. Biata femeie a suflat, a gâfâit, s-a înroșit foarte tare la față, apoi s-a ridicat și a țipat, dar copilul tot nu a apărut. Ba chiar a rămas înăuntru mult timp după aceea și, în timpul momentelor de liniște, în timp ce biata regină zăcea gâfâind, publicul se așeza din nou și vorbea, doar ca să se ridice din nou în picioare la fiecare nouă repriză de gemete. Și astfel, cu publicul ridicându-se și coborând precum valurile odată cu regina aflată în travaliu, s-a făcut ora unsprezece și a început să apară bebelușul.

Mai întâi, un cap roșu, apoi un trup roz și micuț, urmat de două mâini și două picioare. Și, odată cu el, cu multă bucurie, a venit și primul sunet făcut de copil. Acolo, sus, pe capacul cufărului, m-am gândit la ceea ce știam: „Acolo e cordonul ombilical, exact cum mi-a spus doctorul Curtius că trebuie să fie, acolo e membrana mucoasă despre care a vorbit...” Și acolo, după o vreme, așa cum mi-o descriesese stăpânul meu, era placenta! Ce minunat era! Ce lecții noi învățam! Ce miracole putea face o femeie: uite

noua viață care ieșea din ea!

Camera a devenit îngrozitor de fierbinte și s-a umplut de o duhoare groaznică de oțet și de esențe ale doctorilor. Mi-am desfăcut boneta și mi-am lărgit rochia, și la fel au procedat și ceilalți. În timpul ultimelor momente, când bebelușul venea pe lume, publicul înaintase tot mai mult. Dar, de îndată ce a fost liber, copilul a fost învelit rapid în pânze de către echipa medicală. Cred că regele se afla printre ei, dar când m-am gândit să mă uit după el, nu se mai vedea niciunde. Apoi, după ce camera s-a mai golit, am putut să o văd încă o dată pe regină. Brusc, ajunsese doar a doua cea mai importantă persoană din dramă. Am văzut că devenise îngrozitor de palidă și m-am întrebat dacă nu cumva murise – pe cearșafuri părea să fie sânge –, dar s-a ridicat imediat și a strigat fără putere.

Însă nimeni nu a observat.

Publicul a început să aplaude, pentru că natura e uimitoare, mai ales atunci când se aplică în cazul unei regine. Apoi, foarte zgomotos, s-au îngrijorat cu toții în legătură cu sexul copilului, dacă era băiat sau fată, un Dauphin sau o Dauphine. Iar vestea a început să circule în șoaptă, o șoaptă dezamăgită: „O fiică, o fiică, o fiică, o fiică”.

Dar nimeni nu o mai observa pe regină.

Din locul meu înalt de pe cufăr, am dat din mâini ca să le atrag atenția oamenilor din jur.

— Regina! am strigat eu. Regina!

Din câte vedeam, din locul meu de sus, Maiestatea Sa avea convulsii.

Și totuși, nimeni nu a observat.

Apoi, într-o clipă, a mai remarcat cineva. Prințesa de Lamballe, întotdeauna foarte palidă, întotdeauna gata să leșine, agitându-și mâinile nebunește în jurul ei, a văzut-o pe regină, dar, traumatizată cum era, nu a putut să vorbească. Ridicându-se, poate ca să încerce să atragă atenția oamenilor și să îi alerteze în legătură cu pericolul, Lamballe a început să se clatine, iar ochii ei mari s-au albit. Apoi a leșinat și a căzut pe spate, răsturnând o grămadă de lucruri, ceea ce a provocat un zgomot puternic, iar rezultatul a fost concentrarea atenției asupra prințesei leșinate. Asta i-a distras pe oameni și mai mult de la regina aflată în pericol.

Așa că, doar după ce prințesa de Lamballe a fost scoasă afară și am devenit destul de disperată dând din mâini, cineva m-a observat în sfârșit. A fost lăcătușul. Stând acolo, în mijlocul mulțimii, nu m-a putut auzi din cauza zgomotului asurzitor, dar după ce i-am atras atenția, am arătat repede

spre regină. Văzând că Maiestatea Sa se sufoca pe patul de maternitate, s-a repezit curajos prin mulțime, însă nu în direcția reginei, ci mai degrabă în partea opusă – poate că asta avea legătură cu regula lor de interzicere a atingerilor și nu i-a trecut prin minte un alt mod de a se face util –, și, împingând oamenii într-o parte, a ajuns la ferestrele bine închise împotriva frigului iernii, precum cele de pe coridor. Cu brațele lui puternice, lăcătușul a început să îndepărteze sigiliile și, în cele din urmă, lăcătușul a deschis ferestrele lăsând să intre aerul curat. Apoi și alți oameni, mai puțin curajoși și puternici, au deschis alte ferestre, iar frigul de decembrie a intrat în grabă. Doar că oamenii aceia nu știau de ce deschidea lăcătușul ferestrele; păreau să creadă că o făcea ca să strige spre mulțimile din curțile de jos; așa că eroicul lăcătuș a trebuit să-și croiască drumul cu forța înapoi prin cameră, ca să ajungă la regina care zăcea nemișcată pe pat, foarte albă, cu cearșafurile ude de sânge în văzul tuturor. Și atunci, toți au văzut.

A urmat o mare agitație: s-a cerut apă caldă, dar nimeni nu a adus; doctorii au zgâlțâit-o pe Maiestatea Sa, dar fără niciun efect. Au început apoi să-i ia sânge din picior. Au umplut cinci farfurioare – cred că asta era cantitatea corectă – și, în cele din urmă, regina a părut să revină la viață. Și, în tot acest timp, lăcătușul, eroul momentului, nu a plecat deloc de lângă ea. Avea lacrimi în ochi – era moartă oare? În cele din urmă însă, regina a găfâit, iar lăcătușul a părut extrem de ușurat, punându-și batista pe față ca să își ascundă lacrimile. Într-adevăr, a fost totul foarte emoționant.

Când lăcătușul s-a ridicat de pe pat, oamenii s-au aplecat în fața lui și am crezut că o făcuse din recunoștință. Apoi l-am văzut întorcându-se și uitându-se la mine, apoi dând din cap foarte repede. Plecăciunile au continuat și doar atunci am început să înțeleg ceva nou, ceva incredibil.

Regina se măritase cu un lăcătuș.

Lăcătușul cu care se măritase se numea Ludovic al XVI-lea.

Aș fi vrut să aplaud. Aș fi vrut să spun cuiva. Dar cui puteam să-i spun? Nu-i puteam spune lui Edmond. Atunci cui? Am hotărât să-i scriu stăpânului meu ca să-l informez, precum lui Jacques, care nu știu ce părere ar fi avut despre acest eveniment opus unei spânzurări, însă apoi m-am îngrijorat: dacă-i scriam, doctorul Curtius și-ar fi amintit de mine, iar văduva s-ar fi întrebat de ce nu obținusem încă permisiunea de a o modela pe regină. Totuși, cât de minunat era: îl cunoșteam pe rege! Da! Puțin! Am aplaudat puțin, așa cum ar fi făcut și Curtius.

Acest rege pe care îl cunoșteam – și cu care era să împart o prăjitură – a

cerut apoi ca toți să iasă din cameră. Regina trebuia lăsată singură. Toți am fost conduși afară. Acest rege, companionul meu de pe acoperiș, cel cu care împărțisem umbrela, și-a pus servitorii să scoată repede pe toată lumea din încăpere, apoi a ieșit și el în grabă, cu mersul lui clătinat, ca să fie alături de micuța lui fiică. Până când m-am uitat după ea, copleșită de descoperirea mea extraordinară, am observat că Elisabeth și doamnele ei deja plecaseră, lăsându-mă acolo.

Când au intrat infirmierele, regina a cerut să-și vadă copilul. Ele au calmat-o, spunându-i că bebelușul era perfect sănătos. Ea a insistat să-l vadă pe noul Bourbon, moștenitorul Franței pe care abia îl adusese pe lume.

— Nu, i-au spus ele, nu e un moștenitor! E o fată, o fiică, nu un moștenitor, mă tem că da, suntem sigure, doamnă, o fată, o fată foarte roz și sănătoasă, dar tot o fată, da, da suntem sigure!

Apoi regina, epuizată după evenimentele din ziua aceea, atât din cauza mulțimilor, cât și a rezultatului final, a început să plângă.

M-am gândit apoi că nu mai aveam ce căuta în camera aceea. Devenea un loc prea intim. Și totuși, am rămas, ultimul membru al unui public foarte gălăgios. M-am întrebat dacă să plec, dar regina era înaintea mea, în sfârșit, și totul era mai liniștit. Poate că venise vremea să mă apropii de ea pentru un modelaj. Nu unul care să fie făcut imediat, bineînțeles, ci doar o programare pentru doctorul Curtius. Până la urmă, asemenea ocazii nu se iveau oricând. În cameră se făcea tot mai liniște, iar plânsul reginei devenea tot mai controlat, așa că am luat asta drept un semn că momentul era favorabil. Am coborât în liniște, aterizând apoi pe podea cu o mică bufnitură. Acest sunet a făcut-o pe regină să deschidă ochii și să se uite la mine. Am zâmbit și am făcut câțiva pași spre ea – aproape râdeam –, dar înainte să apuc să-i spun propunerea mea cu blândețe, regina și-a deschis gura și a pronunțat aceste cuvinte foarte nepotrivite:

— Un demon! Un demon adevărat!

Și am pierdut toată speranța într-o clipă. Am fost speriată, iar ea m-a speriat și mai tare cu țipetele ei. Chinuită de supărare, de o dezamăgire crudă și de groază, am fugit de soția lăcătușului printre uși, printre oamenii rămași, până la dulapul meu. M-am aruncat înăuntrul lui, am trântit ușile și m-am ascuns sub pături.

CAPITOLUL XXXIX

O servitoare și un rege

Peste două zile, m-am trezit departe de întunecimea și de înghesuiala din dulapul meu și mai aproape de centrul palatului decât dormitorul reginei. „Nu-ți arăta niciodată spatele, apleacă-te, vorbește doar când ți se vorbește, păstrează o distanță de cel puțin un metru și, bineînțeles, nu atinge nimic niciodată.” Îl mai întâlnisem pe rege până atunci și mă simțisem destul de relaxată de fiecare dată; conversasem liberă cu el și chiar împărțisem paltonul lui; dar regele fusese atunci doar lăcătușul palatului, unul dintre mulți alții din Franța – îmi imaginez că poate câteva mii, de vreme ce foarte mulți oameni insistă să își țină lucrurile încuiate departe de alții. Dar într-o țară există doar un singur rege. Asta e regula. Altfel, e vărsare de sânge.

Văzusem portrete ale regelui – profilul lui era marcat pe fiecare monedă franceză. Dar capul regelui de pe monede și capul regelui care mânca prăjituri păreau să semene foarte puțin, așa că nu-l recunoscusem.

Cu toate acestea, în acel moment, Maiestatea Sa Ludovic al XVI-lea, regele Franței prin Grația Domnului, stătea pe un scaun înaintea mea.

— Ei bine, Marie Grosholtz, a rostit el.

— Maiestate, i-am răspuns eu, făcând o plecăciune foarte adâncă.

— Trebuie să-ți spun că regina se simte mult mai bine acum. Data viitoare, nu va mai fi așa. Data viitoare, vor fi de față doar persoanele a căror prezență e strict necesară. Nu va fi nimeni în preajmă, de exemplu, pe mobilă. Data viitoare: în intimitate.

— Da, Maiestate, am întărit eu, gândindu-mă tot timpul: acelea sunt buzele regelui, dincolo de ele sunt dinții și limba regelui, aflată împreună într-o peșteră regală, apoi sunt epiglota regelui, glandele salivare și un pasaj regal numit faringele regelui, în adâncul corpului său maiestuos.

— Spune-mi, mi-a zis, chiar n-ai știut cine sunt?

— Nu, Maiestate. Am crezut că sunteți un lăcătuș.

— Sunt mândru de asta. Dar, pe acoperiș, valetul a purtat livrea mea.

— Dar și valetii surorii dumneavoastră poartă tot albastru.

— Elisabeth ține foarte mult la tine, nu-i așa? În sfârșit, iese și ea în

lume. Nu ar fi trebuit să permitem niciodată ca Madame Mackau să aibă grijă de ea. Moartea părinților noștri a fost îngrozitoare pentru ea, la fel și cea a fratelui nostru. Ne-a unit pentru o vreme. Știi că poate fi cam nervoasă. Lacrimi și lucruri de genul acesta. Dar îmi place să cred că e mai bine în ultimul timp – sigur e mai bine. Ceea ce e un alt mod de a spune: bravo ție! Și mulțumesc. Pentru Elisabeth și pentru atenția ta recentă acordată reginei. Pot face ceva pentru tine, la rândul meu?

Aici era deschiderea mea, oferită chiar de rege.

— Înainte să vin aici, Maiestate, i-am spus eu, am fost angajata unui modelator în ceară din Paris, unul foarte talentat. Știu că ar fi premiul colecției lui dacă Maiestatea Voastră i-ar oferi permisiunea de a vă modela chipul din timpul vieții.

— O, nu-mi place deloc cum sună asta.

— Ați fi foarte impresionat de arta lui.

— Chiar așa fi? Nu prea cred. Și tu ai fost ucenica lui?

— Da, în Berna, în Elveția, de unde vin, acolo m-a învățat.

— Avem paznici din Elveția, poziționați în palat și în afara lui, pentru protecție personală. Nu putem fără ei. Chiar nu sunt ignorant în ceea ce privește Elveția. Stăpânul tău a fost un profesor bun?

— Da, chiar minunat.

— Și tu ai fost o ucenică bună?

— Am studiat și am învățat mult.

— Ei bine, atunci poți să mă modelezi singură.
— Eu, Maiestate?
— Da, tu.
— Nu puteți vorbi serios.
— Ba da.
— Nu, nu, nu aș putea să o fac.
— Nu ai putea?
— Ei bine, aș putea, dar nu trebuie să o fac.
— De ce nu?
— Nu ar fi corect.
— Dar dacă eu spun că e corect?
— Dar, vă rog, Sire, e pentru stăpânul meu...
— Eu spun că e pentru tine.
— Asta l-ar face să sufere foarte tare.
— Atunci, lasă-l să sufere.
— Nu m-ar ierta niciodată.
— Ba da. Trebuie să-i spui că a fost porunca regelui.
— E peste puterile mele!
— Atunci, evoluează, făt!
— Ar fi o crimă, Sire.
— Acum ori niciodată, Grosholtz.
Și așa l-am făcut singură.

Eram într-una dintre camerele secrete ale regelui, cu mica forjă în apropiere. La început, am mâncat tarte cu zmeură. Regele și-a dat jos sacoul din brocart și și-a luat o haină simplă de lucru. Camera era plină de globuri și de o mulțime de hărți; erau modele în miniatură ale unor clădiri ciudate și multe dispozitive ingenioase: telescoape, microscopice, sextante, teodolite, planetarii și tot felul de instrumente despre care nu mai auzisem niciodată. Și, peste tot prin cameră, între globurile pământului și ale planetelor, erau sute de cărți, toate în ordinea corectă. Printre acestea, se număra colecția integrală de *Encyclopédie* a lui Diderot și – cât doream să-i spun – *Parisul în anul 2440* de L.S. Mercier.

Am curățat fața regelui, apoi i-am uns sprâncenele și le-am întins. Am pus paie în nasul acela mare și regal – chiar am făcut asta. I-am întins apoi ghipsul pe față și am acoperit fața regelui, făcând-o să dispară. Cât de liniștit a fost totul – doar eu cu regele! Până la urmă, eram singuri pe lume. Am dat jos ghipsul și i-am curățat fața. Am făcut câteva măsurători

necesare. Grosimea capului de la o ureche la cealaltă: patruzeci și cinci de centimetri. Circumferința gâtului: cincizeci și cinci de centimetri. Toate măsurate de Marie.

Am avut atunci capul regelui, dar nu și pe al reginei. M-am temut să cer mai mult – și totuși, trebuia să o fac.

— Maiestate, pot să vă cer și altceva?

Regele a dat din cap.

— Maiestate, v-aș fi foarte recunoscătoare dacă m-ați ajuta să obțin o programare, pentru ca stăpânul meu să modeleze capul reginei.

Regele a fost cuprins imediat de o furie protectoare.

— Regina nu trebuie să fie deranjată! Regina nu e un obiect care să fie împins și ciupit, care să fie mutat după cum vrea publicul și la care lumea să se uite cu gura căscată. Nu trebuie expusă. Nu mai există decență. Nu, nu, regina nu trebuie deranjată.

— Da, Maiestate.

— Nu voi accepta.

— Nu, Maiestate.

— Mă supără.

— Da, Maiestate. Mulțumesc, Maiestate.

S-a uitat prin cameră agitat, de parcă își pierduse echilibrul printre atâtea globuri.

— Nu vom mai discuta despre asta, a declarat el dând din cap. Asta nu ar fi bine. Nu ar fi corect. Am fost confuz. Vezi tu, când ne-am întâlnit prima dată, la forjă, am crezut că ești sora mea. Ar fi trebuit să-mi dau seama atunci din cauza ochelarilor. Dar acum văd că nu ești. Nu, deloc, ești doar o caricatură a ei. Poate că nu ești tu de vină. Ei bine, nu se va mai întâmpla niciodată. Eu sunt regele, iar tu ești doar Grosholtz. Bună dimineața! Bună dimineața!

Nu aveam să-l mai văd pe rege de aproape timp de câțiva ani.

Mai târziu, în atelier, i-am povestit totul lui Elisabeth.

— Eu, Anne Marie Grosholtz, am mirosit sudoarea regelui.

— Ești foarte crudă, inimă! Nu ar trebui să-ți tot amintesc că ești trupul meu, doar al meu, nu al altcuiva.

— L-am modelat pe rege și trebuie să trimit mulajul stăpânului meu din Paris.

— Ești trupul meu, nu-i așa?

Cât de ușor devenea geloasă!

— Da, dragă Madame Elisabeth, m-am grăbit eu să o liniștesc. Bineînțeles că sunt.

— Nu mă vei părăsi?

— Nu, nu până când veți dori asta.

— Niciodată nu voi dori asta.

— Vă rog, spuneți-o din nou!

— Niciodată nu voi dori asta, inimă.

— Atunci, pot să vă sărut?

— Cred că poți.

Am împachetat mulajul într-o ladă cu paie. În interiorul ei, am pus o scrisoare, una de care am fost mulțumită doar după mai multe încercări:

Dragă domnule,

Sper că totul e foarte bine la dumneavoastră, în Paris. Mă gândesc des la dumneavoastră și la toți oamenii de ceară. Sper că afacerea merge bine. Sunt foarte ocupată aici și lucrez în fiecare zi pentru prințesa Elisabeth. Nu cred că exagerez când spun că am devenit preferata ei și, domnule, cred că și-ar dori foarte mult să mă păstreze cu ea pentru totdeauna. M-aș bucura foarte mult să se întâmple asta. Sunt foarte recunoscătoare pentru grija pe care ați acordat-o educației mele și vă mulțumesc cu modestie pentru ea. Întotdeauna mă voi gândi la dumneavoastră cu o mare recunoștință. Pot spune, în șoaptă, că v-am servit, fără plată, multă vreme și că sper că munca mea v-a oferit o mulțumire. Pe scurt, domnule, vă rog, puteți să mă eliberați și să-mi trimiteți documentele aici?

Includ în această cutie un mulaj, din viață, al Maiestății Sale, Ludovic al XVI-lea. Maiestatea Sa a insistat să îl modelez, spunându-mi că nu va mai fi o altă șansă. I-am cerut să trimită după dumneavoastră, dar nu a permis asta. Așa că a trebuit să fac singură toată treaba. Vă rog să mă iertați pentru asta, dar sper că veți remarca imediat că am făcut mulajul foarte corect. Iar acum e nevoie de geniul dumneavoastră pentru a-l completa. Vă rog să acceptați acest lucru ca o plată a mea, apoi să scrieți la palat, să îi oferiți oficial serviciul meu prințesei Elisabeth și să-mi trimiteți actele.

Mulțumesc.

Cu sinceritate,

Micuța, fosta Marie Grosholtz,
vechea dumneavoastră servitoare din Berna

Au trecut apoi două săptămâni până când a venit un răspuns și, când a sosit, nu a fost de la stăpânul meu:

Creatură mică,

L-ai supărat pe stăpânul tău mai mult decât vei înțelege vreodată. Am avut foarte multe probleme cu el zilele acestea. Am crezut că va muri.

Înțelege că numele tău e o mizerie aici și că actele tale nu vor fi date.

Recunosc primirea mulajului. Ți-au trebuit mulți ani ca să ne oferi atât de puțin. Mi se face rău numai când mă gândesc la asta.

Ce rost are un rege fără regină? Fă rost de regină – și repede! –, altfel vei fi târâtă înapoi aici. Și cum o să te mai punem la muncă atunci.

Apucă-te de treabă!

Cu sinceritate,
C. Picot (văduva)

Am îndoit cu grijă scrisoarea, care părea să conțină o mare nefericire, și, cu ajutorul unei scări împrumutate de la Pallier, am pus-o pe raftul de sus al dulapului meu, cel pe care nu îl vizitam niciodată. Totuși, chiar dacă era atât de sus, mi-a apărut în somn, cu trei rafturi mai jos.

CAPITOLUL XL

Referitor la jucării și la proprietarii lor

În scurt timp au apărut circumstanțe noi, pentru care, în intimitatea noastră zilnică, am uitat să-mi fac griji.

— O, draga mea inimă, a spus ea, deschizând ușa dulapului meu, s-a întâmplat ceva incredibil! A trimis cineva după mine. Voi pleca. Se va întâmpla: voi fi măritată! Îmi va fi dor de tine, dragă inimă, dar mă voi *mărita!* Voi pleca departe. Voi lăsa totul în urmă. Totul va fi bine. O, Doamne, îți mulțumesc, îți mulțumesc din adâncul inimii!

— Nu, am spus eu, pentru că asta era regiunea mea, cam greu de acolo.

— A fost anunțat! Soțul meu va fi ducele de Aosta. Ducele de Aosta!

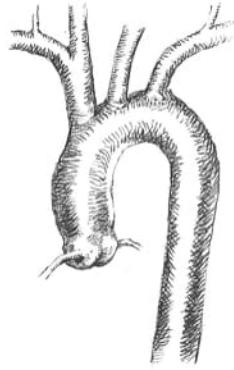
În mintea mea, Aosta suna foarte mult precum *aorta*. Aorta e situată deasupra inimii. Mi-a arătat un portret al ducelui ei, dar nu mi s-a părut cine știe ce. Când Elisabeth era prea ocupată ca să mi se alăture în atelier, trebuia să-mi petrec timpul copiind portretul, Pentru că i-ar fi plăcut să aibă o altă copie, una pe care să o poată îndoi și păstra cu ea tot timpul.

Desenul se pătase și se mototolise după toată această atenție constantă.

Într-o altă zi, Elisabeth a bătut la ușa dulapului meu.

Ducele de Aosta

O aortă umană

— Nu ar trebui să mai petrec atât de mult timp cu tine.

— Madame Guéméné a declarat asta?

— Madame Guéméné a fost numită guvernatoarea fiicei regelui. Madame Diane de Polignac se ocupă de casa mea acum. Rage a fost trimisă departe și chiar și Démon a fost redusă la două vizite pe lună. Am noi doamne de onoare. Simt că mă maturizez.

— Și eu? am întrebat. Ce-a spus Madame de Polignac despre mine?

— O, inima mea, inima mea, e un nou început! Inima mea, suntem foarte înghesuite aici. Ai vrea să-ți găsească o cameră potrivită? Ar fi un pic mai departe, dar poate așa ar fi mai bine.

Mi-e milă de bietele jucării, pentru că, în general, sunt iubite doar pentru o scurtă bucată de vreme; se strică și vin alte lucruri care să le înlocuiască, apoi sunt duse în camere îndepărtate, păstrate printre obiecte ne iubite. Generații de păpuși sunt lăsate să putrezească în dependențe. Când am văzut zone noi ale palatului, nu mi s-au mai părut leviatanul de aur care fusese atunci când îl întâlnisem prima dată, ci mai degrabă un mare schelet, rămășițele unei bestii care fusese ucisă și în corpul căreia trăiam. Noua mea reședință a fost o cameră întreagă, rece și goală; nu putea fi încălzită. Am încercat să mă gândesc la fantoma lui Edmond în locul acela jalnic, dar nu mai venea. Dispăruse pentru mine și nu avea să mă mai viziteze niciodată.

Și totuși, se știe că jucăriile aruncate sunt, uneori, luate din nou și păstrate cu o pasiune reînnoită; pentru că familiaritatea e de mare ajutor în disperare.

Apoi, la fel de brusc precum apăruse discuția despre ducele de Aosta, la doar o săptămână după ce mi se arătase camera nouă, aflată la o distanță de mers de patruzeci de minute, totul s-a terminat, cu doar trei cuvintele: nici el nu era „potrivit”. Elisabeth trebuia să accepte acest lucru. Și și-a amintit

imediat de mine, așa că dulapul s-a deschis din nou pentru treabă.

O Elisabeth mai liniștită s-a ivit după lacrimi și frisoane în seara în care m-am întors în dulap. În seara aceea, a renunțat la ea însăși, declarând că avea să se rededice oamenilor săraci și suferinzi, că de atunci încolo nu avea să mai aștepte nimic pentru sine. Mi-a poruncit să îl aduc pe Iisus de ghips din dulapul lui, apoi a ținut acel obiect în poală ca pe bebelușii pe care nu avea să îi aibă niciodată. De atunci înainte, zilele noastre aveau să fie religioase; de atunci încolo, aveam să fim doar noi: Elisabeth, eu și prietenul nostru de ghips. Și, dacă încercam vreodată să o sărut, eram împinsă mai departe cu blândețe.

CAPITOLUL XLI

Durerea se găsește la Biserica Sfântului Cyr

După aceea, timpul a ajuns să se măsoare în plimbările până la Biserica Sfântului Cyr. În diferitele capele laterale de acolo, putea fi găsită o populație tot mai mare de părți ale corpului, puse unele peste altele și aproape acoperind pereții. Cartea lui Elisabeth, *Oameni săraci și suferinzi*, a ajuns până la al treilea volum. După câteva luni, anul s-a schimbat, dar și noul an s-a dovedit asemănător cu predecesorul lui. Tot timpul era aproape la fel: trupurile erau îngrozitor de împuținate, suferind la nesfârșit și arătându-ne cu lacrimi sau cu dinții încleștați tot ce le durea. Aveau nenumărate suferințe în acele zile și în acei ani și păreau tot mai multe. Nu se bucurau întotdeauna să ne vadă și, uneori, luau banii lui Elisabeth cu priviri reci. Am crezut că motivele lor erau legate de vremea rea și de recoltele slabe; un alt motiv putea să fie unul dintre bărbați, un fost grăjdar schilodit de un cal. Într-o zi, acest biet om a venit șchiopătând pe terenurile palatului ca să ceară de pomană. A fost bătut și alungat de paznici, apoi a murit din cauza rănilor. Au primit apoi bani, dar nu a mai contat: când omul a murit, spiritul lor a fost îngenuncheat. Dar Elisabeth nu și-a încetat niciodată vizitele; am luat notițe despre oameni și le-am redat dificultățile în ceară. Și, treptat, am îmbătrânit, chiar dacă încă mai puteam fi considerate tinere. În cazul lui Madame Elisabeth praful s-a pus strat cu strat, devenind treptat o fată bătrână și renunțând la gândurile despre orice fel de viitor. Trupul ei se usca pe dinăuntru.

Am fost apoi mutate.

Noua casă a prințesei Elisabeth trebuia să se găsească exact la capătul aripii de sud-vest a palatului; s-a motivat că s-a optat pentru asta ca să nu fie deranjată, dar, de fapt, se voia să fie uitată. De la ferestrele noilor ei camere, puteam vedea Marele Canal și, mai important, drumul până la Biserica Sfântului Cyr, direcția în care priveam mai tot timpul. Eram situate la primul etaj; sub noi se aflau marile apartamente ale reginei, iar deasupra noastră erau camerele marelui paj al regelui, pe care îl auzeam întotdeauna umblând înoace și încolo cu cizmele lui mari. Auzeam viața palatului peste

tot în jurul nostru, dar nu eram niciodată acolo. Noua casă era formată din șapte încăperi: anticamera, a doua anticameră, dormitorul, marele birou, camera de biliard, biblioteca și budoarul. În afara dormitorului se găsea noul meu dulap, care avea cu un raft mai puțin decât vechiul meu loc și care nu a fost prea curat atunci când am venit. Vechiul lui chiriaș nu avusese grijă de el, lăsând semne de ghetete și zgârieturi pe pereții interiori. L-am curățat și m-am instalat în el. O vreme, furnicile au locuit acolo cu mine, dar și un șoarece din când în când, pe raftul de jos.

Au urmat anotimpurile lungi cu Madame de Polignac. Diane de Polignac, cumnata celei mai noi favorite a reginei, era o femeie urâtă, cocoșată și șleampătă, cu o piele pământie și cu buze umede; în plus, înghițea în sec de câte ori vedea bărbați. Nu îi păsa deloc de Elisabeth și a arătat asta foarte clar atunci când și-a asigurat poziția, umplând apartamentele prințesei cu propriul ei harem. Femeile acelea râdeau de Elisabeth suficient de tare încât să fie auzite de ea. Singurii însoțitori ai prințesei eram eu și Iisus cel din dulap.

Oricâte greutăți ar fi marcat domniile succesive ale lui Mackau și Guéméné, amândouă și-au făcut munca având intenții bune; metodele lor, oricât de capricioase și de zdrobitoare, au fost într-adevăr concepute pentru binele lui Elisabeth. Polignac însă era preocupată doar de ea însăși. După un timp a revendicat camera de biliard; Antoaneta devenise pasionată de acest joc și toată lumea a trebuit să-i urmeze exemplul. Elisabeth s-a retras tot mai mult, în alte părți din palat, societatea forfotea; aveau loc mari petreceri, sărbători și jocuri, dar noi nu vedeam nimic din acestea. Auzeam râsete fericite de jos, iar de sus, marșuri și uși trântite. Chiar dacă avea doar șaptesprezece ani, Elisabeth părea de treizeci.

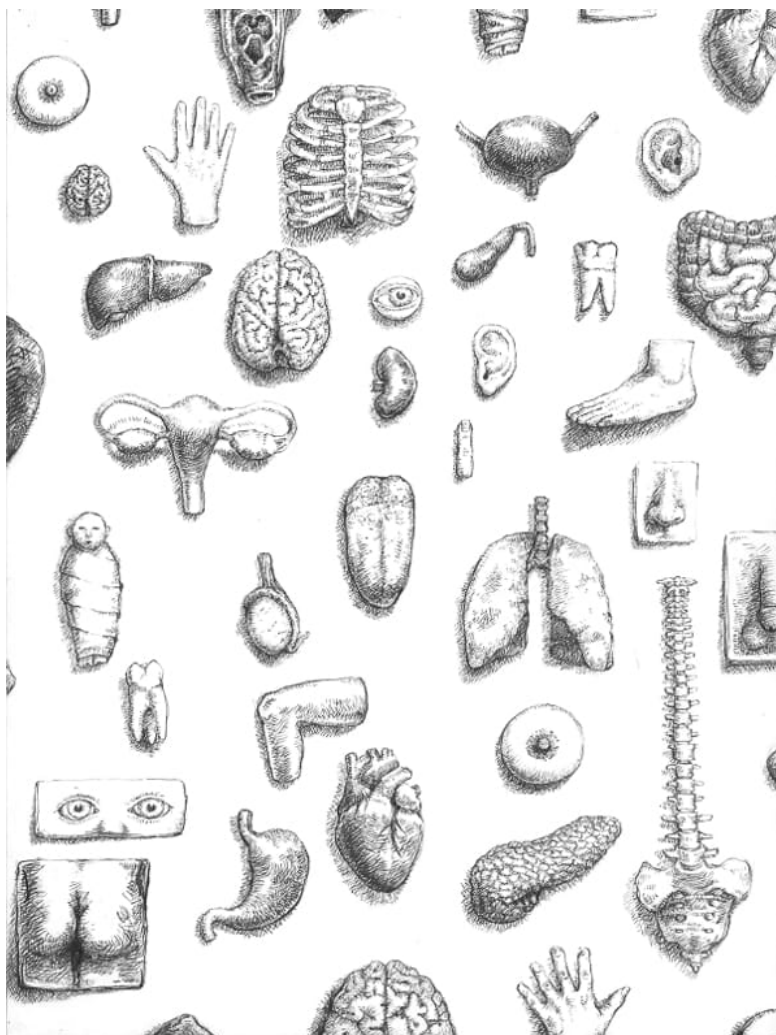
— Să nu mă părăsești niciodată, trupul meu! Să nu pleci niciodată!

Ne-am trăit viețile în liniște și ne-am împrietenit cu toate capelele laterale ale Bisericii Sfântului Cyr. Fiecare dintre aceste capele era numită după un sfânt. Am ajuns să învăț foarte multe despre sfinți în acele zile. Mama ar fi fost foarte încântată.

Sfântul Vincent de Paul a fost un om din Antichitate care și-a dedicat viața săracilor, construind case pentru ei. I-am umplut capela cu piesele noastre de ceară până când nu a mai rămas loc pentru niciun rinichi dureros, niciun deget rupt, nici măcar pentru un ochi încețoșat. Sfântul Martin de Tours a fost un alt om din Antichitate, care și-a tăiat mantia în două ca să dea jumătate din ea unui cerșetor; în capela lui au ajuns, în scurt timp,

picioare rupte, brațe umflate, trunchiuri învinețite, capete zgâriate, nasuri rupte, guri cu bășici – toate din ceară –, până când n-a mai rămas loc pentru nicio fărâmbă de durere. Sfântul Denis a fost primul episcop al Parisului, iar în capela lui au apărut, făcute din ceară, coaste crăpate, plămâni spărți, inimi obosite, ficați extenuați, vezici usturătoare, ovare inutile, testicule sucite, piei gălbui, cioturi dureroase. Toată durerea și toată suferința aceea și atât de multă sărăcie...

Episcopul a devenit îngrijorat: biserica lui era ocupată, locul lui sfânt era transformat într-o măcelărie de ceară. Dar Madame Elisabeth și cu mine nu puteam fi oprite. Întocmai Sfântului Cyr, care nu a ajuns niciodată la maturitate și căruia i-a fost spart capul de un zid pentru că a insistat că era creștin, Elisabeth se martiriza pentru suferința altora. Prințesa tânjea după durerea altor oameni, ca să o atenueze pe a ei; durerea oamenilor săraci i-a hrănit viața. A devenit dependentă de suferință, am adunat nenumărate organe. Bătea la ușa dulapului meu la diferite ore din zi, uneori și noaptea sau înainte de răsăritul soarelui, ca să mă cheme la lucru. Elisabeth credea cu tărie în acele mici obiecte de ceară – erau dovezi ale intenției ei –, chiar dacă ele nu însemnau nimic pentru cei săraci și suferinzi.

— Vino, vino, inima mea, trebuie să fim ocupate!

Am îmbătrânit în Palatul Versailles. Mi-am schimbat forma, am slăbit, mi-au crescut unghiuri mai ascuțite, am devenit mai tăcută. Am desenat în casa mea din dulap la lumina lumânărilor și, când am făcut greșeli – și încă făceam greșeli –, am șters semnele cu o minge de gumă vegetală, ultimul instrument destinat unui artist; Elisabeth avea tot timpul cele mai noi și mai bune obiecte. Adio, pâine!

Elisabeth și cu mine am trăit împreună cu părți ale corpului, într-o mare casă plină de organe din carne de ceară, pe măsură ce ne umpleam zilele de rugăciuni tangibile.

CAPITOLUL XLII

Marie a făcut a patra serie de capete

De obicei, duminicile erau zilele mele cele mai libere la palat. Duminica, Elisabeth era aproape tot timpul cu membrii familiei ei, între zidurile unui grajd sacru al lui Dumnezeu, și nu era nevoie de mine atunci.

În multe dintre duminici, îmi petreceam cam o oră spălându-mi și aerisindu-mi dulapul sau bând puțină bere cu Pallier. Eu și Pallier ne petreceam timpul discutând despre corpuri. Într-o duminică, pe când ea era plecată pentru că una dintre rudele ei era bolnavă (ne-am rugat pentru ea și am făcut un esofag de ceară), m-am simțit cam singură. Chiar dacă nu mă mai aventurasem pe afară de multă vreme, în cele din urmă am plecat dincolo de camerele lui Elisabeth. Zâmbind, servitoarele lui Polignac m-au lăsat să trec și am ieșit afară simțindu-mă liberă. M-am trezit mergând pe același drum, înspre locul nașterilor regale, urmând o mulțime de vizitatori parizieni care se grăbeau în acea direcție. Pentru că nu aveam vreo altă obligație, am hotărât să mă alătur lor. Ne-am adunat într-o coadă lungă în fața Camerei de Gardă a Regelui și ne-am oprit apoi exact în fața anticamerei reginei, o cameră cunoscută drept Anticamera Grand Convert. Paznicii de acolo ne lăsau să intrăm în următoarea încăpere doar după ce ne cercetau îmbrăcămintea. După ce am trecut de controlul lor, am pătruns în cameră.

La început, toată agitația părea să fi fost provocată de un cerc de gărzi elvețiene, fiecare purtând trei pene albe la pălărie. Apoi însă, când m-am uitat printre gărzi, am zărit o masă în formă de potcoavă, înconjurată de scaune cu spătare înalte pe care stăteau toți cei din familia regală.

Mâncau.

La început, m-am întrebat dacă nu cumva erau niște versiuni mecanice ale persoanelor regale, executate de un expert, pentru că păreau să facă mișcări și gesturi automate în timp ce își duceau lingurile de supă la gură sau își tăiau carnea în bucățele. Apoi am surprins-o pe regină clipind și pe rege l-am văzut înghițind. Pe contele de Provence, fratele mai tânăr al regelui, l-am zărit zâmbind larg, iar pe fratele cel mai mic al regelui, contele

d'Artois, l-am observat răspunzându-i la zâmbet. Apoi, spre deosebire de ceilalți, cei doi au început să vorbească. Am urmărit-o pe Elisabeth, care înghițea din când în când. Două femei mai în vârstă stăteau de fiecare parte a ei, una slabă și cealaltă grasă, și m-am gândit că erau mătușile ei. Cei mai mulți din familia regală se jucau cu mâncarea în loc să o mănânce cu adevărat, în timp ce, în spatele lor, erau alți oameni care îi ajutau să mănânce. Era foarte clar că membrii familiei regale nu se bucurau, că nu apreciau faptul că oamenii se holbau la ei. Dar, mai mult decât orice, era altceva: membrii familiei regale erau, pur și simplu, oameni, iar privitul lor era fascinant.

În scurt timp, am fost împinși din nou afară din cameră.

— Asta e Grand Couvert, mi-a spus Pallier. Se întâmplă în fiecare duminică, nu știi?

— În fiecare duminică?

— Dacă nu sunt plecați.

— Și poate să vină oricine?

— Trebuie să fii îmbrăcat cum se cuvine. Bărbații trebuie să poarte sabie, ciorapi și perucă. Dar, dacă nu ai asemenea lucruri, le poți închiria de la poartă atunci când intri.

— Toată lumea poate să-i vadă?

— Oricine e îmbrăcat cum se cuvine.

— Dar *de ce*?

— Regula lui Ludovic al XIV-lea. A declarat că familia regală trebuie văzută ca o familie o dată pe săptămână de un public îmbrăcat corespunzător.

M-am întors în următoarea duminică. Și în fiecare duminică de după aceea. La început, mi-am spus că o făceam ca să fiu mai aproape de Elisabeth, dar mai târziu am recunoscut că tot ce îmi doream cu adevărat era să văd toată regalitatea Franței în timp ce se hrănea. Mă furișam pe lângă doamnele de onoare ale lui Diane de Polignac și fugeam. Trebuia să stăm toți la o coadă, iar observațiile noastre erau, întrerupte la intervale regulate de gărzile elvețiene, care se interpuneau ca niște bariere între noi, oamenii obișnuiți, și ei, cei regali. Nu mă mai săturam de ceremonie și așteptam cu nerăbdare să vină duminica; în scurt timp, am început să îmi iau hârtie și creion cu mine, ca să fac schițe rapide și să notez diverse lucruri.

Când închideam ochii, îi vedeam mestecând. Vedeam mâncarea mestecată până la miez, vedeam înghițiturile, vedeam firimiturile de pe

buzele regale. Nu toată familia regală lua parte la aceste mese; mănușile reginei rămâneau pe mâini, iar farfuriile puse în fața ei cu multă grijă erau mai privite ca niciodată. M-am gândit cât de interesat ar fi fost stăpânul meu de toate acestea.

De plictiseală, în dulapul meu, am început să îmi transform notițele în schițe pentru capetele familiei regale. Nu ar fi trebuit să fac asta, pentru că, în curând, la fel ca stăpânul meu înaintea mea, am început să-mi doresc să realizez acele capete. Când țineam în mâini un plămân de ceară, tânjeam să-i dau un nas; când țineam un ficat, tânjeam să-i alătur o gură.

După ce mi-a venit ideea, nu am mai putut să mă opresc: un grup de oameni într-o scenă. Figuri întregi, apropiate una de cealaltă. Reacționând una la cealaltă. Asta nu se mai făcuse până atunci în Casa Maimuțelor; era ceva nou. Și scena? Păi... „familia regală la cină”. Guri regale deschise, obraji regali umflându-se, fălci regale urcând și coborând, mere ale lui Adam săltând în sus și în jos.

Le-am schițat în fiecare săptămână, fără să spun nimănui despre asta. Apoi lună după lună, până când am făcut un teanc. De-a lungul timpului, am început să îmi fac griji că stăpânul meu nu mi-ar fi înțeles semnele și să mă gândesc că poate ar fi fost mai înțelept din partea mea să fac eu însămi capetele, doar ca să fiu sigură. Mi-am spus că, mai târziu, ar fi putut să le modifice sau să le ascundă după cum voiau. În acest fel m-am apucat să reprezint familia regală. În acest fel m-am mințit singură.

După ce am început, nu m-am mai putut opri; capetele au căpătat propria viață. Nu i-am spus lui Elisabeth despre ele, ascunzându-mi munca în dulap. Curând am ajuns să mă simt foarte înghesuită acolo. M-am servit cu de toate din atelierul nostru. Folosisem atât de multă argilă până atunci, încât nimeni nu a observat că dispărea tot mai multă. Cu timpul, același lucru s-a întâmplat și cu ghipsul, apoi și cu ceara. Am comandat tot mai multă și întotdeauna mi-a fost adusă prompt, fără întrebări. Într-adevăr, oamenii din palat nu aveau nicio afecțiune pentru obiecte; nu le luau niciodată în considerare așa cum ar fi trebuit, lăsându-le ici și colo, ca și cum nu s-ar fi epuizat niciodată. Erau în întregime ignoranți în privința cerii și a talentelor ei subtile. N-au înțeles niciodată demnitatea și tristețea unei lumânări. Nu au stat niciodată prea multe ore cu obiectele, încurajându-le în liniște. Nu știau și nici nu le păsa.

Cap după cap. Gură după gură. Înghițitură cu înghițitură. I-am prins pe toți. Am modelat argila, i-am studiat în fiecare duminică, am verificat, am schimbat și am început din nou, m-am oprit, am renunțat și am luat-o de la capăt. Și, încet, mâncătorii regali au ajuns la mine. Înapoi la bărbia regelui; înapoi la lobii urechii reginei; înapoi la fruntea contelui. Înapoi, înapoi! Uită-te, uită-te mai bine, asta nu e corectă, încă nu, răzuiește, dă-o jos din

nou, uită-te mai bine, concentrează-te! Nu voi putea să le fac niciodată. O să le fac. Nu voi putea să le fac niciodată.

Am avut nevoie de luni. Nu, de ani. Lucram când Elisabeth era plecată cu mătușile ei și, adesea, când toată lumea din palat dormea. La început au fost doar patru: regele, regina, frații regelui. Patru capete cu armături bătute în cuie pe scânduri, cu pânze umede peste ele, ascunse în dulapul meu după munca de noapte; după ce au devenit prea numeroase, au fost ascunse în dulapurile din atelierele noastre. Doar capetele. Corpurile puteau fi furnizate după aceea.

Forma fiecărui cap s-a conturat destul de repede, apoi însă au urmat luni întregi de ajustări. Spre final, mă puteam holba la un cap de argilă ore întregi, făcând doar o mică schimbare, cu doar o fărâmbă umedă de argilă cât un bob de orez. Apoi mă întorceam în pat ca să visez la capetele modelate. Dar pielea lor era din argilă, iar pielea de argilă netezită și finisată e lipsită de pori, în timp ce pielea umană e ciupită și plină de pori: ochelarii mei insistau asupra acestui detaliu. Ca să pot face familia regală cât mai reală, am întrebat-o pe Elisabeth dacă puteam mânca niște portocale în dulapul meu, iar ea a pus pe cineva să îmi aducă. La fel ca pielea noastră, coaja de portocală are pori. Și am descoperit că, făcând un mulaj din coaja de portocală, puteam imprima negativul acestuia pe pielea de argilă a capetelor regale, oferind pielii lor toate detaliile, toate micile adâncituri ale unui cap real. Când am terminat, m-am îndepărtat și am bătut din palme.

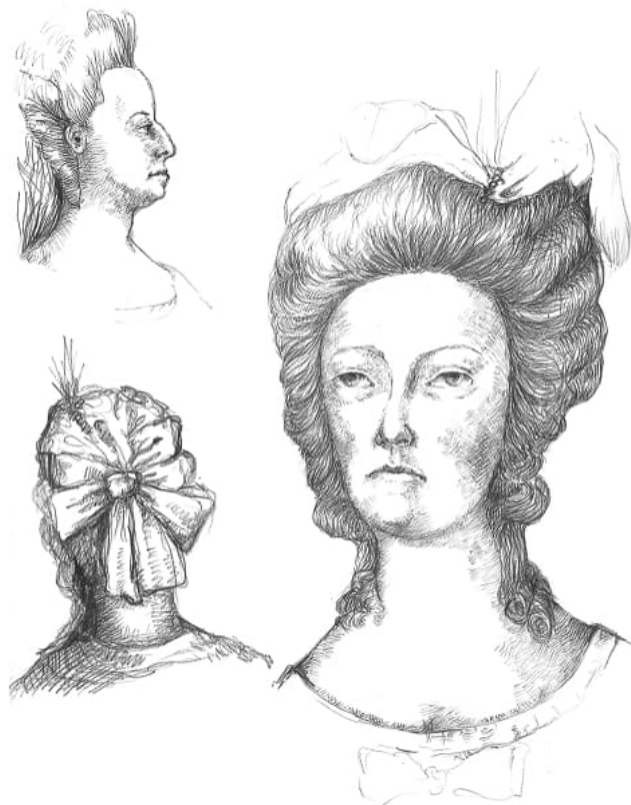
În felul acesta, i-am modelat pe toți. Am acoperit apoi acele chipuri de argilă cu ghipsul mortal, de parcă mi-aș fi ucis propria operă, iar capetele de argilă s-au stricat când am luat ghipsul de pe ele. Am amestecat ceara și am turnat-o în matriță, apoi am deschis matrița. Și acolo – acolo! – ce fusese argilă era acum carne. Aceea e regina? Frunte lată, buza inferioară proeminentă? Am închis ochii și i-am deschis din nou. Era regina, nu modelată din viață, ci sculptată după schițele mele. Am închis ochii și i-am deschis din nou. Da, chiar era. Era regina.

Acestea erau semnele mele. Făcut totul doar de mine. De aceste mâini, de aceste gânduri. Era regina, dar nu numai ea: era și Marie Grosholtz, amândouă vii în același cap. În momentul în care am înțeles asta, nu m-am mai putut opri. Era tot ce îmi doream să fac.

Am dansat în jurul capului reginei. Eu te-am făcut! Eu! Cu plăcere!

— Ce-i cu zgomotul ăsta? O să trezești pe toată lumea! am auzit-o pe Pallier. Ce se-ntâmplă? Ce faci... aia e regina!

- Spune-o din nou.
- Aia e regina!
- Încă o dată, frumoasă Pallier!
- Aia e regina!

Apoi au urmat regele (încă o dată), contele d'Artois și contele de Provence. Familia mea regală. Noaptea – sau când Elisabeth era plecată –, stăteam cu toate capetele regale și vorbeam cu ele, de parcă făceam parte din aceeași familie. Preferam să îmi petrec timpul cu aceste capete decât cu oamenii reali. Le-am păstrat o vreme; îmi erau foarte dragi, erau primele mele capete. Ar fi fost întâmpinate ca un mare triumf la Cabinet – familia mea regală! –, așa mi-am spus în dulapul meu. Am crezut că, după ce le-ar fi avut, mi-ar fi permis să rămân acolo. L-aș fi întrebat pe stăpânul meu din nou dacă puteam fi eliberată. Asta mi-am spus. Am mințit, bineînțeles. Voiam să fiu apreciată. Cine nu vrea? Toți vrem asta.

Așa că m-am trădat.

Am trimis capetele.

Am expediat și o scrisoare în care explicam cui îi aparținea fiecare cap, incluzând și numeroasele mele schițe. Fiecare cap de ceară a fost pus în

mulajul său, iar jumătățile mulajului au fost legate împreună cu o frânghie pentru protecție; apoi au fost băgate în ladă și trimise pe bulevard. Am închis ochii, încercând să-mi imaginez cum ar fi privit ei toate acele capete. Eram oarecum tristă că nu puteam fi acolo ca să văd totul, dar casa mea era aici, într-un dulap, și în atelier, cu Elisabeth. Mi-am spus că trebuia să uit cât mai repede de capetele regale și să mă concentrez asupra celorlalte bucăți umane pe care le iubisem până atunci. Dar mi-era foarte dor de ele, iar viața mi se părea foarte plictisitoare.

După o săptămână, am primit o scrisoare de la stăpânul meu:

Dragă Micuțo Marie Grosholtz,
Eu și văduva Picot vom veni la Versailles duminica viitoare ca să vizităm Grand Couvert și să apreciem asemănările. Ne așteptăm să ne întâmpini la poartă și să ne arăți subiectul lungului tău exil.

Îți amintesc că eu sunt stăpânul tău,
Curtius

CAPITOLUL XLIII

Familia mea la Versailles

Pasagerii au coborât din trăsură. Nu aveam cum să-i confund. Oamenii din Versailles se supuneau regulilor și erau foarte stricți – chiar dacă purtau multe culori, nu erau neapărat plini de viață. Oamenii din Casa Maimuțelor erau gălăgioși, triumfători și se făceau observați. Nu se potriveau cu Palatul Versailles; nu erau făcuți pentru palate – acest gen de arhitectură nu putea să-i cuprindă. Înaintea mea se ciocneau două lumi.

Doctorul Curtius părea foarte scrobît și încordat, ca un stârc bătrân într-un costum nou și lucios, cam nepotrivit pentru palat, cu un punct mare și negru pe obrazul stâng.

— Domnule! am strigat eu. Sunt aici!

— Tu ești? a zis el și un zâmbet drag i-a traversat fața. Tu ești! Chiar tu ești! Ce bătrână ești!

— Domnule! Doctore Curtius!

— Marie, Micuță Marie!

— Micuța! E doar Micuța, s-a auzit apoi o voce răsunătoare.

Era văduva, roșie la față și agitată, lovind stângace cu un baston și purtând o rochie largă cu crinolină. Fuma un trabuc.

— Madame! am zis eu.

— Câte necazuri ne-ai făcut!

— Micuțo! s-a auzit un lătrat.

Era Jacques – mergea șchiopătând, chinându-se să arate prezentabil într-o vestă.

— Nanchin galben, a spus el. Din Japonia!

— O, Jacques, l-am întâmpinat. Dragă Jacques! Ce crime s-au mai întâmplat de când te-am văzut ultima dată? Ce spânzurări?

— Multe!

Venise toată familia, bineînțeles, cu excepția lui Edmond; nici nu a fost prezent, nici nu s-a vorbit despre el. Și mai erau și alți oameni, băieți îmbrăcați în costume identice, toți cu rozete roșii pe jachete, cu un C brodat în mijlocul lor. Pe Jacques îl servea unul dintre ei, un mocofan cu aspect dur

și capul ras.

— Ei cine sunt? am întrebat eu.

— Chiar așa, cine sunt? a spus văduva. Ne-am dezvoltat mult de când ai plecat și avem mulți angajați. Abia așteptam să te întorci la noi.

— Bineînțeles că nu, Madame.

— Mai avem încă douăzeci și patru – și nu doar Casa Maimuțelor, am construit și alte clădiri!

— Clădiri! Doamne ferește! am strigat eu, gândindu-mă că văduva ținuse pasul cu această creștere extraordinară a arhitecturii și că trupul ei își dezvoltase proprietățile în același ritm. Niciodată nu m-am gândit la așa ceva.

— Din câte îmi amintesc, tu te gândești la foarte puține lucruri. Nu de-asta ți se zice Micuța?

Doi dintre băieții cărau cutii grele din carton.

— Ce sunt alea? am întrebat eu.

— Nu-ți bate tu capul cu ele! s-a enervat văduva. Haide, condu-ne înăuntru, lasă-ne să vedem totul! Nu am făcut atâta drum doar ca să te vedem pe tine. Nu prea cred!

I-am indicat apoi ferestrele prin care am privit, arătând cu degetul spre acoperiș. În scurt timp, au sunat clopotele capelei regale și a venit vremea să intrăm. Ochii văduvei s-au îndreptat rapid în toate părțile. Stăpânul meu purta o sabie închiriată și arăta ca un ogar care dădea din coadă.

— V-au plăcut capetele mele? i-am întrebat eu.

— E cam murdar, a spus ea.

— Păi, vedeți, e foarte mare, am răspuns, ceea ce înseamnă că e greu de păstrat curățenia peste tot. Sunt multe pisici sălbatice. Am găsit și un șoarece în dulapul meu. Cum vi s-au părut capetele mele?

— Lasă pe oricine să intre? a întrebat apoi văduva, observând mulțimea care se aduna pentru Grand Couvert. Bineînțeles, noi suntem diferiți, a adăugat ea cu voce tare, fata noastră e o artistă găzduită de însăși prințesa Elisabeth. Ce se află după ușa asta?

— E timpul pentru Grand Couvert, am spus eu. Trebuie să ne grăbim acum.

— Nimeni nu mă grăbește. Nu-i așa, Curtius?

— O, nu, Micuțo, ea nu va fi grăbită de nimeni!

În prima cameră, unde aștepta toată lumea, băieții au început să deschidă cutiile în mare grabă și am văzut că acestea conțineau capetele de ceară ale

regelui și reginei pe care le făcusem eu.

— Nu, vă rog! am strigat eu. Nu e bine să intrați cu ele. N-ar trebui!

— Trebuie, a spus văduva, ca să le apreciem acuratețea.

Nu i-am putut opri. N-am reușit. Au intrat, mai întâi văduva, apoi Curtius, urmat de băieții care duceau capetele de ceară, apoi Jacques și băiatul lui. Nu m-am împins printre gărzile elvețiene ca de obicei, ci am rămas aproape de ferestre, ca să evit tărăboiul care urma.

Spre deosebire de vizitele mele anterioare la Grand Couvert, acum oamenii nu treceau ușor dintr-o cameră în alta, iar înaintea mesei în formă de potcoavă s-a format un mare blocaj. Se vorbea doar în partea publică a gărzilor elvețiene. De cealaltă parte, în partea regală, lumea doar se holba, nu la mâncare, ci la oamenii obișnuiți.

Apoi am văzut capetele – capetele mele! –, dar nu erau ținute de mine. Erau acolo, regele și regina – și, înaintea lor, Regele și Regina. Asemănare perfectă! Chiar dacă, la început, am recunoscut bucuroasă că erau ale mele, în mine s-a furișat brusc o îndoială cumplită, care s-a răspândit și m-a infectat. Capetele din ceară nu aveau trupuri, iar cea mai groaznică era chelia lor, pentru că nu purtau peruci și păreau scalpate. Erau îngrozitor de goale și de neîmpodobite. Iar unde ar fi trebuit să fie ochii lor, nu era nimic – doar orbite goale. Era ca și cum aceste capete ar fi venit direct din camera de disecție, ca și cum regele și regina și-ar fi văzut propriile morți. Nu am vrut asta. Nu era bine. Era o greșală îngrozitoare. Regele, regina și originalele nu ar fi trebuit să se întâlnească niciodată.

Însă atunci am auzit niște aplauze foarte clare. Sigur erau de la Curtius. Și m-am gândit: „Ce minunat!” Până la urmă, ce minunat era! Apoi am auzit bocetul unei femei, urmat de un lătrat ca de câine, precum și multe strigăte și țipete.

Am fugit.

Am fugit și m-am ascuns.

CAPITOLUL XLIV

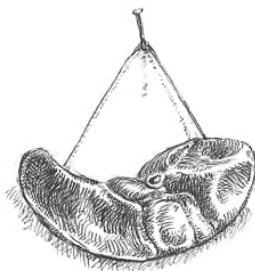
Închiderea ușilor dulapului

În cele din urmă, servitoarele lui Polignac m-au găsit ascunzându-mă într-o curte în care se țineau câinii. Am fost dusă înapoi în camerele lui Elisabeth și împinsă în dulapul meu, iar ușile au fost încuiate după mine. După vreo oră, ușile au fost deschise, iar Polignac m-a tras afară. Două servitoare mi-au ridicat rochia, iar Polignac m-a lovit de douăzeci de ori cu un baston. Am fost tratată ca un copil, deși aveam aproape treizeci de ani! Când a terminat, am fost împinsă înapoi în dulapul meu, gâfâind de usturime și cu trupul zvâcnind.

Acolo, în dulapul meu, încuiată, fără lumânări, am zăcut în întuneric, trăgând cu ochiul prin gaura cheii. Nimeni nu s-a oprit. Elisabeth a venit o dată, alergând până la dulap, dar unul dintre oamenii lui Polignac a îndepărtat-o înainte să-mi poată vorbi.

Prin gaura cheii, am văzut cum era golit atelierul lui Madame Elisabeth. Toată ceara și vopseaua, borcanele de terebentină și de ulei, toate ustensilele – toate erau luate. Am strigat și am lovit cu picioarele în ușa dulapului, dar nu a venit nimeni.

Când, în sfârșit, ușile s-au deschis, Pallier era acolo, zicându-mi cu amabilitate să nu vorbesc. Era foarte ciudat să o aud spunându-mi asta. Apoi am observat ceva atârânănd de ușa dulapului meu: un obiect de ceară, suspendat pe o sfoară. Elisabeth nu venise să stea de vorbă cu mine, așa cum crezusem, ci ca să agațe ceva de ușa mea. Era un obiect bine modelat.

— Sunt o profesoară bună, am spus eu, fără nicio îndoială.
Pe eticheta de sub organul de ceară scria:

ÎN ACEST DULAP
ESTE SPLINA
PRINȚESEI ELISABETH.
NU DERANJAȚI!

Pallier mi-a șoptit apoi că Elisabeth voia să mă vadă.

Am intrat.

Camera, în cel mai bun caz dezaprobatoare, părea atunci extrem de vehementă.

— Pleci acasă! mi-a spus Elisabeth.

— Asta e casa mea, am răspuns eu.

— Doar te-am împrumutat pentru o perioadă, iar perioada aceea s-a terminat.

— Nu înțeleg.

— Stăpânul tău are nevoie de tine.

— Dar nu vreau să plec.

— Asta nu contează.

— Ar trebui să stau aici, cu dumneavoastră!

— Nu ești a mea.

— Am să vă învăț mult mai multe. E mult mai mult decât atât.

— Totul s-a terminat.

— Dar voi putea să mă întorc o dată pe săptămână? Să vă vizitez?

— Grosholtz, ascultă, trupul meu, ascultă! Nu te voi mai vedea niciodată.

— Asta nu poate fi corect.

— Regina a fost foarte supărată din cauza acelor capete îngrozitoare, fără păr și fără ochi, cu gurile căscate și cu obraji umflați. Ca oamenii dintr-o cârciumă ordinară...

— Nu a fost intenția mea...

— Nu a fost *a ta*, într-adevăr, nu a fost niciodată a ta. Dar n-ai întreb niciodată. Ai luat. Angajatorul tău a fost amendat. Nu au fost închiși doar pentru că am intervenit eu. Unul dintre oamenii tăi a fost destul de violent și a trebuit să fie potolit. Am avut grijă de tine, te-am hrănit, am fost tot timpul iubitori și atenți. În schimb, tu ne-ai prezentat ca pe niște porci într-o cocină.

— Nu, doar așa cum sunteți. Exact așa cum sunteți.

— Nu e treaba ta să ne judeci.

— Nu am făcut asta.

— Nu trebuie să ne privești. O servitoare nu trebuie să se uite la un rege și la o regină. Ce-ai făcut, Marie? Cum ai putut să faci acele capete?

— Te rog, Elisabeth, te rog, crede-mă! Nu m-am putut opri. Îmi pare rău acum, foarte rău, dar când lucram, am simțit o nevoie atât de puternică, încât nu m-am putut opri. Nu am să mai fac asta niciodată.

— Așa e, nu ai s-o mai faci.

— Promit.

— E prea târziu.

— Locul meu e alături de tine.

— Nu, nu mai e.

— Madame Elisabeth, mă dați afară?

— Marie Grosholtz, nu doar stăpânul tău insistă să pleci. Și eu trebuie să mă maturizez acum. Trebuie să te las deoparte. Nu te voi mai vedea. Am terminat cu joaca. Ei spun că am fost lăsată prea mult timp de capul meu.

— De capul dumneavoastră? *Eu* am fost aici!

— Nu îți face bine să fii singură atât de multă vreme. Acum petrec mai mult timp cu mătușile mele. Adio, Marie Grosholtz! Gândește-te la mine! Nu, nu, nu trebuie să mă atingi. Nu e permis.

— Eu sunt inima dumneavoastră, ea vă vorbește! Ascultați-mă, vă implor! Vreau să rămân cu dumneavoastră.

— Nu, nu voi plânge azi, nu mai am acest obicei.

— *Eu* plâng.

— Servitorii nu ar trebui să aibă sentimente. Ai o răceală. O să mă rog să-ți treacă. Orice simți, stăpânește-te, ține în tine! Nu trebuie să fie văzut. Cât de ciudat arăți! Întotdeauna ai fost atât de urâtă? Poate ai fost. Poate m-am obișnuit cu asta.

— Cum vă veți descurca de acum? Ce se va alege de dumneavoastră?

— Când mă gândesc că ai crezut cândva că semănăm... Nimeni nu ar trebui să spună asta acum.

— Veți fi o mătușă bătrână până la sfârșitul săptămânii.

— Adio, Marie!

— Mă veți chema. Întotdeauna ați spus că mă veți chema. Vă voi aștepta.

— Adio! Adio!

— Nu pot să vă spun că îmi pare rău? Nu vedeți că îmi pare foarte rău? Ultimul ei dar pentru mine a fost splina de ceară.

— Elisabeth!

Și astfel am învățat nu doar că persoana iubită îți poate fi interzisă sau dată altcuiva, ci și că aceasta poate fugi de tine, că, deși îți deschizi brațele, ea nu va mai veni. Elisabeth pe care o iubeam nu mai exista. Rămăsese doar o carcasă, un personaj din ghips gol pe dinăuntru. Tot ce era în interior era un aer stătut care nu putea ieși. Cât îmi doream să o crăp și să o deschid!

Mi s-a permis să îmi golesc rafturile.

Sunt un om care trăiește ascuns în lume, în părțile ei mai mici. Nu mă impun în vreun fel grandios. Găsesc deschizăturile și locuiesc în ele. Și atunci, încă o deschizătură mi s-a închis.

Mi-am strâns lucrurile, ordonându-le în cutăr. Acesta a fost dus jos. Am deschis apoi ușa dormitorului ei și am văzut cutia lui Iisus.

— Vii cu mine! i-am spus eu. Ai grijă să nu cazi de la o fereastră înaltă!

Când i-am deschis însă dulapul căptușit în catifea, nu era înăuntru, era afară, cu ea. Mă învinsese. După o oră, când am mers ca să îmi iau rămas-bun de la Elisabeth, câțiva valeți îi păzeau camera în care erau păstrate toate obiectele ei furioase și nu mi-au permis să intru. Aveam nevoie de ultimul cap – nu puteam pleca fără el.

— Madame Elisabeth! Madame Elisabeth! am strigat. Vă rog, Madame Elisabeth, nu v-am făcut niciodată chipul. Trebuie să vi-l fac – nu pentru altcineva, doar pentru mine. Of, vă rog! Madame Elisabeth, vă cheamă inima dumneavoastră! Splina, dacă vreți. Răspundeți-mi!

A apărut în ușă o doamnă de onoare.

— Démon! Démon! Slavă Domnului că ești tu! Mă lași să intru?

— Te rog să îți minte că sunt marchiza de Monstiers-Mérinville, mi-a spus ea. Nu te cunoaștem. A existat vreodată o asemenea persoană în Versailles?

— Te rog, Démon...

— Nu mi te mai adresa așa.

— Te rog, trebuie să îmi iau rămas-bun de la Madame Elisabeth.

— Nu mai e nevoie de tine.

— Pot să-i văd fața? Doar pentru un moment.

— Trebuie să pleci acum. Acesta nu a fost niciodată locul potrivit pentru tine.

Démon s-a întors. Părea mai solidă ca oricând, cum n-o mai văzusem niciodată până atunci. Ca o adultă. Ultimele favorite, Démon și omul din ghips pictat. Servitorii m-au coborât în grabă pe scări, ținându-mă fiecare de câte un braț.

În timp ce eram zorită pe coridoare, am observat că nu eram singura persoană care își făcea bagajele pentru a pleca. Multe coridoare erau pline de cufere și de servitori care alergau înapoi și încolo cu obiecte învelite în pânză de in.

— Unde pleacă toți? am întrebat eu. De ce pleacă toți?

Dar nu mi s-a răspuns.

Jacques mă aștepta la poartă. M-am bucurat să-l văd, deși avea ochii învinețiți și o tăietură pe frunte. Era rigid și părea jenat în prezența mea. Băiatul lui, care arăta fioros, se afla lângă el, la fel de învinețit.

— Jacques, te-au rănit? O, Jacques, îmi pare foarte rău că te-au rănit!

— Nu-l pot răni pe Jacques, a spus el. E imposibil.

Când a pornit trăsura, m-am gândit doar la iubire. Îl iubisem pe Edmond Picot înainte să îmi fie luat. Aveam o inimă într-un buzunar și o splină în celălalt. Și acestea erau singurele dovezi de care aveam nevoie. Mă remarcasem în lume. Lăsasem mici semne în ceară. M-am gândit că avea să trimită după mine, eram sigură că avea s-o facă.

— Dulapul meu! am strigat eu. Îmi vreau dulapul!

Dar dulapul meu era încuiat pentru mine și nu îl mai puteam recupera.

CARTEA A V-A

1789-1793

PALATUL OAMENILOR

*De la douăzeci și opt de ani
până la treizeci și doi*

CAPITOLUL XLV

Intrare și ieșire

Jacques s-a tot holbat la mine în timp ce ne întorceam în Paris, ca și băiatul lui tuns foarte scurt.

— Jacques, cine e prietenul tău?

— E băiatul meu. Emile.

— Bună, Emile, mă bucur să te cunosc. Eu sunt Marie.

Emile și-a strâmbat buza.

— E exact ca tine! am exclamat eu. Și tu obișnuiai să faci asta!

— Mă copiază un pic. Nu mă supăr. E băiatul meu, e plătit să mă ajute.

— E plătit?

— Toți suntem.

— Câte schimbări trebuie să se fi făcut! Și atâția oameni noi!

— O, da, casa e mult mai mare decât înainte, iar eu îl am pe Emile și ne înțelegem foarte bine.

Emile a mârâit spre mine.

— E în ordine, Emile, e o prietenă. A lipsit foarte mult.

— Acum sunt aici.

— Da. Ești aici.

La început, am crezut că Jacques se îngrășase, dar de fapt nu acumulase grăsime, ci afecțiune. Dezvoltase un fel de atașament; paternitatea îi îmblânzise puțin chipul. În absența mea, își îndreptase iubirea într-o altă direcție – cred că făcuse un lucru minunat, dar tot m-a durut.

Ne-am întors în Paris, mergând de-a lungul străzilor aglomerate și mai

întunecate decât mi le aminteam, și am ajuns apoi pe bulevard.

Casa Maimuțelor crescuse foarte mult în absența mea.

Aproape că m-am speriat de ea. Era ca și cum aș fi revăzut un vechi prieten după un deceniu, cândva slab, dar devenit, între timp, corpulent. Cândva tânăr, dar ajuns la vârsta mijlocie.

În fața casei nu mai era una, ci existau două uși mari. Pe una scria INTRARE, iar pe cealaltă scria IEȘIRE. Vechiul nostru vecin de pe bulevard, Micul Teatru al Lumii, fusese dărâmat și, pe terenul său, se întinsese Casa Maimuțelor. În dreapta, pe pământul necultivat pe care se înălța cafeneaua unde se juca șah, se construiseră mai multe acareturi. Tot acest progres era apărat de garduri înalte de metal și de o poartă mare și ghimpată, prin care Jacques m-a condus spre casă. Deasupra porții atârna clopoțelul vechi al lui Henri Picot. Am mers împreună spre ușa marcată cu INTRARE, dar, înainte de a urca treptele, Jacques m-a prins de braț.

— Înapoi, Micuțo! Mergi prin spate.

L-am urmat până la o ușă laterală și am intrat pe un teritoriu necunoscut: pereți simpli, podele din pământ, băieți ocupați alergând înapoi și încolo. Lângă această intrare din spate, erau câteva manechine așezate unele peste altele. Le cunoșteam! Erau ultimele rămășițe ale dragului de Edmond Picot, plecat la tipografiile Tice. Unul dintre manechine avea o mustață. Am fost șocată când le-am văzut. Jacques m-a tras apoi mai departe.

— Ai venit până aici, a spus el. Nu trebuie să-i lași să aștepte.

În bucătărie, am găsit-o pe Florence Biblot, încă vioaie, deși cu mai multe riduri, alături de o fetiță slăbuță, cu șorț, care o ajută.

— Bună, Florence! i-am strigat eu. Ți mai amintești de mine? Mi-a fost foarte dor de mâncarea ta gătită!

— Dddd... dddd... a spus ea, râzând puțin, la fel ca înainte.

— Acum, Micuțo, vino repede! Nu trebuie să-i superi.

Am fost dusă apoi într-un birou. Pe podea erau găleți de metal, multe pline cu scrum de trabuc și cu chiștoace; pereții erau acoperiți cu gravuri, diferite portrete ale oamenilor. La fel ca și biroul din centru. Jacques mi-a spus să aștept acolo și a plecat.

M-am gândit că mai făcusem asta; era la fel ca prima mea zi la Versailles. Doar că locul era foarte diferit, o cameră cu totul particulară. După un moment, ușa s-a deschis și a intrat văduva Picot, făcând capetele de pe hârtie să pară că tremură de groază. Era masivă și plină de alunițe, păroasă, cu sprâncene și buze groase, o mare broască arătoasă și mândră

într-o rochie drăguță, brutală și supărăcioasă. Părul ei rămăsese legat, ascuns sub marea ei bonetă de dantelă, iar hainele ei păreau un pic murdare și roase.

— Ce tupeu ai să-ți arăți fața! mi-a spus ea. De ce am păstra noi ce aruncă palatul?

— Vreau să mă întorc, i-am spus. Aș prefera să nu rămân aici.

— Dar nu te mai poți întoarce, așa că revino-ți!

Ușa s-a deschis încă o dată și capetele de pe pagini au tremurat din nou. Apoi, acoperită de mătase și pudră, și-a făcut apariția forma cadaverică a dragului meu stăpân, purtând haine și bijuterii noi și lucioase, dar ascunzând ceva vechi și dureros. Alunița de frumusețe, care îi migrase până pe bărbie, nu îmbunătățea spectacolul.

— Dragă văduvă Picot, a început el.

— Doctore Curtius, a dat ea din cap.

— E bine?

— Destul de bine! Destul!

— Am succes.

— Mă bucur.

Din câte am înțeles, văduva și stăpânul meu nu se vedeau în fiecare zi.

— S-a întors.

— Vreau să mă reîntorc la Versailles, am spus eu.

— Dar nu te vor lua, Marie, mi-a spus stăpânul meu. Te-au trimis acasă.

— I-am zis deja. Nu vrea să mă creadă.

— Elisabeth *mă va* chema, am rostit eu.

— Ce neazuri ne-ai făcut! a intervenit văduva. Gărzile elvețiene l-au lovit pe Jacques. Îi curgea sânge din cap! Oamenii din țara ta!

— Îmi pare rău pentru asta!

— Cred și eu! a spus ea.

— Voi face firele de păr, ca înainte? am întrebat eu.

— Vei face ce ți se va spune, a zis văduva. Vii dintr-un palat, dar aici e altul, unul numit Marea Casă a Maimuțelor. Nu vreau să aud nimic despre altul.

— Bine, doamnă.

— Marie, mă tem că nu poți avea cheia de la dulapul cu ceară, a adăugat Curtius.

— Bineînțeles că nu, a confirmat văduva.

— Marie, mai ai o groază de învățat, dar avem atât de multe capete și mâini de făcut, încât trebuie să fii trimisă la lucru.

— Trebuie? am întrebat eu. Mulțumesc, domnule. Vă mulțumesc pentru asta.

— Să nu te dai mare, a adăugat văduva, și să nu mergi unde nu e nevoie de tine. Podul e periculos, camerele nu sunt sigure. Dacă urci acolo, vei cădea și vei muri. Arhitecții Marii Case a Maimuțelor ne-au sfătuit să nu mai lăsăm pe nimeni să urce acolo.

— Bine, doamnă. Vă rog, domnule, doamnă, pot să vă întreb ceva? Veți prezenta familia regală la cină?

A urmat o tăcere îndelungă înainte ca văduva să mormăie:

— Trebuie să fie o compensație pentru Jacques.

— O veți face, atunci? am șoptit eu. O veți face!

— Nu-mi place zgomotul pe care-l face ea, niciodată nu mi-a plăcut.

— Și voi fi plătită ca toată lumea? Voi fi plătită acum?

— Am terminat cu interviul acesta, a spus văduva. Nu îl așteptam cu nerăbdare și mi-a provocat o stare de rău. O să ies. Mă întorc diseară. Poate mai târziu. Trimite un băiat dacă ai nevoie de mine. Voi fi cu oameni mai buni.

A plecat, luându-și vorbele cu ea. Eu și stăpânul meu am rămas uitându-ne unul la celălalt, fără ca vreunul dintre noi să știe ce să spună. În cele din urmă, stăpânul meu, mângâindu-și alunița de frumusețe, a mormăit:

— A plecat la Palais-Royal. Are camere acolo. E binecuvântată de însuși ducele d'Orleans, care și-a dat permisiunea. Nu am spus nimic. El a continuat! Stă mai mult acolo zilele astea, fumându-și trabucurile. Ținem cele mai bune statui din ceară acolo, toți oamenii buni din marea societate. De fapt, e un mare succes! Așa o adresă și așa o chirie! În timp ce aici avem toți criminalii și toate chipurile îngrozitoare. Vezi? Doar cei răi sunt aici. Toți cei buni sunt acolo. Ea se ocupă de oamenii buni, iar eu stăpânesc celălalt trib. Vezi tu, e o adaptare. Așa trăim acum: despărțiți.

- Totul a crescut foarte mult de când am plecat, domnule.
- Da, a spus el cu tristețe, prosperăm.
- Mă scuzați, domnule, n-am putut să nu observ: aveți ceva pe bărbie.
- Aici? a murmurat el, atingându-și punctul întunecat. O, da, uit câteodată că e acolo. Ar trebui să mă facă să arăt mai atrăgător.
- Și reușește, domnule?

Fig. 1

— O port pentru ea. Micuțo, știi că m-a costat treizeci și două de lire? Vezi, e de cea mai bună calitate, tafta neagră. Niciodată nu știu unde să o pun. Uneori o am pe obraz, altădată pe buza de sus. În ultimul timp, a ajuns să mi se odihnească pe bărbie, unde cred că e cea mai fericită. Dar nu merită efortul, Marie, pentru că ea nu observă niciodată.

A tăcut din nou, apoi a oftat lung, melancolic, scuturându-se puțin.

Fig. 2

- Atunci. vino cu mine!
- În timp ce mergeam, nu prin vechea Casă a Maimuțelor, ci printr-o parte a acelei clădiri extinse pe care nu o cunoșteam, l-am întrebat:
 - V-au plăcut capetele? Capetele mele? Măcar un pic?
 - Sunt o colecție de dureri și zvâcniri.

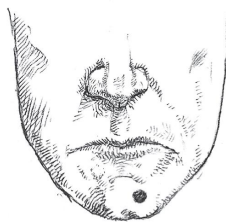

Fig. 3

— Am ajuns departe de Berna, domnule.

— Berna? Îmi amintesc, Micuțo! Da, departe! Și da, am ajuns foarte departe. Mergea mai repede, de parcă am fi fost urmăriți. Pot să-ți spun ceva, Marie? Am fost descoperit. Eu sunt marele nivelator. Vezi tu, eu egalizez toți oamenii. Oamenii au scris despre mine – și am citit! – și așa mă numesc, Micuțo, marele nivelator. Apoi și-a coborât ochii spre mine, privindu-mă ca și cum s-ar fi trezit dintr-un vis. Of, dragă Marie, a spus el, uitându-se în ochii mei și zâmbindu-mi pentru prima oară. Nu ar trebui s-o spun în fața ei, e foarte mândră, dar mă bucur că ești din nou acasă.

— Și eu mă bucur să vă văd, domnule. Dar trebuie să spun și că îmi pare rău că am părăsit palatul. M-am atașat foarte mult de Elisabeth – și ea de mine. Cred că trebuie să mă întorc, probabil foarte curând. Mă veți ierta, nu-i așa?

— Marie, Palatul Versailles e golit. Aristocrații își fac bagajele.

— Chiar așa? Sunteți sigur? De ce ar face asta? Nu înțeleg.

— Nu știi dacă înțelege cineva, cu excepția văduvei, ea studiază lumea aceea. Nimeni nu o înțelege mai bine decât ea. Marie, totul e în haos, n-ai auzit? Oamenii sunt foarte certăreți. Aș vrea să nu fie, dar sunt. O supără foarte mult. Domnul Mercier aleargă înapoi și încolo de parcă are viermi. Nimic nu e sigur.

— Atunci, am fost izgonită pentru binele meu?

Curtius nu părea să mă audă. Apoi m-a întrebat:

— Elisabeth a ta... te-a iubit? Ce frumos e să fii iubit! Haide!

La Versailles, toți își făceau bagajele? Era posibil așa ceva?

M-am întrebat dacă avea să mai fie sigur ceva vreodată.

CAPITOLUL XLVI

Un nou început

— Sunt capete, capete noi la care să te gândești în fiecare zi, mi-a spus stăpânul meu. Casa Maimuțelor a crescut atât de mult, încât nu ne mai putem opri acum nici dacă am vrea. Pe aici, Marie, e atelierul tău.

— Propriul meu atelier?

— Și, cu tine, în fiecare zi, va lucra Georges Offroy.

Un băiat a înaintat spre mine.

— Bună ziua, domnișoară, a spus el aplecându-se.

Mi se adresa.

— Bună, Georges. Sunt încântată să te cunosc.

Ce față veselă și sănătoasă avea! Și ce dinți strâmbi! L-am plăcut imediat. Un băiat obișnuit, de treisprezece ani. De când cunoșteam asemenea creaturi?

— Voi face tot ce îmi spuneți, mi-a zis el. Sunt la dispoziția dumneavoastră.

— Mă bucur să aud asta, i-am spus. Nu știam că voi avea un asistent. N-am mai avut până acum.

— Intenționez să fac mult bine lângă dumneavoastră, domnișoară.

— Și sunt sigură că vei face.

— Am văzut capetele dumneavoastră regale înainte să fie duse la Palais! a exclamat el. Sunt faimoase, chiar sunt! Ce capete!

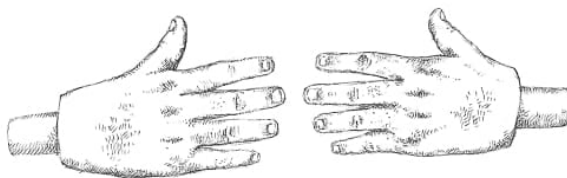

— Mulțumesc, Georges! am strigat eu. Acolo sunt? La Palais-Royal! Capetele mele! Pot să le văd?

— Trebuie să te-apuci de treabă, Micuțo, mi-a spus stăpânul. Trebuie să fii ocupată. Ai foarte multe de făcut!

Atelierul meu era o cămăruță legată de cea a stăpânului meu, aflată la parterul noii prelungiri a casei. Avea un dulap de magazin, care fusese golit, o masă și două scaune. Nu avea acces propriu, astfel că se putea ajunge în el doar prin spațiul de lucru al stăpânului meu. Avea o fereastră, situată destul de sus încât să fiu nevoită să mă urc pe un scaun ca să văd prin ea. Dar era camera mea, atelierul meu.

În acea primă după-amiază, degetele mele au atins toate acele ustensile și borcane, inclusiv ceara. Eu și Georges trebuia să facem niște mâini din ceară pentru o figură pe care stăpânul meu o termina, în timp ce trupul greu era asamblat în alt atelier. O pereche de mâini mari a fost prima noastră sarcină, cu degete uriașe, ca niște cărnați. Un brutar solid din Charenton, care se potrivea cu ele, a fost adus pentru a i se face mâinile, contra unei taxe. Capul realizat pentru acele mâini grase era foarte ciupit de vărsat, cu o perucă uriașă, neîngrijită și încâlcită. Arăta ca un leu plecat la vânătoare. Contele de Mirabeau era numele său.

În prima zi m-am ocupat atât de mult de acele mâini grosolane, încât aproape că am uitat să mă mai gândesc la Elisabeth, stând pe coridorul ei, cu omul ei de ghips. Îmi stătea mintea la alte lucruri, în timp ce lucram, m-am întors la asistentul meu.

— Scuză-mă, Georges! Nu vreau să-mi bag nasul unde nu-mi fierbe oala, dar ești plătit pentru munca ta?

— Bineînțeles, domnișoară, regulat, ca ora exactă. Altfel nu aș veni pe aici. Merg la biroul de contabilitate și primesc ce mi se cuvine. E un serviciu bun.

— Georges, crezi că și eu ar trebui să fiu plătită?

— Bineînțeles că ar trebui.

— Chiar crezi asta? Georges, mă întrebam dacă ai vrea să-mi arăți unde se află biroul de contabilitate. Sunt abia venită și nu știu cum să-l găesc.

— Cu plăcere. Acum? Sigur. Nimic mai simplu.

Am mers de-a lungul unui coridor și, după un colț, am ajuns brusc în

vechea casă pe care o cunoșteam foarte bine. În timp ce urcam scările, am fost întâmpinați de manechinul lui Henri Picot, care purta o cămașă albă și fină și o vestă din mătase cu dungi viu colorate.

În locul numit biroul de contabilitate, se afla un seif înalt de metal. Corpul acestei personalități reci conținea marea avere a cabinetului. Aveam să aflu că existau trei chei: una pentru văduvă, una pentru Curtius și alta pentru contabil. Acest contabil era cocoțat pe scaunul lui înalt atunci când am sosit. Era un bărbat de vreo douăzeci și cinci de ani, care chelea prematur, cu păr șaten, ochi căprui și o față palidă, lipsită de căldură.

— Aceasta, a spus Georges, e Marie Grosholtz. Iar acesta, domnișoară, e Martin Millot. El se ocupă de cifre.

Martin a arătat spre ochelarii mei și a spus:

— Douăzeci de lire. Apoi, după un moment: Ai locuit la palat.

— Da.

— Pentru asta au venit cincizeci de lire pe lună, a spus el.

— Cincizeci de lire!

M-am mirat auzind o așa sumă. Mi se păruse uriașă.

— Uneori, o câștigăm în câteva ore.

— Banii sunt ai mei? Cei care au venit de la Versailles? Pot să-i iau?

— Să-i iei?

— Doar a fost plata pentru serviciile mele.

— Nu am nicio autoritate să eliberez asemenea fonduri.

— Dar au fost pentru mine, nu-i așa? Pentru salariile mele.

— Poate așa e, dar nu am nicio autoritate.

— Mă scuzați, pot fi plătită acum? am întrebat. Acum, că m-am întors. Voi avea un salariu?

— Nu am auzit nimic despre așa ceva, în niciun fel.

— Familia regală la cină... eu am făcut capetele. Au fost munca mea.

— Chiar așa? Și ce dacă?

— Nu voi fi plătită?

— Ce vreți să vă spun, domnișoară? Nu am auzit nimic despre asta. Fără vreo vorbă, banii nu se mișcă. Ce tristă arătați! Nu vă necăjiți atât de mult, vă spun eu! Nu eu am făcut asta. Eu adun și scad. Nu pot spune ce fel de om sunteți. Vă cer, vă rog, să vă calmați.

— Să ne întoarcem la muncă, domnișoară? m-a întrebat Georges.

— Cred că asta ar trebui să facem, Georges, i-am răspuns eu.

— Nu fiți așa de supărată, domnișoară!

— Nu sunt, Georges. Doar că am sperat.

Lucram de câteva ore și, când a venit seara, s-a auzit un bâzâit tot mai puternic în clădire, urmat de clătinarea tuturor obiectelor din cameră.

— E publicul, mi-a explicat Georges. S-au deschis ușile și oamenii au intrat. Suntem zguduți un pic, aruncați și întorși, până când pleacă. Văduva spune că e un zgomot bun. Îl numește prosperitate.

Toată clădirea huruia din pricina vieții oamenilor de dincolo de porți. Un pic mai târziu, stăpânul meu și-a luat haina și a plecat.

— Pleacă des seara, mi-a spus Georges, cu Jacques și cu Emile.

— Unde merg?

— Nu știu exact. În locuri întunecate, arene de luptă, birturi periculoase unde au loc lupte, locuri în care sunt criminali. Acum, că a plecat, ai vrea să le vezi pe toate? E un vizor.

Georges m-a apucat de mână și am coborât împreună pe scările din spate, apoi am luat-o de-a lungul unui coridor. Un om necunoscut a trecut pe lângă noi.

— Ce faci, Georges? a întrebat el.

— Doar îi arăt împrejurimile domnișoarei Grosholtz.

Aveam nevoie să mi se arate vechea mea casă? Da.

— *Chiar trebuie* să faci asta? Chipul celuilalt băiat era pe jumătate cufundat într-un guler amplu. Avea o privire sașie și ochii îi erau atât de îndepărtați, încât păreau să nu se cunoască deloc. Nu cred că ar trebui să faci asta, a zis el.

— Eu sunt Marie Grosholtz, i-am spus.

— Chiar ești? mi-a răspuns. Și ce dacă?

— Eu am făcut familia regală.

— Și eu care credeam că Dumnezeu a făcut-o!

Ne-am privit cu un ochi pe fiecare, apoi a plecat rânjind.

— El e André Valentin. E controlor de bilete. În general, nu avem de-a

face cu el.

— Mai bine.

— Aici e.

Mi-a arătat apoi o gaură dintr-un zid, prin care se putea vedea colosala afacere – oamenii din ceară și oamenii din carne aflați acolo ca să îi vadă. Ce populație!

— Cred că restul Parisului trebuie să fie gol acum, am spus eu.

— Și eu cred la fel.

Vechea recuzită de teatru dispăruse. Totul era foarte întunecos, abia luminat. Pereții păreau să se scurgă și mari umbre negre se furișau pe hol. Toți criminalii și victimele lor își vedeau, sumbri, de treabă. Acesta era Salonul Marilor Hoți, cea mai proastă cazare pentru figurile locului. Personaje peste tot, tronând mândre în răutatea lor. Iar oamenii vii se mișcau printre aceste suflete avortate, țipând și râzând de ele. Din loc în loc erau bănci, unde vizitatorii se puteau așeza pentru a se odihni.

— Ai văzut un om dormind pe o bancă? m-a întrebat Georges.

În sală era un bărbat de vârstă mijlocie, având capul lăsat pe un umăr. Doi sau trei oameni s-au apropiat de el și au zâmbit; în cele din urmă, unul a înaintat și a lovit ușor omul în genunchi. Văzând că nu se mișcă, l-a mai înghiontit un pic. Apoi mica adunare a țipat:

— E din ceară!

— Un om din ceară care se preface că e din public! am exclamat eu.

— Tipul acela adormit, a spus Georges râzând, e o replică din ceară a lui Cyprien Bouchard, pictor de porțelanuri. A câștigat la loterie.

Georges mi-a spus că loteria avea loc o dată la șase luni. Era un eveniment public: numele se amestecau într-un sac, iar cel ales devenea o lucrare din ceară. Până atunci, existaseră trei câștigători la loterie: o bucătăreasă, un coafor și un pictor de porțelanuri. Fuseseră amplasați printre exponate, ca să se amestece printre cei infami. Bucătăreasa – lângă un

asasin, coaforul – lângă un hoț, pictorul de porțelanuri – lângă mireasa înecată.

— Ce idee! am spus eu.

Toate sunetele și bâzâiturile Casei extinse a Maimuțelor, toată pălăvrăgeala, ciocăniturile ciudate și reverberațiile, toate erau foarte noi pentru mine. În noaptea aceea, după ce publicul a plecat, am stat întinsă pe patul din atelierul meu și am ascultat respirația clădirii, toate sunetele ei ciudate – casa vorbea, așa cum o făcuse întotdeauna, dar era o nouă plângere, astfel că, de fiecare dată când credeam că adorm, în sfârșit, un nou zgomot mă trezea. Și, ridicându-mă, eram sigură că auzisem pași în apropiere.

CAPITOLUL XLVII

O vizită

Sunetele se auzeau noapte după noapte, în timp ce stăteam întinsă în patul meu – bocănituri și zgârieturi. Uneori, când eram pe jumătate trează, credeam că cineva venise în camera mea; mă ridicam speriată și mă uitam spre ușă, iar uneori o vedeam deschisă, chiar dacă o închideam întotdeauna înainte să merg la culcare. Mi-am zis că, probabil, stăpânul meu rămânea treaz noaptea.

Într-o dimineață, devreme, în timp ce lumina dimineții tocmai intra pe fereastră, am devenit brusc conștientă că nu eram singură. Cineva stătea pe banca din fața mea.

— Bună, am spus eu.

Nu am primit niciun răspuns.

— Cine e acolo?

Persoana a rămas nemișcată.

— Tu ești, Georges? Nu te prosti acum! Ce faci?

Dar persoana a rămas tăcută în continuare. În timp ce lumina devenea mai puternică, am distins un contur slab de bonetă. O femeie mică stătea acolo, în fața mea.

— Tu ești? am zis eu repede. Elisabeth! Ai venit după mine!

Ea însă nu a răspuns.

— Cucu? am îndrăznit eu.

Dar tăcerea a continuat. Pe măsură ce lumina zilei devenea mai intensă, vedeam persoana cu mai multă claritate. Purta o rochie neagră și o bonetă albă; pe piept avea o cocardă cu litera C, cum purtau toți muncitorii pe atunci. Treptat am văzut tot mai mult: femeia se holba la mine cu ochii săi negri și strălucitori.

— Cine ești? De ce-ai venit?

Dar ea stătea nemișcată și mă privea cu asprime.

— Te rog, vorbește! Vorbește cu mine! De ce ești aici?

Dar ea doar se uita la mine stăruitor.

M-am aplecat spre ea și am împins-o, răsturnând-o pe podea, unde a

rămas nemișcată.

M-am aplecat și i-am atins părul, iar acesta s-a desprins.

Am țipat.

Apoi m-am lămurit: ciudata femeie cheală nu era nici vie, nici moartă, pentru că era o păpușă. O păpușă care înfățișa un om mic de statură, făcut nu din ceară, ci din lemn. Purta o rochie din pânză și avea ochi de sticlă. Am ridicat-o – era grea și stângace, iar membrele îi cădeau încoace și încolo. Cineva o pusese în camera mea ca să mă sperie.

Ce față oribilă și răutăcioasă! Cum se holba la mine cu ochii săi fără viață! I-am pus părul la loc, chiar dacă nu suportam să o ating. În timp ce aranjam păpușa mizerabilă, ușa s-a mișcat și cineva, o umbră care fusese tot timpul acolo, s-a repezit în atelierul stăpânului meu și a fugit de-a lungul coridorului. M-am încumetat după ea, urmărind scârțâitul podelei, de parcă însăși casa ar fi vrut să găsească vinovatul. M-am oprit la baza scărilor care duceau în podul vechii case, exact la marginea teritoriului interzis. Nu-mi mai păsa dacă podul avea să măucidă; nimic nu putea să mă oprească.

Am urcat foarte încet pe scara ce scârțâia la fiecare pas. Am ajuns apoi pe treapta de sus și m-am uitat în întuneric, dar nu am văzut pe nimeni. După o vreme însă, când am început să respir mai încet, am văzut un petic mic strălucind în întuneric și plutind spre mine. Și numele lui – o, numele lui, da, numele lui! – era Henri Edmond Picot.

CAPITOLUL XLVIII

Nu lipi afixe

Edmond Henri Picot. Cu mustață, fire albe de păr și ochi fantomatici. Mi-am pus mâinile la gură ca să nu țip. Silueta s-a îndreptat spre mine, mișcându-se atât de încet, încât ar fi putut fi doar vântul agitat de un păianjen. Apoi mi-a șoptit:

— Guturai? Acest tratament puternic asigură vindecarea. Nazalia. Curăță și purifică toate organele respiratorii; penetrează cele mai adânci fisuri ale membranei gâtului și nasului, dizolvă și îndepărtează toate crustele și flegma, împrăștie guturaiul, oprește bâzâitul din urechi și vindecă surditatea parțială.

— O, Edmond! am strigat eu. Ce ți s-a-ntâmplat, dragul meu Edmond?

— Suferi de o boală de piele? a continuat el. Ai pielea lucioasă, coșuri, pete și o roșeață ce poate duce la eczeme, arsuri groaznice și mâncărime? Pentru un leac absolut pentru eczemă, două lire e prea mult?

— Edmond, ce s-a-ntâmplat? Locuiești singur acolo sus?

— Un laxativ și o bomboană răcoritoare de fructe. Foarte plăcută la gust. Tamar Amar Indien Grillon pentru constipație, hemoroizi, bilă, dureri de cap, pierderea apetitului, probleme gastrice și intestinale. Tamar Amar Indien Grillon.

— O, Edmond, ce ți-au făcut?

— Capcane de șoareci! a spus el. Capcane de șoareci! Gata cu dăunătorii!

Gândește, Marie Grosholtz!

— Nu vom vorbi despre asta. Doar vom sta aici o vreme. Lasă-mă să-mi recapăt răsuflarea!

— Un desert oriental în Paris – fistic!

— Da, Edmond, da, bineînțeles.

Vedeam acum toate camerele din pod. Erau... populate. Edmond pusese câte un manechin în fiecare colț singuratic. Erau farfurii și căni, o măsuță, chiar și o față de masă. Și atunci am presupus altceva.

— Ei știi că ești aici? Mă refer la cei de jos. Nu te ascunzi, nu-i așa, Edmond?

L-am luat de mână. Fiecare deget îi era pătat de cerneală.

— Nu lipi afișe, mi-a șoptit el.

— Ei știi, nu-i așa?

— Cei care pun afișe vor fi judecați.

— Da. Ei știi. Cineva îi adusese mâncare. Nu e bine, Edmond.

I-am atins fața. Urechile îi erau palide și reci. I-am atins apoi mustața rară.

— Așteaptă aici, Edmond! Mă întorc imediat.

Am luat din atelierul meu un cuțit ascuțit și un săpun moale și, cu un castron cu apă, am scăpat de mustața lui Edmond.

— Uite, i-am spus eu, așa e mai bine. Deja arăți mai mult ca tine însuși. Dar adevărul era că nu arăta prea bine fără mustață. Edmond, mă cunoști. Știi că mă cunoști. Mi-ai lăsat ceva în atelier azi-dimineață. Nu știi ce ți s-a-ntâmpat, dar vei fi bine din nou.

— Nu lipi afișe, a spus el.

— Bine, am răspuns.

Apoi a sunat un clopoțel la parter.

— Edmond, trebuie să plec acum, dar mă voi întoarce mai târziu. Trebuie să vorbesc cu oamenii de jos. Dar am să mă-ntorc!

La parter, în atelierul meu, sosise Georges.

— Edmond Picot e în pod, am declarat eu.

El nu a spus nimic, dar a părut stânjenit.

— Unde e văduva? am strigat eu.

— Vă rog, domnișoară, a plecat mai devreme azi.

— Atunci, unde e Curtius?

— Și el a plecat mai înainte. Tocmai l-ați ratat.

— Te cred. M-a auzit acolo, sus, și a plecat ca să evite problema.

— Posibil.

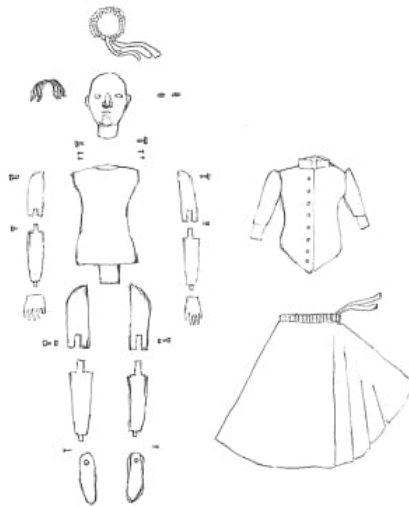
— Dar Jacques?

— El încă nu a venit.

— Spune-mi, Georges, văduva știe despre omul din pod?
— Da, domnișoară. Ea l-a dus acolo.
— Of, femeia aia ticăloasă!
— Nu se mai oprea din plâns.
— Bietul om! Georges, spune-mi ce s-a-ntâmplat!
— A avut febră, domnișoară, și o epuizare nervoasă totală, iar când i-a trecut febra, și-a pierdut mințile.
— Nimeni nu mi-a spus asta!
— Iertați-mă, domnișoară, dar exista vreun motiv pentru care ar fi trebuit să o facă?
— E ținut singur în pod?
— E mai puțin panicat acolo de unul singur. Ați văzut păpușa din lemn, domnișoară?
— Da, am văzut-o. M-a șocat.
— El a făcut-o. Știți pe cine reprezintă?
— Edmond a făcut-o? Chiar el? Nu, nu știu.
— Chiar nu vă dați seama?
— E o femeie cu un chip oribil, care îmi dă fiori.
— Sincer, nu știți?
— Nu, Georges, nu știu. Sunt sigură că nu am mai văzut pe nimeni care să arate așa.
— Păi, sunteți dumneavoastră, domnișoară.
— Eu?
— Dumneavoastră.
— Eu arăt așa?
— Cam așa.
— Oh...
Mi s-a părut cea mai proastă veste.
— Sunteți foarte tăcută, domnișoară.
Chiar eram.
— M-am gândit că ați fi flatată, a spus el, să știți că aveți un portret făcut astfel.
— Așa mă vede el.

- Făcut din amintire.
- Nu sunt o persoană vanitoasă. Niciodată n-am fost.
- Cât a trudit la ea!
- Acum văd că are hainele mele vechi – și cred că și măsurile mele.
- Într-adevăr, e inconfundabilă.
- Chiar e?
- S-a chinuit mult cu ea.
- Chiar așa? Chiar așa?
- Să vă spun o poveste?
- Da, Georges, spune!

— Bine. O să vă povestesc despre această păpușă. Poate vă va ajuta. Acum încep. Când domnul Edmond venea în vizită, stătea cu mama lui o vreme sau cu manechinul tatălui său; mai târziu însă, a început să urce în pod. După o vreme, la fiecare vizită, cioplea ceva acolo. V-a făcut singur, în camerele de sus, când era departe de soția lui. V-a cioplit capul dintr-o grindă din pod, chiar dacă podul a avut de suferit din cauza asta. A smuls grinda și cred că, de atunci, podul s-a lăsat un pic. După aceea, de câte ori venea în vizită, stătea sus, lângă dumneavoastră. Când văduva a găsit

păpușa, a făcut un mare scandal și a distrus-o aproape complet. După aceea, el a venit mai rar – soția nu i-a mai permis – și îmi amintesc că Madame Cornélie și văduva au țipat una la cealaltă. Dar văduva i-a găsit o utilitate păpușii. A pus-o în geam – îmi pare rău, domnișoară! – ca să sperie copiii de pe bulevard atunci când veneau să spioneze. Și, uneori, era folosită ca o greutate, ca să apese lucrurile. Ba chiar a proptit și uși deschise. Jacques o trăgea câteodată pe trepte, ca să stea lângă el. Păpușa a fost lăsată aici. Domnișoară, asta e povestea păpușii, dacă nu vă supărați.

Lacrimi pentru Edmond și pentru mine, apoi hohote de plâns.

— E bolnav rău? am întrebat eu. Spune-mi, Georges.

— Cred că da.

— Și Cornélie l-a dat afară?

— Nu o mai vedem. Familia Tice l-a adus înapoi. Madame Cornélie nu voia să-l țină în starea asta. Se pare că a desfăcut căsătoria, la tribunal. A făcut-o cum trebuie. S-a plâns că domnul Edmond nu era bun de soț. Iar când judecătorul i-a cerut domnului Edmond să vorbească, el doar a bombănit prostiile lui; și astfel, judecătorul a desfăcut căsătoria, iar el s-a întors aici.

— Cu mustață și cu degetele vopsite cu cerneală.

— Văduva nu-l poate arăta în public. E o priveliște tristă. Deranjează oamenii.

— Îl ascunde.

— Oamenii de ceară îl sperie. E mai fericit în camerele de sus. I se aduce mâncare și, când încearcă să coboare, unul dintre băieți îl ghidează înapoi. Acele camere sunt ale lui; întotdeauna se vorbește despre ele ca și cum ar fi periculoase, însă doar ca să fie lăsat în pace. E destul de fericit singur. Mult mai fericit decât era înainte. Au crezut că ați putea să-l tulburați, așa că v-au spus să nu mergeți niciodată sus.

— Dar el m-a găsit.

— Da, v-a găsit, domnișoară.

— Vorbește numai prostii.

— Sunt reclame, domnișoară. Afișe pe care le-au făcut la tipografiile Tice. Le-a învățat pe toate. Doar despre ele vorbește acum. Doar le repetă – foarte multe, diferite – iar și iar. E bun doar pentru ocupațiile ușoare – și nici pentru acelea. Uneori i se dă câte un lucru de mână, dar se înțeapă.

— Văduva merge la el?

— Uneori. Dar e o doamnă foarte mândră, nu-i place să-și arate latura

mai blândă.

— Îl lasă singur acolo?

— Cred că e destul de mulțumit sus.

— Vom vedea, am spus.

Am urcat din nou la el în ziua aceea și i-am dus de mâncare. A rămas nemișcat acolo, murmurând cuvinte din tipografie.

Când, în cele din urmă, ea a venit acasă, am așteptat-o, apoi am urcat la etaj, l-am luat pe Edmond de mână și l-am condus până jos. Am intrat în biroul ei fără să bat la ușă.

— E Edmond, i-am spus eu. El e Edmond!

Cu o față tremurândă și furioasă, cu falca încleștată, văduva a șoptit:

— Scoate-l afară! Înapoi în pod cu el! Vizitatorii trebuie să vină din moment în moment!

— Stai, Edmond!

— DU-L AFARĂ!

Apoi a intrat un băiat.

— Acesta e fiul tău, am spus. Nu îl recunoști?

— AFARĂ! ACUM!

— Înștiințare politicoasă, a spus Edmond mai tare ca de obicei, fără violare de domiciliu.

A ieșit apoi din cameră din proprie inițiativă, liniștit. Băiatul l-a urmat. Am rămas singură cu ea.

— Să nu presupui cumva că mă cunoști! a spus ea. Dacă îmi mai stai în cale, te voi sugruma. Chiar cu mâinile astea o voi face. O să-ți înăbuș viața, o să te sting și o să mă bucur de asta. Aș putea să o fac chiar acum. Cine ești tu? Un punct. Și cine sunt eu? Ieși afară!

Am ieșit, dar acesta a fost doar începutul.

Am spălat degetele lui Edmond în fiecare zi. L-am hrănit. Am urcat și am coborât scările pentru el. L-am ademenit înapoi în atelier. Am înțeles că aveam să-l găsesc din nou acolo. Dacă Edmond era acolo, aveam să-l găsesc.

— Edmond, mă cunoști, i-am spus. Da. M-am întors acum. Sunt iar aici.

— Negustorul de corăbii.

— Nu te voi lăsa în pod.

— Cumpărăm dinți.

— Te voi ține la parter, cu mine.

— Sedii foarte convenabile, întrebați înăuntru.

- Te voi ține cu mine, vom fi împreună din nou.
- Conține o zonă de aproximativ o mie opt sute douăzeci și nouă de metri pătrați.
- Și, undeva, printre toate acele cuvinte...
- Fațada e de aproximativ patruzeci.
- ...va ieși la iveală adevăratul Edmond.
- Să fie închiriat.

CAPITOLUL XLIX

Toată lumea e înăuntru

Louis-Sébastien Mercier a venit într-o zi în vizită și m-a căutat în atelierul în care făceam mâini împreună cu Georges. Edmond a stat mut într-un colț.

— Te-ai întors, Micuțo! Înapoi pe adevărata scenă!

— Nu vorbești prea tare, domnule, vă rog! Nu e bine pentru Edmond. Uitați-vă la el! Vedeți ce s-a ales de el.

— A, da, am auzit. Dar, Marie, a spus el luminându-se, ți-am văzut capetele regale!

— Le-ați văzut? Ce mai face Elisabeth?

— Mă refer la cele din ceară. Ce îndrăzneală! Să le arătați așa!

— Mulțumesc. Și ce mai faceți, Monsieur Mercier? Cum vă mai sunt pantofii?

— Ne ținem de treabă. Cum ne mai ținem de treabă!

În timp ce eu și Georges continuam să lucrăm, Mercier ne-a Povestit despre vremurile care îl făceau să alerge din loc în loc, de parcă Parisul s-ar fi cutremurat tot timpul. A adăugat că, uneori, o vedea și pe văduvă grăbindu-se, fără răsufare, în timp ce aduna informații. Și-a dat jos pantofii și ni i-a înmănat. Într-adevăr, erau foarte subțiați de uzură. Ne-a arătat apoi o broșură pe care o terminase recent, cu subiectul *Saloanele Celebrate ale Cerii*, și ne-a citit un fragment din ea:

„În aceste zile noi, care trec atât de repede, Cabinetul doctorului Curtius este atracția esențială la Palais-Royal și pe tot bulevardul. Unii spun că nimic nu îl întrece în toată capitala. Cabinetul doctorului Curtius oferă un divertisment excelent pentru bărbații de orice profesie, pentru copii, pentru femei, pentru bătrâni, pentru curioși, pentru cei neinformați, pentru cei curajoși, pentru cei neinspirați, pentru cei oboșiți de viață, pentru cei insuficient stimulați, pentru cei îmbrăcați elegant, pentru cei puternici, pentru zdrențăroși, pentru slăbănogi, pentru stăpâni și pentru servitorii lor, pentru cei îndrăzneți și pentru cei respectuoși, pentru localnici, astfel încât toți să înțeleagă cum funcționează capitala noastră în aceste vremuri schimbătoare, dar și pentru străini, ca să înțeleagă un oraș necunoscut.

Aproape că nu există persoană în Paris pentru care Curtius să nu fie relevant în aceste zile extraordinare. Oricât de bine crezi că știi orașul, Curtius are întotdeauna surprize pentru tine – de parcă el însuși ar decide cine e important și cine nu. Tot ce e cunoscut, tot ce e mai grozav, tot ce e extraordinar și inspiră, tot ce e abominabil – toate acestea sunt concentrate în cabinetul său. În timp ce personajele vii și faimoase pot dezamăgi în viața reală, apărând pentru scurt timp sau doar la o distanță prea mare, la

Curtius ele nu dezamăgesc niciodată. În stabilimentul lui, cele mai exclusive doamne și cei mai exclusivi domni au timp pentru toată lumea.

Pentru că e adevărat: Curtius, în marea lui sală, a abolit privilegiul! Curtius a anulat toate regulile de etichetă. Unde altundeva în lume ar putea un sărăntoc să se apropie de un rege? Sau ar putea un mediocru să atingă un geniu? Sau urâtenia s-ar apropia – fără rușine – de frumusețe? Cabinetul e singurul loc.

E adevărat că magia lui funcționează doar între limitele expozițiilor lui; afară, gravitatea presiunilor din fiecare zi, grijile și speranțele se reafirmă imediat. Dar cine se poate plânge după ce vede mirarea unui școlar care a ajuns față în față cu ultimul lui erou? Cine se poate plânge după ce vede un învățat de la Sorbona apropiindu-se cu reverență de figura unui mare autor decedat, alei cărui cuvinte i-au influențat viața? Cine se poate plânge după ce o doamnă care respectă legile poate privi, cu groază și de aproape, cel mai mare criminal al epocii? Cine se poate plânge când orice supus al Franței poate vizita Palais-Royal și poate vedea, în mod convenabil, în orice zi a săptămânii, familia regală așezată la cină? Când oricine se poate apropia, simțind o legătură cu regele sau cu regina pe care nu a mai simțit-o niciodată, și poate chiar, pentru trei livre, dacă este suficient de curajos – și puțini sunt – să îndrăznească să-i... ATINGĂ?

Așa e!

Chiar și misterul regalității e rezolvat la Cabinetul doctorului Curtius!”

— Mulțumesc, Monsieur Mercier, i-am spus, luând volumul subțire. Îl voi prețui.

— Micuțo, crezi că ar putea lua în considerare acum un nou bust al meu? Pentru Palais-Royal, bineînțeles, nu pentru locul acesta. Crezi că l-ar face?

— Cine poate ști? am răspuns. Nu depinde de mine.

— Nu crezi asta, nu-i așa?

— Nu știu, am zis.

— Nu, nu, a murmurat el. Încerc de fiecare dată la loteria de ceară, punându-mi numele împreună cu celelalte.

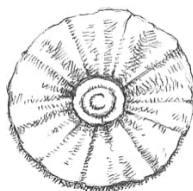
— Lapte curat, ouă proaspete, a șoptit Edmond.

CAPITOLUL L

În care sunt furate capetele

Văduva a schimbat apoi uniformele personalului din partea din față a casei. Costumele din mătase au fost abandonate și, în locul lor, s-au îmbrăcat haine din bumbac negru, pantaloni negri, pălării simple, negre, cu trei colțuri, toate împodobite cu rozete cu C. Această îmbrăcămintă sumbră era copia celei purtate de reprezentanții parlamentului recent format.

Într-o duminică, la scurt timp după întoarcerea mea, clopotele au răsunat în tot orașul, zăngănind mult mai mult decât de obicei. Am lucrat în atelierelor noastre toată dimineața fără să ne gândim prea mult la asta, chiar dacă clopotele au continuat să sune și Edmond a umblat încoace și încolo prin pod. Am urcat ca să îl calmez, dar zgomotul îl tulburase și era foarte necăjit. L-am ținut de urechi; asta îl ajuta întotdeauna. I-am spus apoi că sunetul clopotelor aveau să se oprească în curând, dar nu s-a întâmplat asta.

După-amiaza, târziu, văduva s-a întors la Casa Maimuțelor, țișând și dând buzna în atelierul stăpânului meu.

— Le-au furat! Le-au furat! Ne-au luat proprietatea! Capetele! Capetele noastre, Curtius!

Era roșie la față și extrem de asudată.

— Madame! a strigat Curtius. Ce vă supără?

— Capetele! Capetele! a zis ea gâfâind.

— Da, a spus Curtius. Vreunul în mod special?

— Da, a gâfâit ea, chinându-se să respire, ne-a fost smuls de la Palais-Royal!

— Un jaf?

— În plină zi. Erau cu sutele!

— Sute de capete?

— Nu, de oameni! Sute de hoți, toți cerând același lucru.

— Cereau capete?

— Da, Curtius! Proprietatea ne-a fost luată!

— Dar capetele cui?

— Ale noastre!

— Dar care?

— Al ministrului Necker și al ducelui d’Orléans.

— Pentru ce?

— Ca să le țină sus și să mărșăluiască pe străzi cu ele într-un marș funerar.

— Dar sunt ale noastre! De ce au făcut asta?

— Curtius, trebuie să ții pasul! Trebuie să-ți destupi urechile. Ministrul a fost concediat, ducele a fost alungat, iar oamenii mărșăluiesc prin oraș, ținând capetele noastre în sus. Pentru că adevărații oameni lipsesc, capetele care îi reprezintă trebuie să le ia locul.

— Ar trebui să ia capetele adevărate ale lui Necker și Orléans. Acelea sunt ale noastre!

— Au scandat și au lovit în geamuri, apoi au intrat în salon fără bilet, cerând capetele.

— Și ce-ai făcut?

— Le-am dat. Le-ar fi luat oricum și cine știe ce pagube ar fi provocat? L-au vrut și pe rege, dar i-am rugat... le-am spus că regele este un corp întreg și că e foarte greu, pe când celelalte două sunt doar niște busturi.

Regele acela era lucrarea mea.

— Mă bucur că regele e în siguranță, am spus eu. Mulțumesc că l-ați salvat.

Văduva s-a întors cu spatele la mine.

— Vom avea grijă să fie arestați, a bombănit Curtius. *Eu* le-am făcut! E proprietate privată!

— Știu două nume. François Pépin, un vânzător ambulant, și André Ladry, un *limonadier*.

— Vor fi judecați!

— Au promis să returneze capetele.

— Nu ar fi trebuit să-i lași să plece.

— Tu nu erai acolo, a șoptit ea. Eram singură și m-am speriat.

Apoi s-a lăsat o tăcere grea, ca o gaură, sau ca o deschizătură ruptă, de parcă văduva s-ar fi descusut și, cu ea, toată lumea noastră.

— Tu, speriată? a șoptit Curtius. *Tu?* Nu o să cred asta niciodată.

— Am crezut că oamenii aceia aveau să mă omoare. Ar fi putut să o facă ușor. Nimic nu i-ar fi oprit dacă ar fi vrut să o facă. Ar fi luat un cuțit ascuțit, l-ar fi împins în mine și sângele meu s-ar fi vărsat imediat. Aș fi putut muri, chiar aș fi putut muri... Philippe, cred că, în cele din urmă, am avut noroc, a spus ea cu lacrimile curgându-i pe față.

— Nu mi-ai mai spus Philippe până acum.

Acesta a fost al doilea șoc.

Cred că toți ne-am speriat atunci.

CAPITOLUL LI

Referitor la căpitanul Curtius

Ceara e folosită adesea la muschete și la puști, ungând trăgacele acestora pentru a le face mai precise; în același timp, netezește țevicele pentru ca alicele și praful să treacă eficient.

Toată noaptea s-au auzit zgomote. Strigăte pe bulevard și geamuri sparte. O împușcătură îndepărtată. Toate erau captate de Marea Casă a Maimuțelor, care le transforma într-un mod unic: le răsucea și le alungea, făcându-le să ricoșeze, și nu le lăsa să dispară. L-au chinuit teribil pe Edmond și i-au răpit somnul. Nu știu câte uși și câte ferestre au fost sparte în noaptea aceea, dar Casa Maimuțelor s-a ținut tare.

Dimineața, toate clopotele Parisului au cântat împreună, chemându-se unele pe celelalte. În Marea Casă a Maimuțelor, nimic: porțile au rămas închise. Personalul care locuia în oraș nu a venit la muncă. Doar Martin Millot, contabilul, a apărut, nerăbdător să vadă dacă totul era în siguranță. Încet, distrași, noi, cei rămași, am lucrat în camerele din spate. Millot a numărat banii, Jacques a tăiat pânzele, văduva a cusut busturi, stăpânul meu a făcut capete, iar eu am modelat mâini. Edmond a stat departe, pentru că era prezentă și mama lui. De-a lungul zilei, pierduți în lucrul cu ceară, fire de păr, lemn sau pânză, am uitat de toate.

Abia spre după-amiază a sunat clopoțelul nostru, iar Jacques a ieșit la poartă. S-a întors cu doi afaceriști de pe bulevard: slăbănogul Monsieur Nicolet, stăpânul dansatorilor pe sârmă – clădirea lui din cărămidă era Grandes Danseurs de Corde –, și doctorul Graham, cel cu părul de foc, patronul Patului Ceresc. Nu am știut asta până când nu a vorbit, dar Graham era scoțian – un străin, la fel ca mine și ca stăpânul meu.

Cei doi bărbați veniseră pentru că niciun loc de pe bulevard nu era mai cunoscut decât Marea Casă a Maimuțelor. Știau că evenimentele nopții ne îngrijoraseră probabil și pe noi, care aveam atât de multe de pierdut. Ne-au

întrebat dacă ni se părea îngrozitor faptul că nimeni nu mai ținea frâiele orașului. Dacă nu se făcea ceva în scurt timp, haosul ar fi pus stăpânire pe oraș. Anarhia s-ar fi răspândit de la un cartier la altul, iar orașul ar fi ars, cu toți cei dinăuntrul său.

— Noi știm ce înseamnă pierderea, a spus văduva. Ieri ni s-au furat două capete.

— Oamenii care au furat de la voi și au mărșăluit ilegal au fost împușcați ori s-au împrăștiat.

— Și capetele noastre?

— Acum e sânge pe străzile Parisului. Ordinea trebuie restaurată.

— Ne vom recupera capetele?

Ei tocmai veniseră de la Hôtel de Ville^{2}, unde fusese o adunare; de aceea sunase clopotul de alarmă. Cei doi bărbați erau de acord că trăiau vremuri desperate; era ușor să stăm acasă și să ne tragem păturile peste capete, dar, dacă nu se făcea nimic, cineva ne-ar fi smuls din casele noastre și ne-ar fi scos goi în stradă. Ultima opinie îi era adresată, în mod special, lui Curtius.

La ședința de la Hôtel de Ville, se propusese să se formeze o miliție a cetățenilor, suficient de mare încât să protejeze orașul de terori în uniformă de dincolo de zidurile lui și de cele fără uniformă aflate în interior. Bărbații au tăcut o vreme, apoi au spus clar și răspicat că ar fi fost o mare ușurare pentru oamenii de pe bulevard și din zona înconjurătoare dacă doctorul Curtius, cea mai importantă personalitate a lor, s-ar fi oferit în mod voluntar să fie căpitanul local al miliției poporului.

— O veți face, căpitane Curtius? au întrebat ei.

Prin ochelarii mei, Curtius și văduva păreau micșorați. Dinspre stăpânul meu părea să se audă sunetul unor picături curgând la nesfârșit.

— Vă înșelați, a răspuns el în cele din urmă. Philip Wilhelm Mathias Curtius. Sau doctorul Curtius. De ieri, Philippe. Niciodată „iubitule”, e adevărat, nici „dragule”. Doar Curtius e acceptabil. Nimic altceva.

— *Căpitane* Curtius, au insistat ei. Nimeni nu ar fi mai potrivit.

— Locul lui e aici, a spus văduva dintre oamenii de ceară.

— Da, da, într-adevăr, au răspuns ei, și pentru a proteja o populație atât de distinsă, mai întâi trebuie protejat cartierul.

— Nu, a insistat văduva. Nu, asta nu e corect.

— Căpitane Curtius, au continuat ei. E o mare onoare să fiți ales căpitan.

— Nu are nevoie de onoarea asta sau de lașitatea voastră, le-a spus apoi

văduva celor doi bărbați.

— Numele lui e deja scris la Hôtel de Ville.

— Curtius, iartă-mă pentru ce voi spune, a rostit ea foarte încet, înainte de a se întoarce din nou spre cei doi bărbați. Arată el că ar fi capabil de așa ceva? Nu ar putea să o facă. Nu înțelege asemenea lucruri.

— Înaintați spre datoria dumneavoastră, căpitane Curtius.

— Căpitan Curtius? a repetat stăpânul meu.

— Căpitane Curtius, sunteți așteptat la hotel.

— Nu, a repetat văduva. Nu va merge acolo.

— Atunci, există posibilitatea de a fi arestat, a zis doctorul Graham.

— Mai mult, există posibilitatea ca proprietatea dumneavoastră să fie confiscată, a adăugat slăbănogul de Nicolet. Nu am putea să împiedicăm acest lucru.

Stăpânul meu s-a ridicat în picioare tăcut.

— Cineva trebuie să meargă în locul lui, a anunțat văduva. Voi merge eu! Apoi a vorbit stăpânul meu.

— Căpitanul Curtius, a declarat el. O afirmație. Nu mai e o întrebare.

— Philippe, oprește-te!

— Vă mulțumim *foarte* mult, i-au spus bărbații. Vă salutăm!

Iar stăpânul meu i-a salutat la rândul său. Nicio armată nu ar trebui să folosească însă un asemenea salut: a fost cea mai vagă imitație, cea mai scurtă mișcare a chipului, de parcă ar fi vrut să alunge o muscă.

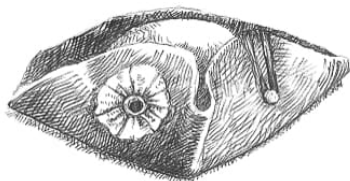
Totuși, chiar și când era înfrântă, văduva știa întotdeauna ce să facă.

— Jacques, vei merge cu el! Să nu-l scapi din ochi!

— Da, așa am să fac! a strigat Jacques.

— Să nu lași pe nimeni să se atingă de el!

— Da, n-am să las!

— Văduvă Picot, a zis stăpânul meu, sunt un căpitan. Ce i-ai spune unui căpitan? Să-mi iau o uniformă? Mi-ar plăcea una. Voi pleca la oameni. Toți mă cunosc. Vor spune „Uitați-l pe doctorul-căpitan Curtius!” Apoi și-a luat alunița de frumusețe de pe bărbie și și-a pus-o în fața pălăriei-tricorn, de parcă ar fi fost o decorație militară. Astăzi, i-a spus el văduvei, o să-ți spun

Charlotte.

— Te rog, Philippe, nu trebuie să pleci!

— Charlotte, of, Charlotte, voi pleca!

Apoi și-a ridicat brațele, cu anvergura aripilor unui pelican.

— Ține ușile zăvorâte și nu lăsa pe nimeni să intre. La revedere, Charlotte.

— Domnule! am țipat eu.

— Philippe! a strigat văduva înlăcrimată.

M-am întrebat dacă aveam să-l mai văd vreodată.

Apoi au pornit, Curtius mergând cu vechiul lui câine de pază înaintea sa, schiopătând în timp ce îl conducea. S-au îndreptat spre Hôtel de Ville și spre vechea poartă Saint-Antoine – dărâmată de mult –, pe unde intraserăm noi doi pentru prima dată în Paris. La capătul bulevardului, aveam să întorcă spre dreapta, pe Rue Saint-Antoine, spre fortăreața de acolo. În acel 14 iulie.

CAPITOLUL LII

Un copil diabolic

Zgomotele au ajuns la intensitatea maximă la puțin timp după ora cinci. Se mai trăsesse cu tunul și până atunci, dar vuietul vocilor era aproape continuu. Când nu m-am mai putut concentra la munca mea, am mers în camerele din spate, apoi am urcat pe scările vechii Case a Maimuțelor, pe lângă manechinul de croitorie al bătrânului Henri Picot, căci nu îl mai auzisem pe Edmond de o vreme și voiam să-l verific. Nu era în pod – nu era nicăieri. M-am uitat pe fereastră, sperând să descopăr sursa zgomotului, dar nu puteam vedea decât o parte din bulevardul gol. Apoi am auzit gălăgie, oameni care urlau și care păreau să se apropie tot mai mult. Dacă rămâneam în locul meu din pod, aș fi putut să urmăresc totul de acolo.

Și atunci l-am observat pe Edmond: era jos, în curte, între porțile Casei Maimuțelor, mergând înainte și înapoi în timp ce își flutura mâinile. Gura îi era larg deschisă – oare țipa? Era imposibil să aud ceva din cauza mulțimii. Am strigat cât de tare am putut:

— Edmond! Edmond, vino înăuntru!

Dar nu cred că putea să mă audă. Apoi a mers la gard și și-a lăsat capul pe el, lovindu-se de grilaj. După aceea a dat cu capul atât de tare, încât a trecut cu totul prin gard – și a rămas acolo. Corpul lui era într-o parte a grilajului, pe partea cu Casa Maimuțelor, iar capul lui se afla de cealaltă parte. Și o mare mulțime tocmai se apropia.

— Edmond, bagă-ți capul înăuntru! Bagă-l înăuntru! i-am strigat.

Dar el s-a ghemuit acolo, cu umerii pe grilaj și capul blocat pe partea bulevardului. Am coborât repede, am ieșit pe ușa din spate și am ajuns în curte. Afară era altfel. Oamenii se adunau ca o furtună întunecată și era tot mai aglomerat. Clădirile zăngăneau din cauza ecourilor zgomotelor. Și acolo era Edmond, având capul blocat în grilaj, în timp ce mulțimea se apropia.

— Ești blocat, Edmond? Ești blocat?

— Bomboane de lămâie și oțet! a spus el.

— Edmond, o să încerc să te trag afară!

Era inutil.

— Edmond, nu o să te eliberezi!

— Prăjituri cu cartofi din Savoia!

Și atunci am văzut mulțimea – o mare masă de oameni, o bestie mare și gălăgioasă, cu multe guri, un rege al șobolanilor înaintând pe câteva sute de picioare. Mulți oameni din mulțime dansau, iar alții țineau bucăți de cuști deasupra capetelor; erau agitați și entuziasmați și îmi doream să plece. Când am ajuns la porți, erau atât de aproape de ele, încât am rămas fără răsuflare. Ce creatură nouă era aceasta?

— Uitați, alt cap, a țipat cineva, iar ceilalți au râs.

— Nu, nu, totul e în ordine! am spus eu. Vă rog să treceți acum!

— Și-a blocat capul?

— Ajutor! Ajutor! am strigat spre Casa Maimuțelor. Ajută-mă!

— E adevărat! Alt cap! a țipat cineva.

— Uită-te la capul ăla, i-ar plăcea să le-ntâlnească pe-ale noastre?

Apoi, în aplauze, și-au ridicat trofee. Capete. Două capete pe bețe. Foarte bine făcute, m-am gândit eu pentru o clipă; oare Curtius le făcuse? Oare acestea erau capetele care îi fuseseră furate văduvei? Însă atunci, adevărul a devenit brusc clar: nu erau capete de ceară, erau capete de carne, zămislite de oameni. Capete adevărate. Unul a fost împins lângă cel al lui Edmond, de parcă ar fi putut discuta. Edmond a țipat, iar corpul lui s-a ridicat puțin, însă capul tot nu i s-a eliberat.

Unul dintre băieții din Casa Maimuțelor a ieșit apoi afară.

Gâtul alungit al marchizului de Launay

Tovarășul său de călătorie, de Flesselles

— Ceară, am strigat la el. Adu ceară cât de repede poți!

M-am gândit că, până la urmă, ceara avea să rezolve totul. Doar frecând barele cu ceară, puteam elibera capul lui Edmond. Ceara e un lubrifian: împiedică ușile și ferestrele să se blocheze, funcționând pe metal și pe lemn. Mai mult, oprește scârțâitul balamalelor – l-ar fi putut face și pe Edmond să tacă.

Apoi văduva a ieșit afară.

— Edmond! a țipat ea. Edmond, vino imediat! M-a împins într-o parte și a încercat să-l tragă înapoi, dar nici ea nu a reușit să-l miște. Vino, i-a ordonat apoi, palidă și tremurând. Lasă-i să treacă!

— Adu ceară! am strigat eu. Ca să-i scoatem capul.

— Ceară! Ceară! a urlat văduva, încercând să-l grăbească pe băiatul din Casa Maimuțelor.

— E casa de ceară – am fost acolo, a spus apoi o voce din mulțime.

— Am văzut toate trupurile acelea celebre!

— Dar ale noastre? Cum rămâne cu aceste capete faimoase? Nu trupuri, ci capete! Capete pe care toată lumea trebuie să le cunoască.

— De Launay, guvernatorul Bastiliei!

— Fostul guvernator.

— A tras în noi!

— Nu o va mai face.

Băieții au ieșit din casă alergând, cărând ceara. Am tăiat o parte și am început să frec barele în jurul urechilor lui Edmond. Văduva m-a împins mai departe.

— Sunt aici, Edmond! Sunt aici! a țipat ea.

— Iar aici e de Flesselles, cel care i-a înfometat pe oameni! au urlat oamenii.

Mulțimea a legănat celălalt cap în fața lui Edmond, care s-a ferit de el cu groază.

— Nu vom mai flămânzi!

— Negustor gras!

— I-am smuls mațele!

Nu mai văzusem o crimă până atunci, nu în viața reală. Și nici nu văzusem capetele lor înainte să fie modelate. Brusc însă, eram foarte aproape de ele. Foarte aproape de un nou adevăr. Nu suportam să mă uit la ele, dar nici nu puteam să privesc în altă parte. Și totuși, bietul Edmond continua să urle, fără să se poată elibera.

„Ceara va reuși, mi-am zis eu. Ceara va reuși! Trebuie să reușească.”

— Ar trebui să faci și capetele *noastre* din ceară, a strigat o voce spre văduvă.

— Plecați, vă rog, plecați, lăsați-ne în pace! a gemut ea.

— Nu încă. Nu până nu ne faceți capetele. Luați capetele astea. Faceți-le! În ceară.

— Nu! Nu, vă rog, plecați!

— Nu ne spuneți ce să facem.

— Nu ne vom opri. Asta dacă nu cumva vreți să avem *trei* capete pe pari.

— Taie-l! Taie-l! Taie-i gâtul!

Edmond a țipat din nou, de data asta cu totul diferit.

— Marie! MARIE! MARIE!

Cuvinte adevărate! Cuvintele lui, iar și iar – *numele meu*, iar și iar!

MARIE! MARIE!

— Sunt aici, a spus văduva. Edmond, sunt chiar aici, sunt mama ta.

— MARIE! MARIE!

Nu mai puteam face nimic altceva.

— O să vă fac capetele, am spus în cele din urmă. Urmăriți-mă de după grilaj, haideti, aduceți-mi capetele!

— MARIE!

— Fugiți, băieți, aduceți valiza lui Curtius! Fugiți!

— Cât timp va dura? a întrebat cineva.

— Câteva minute, am spus eu, doar câteva minute, până se usucă ghipsul. Voi fi foarte rapidă. Apoi puteți merge mai departe.

— Așa să faci sau mai adăugăm unul la colecția noastră.

— Nu e nevoie, am zis. Nu e nevoie să faceți asta.

Geanta stăpânului meu, întotdeauna pregătită lângă ușa laterală, a fost

scoasă repede afară.

— Sunt gata să încep, am spus eu.

Un bărbat s-a urcat pe umerii unui însoțitor și mi-a înmânat un cap, încă pe parul lui, peste poartă. Am fost atât de surprinsă de greutatea lui, încât era să-l scap. Trebuia să-l acopăr cu ghips – doar fața.

— Nu va dura la fel de mult ca de obicei să modelez aceste capete, am spus apoi. Nu au nevoie de paie în nări ca să respire prin ghips și, dacă le mânuiesc cu duritate, sigur nu se vor plânge.

Și chiar acolo, în curtea Casei Maimuțelor, m-am apucat de lucru. Martin Millot m-a ajutat, cu mâinile tremurânde.

— Săpun moale, am spus eu.

Capul din poala mea era negustorul de Flesselles, care părea să se uite la mine cu ochii încețoșați. Știam că nu ar fi trebuit să țin acel cap, că probabil ar fi trebuit să-l azvârl cât colo. Era gunoi, era murdar? Cum putea fi gunoi când în urmă cu doar un moment fusese elementul care gândea, vedea, auzea, gusta și mesteca de deasupra corpului său? De îndată ce murim, devenim un gunoi? Nefericitului obiect îi lipsea foarte tare ce fusese recent sub el. Cât de ciudat arătăm tăiați în bucăți! Și – of! – greutatea oribilă și tristă a unui cap uman... O greutate ce nu ar trebui cunoscută niciodată. Biata sferă! Nu puteam fi crudă cu ea. De dragul lui Edmond, pentru el.

Al doilea cap era al marchizului de Launay, guvernatorul Bastiliei. Acesta nu era într-o condiție atât de bună ca primul, chiar dacă era obținut mai recent. Poala mea a devenit rapid foarte umedă. „Ordine, mi-am zis, ordine! Spune-o la fel ca stăpânul tău. Nu rata nimic. Ca atunci când erai în Berna. Arată-ți pregătirea, mândrește-te cu ea!”

— Gâtul marchizului de Launay e tăiat în zigzag, am spus cu voce tare în timp ce văduva aplica tot mai multă ceară în jurul gâtului și capului fiului ei. Are o ruptură pe fascia temporală dreaptă; mușchii din jurul regiunii maxilarului inferior sunt tăiați rău. Scheletul cartilaginos al nasului său e foarte căzut; tot acel organ e însângerat și împins într-o parte – un ciob de cartilaj spart iese din nara stângă. Vârful suliței a intrat exact prin gaura foramen magnum de la baza craniului și a înaintat considerabil în craniu, până când nu a mai putut avansa. Vârful suliței a ajuns apoi la culmea interioară a oaselor parietale, la sutura sagitală superioară – acest fapt e confirmat de o mică crăpătură pe care o simt chiar acum, în exteriorul craniului, prin scalpul marchizului.

Și astfel, stând pe un scaun în fața Marii Case a Maimuțelor, dincolo de

porți, am modelat două capete grele, fără trupuri, pentru un public sălbatic în timp ce deasupra mea cerul devenea tot mai înnorat. Iar, în timp ce îmi încheiam lucrarea, Edmond s-a eliberat, în sfârșit, și s-a întors întreg, deși epuizat, în Casa Maimuțelor, aruncându-se în poala largă a văduvei care gâfâia și plângea în hohote. Mai văzusem o grupare ca aceea – se numea Pietà.

Salvat... salvat de ceară.

Când ghipsul s-a uscat, Martin le-a înmânat cele două capete pe deasupra porții, așa că mulțimea a mărșăluit mai departe, cu un entuziasm scăzut. Rochia mea era plină de sânge și ghips; m-am întors într-o parte și am vomitat brusc pe pietrele de pavaj. Aș fi vrut să nu se fi întâmplat asta – poate că ar fi trebuit să reacționez mai bine. Până la urmă, erau doar două corpuri – un lucru perfect natural. Dar nu gândeam destul de repede în acele momente.

— Edmond, Edmond! am zis apoi. M-ai strigat!

Dar el era deja înăuntru.

Începea să plouă. M-am bucurat văzând asta și am rămas acolo, în ploaie. „Ce lucru am făcut!”, m-am gândit. În scurt timp, toți au intrat înăuntru, dar eu m-am bucurat să rămân singură pentru o vreme.

Când, în cele din urmă, m-am hotărât să mă întorc în Casa Maimuțelor, toate cele trei uși erau încuiate.

— Nu ai voie să intri! a strigat văduva. Nu te voi lăsa înăuntru. Stai afară! Copil diabolic!

CAPITOLUL LIII

Pișcătură de purice

Trei ore am stat în curte. Am tremurat în pragul ușii până când, în cele din urmă, doctorul Curtius și Jacques s-au întors. Stăpânul meu a sunat din clopoțel și imediat a ieșit Millot, cu văduva stând lângă el în ușă.

— Ea nu trebuie să intre! a zberiat văduva. Nu voi accepta o asemenea persoană aici. Scârboasă! Diabolică!

Stăpânul meu auzise deja ce se întâmplase.

— Tu ai modelat acele capete tăiate?

— Ea a făcut-o! Ea a făcut-o! a strigat văduva din cadrul ușii.

— Ca să îndepărtez mulțimea de Edmond. Am crezut că așa era corect, am spus eu.

— Cum poate fi corect? a strigat ea.

— Nu e corect, Marie, a spus el.

— Trebuia să-i dau mulțimii ce voia, am explicat eu. Ce altceva puteam să fac?

— Asta era o chestiune *pentru mine*, a zis el.

Mi-a trebuit un moment ca să-l înțeleg.

— Nu ați fost aici, am rostit.

— Ar fi trebuit să trimiți după mine.

— Nimeni nu știa unde sunteți.

— Aș fi putut fi găsit.

— Erați cu Garda Națională. Era nevoie de dumneavoastră acolo!

— Ei bine... sunt foarte supărat, a spus stăpânul meu.

— Sunt foarte supărată, a insistat văduva. A ținut criminalii aici, la poarta noastră, în timp ce capul lui Edmond era prins în grilaj.

— Nu aș face nimic care să îl rănească pe Edmond, am spus eu. Încercam...

— Spurcăciune! Parazit! Cine crezi că ești? a strigat văduva.

— Asistenta unui sculptor.

— Rea, scârboasă, murdară! a scuipat ea.

Apoi am țipat și eu la ea:

- Nu mă sperii, bătrânico!
- Vă rog! Calmați-vă amândouă! a intervenit stăpânul meu.
- Cum pot să fiu calmă? a țipat văduva. Cu hidoșenia asta în fața mea!
- Hai înăuntru! a spus Curtius. Hai înăuntru să te usuci!
- Nu trebuie să se usuce! a țipat văduva.

Apoi a venit lângă mine și m-a palmuit peste față cu podul și cu dosul palmei.

Nu am mai suportat asta. Nu după toate celelalte. Mi-am învârtit pumnul mic și am lovit-o în față. Asta i-a oprit palmele. Apoi, în furia mea bruscă, am lovit-o din nou. I-am băgat pumnul în față. Chiar am făcut-o. Eu. Am crezut că o să-mi spulber mâna.

Ce lucrare! Sânge pe buzele ei! Șocul acela! Chiar am făcut-o. Cât de mult m-am bucurat, rana de pe buza ei și rana de pe degetele mele de la contactul cu dinții ei.

- Crimă! a țipat ea.
 - Aș putea să te omor, am țipat eu, căci nu mă mai puteam calma atunci. M-am gândit la asta destul de des. Cum mi-am mai imaginat asta!”
 - Marie! Micuțo! a strigat stăpânul meu. Ai grijă! Biata Charlotte!
 - Am suportat atâtea de la ea, dar chiar nu mai pot. Poate că îi voi înfige capul într-o țeapă. Câți ani am ascultat vorbele ei rele? Dar nu o voi mai face. Voi fi plătită – of, Doamne, voi fi plătită acum! Chiar azi!
 - Micuțo, trebuie să-ți ceri scuze! Știi că trebuie.
 - Văduva s-a înroșit.
 - Este exact cum a spus Nicolet: anarhie! a țipat ea. Așa se răspândește! Legea e răsturnată cu susul în jos, rebeliune în casă!
 - Ai o gură mare, Madame!
 - Trebuie s-o rogi pe văduvă să te ierte.
- Apoi toată suferința mea, acumulată de-a lungul anilor, m-a făcut să vomit. Sau poate că acele capete au făcut-o: ghiulele de furie și de durere.

— Și dumneavoastră! i-am spus apoi lui Curtius, întorcându-mă și lovindu-l în fluierile picioarelor. Și dumneavoastră! Câte am făcut pentru dumneavoastră? Și ce ați făcut dumneavoastră pentru mine? Dacă nu aș fi fost eu, nu ați fi avut niciun criminal. Eu v-am dat ideea. Eu v-am făcut capetele regale. Sunt murdară? Dar voi? Cum ați putea să vă curățați vreodată murdăria vinovăției de pe pieile acelea? De câți ani vă spăl podelele? De câți ani vă spun „da, domnule” și „nu, doamnă”? Și ce-ați făcut voi pentru mine? Nici măcar nu mi-ați mulțumit. Nici măcar nu ați putut vorbi pentru mine. A fost prea greu pentru voi. Cât mai puțin pentru Micuța! Odată, femeie, ai văzut puțină fericire, puțină iubire crescând în casa ta de păpuși, și ai stins-o fără să stai pe gânduri. Ai înăbușit tot ce e frumos cu gândurile tale rele. Iar acum, asta e mulțumirea pe care o primesc pentru că l-am salvat pe Edmond. Pot să îndur multe, dar asta nu mai pot. Ar trebui să-mi mulțumești! Mi-am câștigat locul! Uită-te la tine, ești roșie, gata să plesnești! Plesnește, atunci! Distrugi tot ce-ți iese în cale. L-ai terorizat pe Edmond până când a devenit o cârpă. L-ai redus pe stăpânul meu la o carcasă, la o paiată consumată de iubirea pentru tine, în timp ce tu stai, îngreunată de o iubire moartă, hrănindu-te cu jale – totul pentru manechinul de pe palier! Arde lucrul acela și scapă-ne de agonie! Dă-te la o parte, văduvă Picot! Dă-te la o parte sau jur că te las fără cap!

— Cățeaua! Cățeaua asta mică! a țipat văduva, încercând să-și recapete răsuflarea. Fă ceva, Curtius! Cum îndrăznește? Fără mine, ați fi amândoi pe străzi. Fără mine, nu ați avea nimic. Eu fac totul în casa asta. Datorită mie merge totul. Și știi ce povară e asta? Știi cum mă omoară?

— Atunci, mori! am țipat eu de pe coridor, apoi am mărșăluit până în atelierul meu și am trântit ușa atât de tare, încât am sperat că toată casa avea să se prăbușească.

Am stat așa o vreme, plângând în hainele mele pătate de sânge. Apoi, când m-am calmat, am început să îmi împachetez lucrurile, convinsă că aveam să fiu dată afară.

În cele din urmă a intrat Jacques, cu o sticlă de vin în mână. Stăpânul meu l-a urmat curând.

— Documente importante... capetele acelea, a spus stăpânul meu.

— Atât puteți să spuneți?

— Ei bine, Marie, ai fost foarte crudă.

— Altceva?

— Cred că... mulțumesc. Mulțumesc!

— Altceva?
— Văduva e cu fiul ei.
— Altceva?
— Mă doare fluierul piciorului.
— Ei bine, așa și trebuie.
— Nu știi ce te-a apucat, dar nu va fi ignorat. Trebuie să-ți ceri scuze.
Dar nu încă. Deocamdată, las-o în pace! A oftat. Tu nu ești așa, Marie.
— Ei bine, cred că, în sfârșit, mă trezesc.
— Nu am mai văzut așa ceva. Ce se-ntâmplă cu noi toți?
— Am fost împinsă să fac asta.
— Marie, a spus el, o să mă ajuți acum în privința capetelor?
— Da, i-am zis eu în cele din urmă. Da, o s-o fac.
Și am făcut-o. Am luat-o de la început.
— Domnule, cum a fost acolo? l-am întrebat apoi pe stăpânul meu, în timp ce lucram. La Bastilia.
— Cred că a fost îngrozitor.
— Cred că ați fost foarte curajos, domnule.
— Da. Trebuia.
— Nu v-ați speriat.
— Hai să ne concentrăm la muncă!
— Am ratat-o, a spus apoi Jacques. Îmi pare rău să zic asta. Mi-ar fi plăcut să o văd.
— Ați ratat-o, domnule?
— Păi, Marie, nu am ajuns prea departe.
— Am fost la Café Robert, mi-a explicat Jacques, pe Quai Saint-Paul.
— Domnule, e adevărat?
— L-am ținut acolo, a zis Jacques, ca să fie în siguranță.
— E adevărat, domnule?
— Marie, la capete mă pricep cel mai bine. Treaba de căpitan... mă tem că nu sunt făcut pentru așa ceva. Dar cu capetele sunt familiarizat. Aici e locul meu, vezi?
— Ai făcut bine, Jacques.
— Chiar dacă îmi pare rău că am ratat-o.
— Capete, vezi, ca astea!
Cele două capete aduseseră ceva nou în casă. Îmi descoperisem temperamentul, îi crăpasem buza văduvei și îmi rănisem stăpânul. Dar se mai întâmplase un lucru incredibil: Edmond coborâse din pod.

Văduva l-a mutat în dormitorul ei. Nu m-a lăsat lângă el în noaptea aceea, dar, a doua zi, i-am dus o legătură de materiale, o bucată de in, niște ață, un ac și o foarfecă.

— Ce cauți aici? m-a întrebat ea, blocând ușa.

Părea să se teamă un pic?

— Sunt pentru Edmond, i-am zis eu.

— Nu ai ce căuta pe coridorul ăsta.

— Cred că i-ar plăcea să le aibă.

— Nu poți intra.

Apoi s-a auzit din interiorul camerei:

— Marie! Marie!

— Mă cheamă. Îl aud. Bună, Edmond!

— Marie! Marie!

— Doar asta spune, a recunoscut ea zăpăcită. Nu e normal.

— Îmi strigă numele. Vrea să mă vadă.

— Nu, nu, e doar un zgomot. Nu are niciun sens.

— E zgomotul meu. Acel zgomot înseamnă numele meu.

— Marie! Marie!

— Mă cheamă. Bună, Edmond! Ți-am adus ceva.

— Aiurea! Nu trebuie să le aibă. Se va răni.

— Nu cred.

— Cui îi pasă ce crezi tu? De când ai devenit atât de obraznică încât să te crezi importantă?

— De când m-ați închis afară.

— Ești o femeiușcă urâtă.

— Da, doamnă? Mai rău nu puteți?

— Nu ai nicio legătură cu familia mea.

— Asta nu prea e adevărat.

— Du-te la parter!

— Da, doamnă. Dar doar pentru că așa vreau eu. La revedere, Edmond! Deocamdată... Mă bucur că mama ta te-a băgat din nou în seamă.

Și, chiar dacă nu i-a dat toată legătura, i-a lăsat câteva bucăți de in și, din acestea, Edmond a încropit o siluetă umană, o nouă păpușă Edmond. Era ceva. Apoi și-a făcut curaj să meargă până balustradă și a scăpat păpușa pe hol, ca să o găsească mai târziu. Ce (revolte erau în casă!

CAPITOLUL LIV

Sunt ocupată

Dincolo de zidurile noastre, pe străzi domnea anarhia. Jacques Beauvisage l-a înlocuit pe stăpânul meu și a început să patruleze pe bulevard cu Emile Melin și cu alți musculoși. Când a venit acasă, cu puțin sânge pe cămașă, ne-a îmbrățișat pe toți și a strigat:

— Suntem toți cetățeni!

În scurt timp, s-a dovedit că își făcea treaba atât de bine, încât a fost numit șeful Gărzii Naționale pentru zona bulevardului. Stăpânul meu s-a retras în Casa Maimuțelor până când scurta lui funcție de căpitan a fost anulată, după care s-a întors să lucreze la cabinet.

Apoi s-a dus vestea despre capetele lui de Flesselles și de Launay făcute de noi. Când o persoană era tăiată în părți inegale, eram cei care trebuiau chemați pentru a face o copie bună, astfel încât, după aceea, când patimile se domoleau și soarele răsărea, rezultatele să poată fi judecate după o privire mai rațională. În această atmosferă, am preluat comanda. Fiecare persoană din casa doctorului Curtius era pregătită. Fiecare dintre noi – indiferent cât de mare sau de mic era – își juca rolul: înmâna găleți, freca podele, amesteca ghips, agita ceara, cosea firele de păr, aranja globii oculari din sticlă, muta pedestale, lua bani.

Chiar dacă văduva nu mă lăsa încă să mă apropiu de Edmond, am prins curaj auzindu-l cum îmi striga numele. Puteam să fac capete – dovedisem asta. Așa că m-am ocupat de acest lucru în continuare, iar stăpânul meu mi-a permis să o fac. Se dădea la o parte de câte ori căram acele mingi grele în poală – cele desprinse de trup și lăsate, noaptea târziu, în grija noastră. Nimeni nu voia să facă această treabă, dar pe mine nu mă deranja. Ba chiar mă bucuram să o fac. Simțeam că trăiesc și era grozav. Nu mai simțisem niciodată o astfel de nevoie până atunci. Au fost zilele mele cele mai populare. Eram impresionată de mine însămi. Devenisem destul de pricepută.

— Într-adevăr, domnule, chiar pot să-l fac? îl întrebam pe doctorul Curtius.

- Da, da, Marie, poți.
- Nu îl vrei?
- Mărturisesc că sunt puțin obosit.
- E un cap fain. Uitați-vă la buze, la dinți!
- Mi-am dat seama că nu am chef.
- Cum să spuneți așa ceva? Nu mă puteam abține să nu zâmbesc. Sunt doar niște trupuri, domnule!
- Bineînțeles că știu asta.
- Complet naturale.
- Dar poate că sfârșitul lor nu a fost așa.
- Bineînțeles că a fost! Nu e natural ca un om să omoare un alt om? Apoi m-am oprit, ascultându-mă pe mine însămi. Dar... da, domnule, da. Bietul om! Bietul individ! E groaznic, nu-i așa, domnule?
- Groaznic. Vezi? E o crimă.
- Da, domnule. Dar tot ar trebui să fac capul, nu-i așa?
- Da, cred că trebuie.
- Nu mă deranjează munca.

Cum se uita la mine personalul, cum mă priveau toți acei oameni noi! Dădeau din cap când mă apropiam de ei și păstrau distanța în semn de respect. Le ceream să facă anumite lucruri și le făceau. Nu mai avusesem o asemenea experiență până atunci. Georges era ocupat mai tot timpul, lucrând lângă mine; nu mai era la fel de vorbăreț ca înainte, dar adevărul e că aveam foarte multe de făcut: pregăteam capetele și le puneam în salon pentru ca oamenii să vină să le vadă, iar asta era o treabă importantă.

Chiar dacă văduva nu-mi permitea să îl văd pe Edmond, a început să mă trateze cu un oarecare respect. Nu mi-a mai dat ordine și, în scurt timp, s-a retras din Casa Maimuțelor, petrecându-și aproape întreaga zi cu Edmond la Palais-Royal. M-a lăsat în pace.

Cu toate câștigurile, a venit și o pierdere: tânărul de șaisprezece ani, numit André Valentin, cel cu ochii îndepărtați. Nu din cauza ochilor a fost dat afară, ci din cauza caracterului, pentru că Martin a descoperit că Valentin fura din cutia cu bani. Bietul băiat a fost îngrozit. Văduva ne-a chemat pe toți în sala mare și l-a întrebat pe Valentin dacă era adevărat. El a dat din cap plângând și a implorat-o să îi mai dea o șansă. Văduva a rămas în fața lui preț de un moment, apoi s-a aplecat și i-a smuls rozeta cu *C* de pe piept.

— Nu! Nu! a strigat băiatul. Domnule, vă rog!

Curtius doar a dat din cap cu tristețe.

— Dă-l afară! a spus văduva.

— Vă rog! Încă o șansă! a strigat el, uitându-se într-o parte și în alta.

Băiatul lui Jacques, Emile, l-a condus până la poartă și l-a împins dincolo de ea.

— Acesta nu e sfârșitul lui André Valentin! a zbierat el. Într-o zi, mă voi întoarce și voi dărâma casa aceasta!

Mi-a părut rău pentru săracul băiat, care se îndrepta spre șanț, dar nu aveam timp să îmi fac griji în legătură cu soarta lui nenorocită. Aveam de prezentat oameni de ceară. Niciodată nu mai fusesem atât de populari. Bărbați și femei în fiecare zi, cu sutele, plătind câte trei sous fiecare – prețul redus pentru cuceritorii Bastiliei.

CAPITOLUL LV

Câteva povești de dragoste

Aceasta e povestea unui magazin. Povestea unei afaceri, cu suișurile și coborâșurile sale; a personalului ei – care a venit și a plecat a profitului și a pierderii și, uneori, a lumii de afară și a oamenilor care ne băteau la ușă. Bine. Să vă explic!

Familia regală, inclusiv prințesa Elisabeth – mai ales Elisabeth a mea –, a fost mutată de la Versailles la Paris. Multe dintre femeile din piețe au mers la palat ca să ceară pâine, iar regele, înconjurat, temându-se pentru viața lui, a fost terorizat de o adunare de oameni din popor. Palatul a fost închis. Mi-aș fi făcut griji pentru Elisabeth, dar n-am știut nimic despre revolta sângeroasă până când nu s-a încheiat. Apoi mi s-a adus un cap – și așa am aflat.

Câteva vânzătoare de pește din Les Halles au sosit la ușa noastră cu un pachet învelit într-un șorț, pe care l-au trântit pe masă. Un cap tăiat fără pricepere.

— Poftim, a spus o femeie. L-am adus special.

— Dar, am spus eu, cine e?

— Un paznic de la Versailles.

— Un paznic elvețian?

— Da, unul dintre ei.

— Nu recunosc chipul acesta. Cred că nici mama lui nu l-ar recunoaște.

— Fă-l din ceară.

— Cred că a fost lovit cu picioarele.

— Ddddd... ddddd...

Era Florence, bucătăreasa. Florence se afla printre ele!

— Florence, ai fost acolo?

— Ddddd... Da. Am fost.

— Of...

— Fă-l! a spus Florence. Fă capul!

— Aș fi vrut să mi-l fi adus înainte să fie aruncat peste tot.

— Fă-l! a repetat ea fără să mai zâmbească.

Florence mi-a spus că Elisabeth fusese mutată. Acele femei erau foarte mândre de munca lor.

— Vechea ta casă a fost închisă, a adăugat ea.

Ce gol! mai existase vreodată un gol atât de mare precum Palatul Versailles abandonat? Apoi m-am gândit: „Unde s-au dus toți oamenii care locuiau acolo?”

— Îmi pare rău să aud asta.

— Ți pare rău? a întrebat Florence.

— Păi, pentru Elisabeth.

— Ți pare rău? Spune că îi pare rău?

— Nu, am zis apoi. Nu pot, nu-i așa? Sunt doar o servitoare. Fac doar ce mi se spune.

— Atunci, fă capul de acolo.

— Da, Florence!

— Și, mai târziu, îți coc ceva bun.

În următoarea dimineață, m-am dus la Palatul Tuileries, unde fuseseră duși membrii familiei regale. Inima îmi bătea nebunește în timp ce mergeam prin grădini. În fața palatului erau gărzi elvețiene și soldați în formație, precum și mulți parizieni care sperau să vadă ceva. Am împins oamenii ca să ajung în față – copiii au voie să facă asta, iar eu încă eram ca un copil de mică – și i-am înfruntat pe paznici.

— Sunt o fostă servitoare a lui Madame Elisabeth, am spus eu, o servitoare specială. Chiar o prietenă. Spuneți-i că Marie Grosholtz, inima și splina ei, o așteaptă afară.

— Plecați, domnișoară!

— Doar spuneți-i numele meu! Va dori să mă vadă.

— Fără vizitatori. Plecați!

Și atunci cineva din mulțime m-a scuipat, altcineva m-a îmbrâncit, apoi Georges a fost lângă mine și m-a ridicat, căci sosise un nou cap. Așa că m-am grăbit să ajung acasă, spunându-mi că aveam să mă întorc mai târziu. Până la urmă, se întâmplaseră niște lucruri improbabile în zilele acelea: poporul provocase familia regală. Eu o provocasem pe văduva Picot. Și

Edmond ieșise din pod.

Elisabeth era mai aproape. Locuiam în Paris toți trei: el, ea și eu.

— Voi pleca în curând, i-am spus stăpânului meu. Folosiți-vă de mine acum, cât mai puteți. După ce voi pleca, dumneavoastră va trebui să luați capetele și să le faceți singur. Eu voi renunța.

Dar Elisabeth nu era încă pregătită pentru mine. M-am întors la Tuileries, dar paznicii nici n-au vrut să stea de vorbă cu mine.

Parizienii își cheltuiau banii la cabinetul doctorului Curtius. Veneau să vadă ultimele capete; vorbeau despre cetățeni și libertate; se uitau unii la alții și la capete. Foarte mulți oameni au văzut noile exponate ale vieții pariziene; unii plângeau de la distanță, alții nu se puteau apropia suficient. Banii lor au fost duși la etaj, la Martin Millot, apoi trecuți în registru și băgați în seif. Am văzut totul, pentru că puteam intra în sala mare oricând doream. Când văduva intra acolo, se întorcea un pic mai roșie la față; o dată sau de două ori a dat din cap, iar altă dată chiar a plâns, țipând la toată lumea.

Dincolo de Marea Casă a Maimuțelor, avea să fie un mare festival.

— Ce oameni sunt acești noi parizieni, Micuțo! mi-a spus Mercier. Un tablou al armoniei și al păcii! Acesta este cel mai mare spectacol văzut vreodată. Toate clasele de cetățeni sunt acolo, pregătindu-se pentru Fête de la Fédération. Oamenii din oraș au ieșit să lucreze cu abnegație pentru o cauză comună, pregătind Champ-de-Mars pentru sărbătoare. Toți sunt frați și surori, vânzătoarele de pește și aristocrații! Micuțo, am trăit să o vedem și pe-asta: perfecțiunea umană! Toți vor veni! Toți se vor bucura!

— Prințesa Elisabeth va fi acolo?

— Toată lumea! Toată lumea!

— Mi-ar plăcea să o văd.

Deși a plouat torențial pe Fête de la Fédération, nu a contat.

Mii de oameni au roit prin oraș și mulți dintre ei au vizitat populația de ceară a lui Curtius, mirându-se de vremurile în care trăiam. În acel scurt moment de la festival, oamenii s-au iubit unii pe alții, și-au strâns mâinile și și-au sărutat vecinii. O mare ușurare a cuprins orașul; au fost zile miraculoase, când toți erau frumoși și tineri, când Parisul a fost, pentru scurt timp, o utopie. Până și Jacques Beauvisage și Emile al lui au prosperat în el, cutreierând străzile pentru a hrăni câinii vagabonzi, maidanezi și pudeli, spanieli care șchiopătau pe străzi și câini eleganți abandonati în grabă de stăpânii lor aristocrați. Curtius a stat cu văduva în biroul ei, făcându-i mici

ornamente din ceară în formă de fructe și flori. Ea nu le ținea la vedere, ci le păstra într-un sertar; dar nu le arunca.

Într-una dintre acele zile ciudate, distrasă de ceară, l-a lăsat pe Edmond singur în curtea Marii Case a Maimuțelor, iar eu am mers, în liniște, lângă el. La lumina soarelui, i-am văzut venele albăstrui și alunița de pe ceafă, dar și un dinte ciobit. Știam deja aceste pete ale lui: dacă stătea o vreme la soare, îi apăreau pistrui pe pleoapele inferioare și la rădăcina nasului, deasupra nărilor inegale. Apoi am văzut că urechile lui începuseră să se înroșească.

— Edmond?

— Marie.

— Edmond! Ești acolo?

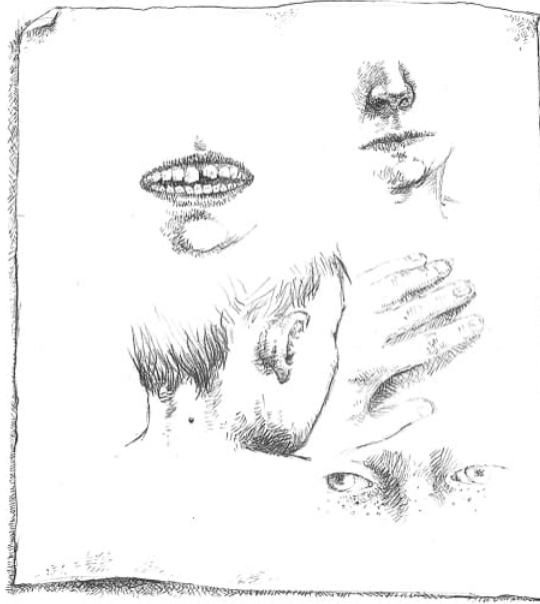
— Marie... Aici.

— Te-ai întors? Da!

Apoi, foarte repede, a fost strigat de văduvă:

— Edmond! Edmond, unde ești? Vino imediat!

Mama lui era vigilentă; după ce a mai urlat o dată la el, Edmond s-a dus la ea. Dar s-a întors și mi-a făcut semn cu mâna.

În timpul aceluia scurt anotimp, Curtius m-a chemat în atelierul lui. Era îmbujorat și părea sănătos.

— Știi ceva despre lucrurile acestea, Micuțo? a spus el cu sfială. Ai vreo idee despre acest subiect? Niște gânduri? Vreun sfat să-mi dai?

— Care e subiectul, domnule? Nu ați spus.

— Nu am spus? Am crezut că am făcut-o. Păi, despre *iubire*, Marie. Știi ceva despre asta?

— Știu, domnule, știu. E cel mai important subiect al meu.

— Dar, Marie, ca persoană, pentru că *ești* o persoană, crezi că eu aș putea să iubesc?

— Da, domnule, cred.

— Dar crezi că s-ar putea întâmpla să *fiu* iubit?

— Cred că e posibil, domnule.

— Vezi, de când cu marile schimbări din afaceri, s-a schimbat și ea. Am observat asta... Charlotte, draga de Charlotte! Înainte, avea nevoie de mine doar pentru afaceri, dar acum cred că are o nevoie diferită. Nu mi-o imaginez. Nu. Iubire, a șoptit el, iubire. Ce-i asta? Să o văd pe un chip. Să o prind în ceară. Ar fi ceva.

CAPITOLUL LVI

Reduceri în familie

Elisabeth a făcut apoi o mare prostie: a încercat să evadeze.

M-am supărat foarte tare pe ea. Când mă gândesc că ar fi plecat fără să-și ia rămas-bun... Când mă gândesc că și-ar fi riscat viața...

În noaptea de 12 iunie, regele, regina, cei doi copii supraviețuitori ai lor și Elisabeth a mea – toți îmbrăcați în servitori, valeți și guvernante, roluri pe care nu le-ar fi putut juca niciodată convingător – au fugit din Paris într-o trăsură încărcată. La ora unsprezece, în următoarea noapte, în cea mai lungă zi a anului, fugarii au fost prinși undeva la țară și aduși înapoi în capitală. Ofensat, orașul a venit să-i privească: oamenii au blocat străzile, s-au adunat la ferestre și s-au urcat pe acoperișuri, privind imaginea incredibilă a trăsurii regale în timp ce se întorcea la pas în Tuileries. Adunarea instalase diverse avertismente:

CINE ÎL APLAUDĂ PE REGE VA FI BĂTUT.
CINE ÎL INSULTĂ PE REGE VA FI SPÂNZURAT.

Oamenii din mulțime și-au ținut pălăriile pe cap în timp ce trecea regele, uitându-se stăruitor la geamurile trăsurii. Am fost acolo, printre ei, încercând să o văd, dar nu am putut să mă apropiez suficient de mult. Preț de un moment, am crezut că i-am zărit ceafa, boneta și un pic din părul blond. Elisabeth a mea. „Aproape a plecat, mi-am spus, dar s-a întors și am s-o văd din nou într-o zi, în curând, când mă va chema. Sigur mă va chema.”

Cealaltă familie regală, familia mea de ceară, era dusă într-o căruță în direcția opusă, fiind mutată de la Palais-Royal la Marea Casă a Maimuțelor. M-am bucurat să o am, deși fusese trimisă ca să fie expusă împreună cu toate capetele tăiate, cu infractorii și vinovații. Nu au mai fost prezentați într-o reproducere a momentelor Grand Couvert, ci puși în jurul unei mese simple, cu un bărbat în uniforma Gardei Naționale alergând spre ei de parcă ar fi reconstituit momentul în care fuseseră arestați, într-un loc numit Varennes. Cum nu au avut timp să facă un cap nou pentru paznic, l-au

folosit pe cel al unui otrăvitor mai puțin cunoscut, retras din expoziție cu multă vreme în urmă, deghizându-l cu o perucă nouă și neagră. Singurul chip regal care lipsea era cel al lui Elisabeth, pentru că nu o modelasem niciodată. Era de parcă aș fi salvat-o din scena aceea.

Pe 17 iulie, Garda Națională, sub comanda lui Lafayette, a tras într-o masă de demonstranți, omorând cincizeci. Astfel, Lafayette cel de ceară a fost adus ca să se alăture criminalilor de pe bulevard, lăsându-o pe văduvă tot mai singură la Palais-Royal, care devenea tot mai pustiu. Fostul primar, Monsieur Bailly, a făcut aceeași călătorie, urmat de Calonne și de Mirabeau; toate lucrările din ceară se întorceau acasă. Pe 1 aprilie, văduva a plecat, în cele din urmă, de la Palais-Royal. Era aproape gol atunci, având doar câteva valori: Voltaire și Rousseau, Gluck, Franklin și frații Montgolfier. Edmond s-a întors la Casa Maimuțelor, chiar dacă a fost ținut la etaj.

Pe 12 aprilie, temându-se de o invazie, Franța le-a declarat război Austriei și Prusiei. Pe 25, tâlharul Nicolas-Jacques Pelletier a fost executat într-un mod cu totul nou, folosindu-se un aparat proiectat de Monsieur Louis. Louissette, după cum a fost numit, avea un cadru înalt din lemn și o lamă mare și oblică; după eliberarea unei pârghii, lama a căzut de la înălțime direct pe gâtul lui Monsieur Pelletier, făcându-i capul să sară departe de corp. Jacques și Emile au fost acolo ca să vadă scena, dar s-au întors foarte dezamăgiți.

— N-am putut să văd nimic, a spus Jacques. A fost totul prea rapid. Au terminat înainte să-mi dau seama.

Iar noi, cei din magazin, ne-am văzut de treabă, mai ocupați ca niciodată. Ce industrie, ce aparatură pentru reproducerea istoriei recente! Niciunul dintre noi nu avea o înțelegere profundă a valurilor omenești: fiecare își cunoștea doar mica sa parte. Pentru unii era părul, pentru alții erau dinții; unul se concentra asupra ochilor, altul asupra vopselei; unul amesteca bine ceara, altul prepara ghipsul. Nimeni nu putea vedea dincolo de postul lui individual. Doar împreună creionam anatomia unui oraș în schimbare; doar împreună făceam lucrurile clare pentru toți.

În biroul ei, văduva fuma trabucuri și sugea pene, întrebându-se dacă îi scăpase un lucru sau altul și frământându-se din cauza deciziilor, pentru că nu mai era sigură încotro să o ia. Mai întâi, a cusut o bonetă frigiană pentru capul lui Ludovic al XVI-lea; când a terminat cu boneta, a lucrat la noile uniforme ale personalului din fața casei. După ce îi îmbrăcase în Gardieni

Naționali – care își pierduseră repede popularitatea după ce trăseseră în cetățeni, în iulie –, băieții au început să poarte sans-culottes, aidoma clasei muncitoare: pantaloni cu dungi, cămăși largi și jachete simple. Încă mai purtau rozeta Curtius, însă acesteia i se adăugase o cocardă tricoloră: roșu și albastru, vechile culori ale Parisului, și alb, culoarea familiei regale.

Mai departe, pe coridor, în atelierul principal, eu deschideam mulajele și scoteam capetele din ceară. Alături de mine era Georges Offroy, pregătit cu o paletă de nuanțe de roz și roșu. În vechiul meu atelier se desfășura procesul implantării părului, a dinților și a ochilor. La etajul publicului, la seiful cu bani, încă era Martin Millot. Scăzusem taxele de intrare, dar publicul compensase diferența, vizitându-ne în mulțimi tot mai mari. Câțiva copii veniseră citând cu voce tare din *Drepturile omului și cetățeanului*. Tinerele servitoare îl scupaseră pe Lafayette cel din ceară, numindu-l „corupător”. Câțiva bătrâni vorbiseră doar despre patrie. Vizitarea cabinetului lui Curtius în acele zile era un gest patriotic.

În prima noapte de august, n-a avut loc niciun mare eveniment național, dar s-a întâmplat ceva important în casa noastră: i-am auzit pe Curtius și pe văduvă pe palier. Stăpânul meu îl ținea pe Henri.

— E timpul să-l pui deoparte, Charlotte. E mort! E mort! Vino cu mine!

— Nu pot! a spus ea, părând înlăcrimată. Fii blând! Puțin câte puțin. O să-i dau jos hainele, dar nu mai mult. E sprijinul meu. Nu aș fi făcut nimic fără el. Nu l-ai cunoscut niciodată. E un om mai bun decât vei fi tu vreodată.

— Dar eu sunt viu!

— Te rog, Philippe! Învăț.

În următoarea dimineață, Henri era gol pe palier.

Pe 10 august, o adunare uriașă de cetățeni a cerut abdicarea regelui. Din Marea Casă a Maimuțelor, am auzit împușcăturile, precum și tunul gărzilor elvețiene care apărau Palatul Tuileries. „Elisabeth! m-am gândit eu. Ea e acolo.” Am mers în atelierul meu și am scos inima și splina. „Să fie în siguranță! Să fie în siguranță! Să fie în siguranță!”

Casa Maimuțelor a fost încuiată și i s-au tras obloanele, la fel ca tuturor caselor din oraș. Nu am putut ieși afară – cei care făceau asta erau împușcați. În sala mare, oamenii goi tremurau din cauza zgomotelor armelor, iar membrii familiei regale se înghionteau pe scaunele lor. Am culcat câțiva oameni din ceară pe podea, ca să nu se strice dacă ar fi căzut. Totul tremura la zgomotul asurzitor al tunurilor.

„Te rog, fii teafără, fii teafără, te rog, fii teafără!”

Apoi a sunat clopoțelul lui Henri Picot. Când au fost trase zăvoarele și s-au deschis ușile, l-am văzut la porți pe Jacques Beauvisage, însoțit de Emile al lui. Chipul lui Emile era cenușiu și ochii îi erau închiși. Nu putea sta singur în picioare. Apoi Jacques Beauvisage, cronicarul celor mai grozavi criminali, și-a trecut copilul chel pe deasupra pragului. Emile Melin nu mai era viu, m-am gândit. În sfârșit, Jacques Beauvisage văzuse o crimă în direct.

— Jacques, ce s-a-ntâmpat? a strigat stăpânul meu.

— Crimă! Crimă, crimă, crimă! Mi-au omorât băiatul. Băiețelul meu!

— Of, Jacques! am plâns eu. Bietul și dragul de Emile!

— BĂIATUL MEU! a urlat Jacques.

Dar tot orașul era închis. Bărbații călăreau de pe o stradă pe alta, anunțând pedeapsa cu moartea pentru adăpostirea oricărui paznic elvețian de la Palatul Tuileries. Căutările au continuat toată noaptea. Dacă gărzile elvețiene ar fi dispărut, atunci bariera dintre oamenii obișnuiți și familia regală ar fi fost dizolvată și totul s-ar fi transformat într-o confuzie generală. Nu știam dacă Elisabeth era vie sau moartă.

— Ajutor, a plâns Jacques. Of, ajutor!

După aceea, în dimineața târzie și caldă care a urmat, în atelierul meu s-a întunecat foarte tare. Am mers la fereastră și, când am deschis-o, am auzit un bâzâit îngrozitor. Muștele de pe geam blocau lumina. Nori groși și negri de muște zburau de-a lungul bulevardului: orașul era plin de cadavre.

Câțiva ofițeri purtând panglici tricolore au bătut la ușă și au cerut să știe naționalitatea stăpânului meu.

— El e Curtius! a țipat văduva.

Dar bărbații nu păreau să o asculte. L-au întrebat pe stăpânul meu din nou, iar el le-a răspuns că se născuse în Elveția. Apoi au întrebat dacă mai era și altcineva din clădire de aceeași naționalitate, iar stăpânul meu le-a spus că da, asistenta lui care îl servea de multă vreme – o femeie care, întâmplător, era și ea elvețiancă.

— Doi elvețieni, au spus bărbații. S-a notat.

— Sunt amândoi cetățeni loiali ai Franței, a spus văduva.

— Sunt din Elveția.

— Asta e casa lor.

— Sunt elvețieni. Elveția e casa lor.

— Nu au făcut nimic rău.

— Vom vedea. Doi elvețieni. S-a notat.

Când au plecat, văduva tremura.

— Veți fi în siguranță. Jur! Chiar și ea.

— Mulțumesc! am zis plângând.

Nu mă așteptam la o asemenea promisiune de la văduvă.

— Destul. Nu vreau să aud asta.

— Dar vă mulțumesc. Sunt primele vorbe bune pe care mi le-ați spus.

— Primele? Ei bine, ajunge! Ai fost utilă.

Nu îmi venea să cred.

— Chiar sunt utilă?

— Și, Micuțo, a răspuns văduva, încă un lucru: vei vrea să știi asta.

Prințesa ta e în siguranță. Toți sunt vii, ținuți în templu. Prizonieri, dar toți sunt în viață. Am aflat vestea asta acum câteva ore.

— O! Mulțumesc!

— Acum dispari din fața mea!

— Da, așa am să fac, așa am să fac.

— Atunci, fă-o! Apoi i-a spus stăpânului meu: Nu mai știu regulile – se schimbă atât de repede! Nu le pot ghici. Ea poate. Ea știe mai multe decât mine. Doar ea poate înțelege ceva din zilele astea. Doar o creatură ca ea.

Ce i se întâmplase de ajunsese să cedeze astfel? În ce pericol eram încât să i se înece toate corăbiile? Crezusem că trebuia să se teamă că aveam să pierim. De asta trebuia să se teamă.

Primirea noastră călduroasă pe bulevard părea să se termine repede. Florence Biblot, bucătăreasa, ne-a părăsit în acea dimineață, motivând că nu ar lucra niciodată pentru un elvețian. A doua zi au venit alți bărbați, care au pus multe întrebări. Au vrut să vadă clădirea și au luat multe notițe, numindu-l pe stăpânul meu „elvețianul Curtius din Berna” în loc de patriot sau cetățean. Nu a fost ridicat imediat doar pentru că Jacques a garantat pentru el.

Agenții s-au întors în fiecare zi la Casa Maimuțelor, percheziționându-le camerele și căutând probe.

— Nu am făcut nimic rău! țipa văduva.

— Adăpostiți elvețieni.

Marea Casă a Maimuțelor a fost redeschisă. Louissette a devenit modul preferat de execuție în toată țara – o fabrică întregă de pe Rue Mouffetard producea aparatul. Numele lui a fost apoi schimbat: întrucât Louissette le amintea prea mult de regele compromis, a fost redenumit ghilotină, după un doctor care căutase, timp de mulți ani, un dispozitiv uman de curmare a vieții criminalilor.

Pentru a nu da de bănuț, văduva și stăpânul meu au mutat cele mai detestate figuri în aceeași parte a sălii. Familia regală a fost transferată în cușca veche care îl adăpostise cândva pe babuinul Lazare.

Stăpânul meu, deși avertizat de oficialitățile din Paris, tot voia să se facă remarcat în Casa Maimuțelor.

— Va veni la mine, Marie, foarte curând. Va veni la mine. Are nevoie de mine. În fiecare zi. Doar să bată la ușă, aici sunt. Zidurile se prăbușesc.

— Mă bucur pentru dumneavoastră, domnule. Într-adevăr, s-a schimbat foarte mult.

Când mi-am părăsit atelierul într-o noapte, ca să vizitez oamenii care trăiau muți în sală, am surprins-o pe văduvă îngenuncheată lângă manechinul soțului ei mort, cosându-l. Când m-a văzut, a devenit agitată și m-a blestemat pentru că spionam; când s-a ridicat în picioare, a înhionțit manechinul și mi s-a părut că-l aud zornăind.

Într-o dimineață, l-am văzut pe André Valentin, tânărul cu privirea sașie, întors pe bulevard și vorbind prin poartă cu Martin Millot. Când m-am apropiat de ei, Valentin a plecat.

— Ce-a vrut? am întrebat eu.

— Bani, bineînțeles, a răspuns Martin. Întotdeauna vrea bani.

— Moare de foame?

— E flămând.

— Mai bine îl lași în pace. Nu e de încredere.

— Cu toate astea, e francez.

Pe 25 august, am pierdut cinci angajați. Toți au plecat la război, inclusiv curajosul meu Georges, împreună cu alți treizeci de mii de bărbați chemați de Comitetul Executiv Provizoriu ca să se alăture armatei. Atâția tineri au plecat mărșăluind din Paris, în timp ce tobele se auzeau prin tot orașul... Nu s-au mai întors niciodată.

CAPITOLUL LVII

Modelează-mă

— Îi omoară în închisori, a zis Mercier, venit să ne împărtășească ultimele vești din Paris. Chiar în seara asta. În timp ce vă vorbesc acum, prizonierii sunt măcelăriți fără proces, fără nicio milă. Acești pantofi însângerați m-au adus în fugă până la voi. Fără îndoială, în scurt timp, vei avea multe capete, Micuțo.

Era multă amărăciune în glasul lui. Stăteam cu toții în sală, chiar și Edmond.

— Și prințesa Elisabeth? am întrebat eu.

— Nu și familia regală, nu. Mai mult preoții.

— Chiar așa? am zis. Mulțumesc. Ar fi bine să mă pregătesc.

Edmond s-a uitat la mine. Nu mi-am putut da seama însă la ce se gândea.

— Stai jos, Sébastien, a spus stăpânul meu. Bea niște vin! Ne bucurăm că ești aici. Într-adevăr, numărul vizitatorilor s-a redus în ultimul timp.

— Permiteți-mi să vă povestesc despre o persoană în mod special, a continuat Mercier. Pe trupul lui e sângele multor oameni. Cred că nici el nu ar putea să spună numărul lor exact. Îi dezmembrează, îi ciopârțește... Preoți și aristocrați. Îl dor brațele.

— Mercier, ce spui nu are niciun sens, a zis văduva. Despre cine vorbești?

— Doctore Curtius și văduvă Picot, pot să vă întreb unde e Jacques Beauvisage?

— Păzește cartierul, a spus văduva.

— Nu, a răspuns Mercier. Mă tem că nu, văduvă Picot. Beauvisage ucide preoții care nu se supun Constituției Civile. Îi spintecă. Viața curge din ei.

— Nu se poate! a rostit stăpânul meu.

— Blestematul tău de Jacques! L-am văzut.

— Nu, nu cred.

— Bea mult vin, a zis el, punându-și paharul deoparte. E foarte însetat. Să omori oameni e o muncă grea.

— Nu cred că poate fi adevărat, a spus stăpânul meu.

— Acest loc, a zis Mercier, observând fizionomiile de ceară, e o școală pentru criminali.

Stăpânul meu a albit.

— Arătăm doar ce e dincolo de porțile noastre, a spus el.

— Dar nu trebuie să le arătați, nu-i așa?

— Ba da! Trebuie. Oamenii o cer!

— Aceste capete vor aduce tot mai multe capete. Trebuie să le acoperi! Ascunde-le undeva! Nu trebuie să le arăți. Trebuie să schimbi aceste statui noi.

— Reprezintă doar ceea ce s-a întâmplat afară, în oraș.

— Voi îi aplaudați!

— Îi observăm.

— Îi copiați! Îi ridicăți pe cei mai răi și îi păstrați acolo!

— Nimic nu e mai sincer decât ceara. Toată lumea știe asta. Nu poate minți.

Acesta era adevărul. Ceara nu mințea niciodată – nu ca portretele în ulei, cu rame aurite, pe care le văzusem peste tot în palat. Ceara a fost dintotdeauna cea mai sinceră substanță.

— Acoperă-le, te rog!

— Dar asta ar însemna să mint.

Mercier a gemut.

— Orașul acesta va exploda.

Afară s-a auzit un zgomot, apoi a sunat clopoțelul. Din nou, o grămadă de oameni. O grămadă diferită, deși mulțimile arată întotdeauna la fel. Mi s-a adus un alt cap, care a fost pus imediat pe masă. Păr blond! Piele albă! Ochi de un cenușiu-deschis!

— Oh! am spus șocată. Asta e altceva.

Cunoșteam acest cap! vorbisem cu el pe când era viu.

— Taci, Micuțo! Marie! Fato, a spus văduva cât de încet a putut, modelează-l! Nu-l cunoști. Te vor ucide dacă îl cunoști.

— E... a șoptit stăpânul meu, ajutându-mă cu ghipsul. E Elisabeth?

— La început, am văzut doar părul blond.

— E ea?

— O, domnule, am crezut că e ea.

— Și este?

— Nu. A fost... e prințesa de Lamballe.

— O, atunci mă bucur. Tot e ceva.

- Pielea ei e aproape albă.
- Atunci, gândește-te că e din marmură, dacă asta te-ajută.
- Dar să cunosc un cap, domnule...
- Trecem la treabă!
- Nu am mai cunoscut niciun cap până acum! E ca și cum ne-am apropiat tot mai tare de ele.
- Haide, Marie, ridică-l!
- Și greutatea lui...
- Ești o fată bună.

Edmond ne-a privit în timp ce eram ocupați cu capul, fără să se uite în altă parte. Ochiul lui erau foarte cășcați, dar nu plângea. Stătea foarte drept și se ținea de scaunul lui. Când ne-am terminat treaba, iar ei au scos capul din Casa Maimuțelor, l-am văzut pe Mercier așezat într-un colț. El era cel care plângea.

- Ar fi trebuit să vă las în Berna, ne-a spus el.
- Atunci, nu aș fi cunoscut niciodată o asemenea frumusețe, a răspuns Curtius, uitându-se la văduvă.
- Of, Micuțo, a rostit Mercier. Mică cruzime, mic cuțit, mică pată de sânge! Cum se potrivește chipul tău cu vremurile astea! Cum te-ai dezvoltat! Un mic coșmar.
- De ce spuneți asemenea lucruri? l-am întrebat eu. De ce mă insultați așa? Ce-am făcut să merit asta? Eu am tăiat capetele?
- Adio! a spus Mercier. Nu cred că voi mai veni pe-aici vreodată.
- Mercier a fost condus până dincolo de porți. Apoi s-a oprit, s-a întors și a lovit clădirea înainte să plece.
- I-a plăcut să bea vinul nostru, a spus văduva.
- Adevărul e, a zis stăpânul meu, că nu mi-a păsat niciodată prea mult de capul lui.
- Mai târziu, în noaptea aceea, în timp ce stăteam în sală, cu văduva lângă

stăpânul meu, clopoțelul lui Henri Picot a sunat din nou. Jacques Beauvisage era dincolo de poartă, cu un paloș într-o mână și cu o muschetă în cealaltă, cerând să fie lăsat să intre. Cuvintele care urmează au fost spuse în șoaptă (înăuntru) și în urlete (afară).

— Ne va omorî pe toți, a rostit văduva.

— Nu, am spus eu, nu ne-ar răni niciodată.

— Are sânge pe el, a zis Martin Millot. Îl văd.

— Să-l lăsăm să intre? a întrebat Curtius.

— Nu e el însuși, a spus văduva. Ne-ar măcelări pe toți, iar mâine-dimineață ar plânge din cauza asta.

— Jacques, am șoptit. Sângerosul nostru Jacques!

— Modelează-mă! a strigat Jacques de la poartă. Modelează-mă!

— E împotriva regulilor, a șoptit văduva. Nu ne modelăm între noi. Noi nu putem fi pentru expunere. Nu luăm parte la așa ceva.

— Am fost ocupat! a strigat Jacques.

— E foarte beat, am zis eu. Nu e el însuși.

— Mai bine îl lăsăm să doarmă pe trepte, a spus Curtius.

— Cum să doarmă, a rostit văduva, crezi că-i trece dacă doarme?

— Ocupat! Oh, ocupat! a strigat el. Cu mâinile astea!

A urmat o tăcere lungă.

— A plecat? a întrebat Martin.

— Cred că da.

— O, ajutor! a strigat Jacques apoi. Ajutați-l pe Jacques! Cine îl va ajuta pe Jacques?

— Nu mai suport, a zis stăpânul meu.

— Ajutor, Micuțo! Micuțo!

— Vreau să mă duc la el, am spus.

— Emile! Emile! plângea Jacques.

— E mai liniștit. Se calmează, a spus văduva, dar nu-l putem lăsa înăuntru.

— Ce să fac? bocea el. Ce să fac acum?

— Va pleca în curând, a zis văduva. Se va liniști.

— Familie! a strigat Jacques. Mamă! Tată! Soră! Frate!

— Jacques Beauvisage, am șoptit eu, taci acum!

— Eu! Eu! Eu! Ajutor! Ajutați-mă!

A urmat un urlet lung și hidos, ca de animal. Apoi s-a făcut liniște. Plecase.

— Domnule, mâine trebuie să-l căutăm, am spus eu.

— Da, Marie, va fi mai calm atunci. Nu m-aș mira să se întoarcă mai târziu și să doarmă lângă poartă.

Jacques Beauvisage nu s-a întors în noaptea aceea și nici în următoarea dimineață. Murdar de sânge, a renunțat la moliciunea patului său, la căldură și confort, și s-a aruncat în agonia lui din nou pe străzi.

În noaptea aceea, orașul a fost un loc cu totul diferit. Bulevardul își pierduse tot zgomotul, iar trăsurile și oamenii dispăruseră, fiind totul cufundat în tăcere. Porțile orașului erau încuiate și patrule de soldați cu sulite băteau la uși pe fiecare stradă. Pe râu, la intervale regulate, erau bărci cu oameni înarmați, gata să tragă în orice mișca.

De dimineață, când s-au deschis din nou porțile orașului, eu și Curtius am plecat în căutarea lui Jacques. L-am strigat pe nume, am fluierat, am țipat. Am oprit oamenii pe străzi. Am oferit o recompensă pentru orice vești despre el. Totuși, nici în acea zi și nici în zilele de după aceea nu a venit nimic.

— Jacques al meu, a spus Curtius cu jale. Copilul meu! Ce se v-a-ntâmpla dacă vor veni hoții noaptea? Cine ne va păzi?

CAPITOLUL LVIII

Fără sentimente

Din ordinul Comunei, porțile din jurul orașului erau închise, la fel și toate obloanele și ferestrele, precum și anumite străzi, care erau pline de soldați. Curtius, văduva, Edmond și cu mine ne aflam în Biserica Madeleine de pe Rue de Madeleine, unde fuseserăm chemați devreme în acea dimineață pentru o treabă a Adunării Naționale. După ce primisem ordinul scris de a merge acolo, ne treziserăm devreme, ne spălaserăm și ne îmbrăcaserăm cu grijă. Martin Millot se uitase la noi, ne scuturase de praf, ne aranjase cocardele tricolore ca să stea mândre, apoi făcuse un pas în spate și spusese, cu un semn din mână:

— Sunteți pregătiți. Ce zi! Toți meritați asta.

Apoi plecasem. Mă întorsesem ca să îi fac și eu semn cu mâna, dar fusesem distrasă de o figură solitară de pe strada din apropiere, cu gulerul înalt ridicat de vânt.

Ne-am petrecut acea dimineață în Biserica Madeleine, așteptând atâtea ore încât aproape că am uitat de ce ne aflam acolo. În cele din urmă, am auzit un sunet de tobe, apoi s-a făcut liniște. După aceea, un zgomot precum tunetul a lovit ferestrele bisericii, o izbucnire uriașă și bruscă de urale. Ne-am aranjat un pic, ne-am scuturat din nou de praf și ne-am ridicat în picioare. Părea să nu mai dureze mult, să înceapă din moment în moment. Ce fluturi în stomac! Cum chiorăia stomacul lui Curtius! Văduva transpira în ciuda frigului. Edmond îl ținea pe micul Edmond în poală. Eu și Edmond ne uitam întruna unul la celălalt. Dar am continuat să așteptăm, fără să spunem nimic.

Pe la zece și jumătate, porțile orașului s-au deschis din nou, iar treburile zilei au început brusc. Obloanele clădirilor din oraș s-au ridicat și oamenii au apărut la ferestre, văzându-și apoi de treburile obișnuite: au cumpărat legume și carne din piețele care s-au deschis mai târziu, au băut cafea, au jucat o partidă de șah ori s-au întors în pat. Cam în același timp, după ora zece și jumătate, am primit un pachet și am fost conduși afară. Cea mai mare parte se afla într-o roabă; o groapă fusese săpată în curtea bisericii și varul nestins era pregătit într-o găleată. Apoi ni s-a cerut să ne grăbim.

— Îi lipsește aproape tot părul, a observat Curtius.

— Vândut în obroace mici, a spus unul dintre bărbații cu roaba, îl aveam în poală și îi simțeam greutatea.

— Ar trebui să vă grăbiți, ne-a spus omul cu roaba din nou. Cred că femeia dumneavoastră plânge, a adăugat apoi.

— Nu cred, a răspuns stăpânul meu. Marie, plângi? Nu-ți stă în fire.

— Nu ar trebui să plângă. Nu e bine.

— Marie, noi suntem anonimi, mi-a spus stăpânul meu. Și nu avem sentimente. Nu ne putem permite să avem sentimente – asta e treaba altor oameni. Tu ar trebui să știi asta mai bine ca oricine. Câte capete am făcut? De ce te agiți acum? Noi suntem ziare. Noi doar înregistrăm. Marie, suntem privilegiați să vedem ce am văzut, iar asta e culmea acestui privilegiu. Și regii mor – în toate felurile. Istoria înregistrează asta. Iar acum o înregistrăm și noi. Fapte. Fapte.

— Mulțumesc, domnule. Mă simt mai bine acum.

— Nu e bine, a spus omul cu roaba. Acum plânge și bătrâna.

Văduva Picot, fortăreața invincibilă, avea în poală o pată din sângele regelui. O atingea cu degetul, iar ochii ei erau înlăcrimați.

— Regele, a șoptit ea. Of, regele... Ce-am făcut ca să ajungem aici?

Era un asemenea cap, încât și văduva a fost tulburată din pricina lui. După ce pierduse micul dejun, Edmond stătea tremurând lângă mama lui, cu Edmond cel din cârpă în gură.

Curtius și cu mine ne-am apucat de treabă. După ce ne-am înmânat capul unul altuia, l-am curățat un pic: lățimea gâtului tăiat, felia de carne, cheagurile, așchiile de os... Am întins apoi pomada pe față, având grijă să nu deschid pleoapele. Nu avea nicio expresie; sprâncenele erau puțin zburlite, iar buzele erau depărtate, dar le-am aranjat cât de bine am putut. Dinții erau cariați din cauza prea multor dulciuri – nu, nu trebuia să mă gândesc la asta.

— *Robinson Crusoe* era cartea lui preferată, am spus eu.

— Ulei, a zis stăpânul meu.

— Dacă au putut să-i facă asta lui, ar putea să procedeze la fel și cu Elisabeth, nu-i așa?

— Ghips, a continuat stăpânul meu.

Când am terminat, bărbații au pus cele două părți în cea mai simplă cutie din lemn și au acoperit repede totul cu var nestins. Am băgat apoi mulajele uscate din ghips în valiza tatălui lui Curtius, așteptând alte instrucțiuni de la Adunarea Națională. Acele mulaje goale erau mai palpabile decât tot ce făcuse Curtius vreodată. Apoi am pornit spre casă, cărând pe rând geanta grea. În timp ce mergeam, m-am întrebat ce aveam să facem cu modelele din ceară ale regelui, cel care stătea la masă, pe care îl modelasem după mai multe desene, și cel care stătea în picioare, pe care îl modelasem pe viu. Până la urmă, erau modele complete, fiecare dintr-o bucată mare. Dar era o greșală să mai rămână într-o bucată; ar fi trebuit să se desfacă automat după execuția regelui.

Apoi văduva mi-a luat geanta.

— O duc eu acum, mi-a spus ea. Ai cărat-o destul de mult.

Vedeți, acum făceam parte din familie.

Când am ajuns acasă, am văzut că ușa pe care scria IEȘIRE și o poartă erau deschise. M-am gândit că poate Martin Millot le lăsase astfel pentru noi. L-am strigat, dar nu a venit. Înăuntru, totul era la fel ca înainte: capetele de pe bețe și personalitățile erau răsturnate. Curtius a pus geanta pe podea, dar văduva a luat-o și a așezat-o pe masă. Am scos mulajele din geantă și

le-am lăsat pe masă împreună cu ordinul de la Adunarea Națională ca totul să fie la locul său oricând ne-ar fi chemat. Geanta lui Curtius trebuia să fie pregătită întotdeauna: am mers în atelier, am înlocuit provizia de ghips și de pomadă, apoi am lăsat geanta lângă ușa din spate ca să fie pregătită pentru data viitoare.

Când m-am întors în sala mare, Martin încă nu coborâse, așa că am plecat să-l caut. Nu era pe scaunul lui înalt din camera de contabilitate, iar biroul lui era gol. Am văzut apoi că ușa seifului era întredeschisă. „Lui Martin nu-i stă în fire, m-am gândit eu, să-l lase deschis; de obicei e foarte strict cu asemenea chestiuni.” Am vrut să-l închid, dar, când m-am uitat înăuntru, am văzut că seiful era gol. Nu era nimic pe rafturi, cu excepția unei foi de hârtie.

Am luat-o și am coborât scările în fugă, țipând în timp ce alergam. Apoi am împins hârtia în mâinile văduvei. Încă țipam când a luat-o.

S-a așezat împreună cu stăpânul meu pe banca din sala mare, cu marele câștigător la loterie, Cyprien Bouchard, între ei. Și-a aplecat apoi capul ca să citească:

„Am luat 17.675 asigurate.
Am luat 12.364 ludovici de aur.
Am luat cele 9000 de lire pe care văduva le ținea ascunse în manechinul soțului ei.
Afacerea murdară e gata. Eu am terminat-o.
Până când vă veți întoarce acasă, porțile vor fi deschise de mult, iar eu voi fi plecat.
Semnat, Martin Millot”

Capul văduvei a rămas plecat după ce a citit biletul. Totuși, eram sigură că avea să se ridice din nou. Întotdeauna știa ce să facă.

Capul văduvei a rămas plecat, dar, în orice moment, ar fi putut să se ridice. Sigur, era o lovitură puternică, dar ea avea să rezolve totul, întotdeauna știa ce să facă. Ne bazaserăm întotdeauna pe ea. Capul văduvei a rămas plecat. În fiecare moment.

Capul văduvei a rămas plecat.

A rămas plecat.

Și nu s-a mai ridicat.

CARTEA A VI-A

1793-1794

CASA LINIȘTITĂ

*De la treizeci și doi până la
treizeci și trei de ani*

CAPITOLUL LIX

Casa liniștită de pe strada liniștită

Unde erau mulțimile de oameni care veneau după serviciu? Încetaseră să mai apară. Cine avea bani de distracție când prețurile pâinii, ale lumânărilor și ale pânzelor fuseseră triplate? Artiștii bulevardului și-au făcut bagajele și s-au mutat, ducând distracția în altă parte. Stabilimentul doctorului Graham avea scris pe ușă: DE ÎNCHIRIAT. Totul a dispărut. Totul a dispărut. Ce răsturnare, ce pierdere! Niciun artificiu. Nicio scânteie. Boulevard du Temple a fost dat uitării, fiind redenumit Strada Liniștită.

Marea Casă a Maimuțelor părea acum abandonată; poarta din față, pe care Martin Millot o lăsase deschisă, nu s-a mai închis de atunci, culcându-se la pământ. Oare Martin ne jefuise singur sau avusese ajutoare? Nu părea un gest caracteristic lui. Sigur, cineva trebuia să-l fi ajutat. Buruienile au crescut printre crăpăturile din curte; copiii au început să se joace pe dalele din piatră și nimeni nu i-a mai alungat. Clopoțelul ruginit de pe poarta strâmbă a amuțit. Când văduva nu și-a mai putut înălța capul, activitatea cabinetului s-a oprit.

Casa nu era goală însă. Nimeni nu și-ar fi dat seama, dar înăuntru erau oameni. Patru inimi care încă băteau. Poate că una era slabă, dar cealaltă bătea grăbită, de parcă ar fi vrut să compenseze.

— Eu sunt doctor, a spus Curtius, iar tu, Edmond, tu ești fiul. Tu, Marie, ești... ei bine, tu ești Micuța! De acum încolo, nu vor conta decât faptele, doar faptele. Nimic decât adevărul, Charlotte. Dragă Charlotte: apoplexie!

Eu și Edmond am adunat paiele din atelier – cele care fuseseră folosite pentru a-i ajuta pe oameni să respire în timp ce erau modelați. După aceea, le-am pus în gura strâmbă a văduvei, ca să o ajutăm să se hrănească.

— Pot să jur că e apoplexie, a spus Curtius. Poate o ligatură în jurul gâtului sau o congestie a creierului... Hemiplegie, o paralizie pe jumătate. Sau un anevrism? Mai ești rațională, Charlotte? Înțelegi ce se-ntâmplă? Poți să faci un semn? Dacă aș putea să văd înăuntru, a spus el, mângâindu-i ușor boneta cu vârfurile degetelor, aș ști imediat. Dacă aș putea să mă uit... Sunt cheaguri? E o umflătură? E o crăpătură undeva? Nu ar trebui să mă uit

înăuntru, chiar dacă ne ascunzi secretul. Ai avut un accident vascular cerebral? Ajută-mă! Nu știi ce să fac! Charlotte, nu te opri! Te rog, te implor, nu te opri!

Ea însă doar se holba la tavan. Reușea să bea, și asta era bine, deși Curtius a trebuit să o convingă ținând-o de nas. Continua să respire, iar acest lucru era esențial, spunea el.

— Întotdeauna voi fi aici, i-a spus el, mângâindu-i mâna.

Din gură i-a curs puțină salivă pe bărbie, iar el i-a șters-o.

— Ai nevoie să fii schimbată? a întrebat-o el, adulmecând aerul. Da. Te voi schimba. Marie, Edmond, plecați, vă rog, asta e treaba mea. Edmond, trebuie să o schimb pe mama ta. Marie, trebuie să o mișc pe această mare doamnă, care a însemnat atât de mult pentru tine. Întoarceți-vă peste puțină vreme. Pot să mă descurc singur. Charlotte, am să fac mușchi pentru tine. Voi deveni foarte puternic. Nu, Charlotte, nu mi-e dor de celelalte capete. Nu, nu-mi pasa deloc de ele. Tot ce am nevoie e aici. Și sunt mult mai bogat astfel.

Noile zile ale doctorului Curtius erau zile de iubire. Iubea truda, iubea sudoarea și saliva ei, iubea orice făcea trupul ei. Chiar și gemetele ei îi erau dragi, doar pentru că îi aparțineau. Simțindu-se curajos, șoptea:

— O, te iubesc, te iubesc! Te iubesc! Nu ți-am spus-o niciodată?

Și, de vreme ce nimeni nu îl mai oprea, nu o mai șoptea, ci o spunea destul de tare, în dreapta și în stânga ei, ca să îl poată auzi. Îi declara iubirea lui cât de des putea. Uneori, stătea în partea ei bolnavă, uitându-se cu jale la fața lăsată, la mâna și la piciorul care nu se mai mișcau, la partea căzută a gurii ei, la ochiul cu pleoapa coborâtă.

— Permite-mi să-ți povestesc despre tine, spunea el. Ești mare, ai multe alunițe și ești păroasă... da, ești. Ești Charlotte, directoarea afacerii, cu trabucul ei. Ce succes are, cât de mândri suntem de ea! Ești minunată în multe feluri. Ești Charlotte, mama – ce băiat bun ai! Ești Charlotte, capul gospodăriei – cât ești de atentă! Ești Charlotte, văduva – nu trebuie să uităm de ea, deși e o Charlotte mai mică decât celelalte. Poate că aceea ar trebui să plece, aceea e o Charlotte a trecutului. E și o Charlotte a prezentului, nu-i așa? Până la urmă, ea e aici, în patul ei. O parte e puțin aplecată, cealaltă cred că încă mai rezistă, nu-i așa? Mergem înainte? Da! Acolo e Charlotte a viitorului. Poate cea mai bună Charlotte dintre toate cele posibile.

Ușile de INTRARE și de IEȘIRE erau permanent închise. Mulajul din ghips al capului monarhului executat a așteptat chemarea Adunării Naționale, dar nu a mai venit niciodată. Parcă nu-l mai voia nimeni. Cele două jumătăți de mulaj zăceau legate împreună. Acel spațiu gol din cochilia de ghips reprezenta o mare istorie. Iar noi eram paznicii ei.

În acele zile, eu și Edmond am ajuns, brusc, împreună. Nu mai era nimeni care să ne împiedice. Și, pentru că eram împreună după atât de mult timp, la început nu am știut ce să ne spunem unul altuia. Doar stăteam mereu alături, fără să ne îndepărtăm niciodată prea mult unul de celălalt. Totuși, nu prea știam ce să facem cu această ciudată și nouă libertate. Uneori, plecam din Marea Casă a Maimuțelor și mergeam pe Strada Liniștită pentru a procura micile rații: stăteam ore întregi la coadă la pâine, cu foștii vecini uitându-se la noi, nu fără o oarecare plăcere, și întrebându-ne cum ajunseserăm atât de jerpeliți. Uneori, când eram în față la coadă, eram trimiși înapoi; alteori, când ajungeam din nou în față, nu mai rămânea nimic. Într-o zi, un tânăr cu ochi de pește, îmbrăcat în haine noi și cu un paloș frumos într-o parte ne-a scos afară.

— A murit? m-a întrebat el.

— Nu, André Valentin, i-am spus eu, pentru că el era, pare că e mai bine azi.

— Cu atât mai rău! Unde sunt documentele voastre? Vreau să le văd din nou.

— Deja le-am arătat.

În acele zile, aveam documentele tot timpul la noi.

— Vreau să le văd din nou – o să le văd de câte ori vreau. Elvețianco! Știi ce facem cu elvețienii? Îi *arestăm*. Și le tăiem capetele. Mă întreb câți elvețieni au mai rămas în Paris în prezent. Numărul lor trebuie să fie acum foarte mic – ba chiar să se micșoreze mai mult.

— De unde ai sabia, cetățene?

— Am câștigat-o. Spune-mi, cum merge afacerea?

— Cam greu în ultima vreme.

— Da, da, știu asta! Ce păcat că l-ați aruncat pe bietul Valentin pe străzi. Plecați în spatele cozii!

După ce André Valentin fusese lăsat pe bulevard, dincolo de porți, cu sângele curgându-i din nas, nu stătuse degeaba. Își ridicase pumnul înspre Marea Casă a Maimuțelor, iar ceilalți oameni care îl văzuseră i se alăturaseră. Mulți pumni se agitaseră. Valentin se întorsese apoi la pumnii fratelui și ai surorii lui și le povestise ce loc oribil era, iar ei îi spusese:

— Ai putea să ne zici mai multe?

— Da, mult mai multe. Cât timp aveți?

Așa că îl primiseră în casă și, pentru mâncare și vin, le relatase povești îngrozitoare; și, în acest fel, André Valentin supraviețuise. Cred că visul de a distruge Casa Maimuțelor îl ținuse printre cei vii.

După ce Jacques Beauvisage dispăruse, Valentin își găsisse o slujbă care consta în patrularea cartierului și cercetarea proprietăților oamenilor cu ochii lui, care vedeau lucrurile în unghiuri ciudate. Acolo găsisse probe pe care alții le trecuseră cu vederea. Desfăcuse rochia unei femei și găsisse un medalion atârând la gâtul ei; deschizându-l, dezvăluise o imagine a regelui, așa că femeia fusese executată. Descoperise un paznic elvețian în canal și îl înecase pe loc. Văzuse o copilă cu o păpușă care o înfățișa pe regină, iar copila și mama ei fuseseră aruncate în temniță. Și, cumva, recent, dăduse de bani, o sumă suficientă cât să-și cumpere avantaje ici și colo; aveam bănuieli în legătură cu banii aceia, dar nicio probă, și nimeni nu ar fi susținut afirmațiile unor străini împotriva unui cetățean patriot. André Valentin devenise un funcționar de stat, umblând încoace și încolo cu o panglică tricoloră groasă pe piept – și nu puteam face nimic ca să-l oprim. Făcea parte dintr-un nou trib de oameni, devenit foarte gălăgios în acele zile, care nu tânjea neapărat după libertate, ci avansa printre cei care o proclamau.

Eu și Edmond ne întorceam din piețe cu foarte puține, iar uneori cu nimic. Odată, am revenit acasă și am auzit un zgomot îngrozitor la etaj. După ce am urcat scările în grabă, l-am găsit pe stăpânul meu ridicând niște lucruri.

— Domnule! Domnule, ce faceți?

— Ajutor! Ajută-mă!

— Oh, a spus Edmond.

— Îmi mut patul. Ne mutăm împreună.

— Oh, a șoptit Edmond disperat. Of, dragă!

— Dacă nu m-ajută, poți pleca!

Așa că salteaua lui a ajuns lângă patul ei, pe partea sănătoasă.

— Aici e fericirea mea, aici, în acest pat. Fericirea *mea*. Viața mea. Proptește-l! Partea stângă e slăbită, dar dreapta e sănătoasă. Le voi avea pe toate, Marie, pe cea stângă și pe cea dreaptă deopotrivă.

Ea zăcea nemișcată, privind fix tavanul, în timp ce, în jurul nostru, camerele se ruinau.

CAPITOLUL LX

Patul Ceresc al doctorului James Graham

Anumite clădiri, orice s-ar întâmpla cu ele, chiar dacă sunt abandonate sau revopsite, chiar dacă sunt uitate sau închiriate unor locatari noi și distrugători, tot își păstrează caracterul. Stabilimentul părăsit de doctorul James Graham era un asemenea loc. Doctorul Graham plecase de pe bulevard, fugind înapoi în Scoția; dar o aromă, o parte esențială a acestui doctor încă rămăsese. Poate era dorul; poate era dorința; orice ar fi fost însă, ceva din el rămăsese după ce el. PATUL CERESC AL DOCTORULUI GRAHAM – DE ÎNCHIRIAT se afla vizavi de noi, pe bulevard, și, în acele dimineți și după-amiezi lungi, mă uitam pe fereastră la clădirea abandonată.

Pe zidurile exterioare erau rămășițele scorojite a două siluete, una de bărbat, cealaltă de femeie. Niciuna nu era îmbrăcată în vreun fel anume. În timp ce priveam acele forme fantomatice, Edmond s-a așezat lângă mine. Era în plină lumină atunci.

— Edmond, i-am spus, acum te văd foarte clar.

— Marie, a zis el. Da, Marie, mă bucur că ești tu.

M-a luat apoi de mână. Stând împreună la fereastră, cu el foarte aproape de mine, am observat locul doctorului Graham. În timp ce priveam casa de vizavi, mă întrebam cum ar fi fost să locuim în ea.

Într-o seară cețoasă și pustie, ne-am apropiat de casa doctorului Graham. Am traversat zona noroioasă și sigură dintre clădirea noastră și a lui, conduși de cele două siluete. Stând în vârful picioarelor, am încercat să privim înăuntru, dar nu am văzut nimic. Doar întuneric. În spate era o ușă care putea fi deschisă ușor cu o rangă, așa că am intrat înăuntru și am îndrăznit să aprindem o lumânare. Pentru că venisem prin spate, am înțeles imediat că intrasem în partea proprietății care nu era deschisă pentru publicul larg. Apoi Edmond și cu mine am ajuns în vestiarele casei doctorului Graham. Oglinzi crăpate, un jupon zdrențuit pe podea, un mesaj vechi scris pe o bucată de carton îngălbenită – „*Ne întâlnim la cafeneaua Ramponeau? La ora obișnuită?*” –, semnat *Flămândul Victor*.

Am mers de-a lungul unui coridor simplu, până în centrul casei. Nu mi-

era clar de ce aerul era atât de greu acolo. Și ce era acel miros al locului? Mosc și condimente pe care nu le cunoșteam. Am ajuns apoi în holul de la intrare și ne-am oprit pentru o vreme ca să citim un anunț pictat pe perete:

„Bine ați venit în templul doctorului Graham, construit pentru propagarea ființelor raționale, mai frumoase în înzestrarea lor mentală și fizică decât prezenta rasă plăpândă, debilă și absurdă de muritori, care se târăsc, se agită și își taie politicos gâturile pentru nimic în multe părți ale acestui glob terestru. Bine ați venit înăuntru! Bine ați venit! Nu veți fi dezamăgiți aici, căci de acum înainte veți fi SCHIMBAȚI! Intrați și deschideți-vă în fața influențelor mai mari! Doar intrați! Intrați!”

— Edmond, i-am spus eu, să facem turul acesta împreună, pas cu pas, așa cum e scris? Hai să-l urmăm ca și cum locul acesta ar fi deschis din nou pentru mulțimea serii!

— Da, Marie, a încuviințat el.

— Bine, am spus, apoi am citit următoarele cuvinte cu voce tare: „Înaintați sub noua influență a muzicii dezlănțuite și a parfumurilor balsamice”.

Am intrat într-o cameră cu siluete goale pictate pe pereți; luminate de lumânarea pâlپătoare a lui Edmond, păreau să se miște. „MUZICA LINIȘTEȘTE MINTEA UNUI CUPLU FERICIT ȘI TRANSFORMĂ TOTUL ÎN IUBIRE ȘI ARMONIE”, scria pe un stindard pictat deasupra.

— Edmond, trebuie să ne imaginăm că e muzică.

— Da, Marie, a șoptit el. Aproape că o aud.

Am urcat pe scări, ținându-ne de balustradele căptușite cu mătase. În vârful scărilor era o ușă mare pe care scria:

„Înăuntru veți găsi PATUL CERESC AL DOCTORULUI GRAHAM. Nici eu și nici servitoarele mele nu trebuie să vedem sau să știm cine se odihnește în acest pat, pe care îl numesc SANCTUM SANCTORUM! PATUL CERESC AL DOCTORULUI GRAHAM. Toate obiectele din acest apartament, pe care nu le pot descrie în cuvinte, au fost adunate cu mare cheltuială, ca rezultat al unui studiu lung și intens. Acum, deschideți ușa!”

Și Edmond a deschis-o; dar nu am ajuns în fața Patului Ceresc al doctorului Graham, ci în fața unei anticamere. În fața noastră era o altă ușă, cu încă o legendă inscripționată deasupra ei: „TEMPLUL HIMENULUI.”

Mai erau și alte instrucțiuni: *„Permiteți-le acum servitoarelor mele să vă ia bunurile, care vă vor fi returnate, cu un parfum mult mai dulce, atunci când totul se va termina. ACUM RĂMÂNEȚI TĂCUȚI! Nu spuneți nimic!”*

Lumânarea lui Edmond tremura tot mai tare – dar, în timp ce mă pregăteam să întind mâna ca să o echilibrez, am descoperit că și a mea tremura. Am continuat să citim:

„E logic și convenit pentru inițiați, dacă simt nevoia – care întotdeauna va fi încurajată –, să își ajute partenerul în lepădarea lucrurilor împrumutate din societate. Fără pantofi înăuntru. Fără jachetă. Fără bonetă. Fără perucă. Fără rochie. Fără pantaloni. Fără cămașă. Fără corset. Fără jupon. Fără lenjerie. Cu nimic. Absolut nimic”.

Cuvintele aveau o natură atât de poruncitoare, încât, chiar dacă tremuram, ne-am supus și am început, ca în transă, să ne dezbrăcăm unul pe celălalt: am bâjbâit cu veșmintele noastre, dezlegându-le pe toate și lăsându-le să cadă grămadă pe podea, în timp ce gâfâiam. Partea acoperită a lui Edmond era acum descoperită.

— Marie, sfârcurile tale sunt foarte mici și ascuțite, mi-a șoptit el. Nu m-am gândit la asta.

Eu n-am spus nimic.

— Sunt foarte drăguțe, a adăugat apoi.

Eu însă i-am spus cu blândețe:

— Șșșt! pentru că mai era un indicator care porunceea: „FĂRĂ CUVINTE. FĂRĂ NICIUN CUVÂNT. DOAR MUZICĂ. ASCULTAȚI MUZICA!”

Dar singura muzică pe care o puteam auzi era bătaia inimilor noastre.

Mergând înaintea mea, Edmond a deschis ușa, dezvăluind o mare perdea de mătase pe care fuseseră pictate cuvintele: „PROCUL! O PROCUL ESTE PROFANI!” Am îndepărtat perdeaua și am intrat prin ea, iar Edmond a șoptit:

— Patul Ceresc al doctorului James Graham!

Nu încăpea nicio îndoială, căci niciun obiect din istoria obiectelor construite pentru ca oamenii să stea la orizontală nu semăna cu acesta. Avea șase metri pe patru și jumătate și, suspendat deasupra suprafeței sale considerabile, se afla un dom larg, cu o oglindă circulară înăuntru, care reflecta perfect cearșafurile și fonate de mătase de dedesubt. Sub dom era tăblia uriașă a patului, cu încă o instrucțiune de la doctorul Graham:

„FIȚI RODITORI! ÎNMULȚIȚI-VĂ ȘI UMPLEȚI PĂMÂNTULUI

Eu și Edmond eram cu adevărat foarte mici înaintea patului și nici nu erau trepte pe care să urcăm. Dacă ni s-ar fi prezentat un pat simplu, liniștit și retras, dacă am fi intrat într-un loc sincer, modest și înțeleghător, poate că am fi fost mai în largul nostru, dar, în fața acelei structuri demne de un palat, construit pentru titani, eram foarte mici și nesiguri.

Mă simțeam privită de acea cameră ciudată de parcă eu aș fi fost o persoană din ceară care trebuia evaluată din toate unghiurile. Treizeci și doi de ani. O femeie mărunțică. M-am urcat în pat și am tras cearșafurile prăfuite peste mine. După un moment, Edmond m-a urmat.

I-am simțit apoi buzele peste ale mele, foarte uscate la început; după aceea m-a sărutat pe obraji și pe gât. Oftând, de parcă ar fi fost foarte somnoros, m-a împins cu blândețe pe spate și a continuat să mă sărute de la gât în jos; buzele lui nu mai erau acum la fel de uscate. M-a sărutat cu tandrețe pe umăr, apoi l-am simțit coborând mai departe și ajungând, în scurt timp, la sânii mei, care au fost atinși de degetele și de buzele lui.

— Ți s-a arcuit spatele, a șoptit el. Ai gemut!

La foarte scurt timp după aceea, Edmond Henri Picot s-a împins în mine, umplându-mă și legănându-mă. Am închis ochii și, în întuneric, era Edmond din nou.

— Eu sunt Edmond Henri Picot, a spus el, iar tu ești Marie Grosholtz, cunoscută drept Micuța – și asta ar fi trebuit să se întâmple de mult.

Și astfel, fata impenetrabilă numită Marie Grosholtz a fost deschisă într-o după-amiază și o altă Marie Grosholtz a fost descoperită în interiorul ei, o persoană îndurerată, fără piele, care exista dincolo de suprafață. Și care nu avea să mai fie acoperită.

Asta era viața. Așa era viața. Eram îndrăgostită.

Îndrăgostită de Edmond.

După aceea, amândoi simțeam dorința, în multe momente ciudate, de a

ne furișa pe bulevard și de a fi împreună pe patul rupt al doctorului Graham. Uneori eram atât de grăbiți, încât eu rămâneam în rochie, iar Edmond se împiedica în pantalonii lui șifonați și căzuți la picioare. Și nu conta că eram singurele ființe adevărate de pe acea proprietate, căci noi o readuceam la viață. Pentru mine, pentru viața mea, exista acest trup dintre toate, cel al lui Henri Edmond Picot, care era al meu. Am devenit cea mai mare expertă în privința lui Edmond Henri Picot și eram foarte mândră de erudiția mea. Întotdeauna ne potriveam, cubitus cu radius, peroneu cu tibie. Și întotdeauna, la final, era Edmond, uitându-se la mine foarte atent, cu capul pe pieptul meu.

„Viața asta continuă să mă surprindă”, mă gândeam eu.

Acest capitol – această cutiuță – se încheie aici și, spre deosebire de cele care îl înconjoară, rămâne închis, astfel încât oamenii din alte capitole să nu intre și să nu deranjeze. Seiful lui va rămâne închis, pentru a nu se vărsa dincolo de limitele lui, păstrându-se astfel prețios, divin, triumfător și minunat. Pentru a rămâne el însuși. Ceara înseamnă și intimitate. Ceara sigilează scrisorile. Ceara păstrează toate cuvintele lumii acolo unde ar trebui să fie, până când mâinile potrivite le lasă afară.

CAPITOLUL LXI

A șasea serie de capete

La coadă la pâine, i-am spus unui străin confuz:

— Edmond Picot m-a deflorat.

În drum spre casă, am oprit un bătrân și l-am anunțat cu bucurie:

— Sunt descheiată!

Unei tinere mame i-am spus:

— Sunt iubită! Chiar sunt!

Acelea erau zilele noastre, ale mele și ale lui Edmond, cu întreruperile ocazionale ale stăpânului meu. Când nu ne ocupam de noi, fiind în compania lui Curtius, ne uitam în jurul nostru și priveam lucrurile de zi cu zi – ferestrele și obloanele, buiandrugii, ușile și clanțele lor –, fiind recunoscători pentru ele. Clădirile rămâneau în picioare, ca să putem locui în ele. Ne spuneam bună dimineța și bună seara. În acele zile, nu stăteam la masa din sufragerie, pentru că văzusem acolo un șobolan deschizând un dulap, ci în vechea bucătărie. Întotdeauna puneam o farfurie pentru văduvă. Copiii se jucau afară, pe pietrele sparte de pavaj, iar zgomotele lor ne deranjau casa șubredă.

Populația de ceară a fost treptat acoperită de praf. Capul tăiat al regelui a rămas neterminat. Când vizitam siluetele, îndepărtându-le pe cele care erau periculos de expus, pașii noștri lăseau urme în praf.

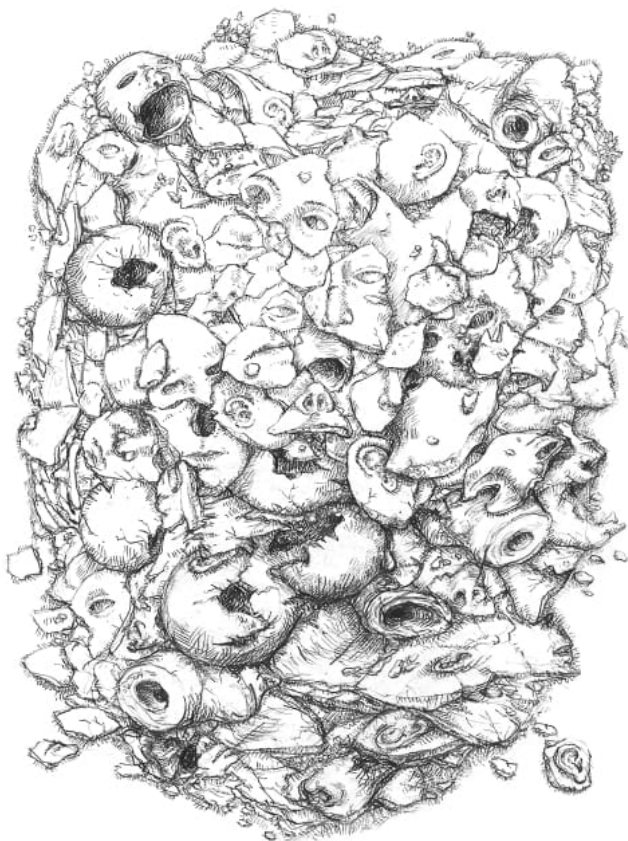
Multe asemănări au devenit riscante. Nu trebuia să avem un chip care semăna cu acela al lui Mirabeau; nu trebuia să avem un Lafayette; nu trebuia să mai existe nicio dovadă că o asemenea persoană avusese vreodată un chip. Familia regală – mai ales familia regală – nu trebuia să se afle în casa noastră, nu la cină, nici măcar într-o cușcă.

După rege, a fost executată și regina; am stat în casă în ziua aceea, dar tot am auzit aplauzele. Totuși, Elisabeth era încă în viață, prizonieră în templu. Și știam că nu trebuia să o vizitez, pentru că asta ar fi pus în pericol viețile noastre. M-am mulțumit cu o plimbare pe lângă clădire o dată pe săptămână. M-am gândit că trebuia să aștept. Ar fi trebuit să fie mulțumiți că o luaseră pe regină. Să fie sătui.

Urmele noastre în praful sălii mari semănau cu istoria poporului francez. Târam siluetele interzise în camerele din spate și le dezbrăcăm de haine, apoi le scoteam capetele. Trupurile lor rămâneau întregi – doar capetele erau periculoase. Eu și Edmond ridicam capetele interzise foarte sus, deasupra umerilor noștri, apoi le aruncam pe podea și le spărgeam unul câte unul, până când se amestecau între ele. Edmond mi-a înmănat apoi capetele familiei regale: era privilegiul meu, pentru că eu le făcusem. Când s-au rostogolit pe jos, nasul reginei s-a amestecat cu urechea soțului ei, sau cu bărbia cumnatului ei, sau cu o bucată din obrazul ciupit de vărsat al lui Mirabeau, sau cu orbitele goale ale lui Bailly. (Ochii au fost păstrați, pentru că puteau fi refolosiți.) Am călcat peste toate acele capete din trecut, zdrobindu-le sub picioarele noastre, apoi am măturat bucățile și le-am aruncat, până la ultima fărâmă, în marele vas de alamă. După aceea am aprins focul și le-am topit împreună.

După ce s-au lichefiat și am stins focul, Curtius a stat o vreme deasupra vasului cu multă demnitate, ca să țină ceremonia. Punându-și mâinile deasupra substanței care se răcea și simțindu-i căldura finală, a murmurat:

— Omul născut din ceară trăiește puțină vreme.

După o jumătate de oră, am răsturnat tigaia mare și, cu puțin ajutor de la cuțitul cu paletă, am scos conținutul. Acesta a căzut pe masă cu un tronc, o mare jumătate de sferă – un timp topit, complet ilizibil. Capete pierdute. Suprafețe uitate.

Tăcută, m-am așezat lângă stăpânul meu. Văduva dormea la etaj.

— Atât de multă muncă, am spus.

— Unele lucrări au fost bune, altele mai puțin bune.

— Toate au dispărut, pierdute pentru totdeauna.

— Și totuși... a spus el.

— Și totuși, domnule?

— Avem matrițele. Până la urmă, nu sunt chiar uitate. Doar invizibile.

Eu și Edmond ne țineam de mână în camerele din spate ale Casei Maimuțelor. Doctorul Curtius se ocupa de văduva Picot, mirându-se de fiecare sunet scos de ea:

— Ascultați-o! Ce spirit!

Dar viața noastră nu putea continua netulburată. Într-o noapte, târziu, pe când dormeam, am auzit un sunet în sală. La început, abia l-am înțeles – parcă uitasem ce era.

Cineva trăgea de clopoțelul lui Henri Picot.

Zece bărbați. Veniseră pe lângă gardul ruginit și bătuseră în ușa de INTRARE, apoi în cea de IEȘIRE.

— Nu vor pleca, am rostit. O să le zic că e închis.

— Nu pot coborî, a spus Curtius. Nu trebuie să o părăsesc.

— Poate că, în sfârșit, au venit după rege.

Am coborât. Mi s-a alăturat imediat și Edmond.

— Doar voi sunteți? ne-au întrebat ei.

— Da, am răspuns repede, doar noi suntem aici.

— Unde e stăpânul?

— Nu e disponibil, am zis.

— Ai echipamentul?

— Pentru mulaje? am întrebat eu surprinsă. Desigur.

Mi-au spus că ar fi fost bine să venim imediat și că trebuia să aducem echipamentul. Ne-am dus cu ei dincolo de râu.

— Grăbiți-vă, ne-au zis pe drum.

Am ajuns apoi la o casă mică, înconjurată de mulți oameni care plângeau. Însoțitorul nostru ne-a împins printre ei. Am urcat până la apartamentul de la primul etaj, unde am fost conduși de-a lungul unui

coridor plin de bărbați, adunați în jurul unei femei cu o rochie dungată, puțin ruptă, căreia nu îi dădeau drumul.

— Ce-a făcut? am întrebat eu.

— Crimă, a fost răspunsul.

Am fost conduși apoi într-un dormitor aglomerat. Mulțimea s-a dat la o parte, dezvăluind un bărbat gol aflat într-un pat, purtând doar un halat și având capul învelit într-un fel de turban alb. Chipul îi era rotund și cu adâncituri mari, pleoapele îi erau întredeschise, prin gura largă limba îi ieșea puțin într-un colț, iar pielea era distrusă, cu răni, cruste și pustule sparte. Avea în piept o gaură mare, ca o gură adâncă și întunecată; puteam vedea prin ea până în gât. Lichidele dinăuntrul bărbatului se coagulasera, se întăriseră și începuseră să se întunece.

— Edmond, ești bine? l-am întrebat eu.

— Da, mulțumesc, Marie, mi-a răspuns el. Nu-ți face griji pentru mine. Sunt foarte puternic. Sunt făcut dintr-un material dur. Spune-mi ce să fac și am să stau lângă tine. Uite, m-am surprins și pe mine însumi! M-am uitat din nou la el. Un om mort, ucis.

Un vuiet îngrozitor s-a auzit de afară când fata de pe coridor a fost dusă jos.

Lângă cadavru stătea un bărbat înalt, cu părul creț, care ținea în mână un caiet de desen. Și-a pus creionul jos și s-a întors spre noi. La început, mi s-a părut foarte frumos, dar, când s-a întors, i-am văzut obrazul stâng: era umflat și strâmb, un pic ca al văduvei, iar partea stângă a gurii lui se întindea ca o rană. Cuvintele îi erau ciudate și se bâlbâia.

— Cee-cineeee? a întrebat el.

— Suntem de la Curtius, am spus eu. Am mai făcut capete, morți, vii... Edmond Picot realizează trupurile.

— Currrrtiuss?

— Nu a putut veni.

— Trrrebuie făcut tot trrrupul din ceară.

— Da, domnule, am spus eu. Putem face asta.

— Și rrepede!

— Da, domnule, imediat!

— Corrrpul se strică. Putrrrezește.

— Da, într-adevăr, a început să se descompună.

— Eu trrrebuie să-l picttez.

— Să-l pictați, domnule?

— Să-l piccttez pe errroul ucis penttrru Cunnnvunshan.

— Sunteți pictor, domnule?

— Sunt Daffeeeeeed.

El era. Jacques-Louis David, pictorul.

— O, da, domnule. N-am auzit niciodată de el. Permiteți-mi însă să întreb, cine e biata victimă?

— MARRAAAHHHH!

Era doctorul Jean-Paul Marat. Înflăcăratul doctor Marat, care cerea în fiecare zi ca tot mai mulți oameni să fie ghilotinați pentru ca țara să poată fi salvată. Fanaticul doctor Marat, poreclit „Furia Poporului”. Bolnavul doctor Marat – boala lui cu siguranță îi înrăutățise temperamentul –, care, în timp ce stătea în cada lui de baie în formă de papuc ca să își răcorească pielea infectată, fusese înjunghiat cu un cuțit de pâine în plămânul stâng, în aortă și în ventriculul stâng.

Trebuia să fim rapizi și atenți, ca să conservăm acel trup oribil.

Am fost primii la Marat, primii dintre mulți. Eu și Edmond am făcut mulaje, ocupându-ne de ele împreună. Doar capul și o parte din piept – restul era prea delicat. Chipul lui Marat se prăbușea, iar ochii lui erau întunecați ca o carne de stridie. După ce am făcut matritele, câțiva bărbați au deschis trupul; au aruncat unele bucăți, dar au fost foarte atenți cu altele, învelindu-le în pânze umezite. Treaba acelor oameni, care lucrau cu oțet, arsenic și sare de mercur, cu ace și ață, era să pregătească pentru funeraliile de stat cadavrul. I-au scos inima – inima lui adevărată – și i-au pus-o într-o urnă de porfir. Noi i-am luat capul – mulajul de ghips – și l-am dus acasă, cu ordine de a-i duce masca mortuară lui David cât de repede posibil.

— Edmond, îl vom face împreună, i-am spus în timp ce ne grăbeam să ajungem acasă. Totul împreună. Voi avea nevoie de ajutorul tău.

— Bineînțeles, a spus el. Știu asta.

Prima dată, am măturat podeaua atelierului mare. Apoi am curățat masa și am lustruit instrumentele. După aceea, am pregătit instrumente de măsurat, praf de ghips, săpun lichid. Doar când totul a fost curat și bine pregătit am pus mulajul de ghips pe masă.

Când Curtius a coborât, ne-a întrebat

— Ce-i asta?

— E un cap, am spus eu.

— E de lucru? a întrebat el șocat. Avem de lucru?

— Da, domnule, am spus eu, avem un pic de lucru.

— Nu, nu mai avem. Magazinul e închis.

— Trebuie, domnule. Ni s-a ordonat.

— Cine e?

— Un bărbat care a fost omorât.

— Fără moarte. Doar viață acum. Îi vreau pe toți vii. Nu mai trebuie să atingem morți. Ne-am putea molipsi. Cu mâinile tremurânde, mi-a dat cheia dulapului cu ceară. Ia-o! Am terminat cu asta. Trebuie să mă întorc la ea. Să nu o treziți pe Charlotte, doarme. Trebuie să mă întorc la ea.

Prima noastră matriță a măștii mortuare din ghips a fost pusă în fereastra apartamentului lui Marat, cu fața spre stradă, ca să fie văzută de sutele de oameni îndoliați.

— Daaa! Daaa! a zis David atunci când i-am livrat-o. Maaare patriiioattă!

M-a numit mare patrioată.

După două zile, am putut să înlocuim masca mortuară cu bustul omului ucis. David ne-a poruncit să facem din ceară corpul întreg al lui Marat, pentru prezentarea publică. Cadavrul real se descompunea rapid în căldura verii, iar pregătirile grandioase de înmormântare încă nu erau încheiate.

— Tottt trrrupul lui, grrrăbiți-vă, vă rrrrog, grrrăbiți-vă!

Ne-am întors acasă și ne-am apucat amândoi de lucru. Marat cel din ceară a venit în douăsprezece părți diferite. Acolo unde a fost imposibil să facem un mulaj al cărnii lui reale – pe piept, umeri, ceafă și cap – a trebuit să reconstruim o copie din argilă, bazându-ne pe notițele mele și pe măsurătorile lui Edmond, făcute la sursă. Am montat apoi masca mortuară pe trupul de argilă și am făcut mulaje noi ale întregului; din acele mulaje noi avea să iasă silueta de ceară. Am adăugat vopsele în ceara chinezească, întorcând-o cu grijă într-o baie cu apă, apoi am încălzit-o la temperatura potrivită și am turnat-o încet în matrițe. După aceea am scos ceara și le-am

unit pe toate, pictând rănilile și adăugând fulgi mici de ceară pentru crustele rupte.

— Faceți prea mult zgomot, ne-a certat Curtius.

Dar eu și Edmond abia dacă spuneam un cuvânt. Eram concentrați la munca noastră.

În a treia zi de după moartea lui Marat, pe 15 iulie, când am mers la David ca să îi raportez despre progresul nostru, cadavrul lui Marat se înverzise. Într-a cincea zi, s-a terminat cu vremea grea și epuizantă; a plouat, iar fata care îl asasinase a fost executată. Într-a șasea zi, cadavrul doctorului Jean-Paul Marat a fost, în sfârșit, scos din casa lui și dus la Cordeliers, pentru a fi expus în biserică, pe catafalc. Rana fatală le-a fost prezentată tuturor. Oamenii s-au apropiat ca să o privească, iar pe cadavru au fost pulverizate parfumuri permanent. Totul era venerat. În ziua a șaptea, Marat al nostru, cel din ceară, a fost gata, astfel că a fost dus la Convenție. Marat al nostru în clipa morții, silueta din cada în formă de papuc, cu un cuțit în piept, într-un moment încrămenit de agonie. Puteai să-ți întinzi mâna și să-l atingi. Marat nu mirosea, nu se descompunea, era proaspăt și lucea puțin. Avea să rămână acolo până când David termina un mare tablou al mortului în baia lui – un martir, un sfânt, un zeu.

— Muuulțumesc, cettttățenni, ne-a spus David, cu lacrimile curgându-i pe obrazul deformat.

Oamenii își doreau suvenire de la omul ucis. De unde puteau obține asemenea lucruri? Apoi au văzut masca mortuară în fereastră. De unde puteau procura una identică?

Fără să vrem, am devenit principala sursă de „Marat”.

CAPITOLUL LXII

O nouă afacere

În acele săptămâni și luni, am descoperit că dădusem de o afacere casnică de mare succes. Am făcut nenumărate capete din ghips ale radicalului Marat: dimineața Marat, de-a lungul zilei doar Marat, noaptea doar Marat. Sub cuvintele INTRARE și IEȘIRE am pus un mesaj:

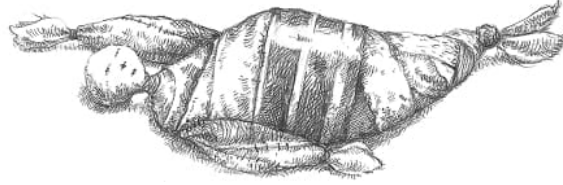
PENTRU MARAT,
VĂ RUGĂM SĂ ÎNTREBAȚI ÎN SPATE!

- Edmond, acum trebuie să conducem afacerea împreună, i-am spus.
- Noi?
- Doar noi. Curtius îi e devotat doar văduvei. Noi trebuie să o facem.
- Marie, cum ne înțelegem noi doi!

Am împins biroul de bilete în spate și ne-am instalat acolo împreună, luând banii: șaptezeci de asignate pentru un cap al lui Marat. În zilele acelea, am descoperit ce însemna să fiu în totalitate cu o altă persoană, să împărțim zilele și spațiul, să stăm pe o bancă împreună, cu mâinile atingându-ni-se pe sub birou. Aveam un magazin încremenit în timp, plutind luni întregi deasupra zilei de 13 iulie 1793, ziua morții lui Marat.

- Doar un cap? a întrebat doctorul Curtius. Doar unul?
- Da, domnule, doar unul.
- Dar poate fi corect? Un cap! Dacă e cel greșit?
- Nici eu nu înțeleg, domnule. Mi se pare ciudat. Totuși, Casa Maimuțelor a fost plină întotdeauna de cei mai populari oameni, iar azi au venit pentru Marat.

Edmond cel din cârpe era mai mare ca oricând, rotund și în culori vii, cu fire turcoaz, purpurii și magenta, cu mici petice de culoarea lavandei, indigo și siena, toate luate din atelierul abandonat al mamei lui. Edmond cel din cârpe era la fel de îndrăzneț, de strălucitor și de frumos cum fusese Edmond cel din carne înainte, rezervat, distant și modest.

- Am măsurat-o pe Marta ta, mi-a spus el.
- Continuă, Edmond, l-am încurajat.
- Îmi amintesc asta.
- Și altceva?
- Te-am vizitat noaptea. M-am gândit la asta foarte des.
- Da, o, da!

Poate că s-a întâmplat din cauza sunetelor neobișnuite făcute de Edmond, care vorbea foarte mult. Poate din cauza oamenilor care cereau capetele lui Marat. Sau poate că au fost prezența constantă a lui Curtius lângă pat, adorația și atenția lui, miile lui de povești despre trupul omenesc. Oricare ar fi fost cauza, ceva a început să se trezească în ce mai rămăsese din văduva Picot.

Doctorul Curtius ne-a spus că scotea mai multe sunete și că o văzuse uitându-se la pereți, și nu la tavan. Bietul doctor Curtius, ne-am zis unul altuia, bietul om, ea arăta exact la fel, era clar că o îndrăgea foarte tare. Totuși, într-o dimineață, când Edmond a mers să o vadă, privirea ei s-a îndreptat dinspre tavan spre perete, apoi – a jurat asta – s-a fixat asupra lui și nu l-a mai scăpat din ochi. Când s-a dus în altă parte a camerei, ea l-a urmărit cu privirea. Când a mers în cealaltă parte, a continuat să-l urmărească. Edmond a țipat, iar eu am fugit imediat la el.

— Uite! Uite!

Când am ajuns, ea adormise din nou. A doua zi însă, când am intrat, Curtius vorbea cu ea, iar sunetele pe care le scotea păreau inteligente.

— Muuuuuuun, a spus ea.

Apoi din nou.

— Muuuuuuuuuuuunnn...

— Da, am fost, chiar am fost, a răspuns el, dar nu mai suntem.

— Muncă, văduvă Picot? am întrebat-o eu. Vrei să spui muncă?

— Muuuuuuuuuuuunnnnnnnnn, a repetat ea.

I-am adus niște haine vechi – uniforme vechi ale personalului –, iar ea s-a chinuit să le țină. Când i-am apăsat obrazul cu materialul acela, a început să plângă. Văduva încerca să se întoarcă – poate nu în întregime, dar o parte. Am ridicat-o din pat, apoi am pus-o într-o roabă și am plimbat-o prin

camerele de la etaj. I-am dat lucruri cu care să se joace; adesea le arunca pe podea, de parcă i-ar fi plăcut să ne vadă cum i le aduceam înapoi. Într-o dimineață, doctorul Curtius s-a aplecat deasupra ei și, mișcând repede scalpelul, i-a tăiat cordonul bonetei. Aceasta i-a căzut, nu însă și părul. Camera s-a umplut imediat de miros. Era prea multă intimitate în acel miros. Părul devenise un nod mare, maroniu, gri și alb; nu erau culori plăcute, ci culori ale neglijenței. Se întărise, aproape transformându-se în os. Curtius a început să fredoneze, stând deasupra lui cu un pieptăn de fildeș, fără să știe de unde să înceapă. A încercat din loc în loc, a băgat dinții în el, a tras un pic, iar capul văduvei s-a lăsat pe spate. Edmond privea totul traumatizat. Apoi Curtius a luat o clemă cu gât lung și cu două capete bifurcate, făcută pentru operarea uterului; cu aceasta a reușit să descâlcească o parte din acele cosițe bătrâne. Apoi o altă parte din păr a căzut de la sine. Cum a mai tremurat Curtius în timp ce ținea în mâini părul îngrozitor de încâlcit, gros, înnodat, ros de vreme, ca niște cozi de șobolani, stătut și lipsit de viață! Fără bonetă, toată iubirea ei era din nou afară – și cât de ciudat crescuse acea iubire, ce persoană fragilă, bolnavă și ciudată era!

Curtius a încercat să îl îndrepte pe tot. Ea l-a mușcat.

El a rămas în fața ei șocat. Apoi a bătut din palme.

— Cum îți revii, Charlotte, cum îți revii! Mușcă din nou! Mușcă acum!

Într-adevăr, își revenise. Dar nu mai era la fel cum fusese. Îl lăsa pe Curtius să o tragă de păr, uneori chiar și să o tundă; iar el o tunde cu grijă și iubire. Edmond i-a arătat vechile registre contabile; folosindu-și mâna sănătoasă, a rupt câteva pagini din ele. Am plimbat-o prin sala mare, care era acum foarte pustie; acolo unde se aflaseră oamenii din ceară erau doar pedestale goale. Am plimbat-o prin fața oamenilor din ceară care mai rămăseseră, dar nu a dat niciun semn cum că i-ar fi păsat. I-am arătat noile lucrări, numeroasele rafturi pline de Marat din ghips, dar nu am putut să o

fac să înțeleagă. I-am arătat banii pe care îi făcuserăm, dar erau bani noi, asigurate, și de fiecare dată când îi puneam în mâna ei, îi lăsa să cadă. Apoi Edmond a prins-o de subsuori, iar eu și stăpânul meu de câte un picior și astfel am cărat-o din nou la etaj. Cred că prefera să stea în camera ei.

Apoi Edmond i-a adus manechinul lui Henri Picot, care era acum foarte stricat, după ce fusese golit de Martin Millot – și alți tovarăși de hoție.

— Mamă, vreau să îți amintești de tata și de mine. Eu sunt Edmond, fiul tău. Poate că arăt diferit față de cum am fost și poate că te chinuiești să mă recunoști. Dar vreau să mă cunoști așa cum sunt cu adevărat. Fiul tău, în sfârșit, puternic!

Curtius și-a mușcat degetul și s-a cocoșat, uitându-se în altă parte. Edmond a pus manechinul dezumflat al tatălui său în fața mamei lui, iar ea s-a uitat la el vreme îndelungată, părând să nu vadă nimic.

— Tata, și-a amintit Edmond, vorbea foarte încet, aproape că șoptea.

Curtius era îngrozit că văduva avea să-și amintească de soțul ei. Dar ea privea în tavan.

— Tata, și-a amintit Edmond, dădea uneori din cap când vorbea. Curtius a clătinat din cap de mai multe ori, furios pe el însuși. Se obișnuise să imite chipurile pe care le modela – încercând din răspuțeri să le înțeleagă –, iar acest lucru devenise un obicei pentru el. Iar atunci când Edmond și-a amintit de tatăl lui, stăpânul meu l-a imitat involuntar.

Văduva se uita în continuare în tavan.

— Tata, și-a amintit Edmond triumfător, cânta imnuri în timp ce lucra.

— Nu! Nu făcea asta! a șoptit Curtius, fredonând un pic. Văduva se uita în tavan.

— Tata, a strigat Edmond, puternicul meu Edmond, avea picioarele în formă de X!

— Of, Doamne! a spus Curtius, întorcându-și degetele de la picioare spre interior.

Uitându-se încă la tavan, văduva s-a încruntat.

— Tata... a țipat Edmond. Urechile tatei erau depărtate de cap.

— Ajutor! Ajutor! a strigat Curtius, trăgându-se de urechi.

Dar văduva adormise.

Apoi ne-am întors la mica noastră afacere. De fiecare dată când deschideam matrița, mă întrebam dacă nu cumva cineva diferit pândea dinăuntru, așteptând să-și facă apariția – dar era doar Marat. Uneori, când o deschideam mi se făcea rău.

— E în capul meu, mi-am spus. E doar în capul meu. Doar că mă simt mai bine când mă uit în altă parte.

Ajunsesem atât de departe în această viață domestică, încât curând am putut avea următoarea conversație cotidiană, conținând genul de informații ce ar fi putut exista în casele în care trăiau oameni obișnuiți.

— Nu, a spus Edmond foarte serios. Cred că am reușit să înțeleg. Nu e în capul tău, Marie!

— Nu e acolo?

— Nu. Nu. Ești însărcinată.

CAPITOLUL LXIII

Edmond îmi ține companie

Pe 23 august, a avut loc declarația numită Levée en Masse.

Populația masculină era solicitată să-și facă datoria militară. Bărbații erau adunați și trimiși în marș, iar tinerii care își vedeau de treburile zilnice erau prinși pe străzi.

În Casa Maimuțelor, Edmond a început să trăiască doar în spatele obloanelor închise. Apoi nici asta nu a mai fost suficient: a trebuit să se întoarcă în pod.

— Nu, Marie. Nu mă întorc acolo.

— Trebuie să o faci, pentru siguranța ta.

— Nu-mi place acolo.

— Dar e cel mai sigur.

— Este? Cum poți spune asta? Ai stat acolo? Locul acela are o putere îngrozitoare asupra unui om. Îl domină.

— Nu, am spus eu. Nu mai are, nu acum. Nu față de cine ești acum.

Urcam să-l văd de câte ori puteam, dar trebuia să rămână ascuns. Dacă l-ar fi zărit sau dacă l-ar fi auzit cineva, ar fi fost luat și totul ar fi fost pierdut. Edmond a rămas la etaj și nimeni nu l-a mai chemat la parter. Între timp, vizitatorii care îl cumpărau pe Marat îmi povesteau totul.

— Mercier a fost arestat – n-ai auzit-o pe-asta?

— Bietul Monsieur Mercier! N-am auzit! le-am răspuns.

— Atunci, nu știi nici cine l-a arestat?

— Nu, am spus.

— Jacques Beauvisage.

— L-ați văzut pe Jacques? Știți unde e?

— Asta mi s-a spus. Doar mi s-a spus că a fost el.

Edmond a ajuns să se resemneze în pod, cu păpușa mea de lemn și oamenii săi de cârpe. Apoi a pus toate manechinele din magazin într-o cameră, în grup. Uneori stătea printre ele, de parcă toate s-ar fi adunat pentru o ședință a breslei manechinelor. Am depozitat acolo mâncare uscată, în caz că am fi fost luați, ca să se poată hrăni în absența noastră.

Cu Edmond în pod, doctorul Curtius a grăbit dezintegrarea lui Henri Picot. Când nu se uita nimeni, trăgea cu nonșalanță de cusături sau tăia bucățele folosind petice din Henri Picot ca să astupe câte o gaură din perete. Într-o zi, am văzut că din manechinul fostului croitor nu mai rămăsese decât o cârpă jalnică, pe care o ținea în buzunar și o folosea din când în când ca să șteargă fruntea văduvei.

— Cine-i el, cine-i el acum? o întreba el ținând cârpa; dar ea nu putea răspunde, iar el dădea din cap.

În altă zi, Curtius mi-a spus:

— Cunosc anatomia. Sunt familiarizat cu forma umană.

Mi s-au adus părți ale mamelor răpuse de infecții puerperale. Am văzut trunchiuri grele. Pe una mi-o amintesc foarte bine, căci nu a fost atât de ocupată ca altele. Am deschis-o, a zis el în șoaptă, și o mică persoană era înăuntru. Micuțo, Marie, ce ai tu acolo?

— Un bebeluș, am spus eu.

— Unul adevărat? m-a întrebat.

— Da, am răspuns. Sper că da.

— Cum a ajuns acolo?

— În modul cel mai natural.

Întrucât părea foarte confuz, am arătat cu degetul spre tavan.

— O! a zis el.

— Da, domnule.

— E foarte periculos, a spus apoi. Nu e sigur.

— Oamenii fac copii.

— Ești bătrână. Ești prea bătrână! Vei muri!

— Poate că da, domnule, poate că nu.

— Nu, nu, chiar vei muri!

Acum, stăpânul meu avea două femei de care trebuia să aibă grijă. Mă asculta la piept și la burtă de câteva ori pe zi, cerându-mi să mă întind. Îmi spăla fața și dădea din cap. Ba chiar a venit să mă ajute la capetele lui Marat. Între timp, Marat al nostru din ceară ne fusese returnat; la Convenție, în locul lui, atârna acum tabloul lui David. Și astfel a început scăderea cererii pentru mulajele lui Marat; chiar dacă al nostru fusese luat exact de

pe chipul lui Marat, era urât pe lângă cel al lui David. El îl reprezentase pe Marat frumos și sfânt, de parcă ar fi venit din Biblie, chiar dacă el nu fusese niciodată așa. Tabloul era o minciună.

Apoi Edmond și-a cusut un costum simplu din pânză de sac, foarte asemănător cu acela al manechinelor.

— Dacă urcă cineva până aici, a spus el, va crede că sunt unul dintre ele.

— Edmond, asta nu e pentru totdeauna, i-am spus eu. Amintește-ți cine ești! Nu trebuie să uiți. Uită-te pe fereastră, la casa doctorului Graham! Voi veni la tine la noapte.

— Vom avea un copil.

— Sper, Edmond, dacă avem noroc.

— E unul acolo, în tine, crește.

— Da, dar asta nu înseamnă că nu se va opri brusc.

El a început să plângă.

— Dar vom face tot ce putem pentru el.

— Da, tot ce putem.

În acele zile întunecate și trăite pe jumătate, când ne mișcam foarte încet în întunericul casei noastre, făcând cât mai puțin zgomot, am primit vești de afară. Cineva din altă viață. Nu mă mai gândisem la ea. Uitasem să mă gândesc la ea. Dacă m-aș fi gândit, poate că ar fi fost în siguranță și ar fi rămas în viață, poate că încă ar fi respirat.

Voiam să plec după pâine, dar ușa din spate era încuiată. Doctorul Curtius stătea lângă ea, de parcă ar fi vrut să o blocheze.

— Mai bine nu ieși afară azi, mi-a spus el. Nu avem nevoie de pâine.

— Ba da, i-am spus eu. Avem nevoie de pâine.

— E mai bine, a insistat, să nu ieșim afară azi.

Și, la început, nu m-am gândit la asta.

Doctorul Curtius a stăruit să stau cu văduva pentru o vreme. Apoi Edmond mi-a arătat o mască din pastă de hârtie pe care o făcuse el: îi acoperea fața și avea doar două găuri în locul nărilor. Masca avea și ochi pictați grosolan, ca să îi acopere pe ai lui.

— Nu face asta, Edmond, e prea mult.

— Nu, nu, mă simt mult mai bine acum. Mult mai în siguranță.

Și-o punea oricând auzea pe cineva care făcea să scârțâie scările ce duceau în pod. Curtius mi-a cerut să-i povestesc din nou despre zilele noastre în Berna:

— Hai să vorbim despre primele noastre capete! a zis el. Pune pătura aia pe tine!

Și așa, înveliți în pături, am stat lângă foc și ne-am amintit despre toată ceara aceea veche fără consecințe.

În cele din urmă, am înțeles.

Iar gândurile mele au fost: „Toate obloanele sunt închise, la fel ca atunci când au murit regele și regina, așa că poate și azi a fost omorâtă o persoană importantă.” M-am întrebat cine. Dar când am deschis puțin un oblon și m-am uitat la casele din jur, am constatat că doar a noastră era închisă și cu obloanele trase, așa că am început să intru în panică. M-am gândit că poate era ea. Poate era ea. Poate era... De ce s-ar fi uitat toți la mine așa? De ce m-ar fi mângâiat așa?

— Mmmmmmm, a șoptit văduva.

— Elisabeth? am întrebat eu.

— Marie, a spus Edmond, lasă-mă să-ți mângâi burtica!

— Elisabeth? am întrebat din nou.

— Marie, mi-a zis stăpânul meu, stai lângă foc cu mine!

— Elisabeth? am întrebat din nou.

— Povestește-mi despre capetele din Berna!

— Elisabeth? am insistat. Elisabeth? Elisabeth?

În cele din urmă, a dat din cap.

— Elisabeth. Apoi a adăugat: Vino să stai lângă foc!

Și așa am făcut.

Pe 27 mai 1794 – sau pe 8 Prairial^{3}, Anul II, în limbajul noilor calendare. Poate că îl avusese pe Iisus cel din ghips, păpușa aceea blestemată. Ar fi trebuit să fiu acolo... Fuseseră înghesuiți cu toții într-o căruță, atât de mulți... Sigur se rugaseră tot drumul. Mi s-a spus că făcuse

acea călătorie având capul gol, după ce vântul îi suflase baticul. Fusesse numărul douăzeci și patru. Douăzeci și trei fuseseră înaintea ei. Elisabeth a mea. Elisabeth a mea fusesse trimisă la moarte fără inimă sau splină. Elisabeth a mea. Nu mă mai chemase niciodată.

„De ce nu m-ai chemat?”

În următoarea dimineață, am ieșit să cumpăr pâine.

CAPITOLUL LXIV

Plecarea

Pe 10 iunie 1794, Legea din 22 Prairial a fost aprobată: „*Tribunalul trebuie să fie la fel de activ precum infracțiunea și să încheie fiecare caz în douăzeci și patru de ore*”. Așa că oamenii obișnuiți au fost adunați din temnițe și duși în sala de judecată, uneori dimineața, primind verdictul până la ora două după-amiaza, astfel că până la trei erau în căruță, în drum spre ghilotină. Procurorul public arăta cu degetul și declara:

— Tu ești vinovat din cauza hainelor tale. Tu ești vinovat din cauza numelui tău. Tu, pentru mustața ta. Tu, pentru părul tău. Tu vei fi omorât pentru că te-ai născut cu mai mulți bani decât alții. Tu, pentru că ai mai puțini. Tu, pentru că ți-ai spus părerea în șoaptă. Tu, pentru că ai ieșit fără cocardă. Tu, pentru că vecinul tău a fost auzit vorbind despre tine. Tu, pentru că nu ai strigat destul de tare. Tu vei fi ucis pentru că nu ne place chipul tău. Tu, pentru a face numerele. Tu vei fi ucis pentru că așa zicem noi. Știm ce e în capul tău – ne ameninți libertatea și ești periculos.

Eu și Curtius am intrat în camera cu matrițe și am privit nenumăratele rafturi pline de capete în negativ.

— Trebuie să le spargem pe toate, am spus eu. Trebuie, domnule! Aceste matrițe vor fi cauza execuțiilor noastre dacă vor fi găsite. André Valentin e pe bulevard în fiecare zi. Nu ne va lăsa niciodată în pace, domnule! Trebuie să le spargem! Altfel, ne vor ucide.

Curtius părea amărât.

— Aici e toată viața mea construită cu văduva, a spus el. Cum să o arunc?

— Trebuie s-o facem, domnule!

— Stai puțin! Stai! Poate că există o șansă. Marie, dacă am umple cu ghips toată camera cu matrițe, de la podea până în tavan? Să nu mai rămână nimic din cameră, doar ghipsul. Totul din ghips. Iar mai târziu – dacă va exista acest mai târziu –, cu atenție, vom sparge ghipsul cu ciocanul și dalta. Mai întâi punem matrițele în spatele camerei, apoi le acoperim cu o pânză gudronată și umplem restul cu ghips. Cel care va goli camera va ști, când va

da de pânză, că a ajuns la matrițele întregi și nevătămate.

Și așa am făcut. Matrițele au fost îngrămădite și acoperite. Apoi am turnat nenumărate găleți de ghips și am pus scânduri în pragul ușii, ca să controlăm nivelul care creștea, riscând să acopere tot spațiul din cameră. Mai existau doar câteva goluri cât niște capete, așteptând o altă ocazie. Am pus înăuntru inclusiv capul regelui. Nimeni nu îl ceruse, iar cei care îl comandaseră nu mai erau în viață. Am rupt buiandrugii și am pus o scândură de plintă unde fusese cândva ușa. O ușă inexistentă pentru o cameră inexistentă.

Am rămas tăcuți în Marea Casă a Maimuțelor, ascultând oamenii care mărșăluiau afară. Uneori, André Valentin apărea zâmbind la porțile noastre rupte. Odată a intrat și a împins toate lucrurile, ba chiar a bătut cu degetele în capul văduvei. A cerut să i se spună unde era Edmond. I-am explicat că plecase, că se întorsese la soția lui. Nu ne-a crezut, așa că a căutat cu privirea prin toată Casa Maimuțelor, ba chiar și în pod – mai ales în pod –, dar, chiar dacă s-ar fi uitat direct în ochii lui Edmond, aflat printre manechinele de acolo, ochii lui sașii nu l-ar fi văzut. S-a întors, a căutat din nou și iar a plecat. Și astfel am îndrăznit să credem că poate André Valentin voia doar să ne intimideze, că poate doar îi plăcea jocul – și că avea să fie doar atât, un joc. Apoi însă, Valentin a venit încă o dată la parter, a ridicat praful cu picioarele și a răsturnat scaunele. Florence Biblot, fosta bucătăreasă, era cu el, cu o panglică tricoloră atârnată pe trupul ei masiv.

— Ei bine, cetățeană Biblot, aceștia sunt oamenii?

— Dddda, a spus ea.

— Și îi sunt loiali regelui dat jos?

— Dddda, a spus ea.

— Și sunt elvețieni?

— Dddda, a confirmat ea. *Rosti. Fleischkäse.*

— Altceva?

— Dddda, a continuat ea, le pare rău pentru rege. Am auzit-o. Dddda. I-am auzit de-a lungul anilor. Au încercat să facă portretul reginei. I-au iubit. Toți au făcut-o. Aia a și locuit la Versailles.

A scuiat apoi spre mine.

— Mulțumesc, cetățeană, a spus Valentin, suflând în fluierul lui de alamă.

— Sunteți arestați conform Legii din 22 Prairial, ne-a spus el, incapabil să ne privească direct. Îi veți urma pe acești oameni, închideți casa asta.

Am fost luați toți, cu excepția lui Edmond. El a rămas în pod, în costumul lui din pânză de sac și purtându-și masca. Mă înțelesesem cu el că, dacă ar fi venit după noi, el avea să se ascundă printre frații și surorile lui.

Nu am avut nicio șansă să îmi iau rămas-bun de la el. Și nu am îndrăznit să mă uit înapoi.

CARTEA A VII-A

1794-1802

CAMERA DE AȘTEPTARE ȘI PROPRIETATEA DE CARTON

*De la treizeci și trei de ani
până la patruzeci și unu*

CAPITOLUL LXV

Viața și moartea într-o cameră

Mai întâi, am fost duși la închisoarea La Force, unde am fost puși sub acuzare formal. Apoi eu și văduva am fost despărțite de doctorul Curtius, fiind trimiși în închisori diferite până când aveam să fim chemați la procesele noastre. Niciunul dintre noi nu a înțeles că venise momentul despărțirii până când nu a fost luat stăpânul meu. Apoi am făcut o altă călătorie, privind străzile și casele printre șipcile căruței de parcă le-aș fi văzut pentru prima oară și descoperind frumusețe peste tot. După aceea, pe întuneric, am ajuns la mănăstirea călugărilor carmeliți. Aici, într-una dintre acele nopți de septembrie, mi s-a spus că Jacques Beauvisage omorâse niște preoți. În noaptea aceea fuseserăm liberi, îl avusesem pe Edmond lângă mine; acum eram cu mama lui bolnavă într-o cameră, împreună cu alte douăzeci de femei, tratate ca vitele, ca și noi, care așteptau și plâneau pe paiele vechi.

Închisoarea se numea Carmes. Numele ei suna atât de pașnic...

Cămăruța noastră putea să fi fost și pe fundul oceanului. Timpul trecea greu acolo, măsurat în ultimele clipe de viață ale celor douăzeci de femei. În camera aceea, luai fiecare răsuflare în serios. Una dintre noi îi putea spune alteia:

— Mă bucur foarte mult că rochia ta are culoarea galbenă în ea. Altfel, galbenul nu ar fi fost aici, cu noi, și ar fi fost trist.

În cămăruța aceea cu pereți groși și ușă solidă, erau numai femei. Cea mai tânără era o fată de doisprezece ani, iar cea mai bătrână era o contesă de peste șaptezeci de ani. Cred că unele femei, în numele fetei de doisprezece ani, îi purtau pică femeii de șaptezeci.

Ce miros aveau acele femei împreună!

În fiecare zi veneau și plecau. Știam întotdeauna precis locul în care erau duse: la Conciergerie, anticamera morții, iar de acolo, la Place du Trône; apoi urma ultima călătorie pe scândurile alunecoase și prin Fereastra Națională. Eu o țineam pe văduvă de mână. Nu înțelegea unde era, pentru că își pierduse până și puțină rațiune care îi mai rămăsese. Trupurile noastre

pot fi foarte blânde cu noi...

Nu ghilotinau femeii însărcinate. Luau fete sau bătrâne nebune, dar femeile însărcinate erau în siguranță pentru o vreme. După ce aş fi născut, probabil că aş fi fost luată și eu. Atâta vreme cât copilul meu rămânea în pântecul meu, eram în siguranță. Ne țineam în viață reciproc. După calculele mele, ar fi trebuit să mai trăiesc încă trei luni.

Estimam că dimensiunea camerei era de șase pe nouă metri. Podeaua era din piatră, dar ni se ofereau mănunchiuri de paie pentru a ne face paturi. Nu erau suficiente – uneori trebuia să lupți pentru un pat –, dar majoritatea femeilor dormeau pe rând. Ni se permitea să curățăm camera o dată pe săptămână. Există o singură fereastră, cu vedere spre un perete cenușiu și răutăcios. Nu puteam vedea cerul. Unul dintre pereți avea mușchi pe el și îmi plăcea să îl privesc. Mușchiul avea culoare.

Găleata pe care o împărțeam nu era dusă afară cu regularitate. Unele femei erau foarte nonșalante, atunci când foloseau găleata, discutând cu voce tare în timp ce stăteau pe ea; pentru altele, era o umilință zilnică, un chin profund. O mamă își ruga fiica să țină o haină în fața ei în timp ce stătea pe găleată, dar acel acoperământ jalnic nu ascundea niciun zgomot, ci doar atrăgea atenția spre ele. Unele femei nu înțelegeau modestia altora. Nu exista singurătate acolo. Sau poate că exista o oarecare singurătate doar în capul bătrânei mame Picot.

Nu mai fusesem niciodată cu atât de mulți oameni. Femeile mai tinere stăteau împreună și vorbeau despre bărbați. Existau și certuri, bineînțeles, pentru lucruri mai mari sau mai mici. Toate relațiile mărunte din camera aceea erau ultimele eforturi ale vieții. Uneori, eram crude unele cu celelalte, altele, amabile. Fiecare își dorea puțină căldură umană. Îmi amintesc de o femeie, o fostă vânzătoare de bilete de loterie, care se plimba prin cameră toată ziua, întrebând: „Pot să te țin de mână, te rog?” Sau: „După asta, mi-ar plăcea să țin și mâna ta!” Sau: „Pot s-o țin mai mult?”

Din când în când, ni se permitea să ne plimbăm în jurul închisorii Carmes. Erau și bărbați închiși acolo. Tot locul mirosea a excremente de om, a amoniac și a umezeală. Toți se mișcau într-un aer greu și stătut. În acele momente din afara celulei noastre, împinse printre ceilalți, văzând bărbații la fel de deznădăjduiți ca și noi, auzeam vorbindu-se în șoaptă despre cine mai fusese luat, câți ieri, câți azi... La Carmes am auzit și mai multe povești despre Jacques Beauvisage: fusese văzut în mai multe locuri în timp ce comitea cele mai oribile atrocități, îngropat în sânge până la brâu,

ucigând familii întregi și dând foc satelor. Totuși, în aceste rapoarte, nu exista nimic substanțial despre Jacques, niciun fapt clar: nimeni nu menționa șchiopătutul lui și nici nu pomenea despre jalea lui imensă pentru băiatul mort. Nu am crezut, așadar, niciuna dintre acele povești.

Ceea ce dădea o formă vieților noastre la Carmes erau listele, publicate aproape zilnic, cu oamenii care urmau. Adesea, după ce era publicată o nouă listă, treceau douăzeci și patru de ore până când erau chemați acei oameni. Suferința acelor ore! Apoi strigătele oamenilor care erau scoși și împinși la etaj, țipetele, rugămintele, luptele... Dar mergeau afară. Noaptea, asudam toate și multe plângeau. Dacă am fi avut puțin aer, doar puțin aer proaspăt...

Aveam însă mult timp.

Sau nu mai aveam timp deloc.

Una câte una, femeile dispăreau. De fapt, nu e adevărat, uneori plecau câte trei sau mai multe. Și, cumva, timpul continua să treacă, iar eu și văduva încă eram în viață. Uneori, când nu se mai putea controla, o femeie sau alta țipa sau plângea în hohote, dar nu conta, doar le supăra pe celelalte. Încercam să trăim cu demnitatea care ne mai rămăsese, să ne purtăm bine, să fim civilizate, politicoase și amabile. Uneori, chiar râdeam. Pentru unele, era chiar o ușurare să se afle acolo; ne trăiserăm viețile în oraș sub o asemenea presiune, așteptând oricând să ne bată cineva la ușă, încât atunci când veniseră, fusese o oarecare alinare să fim luate, așa că puteam fi noi înșine din nou. Mințile noastre nu erau niciodată prea departe de ușă. Unele încercau să nu o privească niciodată, dar niciuna dintre noi nu se putea abține să nu o contemple.

A fost cu noi și o femeie foarte frumoasă, perfect rațională și amabilă, care a avut o asemenea demnitate, încât ne-a inspirat pe toate să fim curajoase. În noaptea dinaintea apariției numelui ei pe listă, am auzit-o șoptind:

— Știu că eu voi fi următoarea.

Înainte să plece, ne-a sărutat pe toate de rămas-bun și ne-a dăruit tot ce îi mai rămăsese.

M-am gândit că mi-ar plăcea să plec așa.

Mâncarea tare pe care o primeam – pâine, mazăre și fasole – rupea dinții bătrâni. Ne dureau fălcile de cât sugeram la ele. Copilul meu suferea de foame. M-am gândit cât de mult semănăm cu săracii suferinzi ai lui Elisabeth. De parcă suferința ar fi fost un fel de uniformă obligatorie pe care

o primiserăm toate. Dacă nu ar fi fost deja moartă, m-ar fi confundat cu siguranță cu unul dintre acei oameni.

În camera aceea, eram împreună și totul era prețios, căci aveam foarte puțin de iubit. Trăiam zi și noapte cu zgomotul parizienilor închiși.

Aveam mult timp.

Sau nu aveam timp deloc.

Actrițele se tot schimbau.

La început, mă ocupam de văduvă. Ne jucam împreună și îi vorbeam despre Edmond și despre doctorul Curtius. O calmam. O spălam. O ștergeam. O țineam aproape de mine, lăsând-o să-și rezeme chipul zbârcit pe umărul meu. Încercam să îi descâlcesc cuibul de păr cu degetele. O ajutam să pară drăguță și îi spuneam asta. Era foarte blândă în boala ei; nu mai puteam să o urăsc. În schimb, am încercat să o iubesc. Nu putea înțelege ideea de a fi bunică, dar se holba la burta mea, părând foarte tristă, și aproape că-și amintea ceva, dar niciodată nu reușea. Ce ciudat mi se părea că ajunseserăm împreună la sfârșit.

— Ai un fiu. Îți amintești? Se numește Edmond. E viu și e bine. Stă ascuns și e în siguranță. Nimeni nu-l va găsi.

— Cineeeeeee?

Edmond îi domina conștiința, ca o figură încetoșată, dar dispărea din nou, destul de repede. Îmi doream foarte mult ca ea să și-l amintească. Odată, am crezut că mă recunoscuse, căci apăruse furia pe chipul ei, dar, imediat după aceea, lacrimile i-au inundat privirea și m-a pierdut din nou. De la spate, nu mai arăta deloc ca o persoană – bietul copil bătrân era acum doar o grămadă de saci.

Nu a înțeles nimic nici când i-a apărut numele pe listă. Nu i-am spus – cum ar fi putut să înțeleagă? Am ținut-o foarte aproape toată ziua. I-am cântat. Nu am scăpat-o din ochi. A dormit câteva ore ținând capul în poala mea. I-am mângâiat părul rupt. Cineva avea să i-l taie în scurt timp, înainte

de călătoria finală. Părul era întotdeauna tuns scurt, în jurul gâtului. Am sperat că avea să rupă foarfeca. Când i-au strigat numele, ea nu a înțeles că era numele ei. A trebuit să răspund în locul ei. La început, a părut fericită, deși nu pricepea de ce nu mergeam și eu cu ea. A început să plângă când i-am spus că nu aveam voie. E îngrozitor când plâng bătrânele... Sper că a uitat de mine până când a fost urcată pe scări. Sper că nu a înțeles nimic din crudul ei proces, numit judecată. Sper că cineva a fost amabil cu ea în căruță. Sper că a fost prima din lotul ei. Sper că nu a înțeles că avea să își piardă capul. Poate că a crezut că toți oamenii aceia erau transformați în manechine de croitorie; și poate că nu s-a supărat că avea să fie și ea transformată într-unul. Cred că sângele de pe scânduri ar fi supărat-o. Totuși, sper că nu s-a întâmplat asta. Sper că a fost o vreme însorită. Sper că a fost cald. Marea bătrână nebună... Of, Doamne, ajută-mă, ajută-mă, ajută-ne pe toți!

Aveam mult timp.

Sau nu mai aveam timp deloc.

Actrițele se tot schimbau.

După ce a plecat, am zăcut cu Marta pe paie, amăgindu-mă că aveam doar rumeguș în mine. Zile întregi, nu am mai fost atentă când mi se vorbea. Mâncam pentru copilul meu, nu pentru mine. Puteam da ochii cu Edmond doar dacă îi păstram copilul. Nu îi păstrasem mama. Era o viață înăuntrul meu. Și așa am continuat.

Am început să vorbesc din nou cu oamenii.

Ne-am spus povești una alteia. Iar și iar. Întotdeauna le puteam deosebi pe cele adevărate de cele false, întrucât cele false se schimbau la fiecare povestire. Cele adevărate, în schimb, rămâneau la fel. Ce e, de fapt, viața? Poveștile sunt tot ce ne mai rămâne. Ele sunt hainele noastre.

După ce una dintre femei, soția unui deputat deja executat, a fost chemată, am auzit-o pe alta spunându-i povestea ca și cum ar fi fost a ei, în următoarea noapte. Hoța de povești era o actriță de la Comédie-Française, arestată după ce fusese auzită citând dintr-o piesă despre un rege – nu lăcătușul decapitat, ci un rege de demult. Nu avusese importanță însă: un rege era un rege. Ascultase povestea soției deputatului și a repetat-o, aproape cuvânt cu cuvânt, pentru două doamne care nu bănuiau nimic. Am fost furioase și am numit-o hoată. Dar ea doar a dat din cap cu tristețe, apoi ne-a spus că nu era o femeie rea. Doar voia să adune acele povești – tot ce mai rămăsese din acei oameni – pentru a le păstra în siguranță în memoria

ei extraordinară. Înțelesese că de-asta devenise actriță: ca să poată relata poveștile altor oameni – nu ale oamenilor fictivi despre care trebuia să povestească până atunci, ci ale oamenilor reali din camera aceea, pentru ca, atunci când erau morți, să nu fie uitați. Cu siguranță asta însemna că ea ar fi trebuit să supraviețuiască, astfel ca poveștile să fie salvate. Dar și numele ei a fost strigat, iar biblioteca ei a plecat împreună cu ea.

După o lună petrecută acolo, și eu am început să recit viețile celorlalte femei care plecaseră înaintea mea – nu pretinzând că sunt ale mele, ci relatându-le în fața nou-venitelor. Acolo, în acel colț, a fost o Elodie, și asta e povestea ei; acolo a fost Madame Grenlin din Marsilia; acolo, lângă fereastră, a fost o Mademoiselle Cossé, vezi semnele pe care le-a făcut cu unghiile. Erau semne peste tot pe pereți; locul era plin de mesaje scurte și triste, ultimele dovezi ale unei vieți. Uneori, femeile țipau la mine să tac, dar multe se temeau atât de tare să fie uitate, încât veneau la mine și îmi spuneau poveștile lor, apoi îmi puneau întrebări detaliate despre ce reținusem. A trebuit să-mi amintesc pistrui și gropițe, seturi de scaune, flori din grădini, bărbați bătrâni și tineri, băieți cu peruci și ciorapi, fete care iubeau căpșunile și femei care aveau credință, spinări tinere, călătorii la rude, jocuri de cărți, ouă fierte moi, bani câștigați, căsuțe, primul tapet, copii născuți, copii pierduți și părinți decedați, câini preferați, cai preferați, un cântec vechi, cine l-a văzut pe rege și când, bijuterii și splendoare, obiecte de familie, poeme, basmele *Cendrillon* și *Perlimpinpin* și *Persinette*, fiul cuiva în sala breslelor... Îți vei aminti, Marie? Îți amintești acum? Ai înțeles asta? Cine a fost primul meu văr? Unde l-am întâlnit pe Pierre? Care e stema mea? Mica cicatrice de sub ochiul lui? Ce multe erau! mai rar, mai rar – sau pierd șirul.

Trebuia să țin minte prea multe povești și nu puteam să le păstrez pe toate. Bucățele dintr-o poveste se amestecau cu altele și apăreau altundeva: pasiunea lui Madame D. pentru narcise îi era atribuită lui Mademoiselle P., a cărei mare pasiune pentru un soldat numit Augustin apărea în biografia confuză a unei matroane bătrâne din Faubourg San-Marcel, a cărei soră, însoțitoarea ei, se găsea brusc în scurta poveste a unei femei care vindea băuturi răcoritoare în Place de la Révolution în timpul execuțiilor.

Apoi am început să mă tem de acele povești. Îmi apăreau în somn. Îmi intrau în vise. Nu erau bune pentru copilul meu. Eram sigură de asta. Am încetat să le mai ascult. Nu mai voiam să aud despre nimeni altcineva. Eram doar eu, copilul meu și Edmond. Am încercat să mă păstrez pentru mine

însămi.

Treptat, am pierdut toate acele povești; multe se întorc la mine pe bucățele. Uneori, somnul îmi e tulburat de un mare cor de femei moarte, în diferite costume, strigând numele lor și pe acelea ale oamenilor pe care îi iubiseră. O femeie îmi mărturisise că nu suporta oamenii cărora nu le plăcea varza de Bruxelles. „Oameni slabi, fără caracter”, spunea ea. Altă femeie îmi povestise că dansase odată cu un urs la un târg de țară. Ursul fusese un dansator suportabil. O fată îmi relatase despre niște oameni imaginari și o insulă pe care o inventase ea, pentru care desenase hărți și scrisese legi. Ascultasem povești cât pentru câteva cărți.

În acest almanah al pierderii, o poveste era spusă de multe ori, ca să nu fie uitată. La Carmes, la două luni după ce sosisem eu, a venit o femeie creolă din Martinica, care crescuse pe o plantație de sclavi. Soțul ei fusese și el închis la Carmes, dar numele lui fusese deja trecut pe listă. Numele ei de botez era Marie-Josèphe-Rose Tascher de la Pagerie, dar era cunoscută pe atunci drept Rose.

Era o femeie solidă. Un pic ursuză, drăguță, fără a fi însă de o frumusețe uimitoare, cu umerii aplecați, părul negru, sprâncenele groase, ochii mari, gura generoasă și nasul, dacă mă gândesc bine, la fel de impunător. Plânsul era starea ei obișnuită; mai târziu, avea să spună că fusese curajoasă, că mersese la fiecare femeie și o alinase, dar nu a fost deloc așa. Era îngrozită și cine ar putea să o învinuiască pentru asta? A stat cu mine și mi-a plâns pe umăr.

— Îți spun, Mademoiselle, începea ea. Nu o să-ți spun cetățeană, s-a terminat cu asta. O să-ți spun de cine mi-e dor cel mai mult. Nu de soțul meu, chiar dacă îmi pare rău pentru el, dar nu a fost întotdeauna corect, nu mi-a fost loial. Îmi pare rău că a murit, dar nu îl pot aduce înapoi. Nu e vorba nici de fiul sau de fiica mea. Îi iubesc pe amândoi ca orice mamă, dar sunt îngrijiți dincolo de zidurile orașului. I-am făcut ucenici, pentru

protecția lor – Hortense lucrează la o cusătoreasă, Eugène, la un tâmplar care face mobilă. Sunt în siguranță, dar cât de schimbați vor fi după asta? Ce vor deveni? O să-ți spun de cine mi-e dor cel mai mult: de mopsul meu. Nimeni nu e mai bun decât Fortune. Îmi place să-l privesc când își scarpină urechile, când își mișcă fundulețul, când doarme, când latră, când își ține respirația, când strănută. De Fortune mi-e dor cel mai tare, de dragul meu mops.

Pentru că nu avea niciun câine cu ea, după o vreme a început să-mi spună Mops. Câine cu nasul mic. Ce glumă era asta, cum se amuza! Mă striga noaptea. Nu se putea liniști până când nu eram lângă ea, până când nu mă atingea și mă mângâia pe păr. Nu mă deranja. Uneori îmi dădea de mâncare – aveam nevoie de mâncare.

Am reușit apoi să îl cunosc pe Fortune. Rose a fermecat un paznic, iar acesta a aranjat ca Fortune să ne viziteze săptămânal. Sosirea lui ne-a redat un pic de optimism. Era un băiețel vesel, devotat stăpânei lui, și toate ne-am bucurat să-l vedem. Inocența era acolo din nou. O ființă mică și inofensivă, cu un chip negru și trist și cu privirea îngrijorată, de parcă ne-ar fi înțeles suferința. Ne-a făcut mult bine. Micile lui zgomote, sinceritatea lui, nevinovăția lui... Ne întristam când îl vedeam plecând și speram că aveam să trăim și în următoarea săptămână ca să îl revedem. Ne rugam să rezistăm măcar până atunci.

Rose mă mângâia pe burtă. Nu mă ajuta la treburile murdare, dar îmi vorbea în timp ce eu și celelalte femei ne ocupam de ele. Cred că m-am îndrăgostit puțin de ea. Ea, la rândul ei, s-a îndrăgostit de un soldat închis la Carmes, unul chipeș, cu o cicatrice impresionantă făcută de un paloș. Își petrecea o mare parte din timp încercând să se îngrijească, să se păstreze drăguță pentru bărbatul cu cicatrice, al cărui nume era Lazare Hoche. El era sigur că nu avea să moară ghilotinat și încrederea lui o consola. Cum se mai gătea pentru el!

Eram mai în vârstă decât ea cu doi ani, dar nu păream. Până la urmă, am trăit mai mult și decât ea. A murit din cauza complicațiilor abdicării, în 1814, înainte de a împlini cincizeci și unu de ani. O crezusem mai

rezistentă. Dar m-a distrat mult în ultimele zile petrecute în închisoare.

Pe 28 iulie 1794, 10 Thermidor, Anul III, ușa s-a deschis și paznicul a strigat:

— Anne Marie Grosholtz!

— Sunt însărcinată, am spus eu. Uitați-vă la burta mea!

Dacă și-ar fi pus mâinile pe ea, în scurt timp ar fi simțit o mică mișcare. Dar mi-a strigat numele din nou și mi-a spus că trebuia să plec. Și atunci m-am gândit că nici femeile însărcinate nu mai erau în siguranță. Mi-am spus însă că, până la urmă, nu era chiar un șoc. Nu era deloc surprinzător. Până la urmă, de ce aș fi fost cruțată? Ce mă făcea importantă? „Copile, acum plecăm, nu te las! Nu pot să te las!”

Am urcat din nou la parter, unde aerul era mult mai curat, iar plămâniile mele au fost șocați de schimbare. Mâinile îmi erau murdare, la fel și rochia, și părul. Credeam că avusesem grijă de mine – dar cred că asta nu prea mai conta. Mă țineam de burtă și îmi ceream iertare de la copilul meu. Am urcat scările, am ieșit pe poarta mănăstirii și am ajuns pe o stradă pariziană, iar acolo, un soldat din Garda Națională mi-a spus:

— Pe aici, vă rog, cetățeană!

— Sunt însărcinată.

— Da, a spus el, nu vă faceți griji!

— Totuși, sunt îngrijorată!

— Nu mergeți la judecată.

— Nu? într-adevăr?

— Nu, cetățeană, nici nu se pune problema! E vorba de altceva.

CAPITOLUL LXVI

Falca zdrobită

Apoi am auzit oameni aplaudând pe Rue Saint-Honoré, un zgomot de sărbătoare. Ce sunet!

— S-a terminat! am auzit pe cineva strigând. Tiranul nu mai e! Tiranul e mort și toți apropiații lui sunt acum adunați!

M-au dus într-o cameră de lângă Place de la R^èvolution. Oamenii erau strânși în jurul unor obiecte de acolo, care erau așezate pe mese. Obiecte precum cele ale unui măcelar. Doar că acestea nu aveau să fie cântărite și mâncate.

— Capete, am spus eu. Eu fac capete. Sunt chemată doar la sfârșitul vieților oamenilor. Aici sunt capete.

— Da, au zis ei.

— Cine-i aici? am întrebat eu.

— Acesta, au spus ei, făcând un tur, e Couthon schilodul. Are unghiul acesta al tăieturii pentru că au fost nevoiți să o facă din lateral. A fost bătut de ceilalți în căruță, aproape călcat în picioare...

— Și aici? am întrebat eu.

— Mizeria asta s-a numit Augustin Robespierre, fratele. Când a aflat că totul s-a terminat pentru el, s-a aruncat de la o fereastră, de la înălțime, într-o curte. Trebuie să-l fi durut. Și-a rupt oasele, dar nu a reușit să se omoare – nu, am făcut noi asta mai târziu...) tăietura asta mică de pe gâtul lui, poți s-o vezi acolo. Lângă el, e cel curat, Saint-Just. Atât de curat pe lângă ceilalți...

— Și aici? Aici? am întrebat eu.

— Însuși Incoruptibilul.

Acolo, pe masă, era sfera specială a lui Maximilien Robespierre. Nu îl văzusem pe Robespierre niciodată până atunci. Mizeria de pe cap nu era doar din cauza traumei gâtului. Povestea mea începuse, într-o altă țară, cu o falcă, o proprietate de familie care dispăruse, pierdută din cauza unui tun care explodase. Aici, era o altă falcă zdrobită. Aceasta era absentă – încă era legată, încă atârna de cea superioară, ruptă de un glonț. Robespierre

încercase să se împuște, dar ratase – o sinucidere executată greșit.

Nu fusesem eliberată din închisoare pentru privilegiul special de a observa coșurile pline ale zilei. Trebuia să lucrez. O cantitate mare de ghips era deja pregătită. Era ceară – ceară obișnuită de lumânări, de cea mai proastă calitate, dar era tot ce aveau. Provenea de la sute de resturi de lumânări adunate. Trebuia să fac mulaje care să fie puse în Convenție. Și le-am făcut.

Am avut nevoie de doar două zile.

— Mulți oameni, le-am spus eu, vor dori să vadă aceste capete. Mulți oameni vor vrea să fie siguri că e mort. Nu credeți? Eu cred că da. Sunt sigură de asta. Oamenii vor veni zeci de ani ca să vadă asemenea lucruri.

Când mi-am terminat munca, am întrebat ce avea să se întâmple mai departe.

Mi-au spus că eram liberă să plec.

— Liberă să plec unde? am întrebat eu.

— Să mergi acasă, mi-au răspuns ei. De ce nu te duci acasă?

— Acasă, am șoptit eu. Nu m-am gândit la asta.

Am luat-o pe drumul mai lung, pe străzi ocolitoare. Nu voiam să mă grăbesc. Nu puteam să știu ce mă aștepta acolo.

CAPITOLUL LXVII

Mica listă neagră

Aș vrea să fiu goală pe dinăuntru. Dar sunt plină. Aș fi vrut să fiu goală pe dinăuntru. Trebuie să fac o listă. Să scriu totul. Trupurile vin și pleacă; nu ar trebui să te atașezi prea tare. Când am fost în închisoare, oamenii au plecat. Trebuie să fac o listă.

Picot, Charlotte, șaiszeci de ani, o femeie bătrână, pierdută.

Nu mi-am terminat lista. Sunt mică. Sunt un melc. Nu, sunt făcută din piele. Sunt neagră și ruptă. Sunt foarte mică și puternică. Îmi făceam lista! N-am terminat. Există un om în Biblie numit Iov. Își pierde familia și, pentru că asta nu îl distruge, e acoperit de bube, bătut și doborât, dar el rezistă. Probabil nici el nu știe de ce. Îmi scriam lista. Nu mă mai doare întotdeauna la fel de tare. Lista mea. Atunci, fă-o!

M-am întors la o jumătate de casă. Jumătate căzuse la pământ; suporturile cedaseră sau fuseseră desprinse, iar cărămizile și cheresteaua se prăbușiseră pe pământ ca o casă din cărți de joc. Marea Casă a Maimuțelor, ambiția decăzută... Doi pereți întregi de cărămidă se sfărâmaseră, dezvăluind vechea structură strâmbă din lemn de dedesubt. Dalele de piatră fuseseră smulse și furate; nu mai era nimic din gard și nici clopoțelul care îi aparținuse lui Henri Picot. Cândva, existase speranță în acest loc; mulți oameni lucraseră aici; mulți frecventaseră acest loc. Cândva, aici fusese cea mai mare expoziție de pe bulevard, chiar cea mai mare din Paris.

Am stat tăcută în fața ei.

— Edmond, am șoptit, sunt acasă.

Niciun răspuns.

— Edmond.

Nimic.

Ce se întâmplase cât timp fusesem plecată? Am aflat mai târziu, dintr-un document emis de Préfecture du Département de la Seine. Am umplut golurile. Și am trecut peste asta.

Cei din cartierul nostru, liderii sectorului, Garda Națională, vechii locuitori – presupun că și André Valentin, dar nu pot dovedi asta – veniseră

la Marea Casă a Maimuțelor. O urâseră prea multă vreme. Înconjuraseră casa și începuseră să o dărâme. Nu avuseseră nevoie de prea mult ajutor. Suporturile se desprinseseră destul de ușor; casa scheunase și gemuse, de parcă toate maimuțele ar fi fost din nou în ea. Liderii sectorului distruseseră totul, fiecare dulap, fiecare cufăr, fiecare sertar, fiecare cameră, la parter, la etaj, înăuntru și afară, sus și jos. Distruseseră casa manechinelor noastre pentru că intenționaseră să ne rănească oamenii din ceară. Îi scosese pe unii afară și dansaseră beți pe stradă cu ei, apoi îi lăsaseră ruți pe pământ. Trăsese și răsturnaseră totul. Dar camera din ghips era încă în siguranță. Nu știuseră că exista. Dar mai sus?

La baza scărilor, am descoperit păpușa pe care o făcuse Edmond și care mă reprezenta, prăbușită în deznădejde, cu picioarele îndoite în spate incredibil de mult, cu fusta ridicată, cu o crăpătură într-o parte a capului și cu o mână sucită la spate, parcă pentru protecție, ca și cum nu ar fi suportat să privească.

Am mers mai departe, în pod sau în ce mai rămăsese din el. O mare parte din acoperiș se prăbușise.

În timp ce căutaseră, beți și furioși, în timp ce scotociseră prin Marea Casă a Maimuțelor, dăduseră la etaj peste numeroșii frați și numeroasele surori din familia Picot. Oameni tăcuți și blânzi. Brusc, oamenii morocânoși și îndârjiți ajunseseră printre ei, îi răsturnaseră, îi traseră, râseseră, ce se mai distraseră. Apoi începuseră să-i arunce pe frații Picot pe ferestre. Manechinele aterizaseră pe pământ, se rostogoliseră unul după celălalt, în timp ce pereții de la etaj gemeau și cherestelele se rupeau. Apoi descoperiseră un manechin cald.

— Șșșt, îi spusese el liderului sectorului. Sunt un manechin de croitorie.

Liderul sectorului se holbase la el.

— Șșșt, repetase el. Sunt foarte liniștit.

Liderul sectorului luase o grămadă de pânză de sac. Podul îl chema.

— Sunt făcut din lemn, pânză și cusături. Capul meu e din pastă de hârtie pictată. Sunt pânză. Am rumeguș în loc de măruntaie.

Grinzile cedau.

— Atunci, asta nu o să te doară deloc, nu-i așa?

Oare așa se întâmplase? Oare urechile îl dăduseră de gol? Ar fi putut să fie model pentru încă o sută. Nu strigase, sunt sigură de asta. Nu, poate că o făcuse. Poate că strigase la ei când erau la parter:

— Numele meu e Edmond Henri Picot! Edmond Henri Picot! Eu nu uit!

Sau poate, la sfârșit, datorită concentrării, se transformase complet într-un manechin de croitorie. Frați ruși și surori rupte. Și, printre toate acele bucăți, membre și capete sparte, trunchiuri prăbușite, unul era mai greu decât celelalte. Poate că nu spusese niciun cuvânt și nu știuseră că aruncau un om viu de la fereastră – nu până când se lovise de pământ și văzuseră roșu. Viața mea vărsată din casă. Un manechin care nu mai putea fi reparat.

Umplu golurile. Oare așa se întâmplase? Sau poate că podul, stricat de mult, începuse să se prăbușească, iar Edmond, traumatizat, sărise?

Mi s-a oferit documentul la Préfecture du Département de la Seine: *Un bărbat a căzut din clădire, un metru șaiszeci și opt de centimetri. Nume necunoscut.* Edmond exersase dispariția toată viața lui. Aici se sfârșise viața mea intimă.

Picot, Edmond Henri, treizeci și nouă de ani, maestru al manechinelor.

Mai rămăsese doar o parte din casă. Toată clădirea construită pe terenul cafenelei în care se juca șah se prăbușise. Și lista mea? Nu mi-am terminat lista. Trebuie să o fac.

Am mers la spitalul Salpêtrière. Acolo, printre paturile pline, s-a născut copila mea. Dar nu a scos niciun sunet. Ceva a dat năvală în mine și am știut brusc că m-am îndrăgostit. „Am un obiect, mi-am spus, ce miracol!” Mânute, piciorușe și burtică. Buzele foarte subțiri și roșii. Avea bărbia Grosholtz, era acolo din nou, dar nu și nasul Waltner. În locul lui, avea nasul mic al lui Edmond. Draga mea fiică! Nu a avut nicio șansă însă. O ființă mică pe care o făcusem eu. Născută fără viață. Născută moartă. Nu s-a mișcat și mi-au luat-o.

Marie Charlotte Grosholtz, bebeluș.

„Lumea e ruptă, mi-am spus eu, sau cel puțin crăpată.” Unele lucruri lipsesc din lume și nu pot fi niciodată înlocuite. Nu pot fi. Doar atunci am înțeles cu adevărat – așa cum văduva înțelesese întotdeauna – că lumea e plină de goluri și că acestea erau toate ale mele. Poate că nu eram în stare să fac nimic viu. Sunt sigură că doar eu sunt de vină pentru faptul că pot crea numai lucruri asemănătoare cu viața și de mărimea vieții. La ce să te aștepți însă de la un tată care a fost mai mult manechin decât om? La ce să te aștepți de la o mamă care și-a petrecut mai mult timp cu imitații de oameni decât cu oameni reali?

M-am întors acasă.

CAPITOLUL LXVIII

Nu mai e niciun os

Am stat ascunsă înăuntru. Toată numai unghiuri, toată strâmbă. Cineva a bătut la ușă. M-am gândit că erau copiii din zonă, care veniseră să-și bată iar joc de mine, așa că nu am răspuns, dar bătăile au continuat. Nu era un sunet zgomotos, ca al copiilor; era blând, ca o scuză. Nu era precum bătăile harnice ale lăcătușului Ludovic în forja lui; începusem să înțeleg că era o bătaie de înțelegere. Una iubitoare. Am mers la ușă și am deschis-o puțin.

Era stăpânul meu, Curtius.

Doctorul Curtius și ucenica lui, din nou împreună. Am stat acolo împreună, două capete de o parte și de alta a scândurii de lemn pe care o pusesem după ce se prăbușiseră treptele și ne-am uitat unul la celălalt. Doar ne-am privit unul pe altul, el de lângă pietrele sparte din curtea veche, eu din pragul ruinei în care trăisem. Poate doar câteva secunde sau poate mai mult. Poate câteva zeci de minute. O hrană extraordinară pentru ochi! Fusese la spitalul Hôtel-Dieu, un loc despre care îmi povestise Mercier în timpul plimbărilor noastre fictive prin Paris; de aceea durase atât de mult timp până când a venit. Fusese atât de bolnav, încât îl scosese din închisoare de teamă să nu-i infecteze pe ceilalți prizonieri, de teamă ca nu cumva să moară înainte de a fi ghilotinați. Fusese mutat la Hôtel-Dieu, unde putrezise cu alți oameni flămânzi, dar, contrar tuturor așteptărilor, nu murise. Zi după zi, continuase să trăiască. În cele din urmă, încet, în timp ce alții mureau lângă el, începuse să-și revină. Iar când se simțise destul de bine încât să umble un pic, fusese trimis acasă, ca un cetățean liber. Dragul meu bătrân! Era foarte slab, bineînțeles, și nu arăta bine deloc, dar era *viu* – o rădăcină stafidită, uscată și întinsă, dar care încă putea să se miște și să scoată un sunet.

— Bună, domnule, am spus eu.

— Se poate... Micuța mea? Am sperat să fii tu.

— Da, i-am răspuns, ea e. Sigur.

— Suntem aici, tu și cu mine.

— Intrați, domnule?

— Da, da, cred că voi intra.

A intrat și am închis ușa.

— E foarte întuneric, Marie, a spus el.

— O să aduc o lumânare.

— Aha, lumină! Lumină în întuneric.

Totuși, altceva avea el în minte. Am văzut panica de pe chipul lui – dar nu a întrebat nimic atunci. Ne-am așezat amândoi și am rămas tăcuți, ca să nu spargem tăcerea. După o jumătate de oră, a avut suficient curaj ca să întrebe, foarte încet, ce era mai important:

— Micuțo, Marie, unde sunt ceilalți? Au plecat? Când se vor întoarce?

Am dat din cap. Apoi am rămas foarte multă vreme.

— Unde e Edmond... la etaj?

— Nu, aș vrea să fi fost. Asta ar fi fost, într-adevăr, ceva.

— Of, dragă, a spus el oftând. Un excelent creator de manechine.

— Da, domnule.

— Biata mea fată!

— Da, domnule.

— Și tu, Marie? Ce-i cu tine? Trebuia să fie... o nouă viață.

Am clătinat din cap.

— Nu există niciun os, a spus el, în timp ce degetele lui expresive i se mișcau fără să vrea, niciun os care să ne aline destul.

După o altă tăcere, a întrebat repede:

— Nu și ea, nu-i așa? Măcar nu ea! Spune-mi, nu și văduva, spune-mi!

— Da. Da, chiar și văduva.

A închis ochii.

— Dar era bolnavă, distrusă...

— Îmi pare foarte rău!

— Am crezut că ar fi putut să... Nu mi-a plăcut să mă gândesc... am crezut că nu ar fi... Ce lucru... of, ce lucru mai e și-acesta!

A rămas cocoșat pe scaunul lui, cu fața tremurându-i ușor, într-o reacție nervoasă. Avea buzele strânse și o zbatere a ochiului. Apoi pot descrie ce a urmat doar ca zgomotul unei clădiri întregi care se prăbușea; podele care cădeau peste alte podele, o mare masă de moloz ca o alunecare de material greu, rostogolindu-se la nesfârșit – doar asemenea sunete ieșeau din stăpânul meu. Dar a rămas așezat și, chiar dacă avea sudoare pe frunte, iar dintr-o ureche îi curgea un fel de lichid, în timp ce un ochi părea să-și fi pierdut vederea, ruina continua să respire. Poate că era frig în camera aceea,

dar, când și-a deschis gura, mi s-a părut că un nor ciudat de aer prăfuit a ieșit din ea.

Eram în nenorocita de Casă a Maimuțelor!

— Până la urmă, Micuțo, au fost bune pentru noi, nu? La trupuri mă refer. Nu la modelele noastre, nu la ceară, ci la oameni. Am trăit oare prea mult cu ei? Poate ne cheamă.

Dar acela nu a fost sfârșitul. Nu chiar. Eu și Curtius am mers un pic mai departe. Am rămas foarte apropiați. Nu ne plăcea să umblăm singuri, ca nu cumva să dăm peste vreo fantomă a oamenilor noștri pierduți în casa aceea, în care fuseserăm toți. Am mers mai departe, ne-am poticnit, dar am continuat. Am făcut curățenie, am măturat, am cules nasturii de prin gunoaie. Am făcut pereți din pânză acolo unde erau găuri în casă. După o vreme, ne-am făcut curaj să deschidem câteva obloane. Am început să lucrăm la camera cu ghips, care, fiind atât de solidă, supraviețuise destul de bine; am spart-o până când am ajuns la pânza gudronată și am constatat că toate mulajele erau tefere și nevătămate. Dar capul regelui, făcut după ce acesta murise, avea să rămână nemodelat.

Totul a început cu mine și cu doctorul Curtius; apoi a continuat la fel. La două luni după ce se întorsese stăpânul meu, ne-am deschis din nou afacerea cu câteva asemănări jalnice din ceară. Ni s-a permis să folosim mulajele capetelor lui Robespierre și ale adeptilor lui. Doctorul Curtius avea o mare poftă de oameni – întotdeauna o avusese, iar asta îl ținuse în viață.

— Ai fost cu mine tot timpul, mi-a spus el. Ce tovarăși suntem noi! Faci munca văduvei și ești aproape la fel de pricepută ca ea. Nu mai e corect să-mi spui „domnule”. Mi-ar fi rușine să aud asta. Și, dacă îți convine, Micuțo, dacă nu te supără, Marie, dacă nu îți stă în gât, de vreme ce nu ai altă mamă decât o păpușă din lemn, nici alt tată în afară de o piesă metalică pentru o falcă, poate vei ajunge să mă consideri unchi. Și chiar să mi te adresezi ca și cum aș fi.

— Unchi?

— Da.

— Nu, domnule, nu cred că aș putea.

— Nu? Păi, atunci, poate cu timpul.

— Domnule, voi fi plătită acum?

— Ei bine, mi-ar plăcea să fac asta.

Busturile lui Marat au fost sparte; oamenilor le era rușine să le mai țină în case. Chiar și trupul lui Marat a fost dezgropat din Pantheon și aruncat pe

o grămadă de bălegar. Încă expuneam omul nostru din ceară, ucis în baie, pe care îl făcusem împreună cu Edmond. Am pictat apoi un mare anunț:

MONȘTRII VOȘTRI SUNT ÎNĂUNTRU!

Nu au venit însă prea mulți oameni: nu puteam să-i învinuim. Toți se săturaseră de monștri. Am inventat apoi un nou nume pentru noi:

CASA DREPTĂȚII

Cu toate acestea, veneau doar câțiva oameni în fiecare zi.

— De ce să plătim ca să vedem capul lui Robespierre, când Robespierre ne-a condamnat la moarte mamele, tații, fiii și fiicele? ziceau ei.

Nu știam cum să răspundem la această întrebare, așa că stăpânul meu i-a lăsat pe mulți să intre fără plată, un gest pe care văduva nu l-ar fi permis niciodată. Nu mai aveam un câine de pază, așa că nimeni nu ne mai apăra atunci când oamenii ne batjocoreau pe stradă; tot ce puteam face era să mergem mai departe; copiii aruncau cu pietre în mine, iar lui Curtius i se puneau piedici. Mi se părea că oamenii ne considerau vinovați.

Dar stăpânul meu nu și-a pierdut credința în munca lui.

— Doar oglinzi, Marie, a spus el. Doar oglinzi. Asta facem. Asta a fost magazinul dintotdeauna. Nu le place să se uite la ei înșiși. Le e rușine de ce văd în oglindă.

Afacerea noastră a mers cu greu până în ultimele ore ale zilei de 25 septembrie. În primele ore ale zilei de 26, l-am auzit pe Curtius aplaudând în noapte; altfel, evenimentul ar fi fost la fel de liniștit precum cel al tatei. Nu a coborât de dimineață. Am stat pe trepte o vreme, ca atunci când murise mama. În cele din urmă, am mers la el.

— Treziți-vă, domnule, treziți-vă! Nu știți că e timpul?

El nu asculta.

— Măcar deschideți ochii. Puteți face asta, nu-i așa? Nu vă cer foarte mult. Lăsați-mă să vă văd ochii din nou. Știu că sunt albaștri.

Om încăpățânat...

— Un sunet. Un mic zgomot, domnule! Atât vă cer, apoi voi pleca tiptil și vă voi lăsa în pace până mai târziu. Ați spus ceva? Încercați din nou. Cred că v-ați mișcat. N-ați făcut asta? Nu mă lăsați singură, domnule! Nu trebuie să mă lăsați singură. Nu e bine. Dacă vă scutur puțin? O, domnule,

domnule! Să stați atât de nemișcat! Ce mă fac?

Și totuși, am știut tot timpul. I-am spălat apoi fața, i-am pieptănat pe spate părul rămas, am adăugat săpunul lichid, am amestecat ghipsul; nu era nevoie de paie. Cât de ciudat era să lucrez cu capul încă atașat, cu trupul încurcându-mă, uitasem asta. Masca mortuară a lui Philip Wilhelm Mathias Curtius, născut în Berna în 1749, mort în Paris în 1794, cel mai mare artist parizian, cronicar al istoriei, creator de oameni, care iubise o văduvă și cunoscuse trupul omenesc mai bine decât oricine, dar nu îl împărțise pe al lui cu nimeni... Marele Curtius.

— Îți voi spune unchi până la urmă, mi-am zis. Unchiule...

Conform legii revoluționare, înmormântarea s-a ținut la miezul nopții, fără nicio ceremonie religioasă. Nu au venit prea mulți oameni. Doar câțiva îndoliați uzi learcă. Un bărbat a venit împins într-o roabă – era Louis-Sébastien Mercier. După moartea lui Robespierre, Mercier, la fel ca mulți alții, fusese eliberat din închisoare. Lumina Parisului strălucea deasupra lui, dar bietul om era orb. Ochii lui funcționau destul de bine, dar puteau vedea doar trecutul; nu mai putea înțelege Parisul. Mi-a spus că nu cunoștea acest loc nou.

Pe parcursul lungii lui întemnițări, Mercier nu se descălțase niciodată de pantofii lui iubiți. La început, mersese cu ei pe podeaua celulei în fiecare zi, dar, după o vreme, începuse să stea în colțuri și nici el, nici pantofii lui nu mai făcuseră mișcare. Camera era umedă și picura înăuntru, iar paiele lui nu fuseseră curățate niciodată cum ar fi trebuit. Și, în lunga lui somnolență, când plimbările din trecutul lui deveniseră tot mai confuze în mintea sa și se pierduse definitiv în gânduri, pantofii lui începuseră să putrezească. Pielea lor crescuse în pielea picioarelor lui. Gleznele sale umflate se revărsaseră peste marginile pantofilor lui și, cu timpul, pantofii și picioarele deveniseră una. Durerea pe care o simțise când atinseseră pământul Parisului fusese sfâșietoare. Fusese necesar să fie cărat din celula închisorii.

Mi-a spus că doctorii se oferiseră să-l opereze ca să îi desprindă pantofii de pe picioare, dar el nu permisesese acest lucru. Dorise să vină ca să-l conducă pe Curtius pe ultimul drum. M-a invitat să locuiesc cu el, să fiu pantofii lui, să-i spun ce vedeam atunci când umblam prin noul Paris. I-am mulțumit, dar am refuzat.

Avocatul stăpânului meu, Gibé, un om asemănător unui șoarece, a fost persoana care mi-a spus că exista un testament.

— A lăsat totul unei singure persoane, mi-a spus el, ție.

— Mie? Micuței? Lui Anne Marie Grosholtz? Totul? Nu, nu poate fi adevărat. Permiteți-mi să văd documentul din nou. Nu poate fi adevărat. Spuneți-mi, nu mințiți? Sunt o pradă foarte ușoară, nu ar trebui să mă mințiți. Nu ar fi o mare victorie. Citiți-l cu voce tare, vă rog!

— Lui Anne Marie Grosholtz, egala mea în artă.

Mi-am pus mâna la gură.

— Asta sunt eu! Eu sunt! Am fost plătită! În sfârșit, am fost plătită!

Aveam o casă. Unchiul îmi lăsase una.

— Dar sunt datorii, a spus apoi Gibé.

Stăpânul meu era dator la un medic chirurg, doi croitori, un lăcătuș, câțiva vânzători de ceară; nu își plătitise taxele pe anul anterior, în total o datorie de cincizeci și cinci de mii de lire. O asemenea sumă nu părea posibilă. Te puteai îneca într-o asemenea sumă.

A.M.GROSHOLTZ

AMICUS LUD. DAVID

CAPITOLUL LXIX

*Portretul lui A.M. Grosholtz
(de Louis David, Anul III)*

Sunt aproape de sfârșit acum și am câteva mici treburi de care trebuie să mă ocup. I-am căutat pe toți cei pe care îi cunoșteam; toți dispăruseră. E adevărat, la un moment dat am găsit o plăcintă pe pragul rupt al ușii Casei Maimuțelor. Știam că Florence Biblot o lăsase acolo. Era o scuză? Am lovit-o cu piciorul și am aruncat-o în noroi. Nu am mai văzut-o niciodată, și nici plăcintele ei. Eram proprietara unei afaceri, o persoană importantă. Mi s-a pictat chiar și un portret. Jacques-Louis David a făcut-o pe când a fost închis în Palatul Luxemburg.

Am fost unul dintre puținii lui vizitatori; avea foarte puțin de pictat, dar nu m-a deranjat. O femeie mică, îmbrăcată în negru. Am ținut-o pe Marta în poală; ar fi trebuit să fie micuța Marie Charlotte, dar Marta mi-a fost suficientă. Am insistat să fiu înfățișată cu mâna pe față, căci nu eram pregătită să fiu privită.

A protestat spunând că nu putea să mă vadă bine, pentru că fața mea era acoperită.

— Tttte rrrrog!

Am insistat. La fel de inexpresivă precum păpușa din poala mea. Și atât de multe chipuri sub ea.

Apoi m-am întrebat cum să umplu golul. Cincizeci de mii de lire.

Am luat bani cu împrumut, de la vânzătorul de ghips; până la urmă, afacerea lui era și a mea. Nu a fost destul. Trebuia să fiu mai isteată. Aveam treizeci și patru de ani și o afacere. Mi se părea că aveam să pierd totul dacă nu mă mișcam repede. Casa Maimuțelor, un loc strâmb, nu era prea plăcută la vedere. Am vândut terenul de pe fiecare parte a vechii case; a dispărut gunoiul. M-am gândit că, după o vreme, poate aveam să îi expun din nou pe unii dintre vechii oameni, că după o vreme aveau să redevină populari.

Am stat singură, cu un manechin având forma lui Edmond. M-am gândit că aveam să rămân așa. Cu boneta legată. Dar, în cele din urmă, eu nu eram ca văduva. Aveam prea multe de făcut și eram pe cont propriu. Nu puteam sta pe loc. Oamenii disperați iau decizii proaste. Și așa am făcut și eu.

Ca să mă salvez, am recurs la o uniune destul de comună: m-am căsătorit.

S-a dus vestea. Oamenii încă mai credeau că doctorul Curtius trebuia să fi avut o mare avere. Nu era adevărat, dar valorase cât Casa Maimuțelor – și atât valoram și eu. Bărbații m-au chemat; oamenii flămânzeau, iar ocaziile erau rare. Unul mi-a arătat niște cifre dintr-un carnet și mici desene arhitecturale din cerneală.

Pe 5 octombrie 1795, au fost din nou lupte de stradă. Pe 26, Jacques-Louis David a fost amnistiat. Pe 28, la Préfecture du Département de la Seine, Ville de Paris, într-o cămăruță murdară, fără nicio decorațiune, cu bănci aliniat, unde martorii, miresele neîmpodobite și mirii banali așteptau să fie chemați ca să fie înregistrați, s-au căsătorit Anne Marie Groshotiz și François Joseph Tussaud.

— E o chestiune de afaceri, i-am spus cetățeanului Tussaud, iar cetățeanul Tussaud, băgându-și carnețelul în buzunarul de la piept, a fost de acord.

Cetățeanul Tussaud, soțul meu. Nu e o poveste fericită. Poate că părinții lui erau de vină. Când era copil îl duseseră la teatru și se îndrăgostise de el. Teatrul îl făcuse pe François să viseze și, când crescuse, nu reușise să își uite visul. La fel ca mulți alții care se simt fermecați de peisajele și personajele de pe scenă, și el fusese copleșit încet de frumusețe și lumină. Niciodată nu știuse cum era în spatele scenei. Nu se deranjase niciodată să meargă dincolo de ușa pe care scria PRIVAT. Adora teatrele de carton și se juca tot timpul cu ele. Era un om bun, dar cu totul inutil.

Nu îmi amintesc senzația mustășilor lui; nu îmi amintesc zgomotele făcute de el pe coridor; nu îmi amintesc cum bătuse la ușa camerei mele, care îi aparținuse cândva stăpânului meu. Îmi amintesc doar momentul în care am văzut cifrele de la bancă și groaza pe care mi-au provocat-o. Pur și simplu, mă mințise, iar eu fusesem destul de proastă încât să-l cred. O

căsătorie foarte nefericită.

Totuși, i-am supraviețuit cumva. M-am trezit în fiecare zi; trebuia să o fac. Eu și cetățeanul Tussaud nu dormeam în același dormitor, dar locuia în Casa Maimuțelor împreună cu mine și venea din când în când în camera mea, iar eu nu îl alungam.

Se aștepta ca eu să câștig bani. Se aștepta să am bani tot timpul. Îi dădeam bani de buzunar așa cum părinții le dau copiilor. El îi cheltuia pe cărți de vizită elaborate pentru afaceri.

— Acum, spunea el, totul va merge bine, ai să vezi.

François Joseph Tussaud
L'architecte des théâtres
Grand atelier, 20 Boulevard du Temple

Iar acestea erau făcute din carton. Pleca dimineța, plin de idei mărețe, și se întorcea după-amiaza, înfrânt și beat. Și, între timp, o viață nouă creștea în mine. Nu mă așteptam să trăiască, așa că nici nu m-am putut gândi la el la început, nu îndrăzneau. I-am dat în continuare bani lui François, dar el a făcut și mai multe datorii. Am încercat să îl învăț să facă oameni de ceară, dar oamenii de ceară nu erau destul de interesanți pentru el. Nu voia să lucreze pentru cabinet; voia doar să-i ia banii. Găsea mereu locul în care păstram banii, oriunde i-aș fi ascuns – dacă avea un talent, acesta era. Îi cheltuia, apoi plângea sau urla în fața mea. Casa Maimuțelor avea nevoie de oameni noi, dar oamenii costau bani. Apoi m-am gândit că poate ar fi trebuit să-mi cresc singură armata. Bineînțeles, era periculos să fac copii la treizeci și patru de ani, dar fusese periculos și la șapte ani, când fusesem lăsată cu doctorul Curtius, sau mai târziu, când doctorul Curtius decisese să vină la Paris.

Apoi noua flacără, incredibilul meu noroc! Noul foc.

Mai întâi unul, apoi, cu timpul, doi!

Micul François s-a născut în 1798. Micul Joseph a venit în 1800. Amândoi au apărut pe lume cu inconfundabilele nasuri Waltner și cu bărbiile Grosholtz. Aveam din nou pe cineva care să-mi țină companie! I-am învățat, așa cum mă învățaseră pe mine Edmond și Curtius, tot ce știam despre lume; la fel și ce mă învățase văduva. Cetățeanul Tussaud a plâns și a gângurit împreună cu ei; și el era îndrăgostit. Băieții s-au mișcat și au făcut gălăgie, iar eu i-am alăptat, în fața oamenilor de ceară.

Micul F.

Am fost fericiți o vreme într-o asemenea companie splendidă. Dar afacerea mergea prost. Casa Maimuțelor trebuia asigurată, la fel și copiii. Pe la patru ani, micul François lucra deja pentru mine: introducea fire de păr în capetele de ceară, amesteca praf de ghips cu apă și aprindea focul așa cum făcusem eu pentru Curtius.

— Are doar patru ani, mi-a spus cetățeanul Tussaud.

— Trebuie să muncească, am răspuns. Nu te deranjează, nu-i așa, micule E?

Micul J.

— Nu, mamă, haide să ne apucăm de treabă, te rog!

Un băiețel bun.

— Unde mergem, mamă?

— La Palatul Tuileries.

— Unde a fost prințesa Elisabeth?

— Da, pentru scurtă vreme. Foarte bine, micule E!

— Dar e cinci dimineața, s-a plâns cetățeanul Tussaud. Copilul trebuie să doarmă. Haide, micuțule, înapoi în pat!

— Nu, cetățene Tussaud, i-a spus micuțul tatălui lui, merg cu mama.

Dacă ar fi stat în pat, nu l-ar fi întâlnit pe Napoleon.

CAPITOLUL LXX

Ultima mea figură franceză

Am făcut apoi un mare plan, un plan la fel de periculos precum cel al văduvei când ne mutaserăm în Casa Maimuțelor. Nu am povestit nimănui despre el, ci am lăsat totul să crească în mine. Mutarea în Casa Maimuțelor fusese inspirată și scandaloasă; la fel fusese și adunarea tuturor acelor oameni faimoși și infami. Îndrăznești sau dai faliment! Am început să colecționez oameni din nou. Am vrut însă cele mai bune exemplare de francezi. Când m-am uitat în jurul meu, mi-am dat seama că un singur nume merita să fie pe lista mea – pe lista oricui. Am apelat la favoruri ca să îl obțin pe Napoleon.

Primul consul, pentru că acesta era titlul lui pe atunci, se însurase cu o cunoaștință de-ale mele, plângăcioasa Rose din Carmes. I-am scris un bilet, pe care l-am semnat „Cu afecțiune, Mops”. Mi-a răspuns că nu avea să fie ușor, pentru că Napoleon nu avea timp pentru asemenea lucruri. Dar el o iubea foarte mult pe Rose, chiar dacă prefera să o numească Josephine.

Rose m-a pupat și a atins ușor nasul micului François. Fortune alerga în jurul nostru. Apoi a venit consulul Bonaparte.

— Apropie-te, mi-a spus el, și asta am făcut.

— Nu tu, a adăugat, celălalt. Viitorul Franței.

L-am împins în față pe micul François. El a înaintat, strâmbându-și micul cioc. Napoleon Bonaparte s-a apropiat foarte mult, apoi și-a pus mâna pe umărul fiului meu și l-a privit cu atenție; micul François a rămas nemișcat, apoi a țipat – nu de teamă, ci de bucurie. Micul meu fiu se amuza datorită celor mai ciudate lucruri.

François, primul meu copil, deși nu primul născut, avea să spună des povestea asta; face parte din mitologia lui. S-a lăudat cu ea în fața colegilor de clasă, chiar dacă ei nu credeau niciun cuvânt.

— Tu ești mama? m-a întrebat apoi Napoleon.

— Eu sunt, domnule, am spus. Nu e evident?

— E curajos. Avem nevoie de oameni curajoși. Apucă-te de treabă!

Am pregătit totul, explicându-i exact ce avea să se întâmple. Fața lui avea să fie acoperită complet cu ghips. Micul François a înaintat cu paiele, iar el a dat din cap.

Ne-am apucat de treabă.

Când am terminat, el a spus:

— Mă ai în ghipsul acela?

— Da, domnule consul, e o asemănare perfectă.

— Ai grijă cu el. E un cap bun.

— Domnule consul, eu nu judec niciodată capetele, i-am spus. Am fost învățată să nu o fac. Unele capete rezistă pentru totdeauna, dar lucrul acesta e neobișnuit. Nu i-am topit niciodată pe Franklin și pe Voltaire. Dar oamenii l-au uitat pe criminalul Dezruet. Niciodată nu putem ști, nu există nicio garanție. Dar continuăm, domnule consul, nu ne oprim, întotdeauna avem pe cineva de făcut și întotdeauna avem pe cineva de topit.

— Micuță Mops, a spus Rose, mă surprinde felul cum vorbești.

— E afacerea mea. Îmi cunosc afacerea. Nu mă deranjează să vorbesc despre ea.

— Micuță Mops? a întrebat el.

— Așa îi spuneam în închisoare, între vizitele lui Fortune.

— Au existat o grămadă de personaje exagerate, doamnă creatoare de chipuri, a observat Napoleon. Revoluția a produs tot felul de ciudățenii. Roux, călugărul care țipa, Marat, doctorul care voia doar oameni morți, călăul Jacques Beauvisage...

— L-ați văzut, domnule consul? Pe Jacques Beauvisage? am întrebat eu.

— Jacques Beauvisage e o poveste. „Ai auzit cum l-a omorât Jacques Beauvisage? spuneau ei. Cum a ucis-o?” Niciun om nu putea să facă atât de multe! Ar fi trebuit să fie cel mai mare monstru care a existat vreodată. Tot ce a fost mai rău la Revoluție i-a fost atribuit acestui personaj.

— Cel mai mare criminal, am spus.

— Am auzit că a înecat oamenii la Nantes, a adăugat Rose.

— Am auzit că a condamnat oamenii cu Fouquier-Tinville, a zis

Napoleon.

— Eu am mai auzit și că, după masacrele din septembrie, nefericit din cauza regretelor, a mers în Place de Grève, a urlat și a înjurat până când o mare mulțime s-a adunat în jurul lui, apoi, când s-au strâns câteva sute de oameni, s-a omorât în fața lor, împușcându-se în cap cu un pistol, a spus Rose. Se povestește că niște câini vagabonzi au dormit în locul acela multe nopți după aceea.

— E adevărat? Asta s-a-ntâmplat? am întrebat. Bietul Jacques!

— Nimic nu e adevărat, a spus Napoleon. Totul e o legendă. Un nume ridicol – Jacques Beauvisage! Nu a existat niciodată o asemenea persoană.

— O, ba a existat, domnule. L-am cunoscut. A fost cu noi la început, domnule, la cabinetul doctorului Curtius. Îl numeam câinele nostru de pază. Am crescut împreună.

— N-am mai auzit povestea asta, a spus Napoleon. Nu te aștepta să o cred.

— L-am căutat foarte multă vreme. Dar nu s-a mai întors acasă.

— O altă poveste despre Revoluție, care să sperie copiii și adulții. Fără îndoială, pentru a adăuga puțin mister afacerii tale. Ai vreo dovadă a existenței lui? A fost modelat în ceară?

— Nu, nu a fost. Deși a cerut să fie.

— Bine. Ai terminat? a spus apoi Napoleon.

— De vreme ce lumea e încă interesată de capete, încă mai am de lucru.

— Atunci, ai primit lucrul după care ai venit. Ți doresc o zi bună!

— Mulțumesc, domnule consul, nu va fi nevoie să mă întorc. La revedere, Rose, mulțumesc! La revedere, Fortune!

După un an, Fortune avea să fie ucis de buldogul englez al bucătarului lui Napoleon.

Am ieșit. Mai așteptau și alții pe coridor; părea că dimineața consulului Bonaparte era rezervată pentru primirea artiștilor. Erau David și Houdon, bătrânul sculptor, părând foarte săraci, precum și un bărbat tânăr și chipeș pe care nu îl mai văzusem până atunci. M-am întrebat care dintre ei avea să fie primit după mine.

Cu timpul, Houdon avea să-i facă lui Napoleon un bust în mărime naturală, dar asta nu avea să însemne prea mult. David avea să îl picteze încoronându-se împărat pe o pânză de șase metri pe zece: David și Napoleon se născuseră unul pentru celălalt. Tânărul de pe coridor avea să-l sculpteze în cea mai bună marmură, mai înalt de patru metri, precum Marte,

zeul războiului. Numele artistului era Antonio Canova.

Cei doi, David și Canova, l-au transformat pe omul de un metru șaptezeci de centimetri într-un colos. Apoi fiecare artist din Paris a avut doar câte un cap de făcut, de nenumărate ori, astfel că tot orașul s-a transformat într-o fabrică uriașă de adorație. Cine ar fi venit într-o casă cu figuri de ceară plină de Napoleoni când capul lui putea fi văzut peste tot în capitală, din fiecare unghi, pe fiecare stradă, în fiecare cameră, publică sau privată? Se spunea că, în culmea gloriei lui, șapte milioane de oameni trăiau în Franța, iar cinci milioane dintre ei erau sculpturi ale lui Napoleon. Ce figurine de ceară puteau prospera în asemenea circumstanțe?

CAPITOLUL LXXI

Și nu m-am mai întors niciodată

După ce l-am modelat pe Napoleon, am putut, în sfârșit, să-mi dezvălui planul. Nu o nouă Casă a Maimuțelor. Ceva mai mare. O nouă țară. Un nou oraș. Londra era locul în care trebuia să merg. Parisul era fragil, dar Londra era plină de promisiuni. În Paris, oamenii erau doar piele și os; în Londra, erau voinici. În Londra era viitorul; în Paris era doar trecutul. Aflasem că, în Londra, oameni cu lanterne magice făceau bani pe bulevard prezentând diapozitive cu cei ghilotinați.

Aveam ceva mai bun: aveam capete. Capete tangibile. Și pe Napoleon.

Am scris scrisori, am transferat fonduri, apoi am închiriat o cameră la Teatrul Lyceum. Aveam să trăiesc din nou. Micul François și micul Joseph aveau să crească în alt oraș, în ciuda nasurilor lor. Aveau să adulmece ceva bun în viețile lor. Aveau să reziste.

— Londra, am anunțat eu. Lon-dra. Spune Lon-dra, micule F.!

— Lon-dra, repeta el.

I-am spus cetățeanului Tussaud că aveam să mă întorc, dar el nu m-a crezut – și de ce ar fi trebuit să mă creadă? Era un om construit doar din cifre negative, o scădere, un buzunar găurit. Aveam să-i las Casa Maimuțelor, o șansă de a dovedi ce putea. Totul depindea de el. Îmi luam adio de la casa aceea: de la văduvă, de la doctorul Curtius, de la Edmond. Și de la Jacques Beauvisage, care nu se mai întorsese acasă și a cărui poveste nu fusese niciodată completă – dar ale cărui mituri nu au fost niciodată uitate. Mi se spune că și acum se șoptesc povești despre el pe bulevard. „Mergi la culcare, sunt avertizați copiii, sau Jacques Beauvisage te va prinde!” Îmi luam adio de la toate.

— Voi duce copiii în Anglia, am spus eu. Voi câștiga niște bani pentru noi.

Cetățeanul Tussaud, soțul meu, nu era un tip inuman; își îndrăgise copiii și a luptat pentru ei. Sfârșiat de durere, și-a cheltuit toți banii de buzunar pe avocați. Judecătorul cazului nostru – cum vine și pleacă norocul nostru! – a fost André Valentin. Tot cu un ochi spre vest și celălalt spre est, se descurca

în lume, urcând pe scara socială.

— Elvețianco, mai ești aici?

— Acum plec.

— Unde?

— La Londra, am spus eu. Străinii sunt întotdeauna bine-veniți acolo.

Uitându-se la mine și la soțul meu în același timp, a declarat că un copil putea pleca împreună cu mama, dar celălalt trebuia să rămână cu tatăl. Nu puteam face nimic. Încă mai aveam o inimă care se sufoca, se bâlbâia și se agita. Am fost forțată să îl las pe Joseph cu soțul meu, obligată de omul care poate îl ucisese pe Edmond. Dar cum puteam să mă împotrivesc unui judecător? André Valentin încă fura.

— Ați fost acolo? l-am întrebat eu. Când a căzut Edmond? Cred că ați fost. Ați fost?

— Nu știu despre ce vorbești.

— Spuneți-mi ce s-a întâmplat, vă rog!

— Vrei să-ți confisc documentele?

— Ați făcut-o? Edmond?

— Nu, cetățeană! Mai sunt și alte cazuri în afară de al tău. Concluzia: un copil aici, celălalt dincolo.

Corabia se numea *Kingfisher*. Mai târziu, a naufragiat pe Insulele Scilly, dar mai întâi ne-a dus în Anglia, așa că nu există personalități de ceară cu bărbi de alge în adâncul întunecat al Canalului. Pe punte, l-am ținut în brațe pe micul E, dragul meu, viitorul meu... Mai jos era trecutul meu, o viață plină de lucruri, povestea mea, oamenii mei, iubirile și antipatiile mele de ceară, mișcându-se în lăzile lor. Portretul meu făcut de Edmond, din lemn, păr și sticlă. Un manechin de croitorie având forma lui. Nu aveam să le las în urmă.

Am dus istoria Franței, învelită și ambalată cu grijă în cutii, în insulele britanice. Voltaire și-a rupt nasul în călătorie, Franklin și-a pierdut o ureche, iar pieptul lui Marat s-a turtit. Dar aceste lucruri puteau fi reparate. Aveam matrițele.

Mi-am luat rămas-bun făcând un semn cu mâna către Paris, cu tot ce conținea el.

— Mergem pe o insulă, i-am spus. Vom fi despărțiți de mare. Să nu mă urmărești, să nu mă urmărești niciodată!

Am plutit rapid prin Canalul Englez, cu iubirea în jurul meu, ca să le spun englezilor poveștile noastre. Ați auzit de Barbă Albastră, Frumoasa

Adormită și Motanul Încălțat? Pofțiți o altă istorisire: mica femeie care a cărat istoria în spate. Vreți sânge? Am. Palate? Bineînțeles. Colibe? Sigur că da! O, și monștri? Da, da, am și monștri! Veniți și vedeți, doar veniți și vedeți, permiteți-mi să vă arăt cum a fost făcut totul, permiteți-mi să vă spun, cum pot, ce e o ființă umană.

Dar iubire ai acolo?

Da, o, da.

Eu și micul F. am plecat departe. Franța a rămas în urma noastră, devenind tot mai mică, până când nu s-a mai văzut deloc. Nu a mai existat André Valentin, ca să-mi frângă inima. M-am întors cu spatele la ea și l-am îndemnat pe micul F. să privească înainte.

— Acolo e Marea Britanie, i-am spus. Ce va face pentru noi? Ce vom face pentru ea? Acolo se vorbește engleza – noi știm puțină engleză? *George le third. Doover. Lyceum Theatre, Lon-don.*

— Mamă, ne vom întoarce acasă? Ne vom mai întoarce vreodată?

— F., ne vom face o casă nouă, una cu totul nouă. Și nu vom mai vrea să plecăm din ea niciodată.

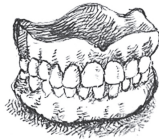
DUPĂ ACEEA

1850

ACASĂ

Am optzeci și nouă de ani

CAPITOLUL LXXII

Al șaptelea set de capete

Sunt aici. La etaj. Cu toate lucrurile mele. Acolo, pe perete, e portretul meu pictat de Jacques-Louis David. Acolo, în cutia ei de sticlă, e masca mortuară a unchiului meu, Curtius; acolo, încă mai e păpușa din lemn, făcută de Edmond, care mă reprezintă, și, lângă ea, e un manechin care seamănă cu un bărbat pe care l-am cunoscut cândva; acolo, e o inimă de ceară și, lângă ea, o splină de ceară, iar acolo e capul meu din ceară, făcut pe când aveam șapte ani, modelat de Curtius; acolo, e placa pentru falcă a tatei, care nu a fost niciodată uitată în toți acești ani lungi, și, în cele din urmă, prima dintre toate, păpușa mea fără chip, Marta, darul de la mama. Aici sunt toate și aici sunt eu. Dar unde suntem toți?

Suntem la Londra. Suntem în azilul săracilor? Nu. Nimeni nu are lucruri în azilul săracilor. Suntem în casa noastră, pe care noi o deținem, căci ne-am descurcat foarte bine. Am urcat până în vârful Londrei, care e cea mai mare grămadă de bălegar făcută vreodată de om, o excrescență de dimensiuni îngrozitoare. Totuși, trebuie să recunosc că nu sunt toată aici. Acum, sunt în trei bucăți. Mi-am pierdut toți dinții și i-am înlocuit cu alții: îi pun în gură, rândul superior și cel inferior, și îmi pocnesc falca la fel ca tata. Când îi scot, îmi cade fața și nasul îmi ajunge atât de aproape de bărbie, încât aproape se ating. Port ochelari și mai groși, rotunzi și cu rame de sârmă. Nu pot să văd pe nimeni și să observ nimic fără ajutorul lor.

Casa mea se află pe Strada Brutarului, ceea ce ni se potrivește, pentru că, în felul nostru, și noi gătim oameni. Locuim într-o clădire mare, un elefant masiv, un monstru. Istoria se păstrează în această clădire. Ne arătăm oamenii, păpușile, la primul etaj, la al doilea și în pivniță. Avem o galerie pentru membrii familiilor regale și pentru alți oameni de valoare, cei mai grozavi oameni din trecutul recent. La etajul al treilea e atelierul fabricii noastre; acolo, în fiecare zi, oamenii sunt topiți și turnați, apoi cresc și pleacă. Îi privesc pe toți – tot cercul vieții. Toți acei oameni care sunt desperați să facă un lucru bun. În sfârșit, sunt în siguranță. Îmi amintesc că văduva Picot crezuse asta dincolo de porțile ei. Nicio clădire nu e însă

complet sigură vreodată, tot timpul e în pericol de a se prăbuși.

Jos, departe de lumina soarelui, în pivniță, în întuneric, îi păstrăm pe ceilalți oameni, pe cei josnici, cei care nu se purtaseră bine. Întotdeauna există asemenea oameni. Ticăloșii de azi, amestecați cu cei de ieri. O cameră a ororilor. Chiar ieri, când am coborât în pivniță, un băiat era acolo, un bădăran din estul Londrei, stând înaintea lui Jean-Paul Marat, care sângera în cada lui de baie, cu rana încă părând proaspătă, cu trupul trist construit de Edmond; iar acest băiat mânca o plăcintă cu carne de porc.

Îmi fac zilnic turele; îi vizitez pe toți, mă mișc printre cei vechi. Uneori, mă uit și la cei noi, dar eu le aparțin celor vechi. Trăiesc mai mult decât oricine. Îl șterg de praf pe Napoleon și netezesc jacheta de brocart a lui Ludovic al XVI-lea. I-am pus o hartă a insulei lui Robinson Crusoe în buzunar. O văd pe sora lui oglindită pe chipul său.

Oamenii vin să mă atingă și pe mine. Unii îmi spun Doamna Istoriei, alții, Mama Timpului. Mulți îmi spun Madame Two-Swords. Sunt precum o clădire publică. Obişnuiam să le povestesc vizitatorilor viața mea. „Oare totul e adevărat?”, m-au întrebat ei. Le-am spus că, după mine, ceara nu știe să mintă.

Nu mai pot să stau la birou ca să strâng taxele de intrare. Sunt prea fragilă și s-ar putea să mi se rupă ceva. Alții adună banii în locul meu. François și Joseph m-au făcut din ceară, ca să rămân la postul meu. Uneori, după-amiază merg și mă alătur replicii mele din ceară, iar publicul se bucură foarte mult când ne vede împreună. Acest lucru l-a inspirat pe domnul Cruikshank să facă un desen numit *Madame Tussaud lângă ea însăși*. De fapt, nu e o asemănare prea strălucită. Dar mă recunosc în modelul de ceară, în acea fărâșă stafidită de existență umană, în acea creatură bătrână, cu pielea zbârcită, ca un păianjen, ca un gândac, o molie fără aripi, o formă cocoșată făcută din praf și pământ, toată în negru, de la ghetă până la bonetă. Vădುವ Picot, din sfert în sfert de oră vine un bărbat ca să mă tragă de bărbie. Copiii speriați țipă când mă văd. Mă visează și se trezesc plângând. Acestor copii li se spun acum basme – acele povești nu mai sunt pentru adulți zilele acestea. Aceiași copii cântă *Sclipește, sclipește, mică stea*, o melodie compusă în anul nașterii mele. Sunt la fel de bătrână precum cântecul acesta.

Unul câte unul, unii în grabă, alții mai încet, cu toții au murit. Louis-Sébastien Mercier, cu pantofii încă lipiți de picioare. Jacques-Louis David, în dizgrație, în exil. Josephine, plângăcioasa Rose, alungată de pe tronul de împărăteasă. Chiar și Napoleon, pe stânca lui din Pacific. François Tussaud Senior, soțul meu, printre datorii. Iar André Valentin, în cele din urmă, după ce a ajuns într-o funcție înaltă, a murit tăiat în două bucăți, una căzând într-o parte, cealaltă în altă parte, pentru infracțiuni de delapidare.

Casa Maimuțelor, părăsită de multă vreme, a țipat pentru ultima dată ca un babuin, a tușit și a scos un nor de praf, apoi a căzut – a rămas doar molozul din ea, iar acela a fost remorcat. Acum sunt clădiri noi acolo.

Nimeni dintre cei rămași în viață nu mă înțelege. Doar păpușile mele.

Romancierul Dickens vine uneori la mine. E un hoț, bineînțeles. Îi spun totul și el își ia notițe. Îi am pe Burke și pe Hare la parter, jefuitori de morminte, unul făcut în timpul vieții, celălalt, după moarte. Ducele de Wellington obișnuia să vină ca să îmi viziteze Napoleonul din ceară. Acum îl am și pe Wellington din ceară.

Există o stare între viață și moarte: se numește figurina de ceară.

Locuiesc la ultimul etaj al casei, în camerele noastre, împreună cu familia mea. Dincolo de ușa pe care scrie PRIVAT – ACCESUL STRICT INTERZIS – RĂMÂNEȚI AFARĂ – DOAR PENTRU PERSONAL. Acesta este dormitorul meu. Aici sunt lucrurile mele, care nu sunt expuse niciodată, fiind întotdeauna păstrate în intimitate. Colecția mea personală, istoria mea proprie.

Aici vine în fiecare zi al șaptelea și ultimul meu medic, Marcus Healy, un bărbat cu început de chelie, corpolent – deși încearcă să ascundă asta –, ca să se ocupe de mine. Mă mișcă de parcă nu aș putea s-o fac singură, agitându-se lângă mine ca un copil cu o jucărie.

Lumea aceasta a devenit prea mecanică. Noua lume e făcută din fier.

Acum, viața e grea, fiind propulsată de aburi și de pistoane. În loc de lumânări, oamenii luminează spațiile cu gaz, care dă o lumină fără mister. Iată un semn al vârstei mele înaintate: oamenii nu mai arată ca înainte. Bărbații își lasă mustați până când încep să arate mai mult ca spanielii decât ca oamenii și folosesc ceara ca să dea o formă părului lor facial uriaș. Și mai e ceva nou. François se teme că va produce pagube afacerii noastre. Acest lucru nou se numește daghereotipie. E o tehnică nouă care prinde o imagine a unei vieți, capturând oamenii pe argint lustruit. E mult mai rapidă decât ceara și poate garanta că nu se fac greșeli. Vor să îmi ia imaginea cu acel aparat, așa că intenționez să mor înainte să facă asta.

Aici sunt în pat, fără răsuflare. Văd sfârșitul destul de clar, în această cameră. Am optzeci și nouă de ani. Nu voi apuca nouăzeci. Sunt Anne Marie Tussaud, născută Grosholtz. Micuța.

Care nu va pleca niciodată.

MULȚUMIRI

Am avut nevoie de cincisprezece ani ca să termin această carte, ceea ce este o perioadă destul de lungă. Chiar dacă este bazată pe evenimente reale și indivizi reali, uneori, acești oameni (Marie Grosholtz și Philip Curtius, de exemplu) ne-au lăsat povești mai degrabă vagi, uneori nedemne de încredere, așa că m-am simțit liber să umplu anumite goluri. Dintre sursele consultate în lungile mele cercetări, cele mai plăcute și utile au fost scrierile lui Louis-Sébastien Mercier. Un echivalent al lui Henry Mayhew din Londra și al lui Joseph Mitchell din New York, Mercier s-a dovedit cel mai bun ghid al Parisului din secolul al XVIII-lea; l-am transformat într-un personaj în aceste pagini și am încercat să-i păstrez vocea.

Nu aș fi putut scrie această carte fără ajutorul următorilor oameni și al următoarelor instituții: Muzeul Madame Tussaud din Londra, care mi-a oferit o slujbă cu mulți ani în urmă și datorită căruia am început această carte; Christopher Merrill și Programul Internațional pentru Scriitori; Patrick Deville și Maison des Écrivains Étrangers et des Traducteurs; Søren Lind și Brecht Hus; Claudia Woolgar și Festivalul de Arte Kilkenny; Bradford Morrow și *Conjunctions*; Paul Lisicky și *Story Quarterly*; Yiyun Li și *A Public Space*; Arno Nauwels, pentru sfatul său cu privire la construirea unei femei din lemn de un metru douăzeci (complet articulată); Elizabeth McCracken, pentru atribuirea părului; Dana Burton, pentru răbdarea și precizia ei; Charles Lambert, pentru generozitatea sa; Elisabetta Sgarbi, pentru că a fost întotdeauna acolo; Michael Taeckens, pentru că a schimbat totul; toți cei de la glorioasa și inspirata editură Gallic Books, mai ales Jane Aitken, Maddy Allen și Emily Boyce, care au îmbrățișat din prima această creatură; toți cei de la minunata și geniala editură Riverhead Books, pentru că au crezut în această carte, inclusiv excepționalii Jynne Martin, Jennifer Huang și Glory Plata, dar mai ales geniul uimitor care este Calvert Morgan – inteligența, înțelepciunea, eleganța și privirea sa impresionantă au dus această carte în port și nu îi voi putea mulțumi niciodată îndeajuns; toți cei de la Blake Friedmann, inclusiv grozavei Carol Blake, dar și Tom Witcomb, James Pusey, Emanuela Anechoum și, mai ales, draga mea agentă, Isobel Dixon, care a citit această carte în nenumărate forme și mărimi și care a stat

lângă ea mai mult decât ar fi reușit să o facă oricine altcineva; în cele din urmă și cel mai mult, le mulțumesc lui Elizabeth, lui Gus și Matildei, care sunt mici și puternici.

Povestea ciudată, pe alocuri macabră, dar absolut memorabilă, a unei orfane ambițioase care devine doamna figurilor de ceară. În 1761, o fată minusculă, cu aspect ciudat, se naște într-un sat din Elveția. După moartea părinților ei, Marie devine ucenica unui sculptor în ceară excentric, care o inițiază în tainele modelajului. Împreună, ei transformă o casă abandonată într-o sală de expoziții pentru capete de ceară, iar spectacolul devine o atracție locală, vestea talentului lui Mary ajungând până la Versailles. Pe măsură ce Parisul se transformă în mașina revoluționară cere tot mai multe capete... dar la muzeul de ceară sunt după pofta inimii.

„O poveste frumos istorisită și ilustrată despre viața lui Mary Tussaud – sau despre cum pot crește arbori înalți doar dintr-o mână de semințe! În ciuda atmosferei excentrice și a unui simț al umorului sinistru, experimentăm această poveste cu o bucurie extraordinară. O carte de nerătat!”

OLGA TOKÁRCZUK

„O realizare uimitoare... Un roman despre limitele capacității umane și ale ingeniozității, care se citește compulsiv... E greu să găsești un termen de comparație. Dickens și David Lynch? Defoe și Margaret Atwood? Judecați singuri!”

GREGORY MAGUIRE

„Un portret delicios de ciudat al unei tinere orfane care-și onorează excentricul meșteșug în mijlocul-tumultului Revoluției franceze. Flerul luj Carey pentru macabru a atras nenumărate comparații cu Tim Burton. În timp ce moartea bântuie permanent această poveste, între personaje vibrante și detalii istorice, *Extraordinara poveste a Micutei*... este un roman care ține de viață.”

Time

ISBN: 978-606-006-464-0

www.raobooks.com

{1} *Twinkle, Twinkle, Little Star* (în limba engleză în original, n. tr.).

{2} Clădirea care găzduiește în prezent administrația locală (n. red.).

{3} Prairial a fost luna a noua în calendarul republican francez. Numele provine din cuvântul francez *prairie* – pajiște (n. red.).

„NU RATAȚI ACEST FERMECĂTOR ROMÂN, NEOBIȘNUIT ȘI BIZAR!”
MARGARET ATWOOD

EXTRAORDINARA POVESTE A
MICUȚEI
FAIMOASA MADAME TUSSAUD

virtual-project.eu

EDWARD CAREY